

ศึกษาการทรงผ้าจีวรของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาในเถรวาท
A STUDY OF THE TAKING ROBE OF BUDDHIST MONK
IN THERAVADA BUDDHISM

พระสมุห์จักรพงษ์ จันทลีโล (มาศตูกำรักษ์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

ศึกษาการทรงผ้าจีวรของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาในเถรวาท

พระสมุห์จักรพงษ์ จันทลีโล (มาศตูกำรักษ์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**A Study of the Taking Robe of Buddhist Monk
in Theravada Buddhism**

Phrasamu Jakkapong Candasilo (Mattukarak)

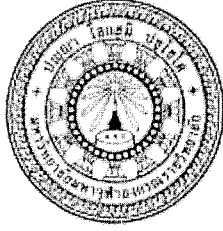
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นักศึกษานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาการทรงผ้าจีวรของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาในเถรวาท” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบурณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระมหาสมบурณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

ประธานกรรมการ

(พระครูพิพิธจารุธรรม,ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ)

กรรมการ

(รศ.ดร.สุทธิชัย ยังสุข)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูพิพิธจารุธรรม,ดร

ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระสมุห์จักรพงษ์ จนทลีโล)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาการทรงแฉาจีวรของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาในเถรวาท

ผู้วิจัย : พระสมุห์จักรพงษ์ จนทสีโล (มาศตูกาจารย์)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูพิพิธจารุธรรม, ดร., น.ธ.เอก, พธ.บ.(ปรัชญา), กศม.(จิตวิทยาการ
แนะแนว), ศน.ด.(พุทธศาสนศึกษา),

: ผศ.ดร.ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ, ป.ธ.๙, พธ.บ.(พุทธจิตวิทยา), กศ.ม.
(การบริหารการศึกษา), Ph.D.(Buddhist Studies)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาการทรงแฉาจีวรของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาในเถรวาท” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ (๑) เพื่อศึกษาจีวรที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา (๒) เพื่อศึกษาพัฒนาการจีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ (๓) เพื่อศึกษาคุณค่าการใช้จีวรในพระพุทธศาสนา วิทยานิพนธ์นี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า :

จีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง เครื่องนุ่งห่มของพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ว่าผ้าบังสุกุลจีวร คือผ้าเก่าที่เปื้อนฝุ่น เก็บจากที่เขาทิ้งตามกองขยะหรือห่อศพไปทิ้งไว้ในป่าช้าแล้วนำเอามาซักล้างตัดเย็บเป็นจีวร ที่เป็นเครื่องนุ่งห่มในวิถีชีวิตพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ที่ใช้ชีวิตเรียบง่าย จึงกลายเป็นวิถีชีวิตที่ยุ่งยากซับซ้อน คือ ใช้ผ้าจีวรที่มากกว่าผ้าที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ใช้เพียง ๓ ผืนเท่านั้น คือ สังฆาฏิ , อุตตราสงค์ , อันตราวาสก ให้สะดวกต่อการดำเนินชีวิตของพระภิกษุ จีวร ปัจจัยหรือบริวารของพระสงฆ์อย่างหนึ่งในจำนวน ๘ อย่าง ซึ่งได้แก่ ผ้า ๕ อย่างคือ สบง ประคตเอว จีวร สังฆาฏิ ผ้ากรองน้ำ และเหล็ก ๓ อย่างคือ บาตร มิตรโกน เข็มเย็บผ้าจีวรเป็นชื่อเรียกผ้าที่พระสงฆ์ใช้สอย ใช้เรียกทั้งผ้านุ่งผ้าห่ม เช่น คำว่า ไตรจีวรถึงผ้า ๓ ผืน ซึ่งมีทั้งผ้านุ่งและผ้าห่ม สำหรับผ้าห่มเรียกได้เฉพาะว่า อุตตราสงค์จีวร ประกอบด้วยผ้าที่ตัดเป็นสี่เหลี่ยมผืนเล็ก ๆ มาต่อกัน เป็นผ้าที่เส้าหมอง คือผู้อื่นมักไม่ต้องการไปตัดเย็บอีก เหมาะสมกับสมณะ ผ้าสี่เหลี่ยมผืนเล็ก ๆ ที่เย็บต่อกันนั้นเป็นลายคันทา ซึ่งออกแบบโดยพระอานนท์ที่พระสงฆ์ได้นุ่งห่มกันมาจนถึงปัจจุบันนี้

ความหมายการทรงใช้ “จีวร” ของพระสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา นั้น มีมากเพราะว่า ผ้าจีวร เป็นผ้าที่พุทธศาสนิกชนให้ความเคารพกราบไหว้ถือว่าเป็นของที่สูงอย่างยิ่ง และผ้าจีวรที่ย้อมด้วยสีน้ำฝาด ที่ปรากฏในบาลี ผ้าชนิดนี้เรียกว่า กาสายะผู้ที่สวมใส่ หรือนุ่งห่มได้ ก็เฉพาะผู้ที่เข้า มาบวชในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ศาสนาอื่นๆ ถึงเอาไปสวมใส่ก็ไม่เรียกว่า จีวร

การใช้สอยเครื่องนุ่งห่มของภิกษุสงฆ์นี้ก็เพื่อให้ใช้อย่างระมัดระวังฝีกให้มีสติสัมปญญา โดยตลอดไม่ทรงให้ใช้เพื่อความสวยงาม หรือ หรุหร่า โดดเด่นแต่ให้เป็นไปเพื่อกันแดด กันลม กันหนาวและเหลือบุงมาสัมผัส

จากการศึกษาความสำคัญคุณค่าประโยชน์ของจีวรในด้านพระพุทธศาสนา การศึกษา การทรงจีวรของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาในเถรวาท พอสรุปได้ ๒ อย่างดังนี้คือ (๑) เพื่อการสืบทอดพระวินัย วิธีการรักษาสืบทอดพระวินัยที่ดีที่สุดก็คือ การศึกษาเรียนรู้ และการประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตรงตามพระวินัยที่พุทธองค์ทรงบัญญัติเอาไว้ ให้พระวินัยอยู่ในตัวของพระภิกษุ ไม่ว่าจะเป้นบทบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่งห่มจีวรหรือการโคจรบิณฑบาต จะต้องไม่ล่วงละเมิดสิกขาบททั้งหลายและ(๒) เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เกี่ยวกับนุ่งห่มทรงจีวรของภิกษุสามเณรหรือว่าเป็นการออกไปประกาศพระพุทธศาสนาทั้งทางตรงและทางอ้อมการออกไปแสดงตัวให้ชาวบ้านได้เห็นถึงวิถีการเป่นอยู่ของนักบวชที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเรียบง่าย มักน้อยสันโดษ เป่นคนเลี้ยงง่าย มีอินทรียสังวร

Thesis Title : A Study of the Taking Robe of Buddhist Monk in Theravada Buddhism

Researcher : Phrasamu Jakkapong Candasilo (Mattukarak)

Degree : Master of Arts (Buddhist Educational Administration)

Thesis Supervisory Committee

: PhrakruPhipitjarutham, Dr., B.A. (Philosophy), M.Ed.(Guidance Psychology), Ph.D. (Buddhist Studies)

: Asst. Prof. Dr. PrapatSrikulkich, Pali IX, B.A. (Buddhist Psychology), M.Ed.(Educational Administration), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : October 11, 2018

Abstract

The thesis entitled a study of the taking robe of Buddhist monk in Theravada Buddhism, it has three objectives, 1) to study of the robe appeared in the Buddhist scriptures, 2) to study of the development of the robe in Theravada Buddhism, and 3) to study of the values of using the robe in Theravada Buddhism. This thesis is the qualitative research by study the data from the Tipitiak Texts and related documents.

The result of study was found that :

The yellow robe in Theravada Buddhism means the clothing of Buddhist monk or novice as appearing in the Tipitaka that is called the discarded cloth or rage-robe, it is soiled or loathsome as dirt, it was taken from the garbage or shrouded in the cemetery, and then washed, sewed to be a robe that is the clothing of Buddhist monk who lives in the simple way of life. It became a complicated way of life, the using more robes than the Buddha's permission, He just allowed using only the "triple robe" (tricivara) comprises an inner garment or waistcloth (antaravasaka), an upper robe (uttarsanga) and outer robe (sanghati). It is a comfortable for monk's life. The eight requisites of a Buddhist monk are consisted of the five parts of cloths such as an inner garment, the waistband, the robe, an outer robe, and a water-strainer; and the three parts of steels such as the bowl, a razor, and a needle. The robe

(civara) is named the clothes of a Buddhist monk, it is called as the clothing such as the three robes which have both dressing and garment. For the cloth is called an upper robe (uttarsanga) which consists of a small rectangular piece of cloth and sad cloth. It had not cut and sewed again. It is suitable for monk. The small square cloth which stitching together as a pattern was designed by Ananda Thera until Buddhist monk had used these clothes up to now.

There are many meanings of the taking robe of Buddhist monk in Buddhism, because the robe is the respected cloth for Buddhist people, it is the highest cloth. The dyed robe was appeared in Pali, this cloth is called Kāsāya (kāsāva): clothing. These clothes are for the people who only ordained in Buddhism, not other religions even though their wearing is not called Civara (robe).

The Buddhist monk's garment is carefully used to train mindfulness and awareness, not used for beauty or elegance, but it was simply to counteract the sun, the wind, the cold, and the touch of flies and mosquitoes.

From the study of the valuable significance of the robe in Buddhism, to study of the taking robe of Buddhist monk in Theravada Buddhism, it can be concluded into two sides, 1) to maintain the Discipline, the right way of maintenance of the Discipline is to study and practice oneself in the correct way in the discipline what the Buddha laid down, a Buddhist monk must follow the disciplinary rules on the taking robe or going to alms bowl, does not break the disciplinary rules. 2) To propagate Buddhism, the taking robe of a Buddhist monk or novice is not matter going to promote Buddhism in both directly and indirectly way. It is the way of showing to people saw the monastic life on the simple way, as be content, easy to support, with peaceful faculties.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จได้ด้วยดีก็เพราะได้รับความอนุเคราะห์จากคณาจารย์และผู้มีพระคุณทั้งหลาย ผู้วิจัยจึงใคร่ขอจารึกนามให้ปรากฏเพื่อเป็นเกียรติต่อท่านทั้งหลาย ดังต่อไปนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระครูพิพิธจารธรรม, ดร. ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณดร.ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ ที่ปรึกษาพิเศษ ซึ่งท่านคณาจารย์ทั้งหลายที่ได้ให้คำปรึกษา เสนอแนะข้อคิดเห็น ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้ถูกต้องเหมาะสม พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ให้งานวิจัยนี้มีความถูกต้องและสมบูรณ์ เพื่อเป็นประโยชน์ ต่อผู้วิจัย พร้อมทั้งคณาจารย์เจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์มีเมตตาจิตได้ถวายความรู้ที่หลากหลายของวิชาความรู้ต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยได้นำเอาความรู้เหล่านั้นมาพัฒนาและประยุกต์ใช้ในการทำงานวิจัยครั้งนี้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

ขอกราบขอบพระคุณคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้เปิดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาขึ้นในวิทยาเขตพิษณุโลก ขอขอบพระคุณกัลยาณมิตรเพื่อนๆ นิสิตปริญาโท ทุกรูปพร้อมทั้งสหธรรมิกทุกรูปที่ช่วยเหลือทั้งทางด้านกำลังใจและคำปรึกษาที่ดีตลอดมาที่ท่านได้กรุณาช่วยเหลือทั้งด้านการประสานงาน กับคณาจารย์ที่ปรึกษา ที่ท่านทั้งหลายได้อนุเคราะห์ช่วยเหลือในทางด้านข้อมูลและเอกสารเป็นอย่างดีที่ได้ให้ความอุปถัมภ์ต่อผู้วิจัยเป็นอย่างดี

คุณประโยชน์และความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากงานวิทยานิพนธ์เรื่องการทรงใช้จักรนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นเครื่องบูชาแด่คุณพระรัตนตรัย ขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชาพร้อมทั้งเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดามารดาบูรพาจารย์ท่านทั้งหลายเหล่านั้นที่ได้ให้แสงสว่างทาง สติปัญญา และผู้ที่มีพระคุณทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์และความอุปถัมภ์ช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ของการทำงานวิทยานิพนธ์ครั้งนี้จนบรรลุผลสำเร็จด้วยดี

พระสมุห์จักรพงษ์ จันทลีโล (มาศตุการักษ์)

วันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญภาพ	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่การทราบ	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานที่วิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย	๘
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๙
บทที่ ๒ เพื่อศึกษาจิวรที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	
๒.๑ ความหมายของจิวร	๑๑
๒.๒ ความเป็นมาของจิวร	๑๔
๒.๓ ประเภทขนาดของจิวร	๒๑
๒.๔ ลักษณะของสีจิวรทรงอนุญาต	๒๖
๒.๕ เนื้อผ้าที่ทรงอนุญาต	๓๑
๒.๖ บทบัญญัติเกี่ยวกับการอยู่ปราศจากจิวร	๓๒
๒.๗ สรุป	๓๔

บทที่ ๓ เพื่อศึกษาพัฒนาการจิ๋วในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๓.๑ พัฒนาการกับการแสวงหาจิ๋ว	๓๕
๓.๒ รูปแบบพัฒนาการเกี่ยวกับเครื่องมือการเย็บจิ๋ว	๓๘
๓.๓ พัฒนาการเกี่ยวกับรูปแบบการใช้จิ๋ว	๔๓
๓.๔ พัฒนาการเกี่ยวกับสีย้อมจิ๋ว	๕๐
๓.๕ พัฒนาการเกี่ยวกับส่วนประกอบของจิ๋ว	๕๑
๓.๖ หลักพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องกับจิ๋วในพระพุทธศาสนา	๕๔
๓.๗ สรุป	๗๕

บทที่ ๔ เพื่อศึกษาคุณค่าการใช้จิ๋วในพระพุทธศาสนา

๔.๑ คุณค่าการทรงใช้จิ๋วของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๗๖
๔.๑.๑ คุณค่าการทรงใช้จิ๋วพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล	๗๘
๔.๒ คุณค่าแท้คุณค่าเทียมการทรงใช้จิ๋วของพระสงฆ์	๘๑
๔.๒.๑ เพื่อการสืบทอดพระธรรมวินัย	๙๐
๔.๒.๒ เพื่อรักษาข้อวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์	๙๓
๔.๒.๓ เพื่อส่งเสริมศรัทธาเลื่อมใสของพุทธบริษัท	๙๔
๔.๓ คุณค่าแท้ความสำคัญของจิ๋ว	๙๙
๔.๓.๑ ถือเป็นกรณีกิจ	๑๐๔
๔.๓.๒ ถือเป็นธุดงค์วัตร	๑๐๕
๔.๓.๓ ถือเป็นพุทธวงศ์	๑๐๙
๔.๓.๔ ถือเป็นธงชัยพระพุทธศาสนา	๑๑๒
๔.๔ สรุป	๑๑๕

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๑๖
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๒๐
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการพัฒนา	๑๒๐
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งต่อไป	๑๒๑

บรรณานุกรม ๑๒๒

ประวัติผู้วิจัย ๑๒๕

สารบัญภาพ

เรื่อง		หน้า
รูปภาพที่ ๓.๑	เนื้อผ้ามีสลิน(สีพระราชานิยม)	๔๑
รูปภาพที่ ๓.๒	เนื้อผ้าโทเรแก้วสีเหลืองทอง	๔๑
รูปภาพที่ ๓.๓	เนื้อผ้า สีแก่นขนุน (โทเร)	๔๒
รูปภาพที่ ๓.๔	เนื้อผ้ามีสลินมงกุฎสีแก่นบวร(ธรรมยุต)	๔๒
รูปภาพที่ ๓.๕	ผ้าไตรครองเนื้อมีสลิน กักแดง	๔๓
รูปภาพที่ ๓.๖	ชุดผ้าฝ้าย แก่นขนุน	๔๓
รูปภาพที่ ๓.๗	รูปที่แสดงภายในของจีวร ๕ ชั้น	๔๗
รูปภาพที่ ๓.๘	รูปผ้าที่เย็บติดกันแล้ว แต่ยังไม่ติดอนุวาด	๔๘
รูปภาพที่ ๓.๙	รูปแสดงตัวอย่างตัดกุสีและอัทมกุสี	๔๘
รูปภาพที่ ๓.๑๐	รูปแสดงตัวอย่างจีวร ๕ ชั้นข้างบนด้านใน	๔๙
รูปภาพที่ ๓.๑๑	รูปแสดงองค์ประกอบของจีวร ๙ ชั้น	๕๔
รูปภาพที่ ๓.๑๒	รูปทรงจีวรพระพุทธรูปคันธารราชูยืน	๕๗
รูปภาพที่ ๓.๑๓	รูปทรงจีวรพระพุทธรูปแบบประทับนั่ง	๕๙
รูปภาพที่ ๓.๑๔	รูปทรงจีวรพระพุทธรูปแบบประทับนั่ง	๖๐
รูปภาพที่ ๓.๑๕	การทรงจีวรห่มคลุมแบบมหานิกาย(ห่มมังกร)	๖๓
รูปภาพที่ ๓.๑๖	การทรงจีวรห่มคลุมแบบธรรมยุตินิกาย	๖๖
รูปภาพที่ ๓.๑๗	การทรงจีวรแบบธรรมยุตินิกาย-มหานิกาย	๖๗
รูปภาพที่ ๓.๑๘	การทรงจีวรลดไหล่แบบธรรมยุตินิกาย	๖๘
รูปภาพที่ ๓.๑๙	การทรงจีวรของพระสงฆ์ในประเทศพม่า	๖๙
รูปภาพที่ ๓.๒๐	การทรงจีวรของพระสงฆ์ในประเทศพม่า	๗๐
รูปภาพที่ ๓.๒๑	การทรงจีวรของพระภิกษุในประเทศเนปาล	๗๑
รูปภาพที่ ๓.๒๒	การทรงจีวรของพระภิกษุในประเทศอินเดีย	๗๒
รูปภาพที่ ๓.๒๓	การทรงจีวรของพระภิกษุเถรวาทในประเทศศรีลังกา	๗๒
รูปภาพที่ ๓.๒๔	การทรงจีวรของพระภิกษุเถรวาทในประเทศลาว	๗๓
รูปภาพที่ ๓.๒๕	การทรงจีวรของพระภิกษุเถรวาทในประเทศกัมพูชา	๗๔
รูปภาพที่ ๔.๒๖	การทรงใช้จีวรในสมัยพุทธกาล	๗๘
รูปภาพที่ ๔.๒๗	พระเถระทรงผ้าจีวรถูกต้องตามพุทธบัญญัติ	๘๕
รูปภาพที่ ๔.๒๘	การทรงจีวรเป็นปริมณฑล (ห่มครบไตรจีวร)	๘๗

สารบัญภาพ

เรื่อง		หน้า
รูปภาพที่ ๔.๒๙	การทรงจิวรผ้าลาดไหล่ของภิกษุแบบธรรมยุติ มีสังฆาฎิพาด	๘๘
รูปภาพที่ ๔.๓๐	การทรงผ้าจิวรเป็นปริมณฑลสามแฉก	๘๘
รูปภาพที่ ๔.๓๑	เปนภาพที่ทรงจิวรที่ถูกต้งตามพระธรรมวินัย	๙๗
รูปภาพที่ ๔.๓๒	พระราชสังรญาณ(พุทธ ฐานियो)เปนที่เคารพศรัทธา กราบไหว้ บูชา	๙๘
รูปภาพที่ ๔.๓๓	เปนรูปภาพสามแฉกที่ทรงจิวรไม่เหมาะสมดูไม่งดงาม	๙๙
รูปภาพที่ ๔.๓๔	เปนรูปภาพสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช	๑๑๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ. ศ. ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยได้กล่าวถึง แหล่งที่มา/เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๙๖/๑๒๖., วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐. หมายถึง วินัยปิฎก มหาคคฺปาติ ภาษาบาลี เล่ม ๑ ข้อ ๑๙๖ หน้า ๑๒๖ พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และวินัยปิฎก มหาวรรค ภาษาไทย เล่ม ๔ ข้อ ๓๒ หน้า ๔๐ ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

สำหรับบรรณกถานั้น อ้างอิงบรรณกถาภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เช่น ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๘๘ หมายถึงพระสูตรและอรรถกถาแปล ชุททกนิกาย ธรรมบท เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒ หน้า ๘๘ ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๒๕

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	
วิ.มหา. (บาลี)	= วินัยปิฎก มหาวิภังคฺปาติ	ภาษาบาลี
วิ.มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก มหาวิภังค์	ภาษาไทย
วิ.ม. (บาลี)	= วินัยปิฎก มหาคคฺปาติ	ภาษาบาลี
วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก มหาวรรค	ภาษาไทย
วิ.จ. (บาลี)	= วินัยปิฎก จุฬาคคฺปาติ	ภาษาบาลี
วิ.จ. (ไทย)	= วินัยปิฎก จุฬาวรรค	ภาษาไทย
วิ.ภิกขุณี.(บาลี)	= วินัยปิฎก.ภิกขุณีวิภังคฺปาติ	ภาษาบาลี
วิ.ภิกขุณี.(ไทย)	=วินัยปิฎก ภิกขุณีวิภังค์	ภาษาไทย

อธิบายอักษรย่อพระสูตรตันตปิฎก (บาลีและไทย)

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	
ที.ม. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาคคฺปาติ	ภาษาบาลี
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	ภาษาไทย
ที.ปา. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวคคฺปาติ	ภาษาบาลี
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎีกววรรค	ภาษาไทย
ม.มู (บาลี)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสกปา	ภาษาบาลี
ม.มู. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก	ภาษาไทย
ม.ม (บาลี)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณณ	ภาษาบาลี

ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิม ป็นณาสกั	ภาษาไทย
ส.ส. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก สงยุตตนิกาย สคาถาคคปาไล	ภาษาบาลี
ส.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถาวรรค	ภาษาไทย
ขุ.ธ. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมปทปาไล	ภาษาบาลี
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	ภาษาไทย
ขุ.อิติ. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกปาไล	ภาษาบาลี
ขุ.อิติ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ	ภาษาไทย
ขุ.สุ. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิปาตปาไล	ภาษาบาลี
ขุ.สุ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต	ภาษาไทย
ขุ.วิ. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวตถุปาไล	ภาษาบาลี
ขุ.วิ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ	ภาษาไทย
ขุ.ม. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศปาไล	ภาษาบาลี
ขุ.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศ	ภาษาไทย
ขุ.จ. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนิเทศปาไล	ภาษาบาลี
ขุ.จ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนิเทศ	ภาษาไทย
ขุ.ป. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสมภิทามคค ปาไล	ภาษาบาลี
ขุ.ป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค	ภาษาไทย

อธิบายอักษรย่อพระอภิธรรมปิฎก (บาลีและไทย)

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์		
อภิ.วิ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค์	ภาษาไทย
อภิ.ก. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก กถาวัตถุ	ภาษาไทย

อธิบายอักษรย่ออรรถกถาพระวินัย (บาลีและไทย)

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์		
วิ.มหา.อ. (บาลี)	=	วินัยปิฎก สมณฑปาสาทิกา มหาวิภังคอฎฐกถา	ภาษาบาลี

วิ.มหา.อ. (ไทย)	= วินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา มหาวิภังค์อรรถกถา	ภาษาไทย
วิ.จู.อ. (บาลี)	= วินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา มหาวคคอฎฐกถา	ภาษาบาลี
วิ.จู.อ. (ไทย)	= วินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา จุฬวรรคอรรถกถา	ภาษาไทย
อภิ.ย. (บาลี)	= อภิธมมปิฎก ยมกปาติ	ภาษาบาลี
อภิ.ย. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก ยมก	ภาษาไทย

อธิบายอักษรย่ออรรถกถาพระอภิธรรม (บาลีและไทย)

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	
อภี . ส . ง . อ . (บาลี)	= อภิธมมปิฎก ธรรมสังคณี อฎฐกถาอฎฐสาลินี	ภาษาบาลี
อภี . ส . ง . อ . (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี อรรถกถาอรรถสาลินี	ภาษาไทย
อภิ.วิ.อ. (บาลี)	= อภิธมมปิฎก วิภังค สัมโมทวิโนทนีอฎฐกถา	ภาษาบาลี
อภิ.วิ.อ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก วิภังค์ สัมโมทวิโนทนีอรรถกถา	ภาษาไทย
อภิ.ย. (บาลี)	= อภิธมมปิฎก ยมกปาติ	ภาษาบาลี
อภิ.ย. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก ยมก	ภาษาไทย
อภิ.ป. (บาลี)	= อภิธมมปิฎก ปฎฐานปาติ	ภาษาบาลี
อภิ.ป. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก ปฎฐาน	ภาษาไทย

บทที่ ๑

บทนำ

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสมัยพุทธกาล เมื่อครั้งเจ้าชายสิทธัตถะออกผนวช ก็มีหลักฐานกล่าวว่าเจ้าชายสิทธัตถะได้ใช้ผ้านุ่งห่มที่เรียกว่าจีวร แต่ในช่วงต้นพุทธกาล พระภิกษุยังคงใช้ผ้าที่หาได้มาเย็บต่อกันไม่เป็นระเบียบ หรือบางครั้งภิกษุบางรูปได้รับถวายผ้าอย่างดีจากคหบดีก็มีการถูกลักขโมยบ่อยครั้ง เนื่องจากผ้าเป็นสิ่งที่หายากในสมัยพุทธกาลเพื่อศึกษาประวัติการทรงใช้ผ้าไตรจีวรของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาในเถรวาท ว่ามีการใช้ผ้าไตรจีวรแบบไหนที่ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ใช้ในการนุ่งห่ม นอกจากจุดประสงค์การใช้จีวรในทางพระพุทธศาสนานั้น หมายถึงเครื่องนุ่งห่มของบรรพชิตในพระพุทธศาสนา ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ว่าผ้าบังสุกุลจีวร คือผ้าเก่าที่เปื้อนฝุ่น เก็บจากที่เขาทิ้งตามกองขยะหรือห่อศพไปทิ้งไว้ในป่าช้า แล้วนำเอามาซักล้างตัดเย็บเป็นจีวร ในความหมายคำว่า “ จีวร ” คือ ผ้าสำหรับพระพุทเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันต์ และพระภิกษุ สามเณรซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญต่อพระสงฆ์ในทางพระพุทธศาสนาท่าน มีจุดมุ่งหมายให้ภิกษุอาศัยเครื่องนุ่งห่มเพื่อบำบัดความหนาว ความร้อน อันเกิดจากดินฟ้าอากาศ และบำบัดสัมผัสเสียด ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลายและเพื่อปกปิดอวัยวะ อันให้เกิดความละอาย และผ้าจีวรก็เป็นส่วนหนึ่งในปัจจัยสี่ที่เกื้อกูลต่อการประพฤติพรหมจรรย์ของพระภิกษุ “ในพระพุทธศาสนาเถรวาท นั้น จุดมุ่งหมายที่แท้จริง ก็ คือเพื่อให้เป็นผู้มีความสันโดษ มีกนน้อย มีสติสัมปชัญญะเป็นผู้เลี้ยงง่าย อยู่ง่าย เพราะภิกษุ เป็นยังชีพอยู่ได้เพราะคนอื่น และไม่สร้างปัญหาความเดือดร้อนต่อชาวบ้าน ที่อาศัยอยู่ มีความเป็นอยู่ตามอัตภาพ ตามสมณสารูปของภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา”^๑

“ไตรจีวร”^๒ ได้แก่ ผ้า ๓ ผืน คือ (๑) อันตราวาสก ผ้านุ่ง (๒) อุตตราสงค์ ผ้าห่ม (๓) สังฆาฏิ ผ้าห่มซ้อนนอก เป็นผ้าที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุ อธิฐาน คือตั้งไว้เป็นประจำตัว เดิมภิกษุใช้เพียง ๒ ผืน คือ ผ้านุ่ง ผ้าห่ม ทรงอนุญาตให้ใช้ ๓ ผืน เมื่อคราวที่พระองค์ทรงห่มจีวรผืนเดียวประทับอยู่กลางแจ้งในฤดูหนาวแล้วทรงพิจารณาเห็นว่า พวกภิกษุ ที่ทนหนาวไม่ได้ ถ้าห่มผ้าซ้อนอีกจะพอทนได้ จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุใช้ผ้า ๓ ผืน

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๙

^๒ วิมหา. (ไทย) ๒/๑๐.

“แบบการครองจีวรของพระสงฆ์”^๓ เดิมในพระไตรปิฎกได้กล่าวไว้ชัดเจน มีในเสขียวัตถุว่า “ให้ทำความสำเหนียกว่า จักนุ่งจักห่มให้เป็นปริมนทล คือเรียบร้อย พึงนุ่งปิดสะดือและปกหัวเข่า ให้เรียบร้อย พึงทำชายทั้งสองให้เสมอกัน ห่มให้เรียบร้อย ในการแสดงเคารพหรือ ทำวินัยกรรม ให้ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า” ซึ่งก็คือห่มจีวรเฉวียงบ่าในการเข้าบ้าน กล่าว ว่า “ห่มสังฆาฏิทั้งหลายให้มีขึ้นและกลัดคุม แต่กำจับไว้ให้ปิดกายด้วยดี ห้ามไม่ให้เปิดไม่ให้ เวิกผ้าขึ้น” สันนิษฐานว่าคือ การห่มคลุมทั้งสองบ่า

“พระอรรถกถาจารย์ได้กล่าวว่า ในการที่พระพุทธเจ้าบวชให้กุลบุตรโดยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา เมื่อพระพุทธองค์ทอดพระเนตรเห็นกุลบุตรที่มีอุปนิสัยพร้อมที่จะบวชก็ทรงดำเนินการบวชให้เลย พระอรรถกถาจารย์พรรณนาไว้ตอนหนึ่งว่า พระพุทธองค์ทรงเหยียดพระหัตถ์เป็องขวาซึ่งมีสีดุดทองคำ ออกจากระหว่างผ้าบังสุกุลจีวรสีแดง เปล่งพระสุรเสียงกังวาน ดังเสียงพรหมตรัสเรียกว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด จงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดทุกข์ โดยชอบเถิด” “เอหิ ภิกขุ”ติ ภควา อโวจ” “สุวากขาโต ธมโม จรพรหมจิริยํ สมมา ทุกขสส อนตภิรียายา” ติ. สาวตสส อายสมโต อุปสมปทา อโหสิ^๔ พร้อมกับพุทธดำรัสนั้น เพศคฤหัสถ์ (ของผู้ประสงค์จะบวช) ก็หายไ้ บรรพชาและอุปสมบทก็สำเร็จ ผู้นั้นก็เป็นผู้มีศรัทธาโล้นนุ่งห่ม ผ่ากาสาวะ คือ นุ่งผืนหนึ่งห่มผืนหนึ่ง พาดไว้บนบ่าผืนหนึ่ง

จีวร หมายถึง เครื่องนุ่งห่มของพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา “ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ว่าผ้าบังสุกุลจีวร คือผ้าเก่าที่เปื้อนฝุ่น เก็บจากที่เขาทิ้งตามกองขยะหรือท่อศพบ่ทิ้งไว้ในป่าช้า”^๕ แล้วนำเอามาซักล้างตัดเย็บเป็นจีวร ที่เป็นเครื่องนุ่งห่มในวิถีชีวิตพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ที่ใช้ชีวิตเรียบง่าย จึงกลายเป็นวิถีชีวิตที่ย่งยากซับซ้อน คือ “ใช้ผ้าจีวรที่มากกว่าผ้าที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ใช้เพียง ๓ ผืนเท่านั้น คือ สังฆาฏิ , อุตราสงค์ , อันตราวาสก”^๖ ให้สะดวกต่อการดำเนินชีวิตของพระภิกษุ จีวร ปัจจัยหรือบริวารของพระสงฆ์อย่างหนึ่งในจำนวน ๘ อย่าง ซึ่งได้แก่ ผ้า ๕ อย่างคือ สบง ประคตเอาว จีวร สังฆาฏิ ผ่ากรองน้ำ และเหล็ก ๓ อย่าง คือ บาตร มีดโกน เข็มเย็บผ้า จีวรเป็นชื่อเรียกผ้าที่พระสงฆ์ใช้สอย ใช้เรียกทั้งผ้านุ่งผ้าห่ม เช่น คำว่า ไตรจีวรหมายถึง ผ้า ๓ ผืน ซึ่ง

^๓ <http://th.wikipedia.org> แหล่งที่มา:(ออนไลน์) ๑๗/๐๗/๒๕๕๙

^๔ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘/๒๕, วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๘/๑๖.

^๕ พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระญาณสังวร (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร :พิมพ์ที่ บริษัท ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๙๐.

^๖ พระคันธสาราภิวังสะ ธัมมาจริย, พร้อมคณะ, อัครมหาบัณฑิตานุสรณ์ พระธัมมานันทมหาเถระ ,(กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๓๕), หน้า ๑๗๒ -๑๗๓.

มีทั้งฝ้านุ่งและผ้าห่ม สำหรับผ้าห่มเรียกได้เฉพาะ ว่า อุตราชงค์จีวรประกอบด้วยผ้าที่ตัดเป็นสี่เหลี่ยมผืนเล็ก ๆ มาต่อกัน เป็นผ้าที่เสร้างอมอง คือผู้นั่งมักไม่ต้องการไปตัดเย็บอีก เหมาะสมกับสมณะ ผ้าสี่เหลี่ยมผืนเล็ก ๆ ที่เย็บต่อกันนั้นเป็นลายคันทา ซึ่งออกแบบโดยพระอานนท์ที่พระสงฆ์ได้นุ่งห่มกันมาจนถึงปัจจุบันนี้

ผู้วิจัย เห็นว่า รูปแบบการทรงจีวรของภิกษุในพระพุทธศาสนาในเถรวาทมีการทรงจีวรหลากหลายสี ซึ่งไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน จึงได้ทำการศึกษางานวิจัยนี้เพื่อเป็นแนวทางการในการไปปฏิบัติในทิศทางเดียว แม้แต่ในวัดเดียวกันก็นุ่งห่มสีจีวรไม่เหมือนกัน มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของภิกษุ และยังมีศรัทธาที่มีต่อญาติโยม ซึ่งในพุทธกาลองค์สมเด็จพระพุทธเจ้าทรงอนุญาต เกี่ยวกับการนุ่งห่มทรงจีวรซึ่งแต่เดิมรูปแบบการใช้จีวรนั้นปัญหาที่เกิดขึ้นสำหรับพระสงฆ์บางรูปในปัจจุบันที่ไม่เข้าใจพระธรรมวินัย ประพฤติตนไม่เหมาะสมนุ่งห่มไม่เรียบร้อยและไม่เข้าใจและกอร์ปกักับในยุคปัจจุบันนี้ มีมหาเถรสมาคมเป็นผู้ดูแลควบคุมพระสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้อง ในการนุ่งทรงจีวรของพระสงฆ์ในปัจจุบัน ผู้วิจัยเห็นความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัยเรื่องรูปแบบการการทรงใช้จีวรของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยมุ่งตอบตามจุดมุ่งหมายที่พระพุทธศาสนาได้กำหนดไว้แต่เดิม จึงได้ทำการวิจัยในเรื่องนี้การใช้ผ้าจีวรของพระภิกษุมีจุดมุ่งหมายที่แท้จริงอย่างไร และการประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันที่เป็นอยู่ในทุกวัน เพื่อจะเอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัยให้มากที่สุด และเพื่อธำรงพระศาสนาอยู่ในฐานะสังคมต้นแบบ อันจะมีผลต่อการเอื้อประโยชน์ต่อสภาพของพระภิกษุในสังคมปัจจุบัน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาจีวรที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาพัฒนาการจีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาคุณค่าการใช้จีวรในพระพุทธศาสนา

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยศึกษาเรื่องจีวร ความเป็นมาของผ้าไตรจีวร และการทรงใช้จีวรและหลักพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องกับจีวร ซึ่งเป็นเครื่องนุ่งห่มของพระภิกษุและสามเณรในพระพุทธศาสนาเถรวาทเท่านั้นโดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร(Documentary Investigation) ศึกษาความหมายประเภทความสำคัญ ที่ทรงมีพุทธานุญาตเกี่ยวกับจีวร และบทบัญญัติในการใช้จีวร ตลอดถึง

จุดมุ่งหมายในการใช้จักรของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจะทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับความเป็นการทรงผ้าไตรจักรของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาในเถรวาท โดยใช้การศึกษาเชิงเอกสารที่เกี่ยวข้องในคัมภีร์พระไตรปิฎกรวมทั้งคัมภีร์ประกอบอื่นๆ และงานเขียนทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ข้อมูลปฐมภูมิ

ศึกษาแนวคิดรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ จากคัมภีร์พระวินัยปิฎก มหาวรรค อรรถกถาและคัมภีร์พระสุตตปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และศึกษาข้อมูลจากทุติยภูมิ เอกสาร การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทรงจักรของภิกษุในพระพุทธศาสนาการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้คัมภีร์พระไตรปิฎกดังต่อไปนี้เป็นขอบเขตการวิจัย

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙.

อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๒๕.

ข้อมูลทุติยภูมิ

ศึกษาจากวิทยานิพนธ์ งานวิจัย เอกสาร ตำราวิชาการ อินเทอร์เน็ต บทความต่างๆ ที่เกี่ยวกับจักรในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ เพื่อศึกษาจักรที่ปรากฏในคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีความเป็นมาอย่างไร?

๑.๔.๒ เพื่อศึกษาพัฒนาการจักรในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีความเป็นมาอย่างไร

๑.๔.๓ เพื่อศึกษาคุณค่าการทรงใช้จักรในพระพุทธศาสนามีประโยชน์ต่อพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างไร?

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ จีวร หมายถึง เครื่องนุ่งห่มของพระภิกษุและสามเณรในพระพุทธศาสนาเถรวาทใช้นุ่งห่มเพื่อป้องกันบำบัดความหนาว ปกปิดร่างกาย ประกอบด้วย สังฆาฏิ อุตตราสงค์ อันตราสก

๑.๕.๒ การทรงใช้จีวร หมายถึง การที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาเถรวาททรงใช้ผ้า ๓ ผืน

๑.๕.๓ พระสงฆ์ หมายถึง สาวกของพระพุทธเจ้าสืบทอดคำสอนตามหลักพระพุทธศาสนา

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระวินัยปิฎก อรรถกถา สมันตปาสาทิกา ภาค ๒ ตติยกฐินสิกขาบทวันฉัตรพรรณนาตติยกฐินสิกขาบท ความว่า (วิสภาค อุปปเนเน มุลจีวเร) จีวรเดิมมีเนื้อละเอียด จีวรที่หวังว่าจะได้มามีเนื้อหยาบ จนไม่อาจประกอบเข้ากันได้ และราตรีก็ยิ่งเหลือ คือ ยังไม่ครบเดือนก่อน ภิกษุเมื่อไม่ปรารถนา คือ ไม่ต้องการทำจีวร ได้จีวรที่หวังจะได้มาผืนอื่นเท่านั้นแล้วพึงทำภายในกาลแม้จีวรที่หวังว่าได้มาก็ควรอธิษฐานเป็นผ้าบริหาร ถ้าจีวรเดิมเป็นผ้ามีเนื้อหยาบ จีวรที่หวังว่าจะได้มาเป็นผ้าที่มีเนื้อละเอียด พึงอธิษฐานจีวรเดิมให้เป็นผ้าบริหารแล้วเก็บจีวรที่หวังจะได้มานั้นเองให้เป็นจีวรเดิม จีวรนั้นย่อมได้บริหารอีก ๑ เดือน ภิกษุยอมได้เพื่อผลัดเปลี่ยนกันและกันเก็บไว้เป็นจีวรเดิมตลอดเวลาที่ปรารถนาโดยวิธีนี้^๗

พระสุริยนต์ ทสสนีโย (น้อยสงวน) วิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ บิณฑบาตในฐานะเป็นเครื่องมือหนุนชีวิตและกุศโลบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระภิกษุสามเณรจะต้องนุ่งสบงให้เรียบร้อย คือ ด้านบนจะต้องปิดสะดือ ด้านล่างจะต้องปิดเข้า ให้อยู่ตรงกลางระหว่างแข้ง พับปลายสบงให้เรียบร้อย รัศประคดเอาไว้ด้วย เพื่อป้องกันสบงหลุด ถึงแม้สบงจะอยู่ภายในจีวรก็ตาม ดังความในพระไตรปิฎกว่า “พึงนุ่งห่มให้เรียบร้อย ปกปิดได้มณฑล ๓ ถ้าเป็นอัครวาสก (ผ้านุ่ง) ต้องนุ่งปิดสะดือ และปิดเข้าทั้ง ๒ ข้าง คาคประคดเอาไว้”^๘

^๗ วิ. ม.อ. (ไทย) ๒ / ๕๐๐ / ๑๙๘

^๘ พระสุริยนต์ ทสสนีโย (น้อยสงวน) วิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ บิณฑบาตในฐานะเป็นเครื่องมือหนุนชีวิตและกุศโลบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พุทธศาสนมหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนาบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์พุทธศักราช ๒๕๕๔, หน้า ๑๖

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวไว้ในหนังสือ สอนนาค - สอนทิด ชีวิตพระ ชีวิตชาวพุทธ ว่า เครื่องนุ่งห่ม แต่เดิมนั้นไปขอใครไม่ได้ ต้องเดินไปโดยสงบ พูดบอกเขาไม่ได้ เขาศรัทธาก็ให้เอง ท่านบัญญัติไว้ว่า ภิกษุไปขออาหารกับชาวบ้านที่เขาไม่ได้เป็นญาติ ไม่ได้ปวารณา คือไม่ได้บอกแจ้งไว้ว่าให้ขอได้ ถ้าขอมาเพื่อตนเป็นความผิด เครื่องนุ่งห่มก็เช่นเดียวกัน ไปขอใครไม่ได้ ถ้าเขาไม่มีศรัทธาถวาย จะทำอย่างไร ก็ต้องไปหาเก็บผ้าที่เขาทิ้งตามกองขยะ สมัยก่อนมักไปหาตามป่าช้าที่เขาห่อศพมาทิ้ง แล้วก็เอามาต้ม ซักล้าง นำมาตัดเย็บ เอาย้อมทำจีวรเอง ท่านเรียกว่า บังสุกุลจีวร^๙

พุทธทาสภิกขุ กล่าวไว้ในหนังสือ บวชทำไม ว่า ผู้บวชจะต้องมีความรู้สึกและรับรู้ไว้ว่า ผ้าเหลืองหรือที่เรียกกันว่า “ผ้ากาสาวพัสดุ์” นั้น ท่านกันว่าเป็นธงชัยของพระอรหันต์ ซึ่งเรียกโดยภาษาบาลีว่า “อรหตตธโช” ซึ่งตามตัวหนังสือแปลว่า “ธงชัยของพระอรหันต์” ข้อนี้หมายความว่า ผ้าย้อมฝาดสีหม่นนี้เป็นเครื่องหมายอันศักดิ์สิทธิ์ของผู้มีความบริสุทธิ์และประเสริฐตั้งอยู่ในฐานะเป็นปุชนียบุคคล ทั้งของเทวดาและมนุษย์ แม้ที่สุดแต่สัตว์เดรัจฉาน ท่านก็กล่าวว่าย้อมรู้สึก ว่าผ้ากาสาयะนั้นเป็นเครื่องหมายของพระอรหันต์ ผู้ไม่เป็นข้าศึกแก่ตน^{๑๐}

พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว่าครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงอนุญาตไตรจีวรเพื่อภิกษุทั้งหลายแล้ว พวกภิกษุผู้พหุคิยัทราบว่าพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตไตรจีวรแล้ว จึงเข้าหมู่บ้าน โดยครองไตรจีวร ๑ ไตร อยู่ในอารามอีก ๑ ไตร สรงน้ำอีก ๑ ไตร บรรดาภิกษุผู้มกน้อย สันโดษ มีความละเอียด มีความระมัดระวังใฝ่การศึกษา พากันตำหนิ ประณาม^{๑๑}

พระวิจิตร ฐานุตตโร (เกิดไผ่ล้อม) ในงานวิทยานิพนธ์เรื่อง วิเคราะห์การใช้บริการของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา กล่าวไว้ว่า บริหารที่จำแนกเครื่องนุ่งห่ม เพื่อปกปิดร่างกาย เพื่อป้องกันความละเอียด (ปฏิสังขาโย - หมวดจีวร) ดังที่ได้กล่าวไว้ในข้อพิจารณาถึงจีวร ที่หมายถึง ผ้าที่ใช้นุ่งห่มของภิกษุในพระพุทธศาสนา ที่จริงจีวรนั้นเรียกได้ทั้ง ๓ ผืน เรียกรวมว่า ไตรจีวร ได้แก่ผ้าห่มทั่วไป (อุตราสงค์), ผ้านุ่ง (อันตรวาสก), ผ้าทาบหรือผ้าซ้อน (สังฆาฏิ) ในความหมายคำ “จีวร” คือผ้า

^๙ พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต),สอนนาค-สอนทิดชีวิตพระชีวิตชาวพุทธ,พิมพ์ครั้งที่ ๑,(กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๔๓.

^{๑๐} พุทธทาสภิกขุ, บวชทำไม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร:พิมพ์ที่รุ่งแสงการพิมพ์,๒๕๒๓),หน้า ๗๙.

^{๑๑} วิ. มหา. (ไทย) ๒ / ๔๕๙ / ๒

สำหรับพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันต์ และพระภิกษุ สามเณร ผู้ยังเป็นกัลยาณบุรุษ
ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม^{๑๒}

พระครูสิริกิจจาภรณ์ (เสริม กตกิจโจ) ได้กล่าวเอาไว้ในงานวิทยานิพนธ์เรื่องโสสานิก
อรรถกถาในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาหลวงพ่อกษม เขมโก เกี่ยวกับอรรถกถาทั้ง ๑๓ ข้อ ที่เกี่ยวข้องกับ
การนุ่งห่มผ้าบังสุกุลจีวรเป็นวัตร การถือเทียวบิณฑบาตเป็นวัตร การอยู่ป่าเป็นวัตรและยังกล่าวถึง
อานิสงส์ของการปฏิบัติอรรถกถาว่ามีผลเป็นสุข ให้เลี้ยงชีวิตด้วยความบริสุทธิ์ เป็นกิจที่หาโทษมิได้ จึงถือ
ได้ว่าเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อประโยชน์ส่วนตนและพระธรรมวินัย และเพื่อสืบทอด
พระพุทธศาสนาให้ยาวนาน^{๑๓}

พระสุชาติ สุชาติ (ทองมี) ได้ศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง ศึกษาเรื่องการบิณฑบาต
ในพระพุทธศาสนา เนื้อหาของงานวิจัยเล่มนี้กล่าวถึง บทบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่งห่มเกี่ยวกับการนุ่ง
และเกี่ยวกับการห่ม ตามหลักพระวินัย มีพุทธบัญญัติห้ามไม่ให้พระภิกษุสามเณรนุ่งห่มผ้าอย่าง
คฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ทรงอนุญาตให้ใช้ผ้าบังสุกุลไม่ว่าจะอยู่ในวัดหรือนอกวัดก็ต้องนุ่งห่มให้เรียบร้อย
เป็นปริมนทล ผ้าที่ใช้สำหรับนุ่งเรียกว่าอันตราวาสก คือ สบง ผ้าที่ใช้สำหรับห่มเรียกว่า อุตตราสงค์
คือ จีวร และทรงอนุญาตให้ใช้ประคตสำหรับรัดเอวไม่ให้ผ้าที่นุ่งหลุดดังนั้นถือเป็นพระพุทธบัญญัติใน
สิกขาบท ที่มีผู้ได้กระทำความผิดต่อพระธรรมวินัยเรียกว่า ตันบัญญัติหรือมูลบัญญัติ และอนุบัญญัติ
ที่พระพุทธองค์ทรงได้บัญญัติเพิ่มเติม เพื่อต้องการให้พระภิกษุสามเณรรู้หลักปฏิบัติข้อวัตรของ
พระสงฆ์ที่ได้บวชมาในพระพุทธศาสนา^{๑๔}

จ่านงค์ ทองประเสริฐ ได้กล่าวเอาไว้ในหนังสือ พุทธศาสนากับสังคมและการเมือง โดยมี
เนื้อหา ดังนี้ ว่าผ้านุ่งห่มและอาหารเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างที่สุดของชีวิต ถ้าหากไม่มีปัจจัยเหล่านี้ก็ไม่
สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้เรื่อง เสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ

^{๑๒} พระวิจิตร ฐานุตตโร (เกิดไผ่ล้อม), “วิเคราะห์การใช้บริการของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา”, พุทธ
ศาสนตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย),
๒๕๕๑.

^{๑๓} พระครูสิริกิจจาภรณ์ (เสริม กตกิจโจ), “โสสานิกอรรถกถาในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาหลวงพ่อกษม
เขมโก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๙.

^{๑๔} พระสุชาติ สุชาติ (ทองมี), ศึกษาเรื่องการบิณฑบาตในพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต, (สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตมหาวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑),
หน้า ๓๗.

กับการดำเนินชีวิตประกอบอาชีพ โดยสุจริตและศีลธรรมในสังคม トラบไตที่ต้องการของประชาชน ยังมีอยู่ ยังมีความต้องการอยู่ดีกินดีและมีชีวิตอย่างผาสุก จะให้คนมีศีลธรรมเป็นไปไม่ได้ พระพุทธเจ้าไม่ให้เทศนาสอนแก่ผู้ที่มีจิตใจฟุ้งซ่านไม่มีสมาธิ เพราะคนที่กำลังแสวงหาปัจจัยเหล่านั้นไม่มีความพอดีจึงขาดสติพร้อมทั้งขาดศีลธรรมในการประกอบอาชีพแห่งตน แต่ก็ไม่ได้ให้บริโกคปัจจัยนั้นอย่างฟุ่มเฟือย ทรงสอนให้พิจารณาก่อนบริโกค ว่าบริโกคนั้นไม่ใช่เพื่อมัวเมา ไม่ใช่เพื่อเล่น แต่ที่ว่าเพื่อยังชีวิตให้เป็นไปที่จะได้ทำประโยชน์ให้แก่สังคมหรือส่วนรวมต่อไปเท่านั้น^{๑๕}

พระมหาจรัญ วิจารณเมธี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องสันโดษ ในพระพุทธศาสนา เนื้อหาของงานวิจัยนี้กล่าวถึง ทศนะเรื่องสันโดษในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาเถรวาท การวิเคราะห์หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับสันโดษ และคุณค่าของสันโดษในทางจริยธรรม การใช้หลักธรรมเรื่องสันโดษไปใช้แก้ปัญหา ต้องเริ่มจากการพัฒนาด้านจิตใจเป็นอันดับแรก ต่อจากนั้นก็มาที่ครอบครัว หมู่บ้าน และสังคม เป็นการสร้างนิสัยของแต่ละคนให้รู้จักสันโดษ รู้หน้าที่ของตนในการแก้ปัญหา โดยหลักการของสันโดษ ๓ ประการ คือ สันโดษโดยปริมาณ โดยคุณภาพ และโดยธรรม การนุ่งห่มผ้าบังสุกุลจีวรในทางพระพุทธศาสนาก็อาศัยหลักความสันโดษ เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต พระภิกษุสามเณรจะต้องสันโดษในด้านการนุ่งห่มผ้าตามพระธรรมวินัย^{๑๖}

แสวง อุดมศรี ได้กล่าวไว้ในหนังสือ พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกษุวิภังค์ นัยสำคัญในบทกชาชนีย์ ที่มีความหมายและความสำคัญทรงบัญญัติสิกขาบท แล้วอธิบายขยายความเพิ่มเติมให้เข้าใจว่า สถานที่ที่ภิกษุพักอยู่นั้นควรจะต้องเก็บไตรจีวรไว้ตรงไหนจึงจะไม่เป็นการอยู่ปราศจากไตรจีวรจนเป็นเหตุให้ต้องอาบัติ ซึ่งจะขอนำกล่าวเป็นกรณีศึกษาไว้ในที่นี้หมู่บ้านมีอุปจารเดียวกัน หมายถึงหมู่บ้านของตระกูลหนึ่งล้อมรั้วไว้ด้วยกัน และหมู่บ้านมีอุปจารแยกกัน หมายถึงหมู่บ้านของตระกูลหนึ่งไม่มีรั้วล้อม ภิกษุต้องอยู่ในเรือนที่ตนเก็บจีวรไว้ หรืออยู่ห่างจากที่เก็บผ้าจีวรเอาไว้ไม่ให้เกินสองศอกครึ่ง ไม่ต้องอาบัติ^{๑๗}

^{๑๕} จานงค์ ทองประเสริฐ ได้กล่าวเอาไว้ในหนังสือ **พุทธศาสนากับสังคมและการเมือง**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทต้นอ้อแกรมมีจำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐๓.

^{๑๖} พระมหาจรัญ วิจารณเมธี, **การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องสันโดษในพระพุทธศาสนา**, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

^{๑๗} แสวง อุดมศรี, **พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกษุวิภังค์**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์พรินท์ติ้งจำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๘๑.

พระวินัยปิฎก อรรถกถา สมันตปาสาทิกา ภาค ๓ ในจิวรชนกถา ว่าด้วยเรื่องน้ำย้อม จิวรน้ำย้อมเกิดจากรากเหง้าควรทุกอย่าง ยกเว้นขมิ้น น้ำย้อมเกิดจากลำต้นก็ควรทุกอย่าง เว้นฝาง และแกล่ ที่ชื่อว่าแกล่ (ตุงคฺหาโร) ได้แก่ ต้นไม้มีหนามชนิดหนึ่ง น้ำย้อมเกิดจากลำต้นของแกล่ นั้นมีสีคล้ายหธาตล น้ำย้อมที่เกิดจากเปลือกควรทุกชนิด เว้นโลดกับมะพุดน้ำย้อมที่เกิดจากใบควรทุกอย่าง เว้นใบมะเกลือกับใบคราม แต่ผ้าที่คฤห์สัทธิใช้แล้วควรย้อมด้วยใบมะเกลือครั้งเดียว น้ำย้อมที่เกิดจากดอกไม้ ควรทุกชนิด เว้นดอกทองกวาวและดอกคำ ส่วนในน้ำย้อมที่เกิดจากผล ไม่ว่าผลอะไรๆ ไม่ควรก็หาไม่ น้ำย้อมที่ไม่ได้ต้มทานเรียกว่าน้ำเย็น ที่ชื่อว่าตะกร้อกันลัน (อุตตราพุมฺปิ) ได้แก่ เครื่องรองกลมๆ อธิบายว่าเราอนุญาตให้วงล้อมเครื่องรองนั้นตั้งไว้ตรงกลางหม้อน้ำย้อมแล้วใส่น้ำย้อมลงไปจริงอยู่ เมื่อทำอย่างนี้ น้ำย้อมจะไม่ลัน^{๑๘}

พระมหาจรัญ วิจารณเมธี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญา เรื่องสันโดษ ในพระพุทธศาสนา เนื้อหาของงานวิจัยนี้กล่าวถึง ทศนะเรื่องสันโดษในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาเถรวาท การวิเคราะห์หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับสันโดษ และคุณค่าของสันโดษในทางจริยธรรม การใช้หลักธรรม เรื่องสันโดษไปไขแก้ปัญหา ต้องเริ่มจากการพัฒนาด้านจิตใจเป็นอันดับแรกตอจากนั้นก็มาที่ครอบครัว หมูบ้าน และสังคม เป็นการสร้างนิสัยของแต่ละคนให้ รู้จักสันโดษ รู้หน้าที่ของตนในการแก้ปัญหา โดยหลักการของสันโดษ ๓ ประการ คือ สันโดษ โดยปริมาณ โดยคุณภาพ และโดยธรรม การนุ่งห่ม ผ้าบังสุกุลจิวรในทางพระพุทธศาสนาถือสำคัญหลักความสันโดษเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต พระภิกษุ สามเณรจะต้องสันโดษในด้านการนุ่งห่มผ้าตามพระธรรมวินัย^{๑๙}

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ โอวาทคำสอนสยามรัฐพระภิกษุผู้บวชใหม่ สรุปได้ว่า ภิกษุที่ใช้สอยผ้าจิวรจะต้องมีความรู้สึกสำนึกอยู่ในใจ ในขณะที่รับผาจิวรหรือจัก บริโภคผ้าจิวรก็ตาม การบริโภคนี้เพียงเพื่อบำบัดอันตรายอันเกิดขึ้นแก่ร่างกาย มีความร้อนหนาว หรือการเปียดเบียนของ สัตว์ เช่น ยุง เหลือบ หรือเพื่อปกปิดร่างกายส่วนที่ปกปิดทำนองนั้นไม่มี ความมุ่งหมายเพื่อความสวยงาม โอ้อวดหรือความสบายชนิดส่งเสริมความกำหนดเป็นตน^{๒๐}

^{๑๘} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), สอนนาค- สอนจิต ชีวิตพระ ชีวิตชาวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๒,(กรุงเทพฯมหานคร : พิมพ์ที่ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๔๓.

^{๑๙} พระมหาจรัญ วิจารณเมธี, การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องสันโดษในพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๕).

^{๒๐} พุทธทาสภิกขุ, โอวาทสำหรับภิกษุผู้บวชใหม่, หน้า ๘๕-๘๖.

๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยจะศึกษาค้นคว้าจากเอกสารโดยอาศัยข้อมูลจากพระไตรปิฎก และคัมภีร์ อรรถกถา พร้อมทั้งเอกสารตำราวิชาการ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑.๗.๑ ศึกษาจากแหล่งเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือแหล่งข้อมูลสำคัญที่เป็นหลักคำสอนโดยตรง ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกอรรถกถาฎีกาพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๗.๒ เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ งานวิจัยหนังสือเอกสารที่เกี่ยวข้องและหนังสือที่นักปราชญ์ทั้งหลายเขียนรวบรวมไว้รวมทั้งวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องที่ศึกษาจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

๑.๗.๓ ศึกษารวบรวมวิเคราะห์เอกสารข้อมูลการวิจัย

๑.๗.๔ นำเสนอผลการวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบเกี่ยวกับเรื่องจิ๋วที่ปรากฏในคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีความเป็นมาอย่างไร

๑.๘.๒ ทำให้ทราบการพัฒนาการจิ๋วในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีความเป็นมาอย่างไร

๑.๘.๓ ทำให้ทราบถึงคุณค่าการทรงใช้จิ๋วในพระพุทธศาสนามีประโยชน์ต่อพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างไร

บทที่ ๒

เพื่อศึกษาจิวรที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

หลักการในทางพระพุทธศาสนาทั้งนี้ชีวิตของพระภิกษุจะต้องดำรงชีวิตการใช้ทรงจิวร บริหารก็เป็นพุทธวิธีอย่างหนึ่ง ในการฝึกหัดพัฒนาตนของภิกษุ ในที่นี้ เมื่อเราต้องการทราบถึงการใช้ ไตรจิวรการทรงนุ่งห่มบริวารของภิกษุในพระพุทธศาสนา จึงจำเป็นต้องเข้าใจว่า ทำไม การทรงจิวรจึง มีลักษณะจำเพาะ และเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกความเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา นอกจากจิวรแล้วจะ ทรงนุ่งห่มผ้าอย่างอื่นได้หรือไม่ เพราะเหตุใดต้องทรงจิวรเป็นแบบเดียวกัน ทำไมต้องเรียกว่าไตรจิวร เหล่านี้มีความหมาย และวัตถุประสงค์อย่างไรนอกจากการใช้ดำเนินชีวิตของภิกษุได้อย่างไร

พระภิกษุในพระพุทธศาสนา เป็นวิถีชีวิตเฉพาะแบบที่มุ่งฝึกหัดขัดเกลาดนเองตาม หลักการในทางพระพุทธศาสนาทั้งนี้ ชีวิตของพระภิกษุดำรงชีวิตในสังคมทั่วไปจึงจำเป็นต้องอาศัย ปัจจัย ๔ ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ๔ บางอย่างเป็นของสงฆ์ คือ หมู่มณะบางอย่างเป็นของใช้สอย สำหรับบุคคล และเครื่องใช้สอยสำหรับบุคคลนั้น เป็นเป็นของที่จำเป็นเรียกว่า บริวารจะต้องนำติด ตัวไปในการดำรงชีวิตตลอด คือ เครื่องนุ่งห่ม หรือ จิวรนั้น จะต้องถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติและมี ได้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น เพราะการใช้บริวารก็เป็นพุทธวิธีอย่างหนึ่ง ในการฝึกหัดพัฒนาตนของภิกษุ ใน ที่นี้เมื่อเราต้องการทราบถึงการ ใช้ บริวารของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา จึงจำเป็นต้องเข้าใจว่า ทำไมบริวารจึงมีลักษณะจำเพาะ และเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกความเป็นภิกษุ ในพระพุทธศาสนาบริวาร เหล่านี้ความหมายและวัตถุประสงค์อย่างไรฉะนั้น ผู้ศึกษาจะกล่าวและอธิบายเป็นส่วนๆ ไปเพื่อความ เข้าใจที่ชัดเจนในหลักการใช้สอยผ้าจิวรของภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทต่อไป

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอเนื้อหาสาระ ของจิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาททางด้านต่าง ๆ ที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระไตรปิฎกรวมทั้งอรรถกถาหรือตำราและเอกสารที่เกี่ยวข้องนำมา ประกอบการอธิบาย โดยได้วางรูปแบบไว้เป็น ๔ หมวด มีดังนี้ คือ (๑) ความหมายของจิวร (๒) ความเป็นมาของจิวร (๓) ประเภทของจิวรและ (๔) ลักษณะของจิวรผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษา โครงสร้างและ เนื้อหาของจิวรที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดยกำหนดประเด็นไว้ดังนี้

๒.๑ ความหมายของจิวร

๒.๒ ความเป็นมาของจิวร

๒.๓ ประเภทขนาดของจิวร

๒.๔ ลักษณะของสีจีวรทรงอนุญาต

๒.๕ เนื้อผ้าที่ทรงอนุญาต

๒.๖ บทบัญญัติเกี่ยวกับการอยู่ปราศจากจีวร

๒.๗ สรุปรูป

๒.๑ ความหมายของจีวร

คำว่า ไตรจีวร หรือ ผ้าไตร เป็นชื่อเรียกผ้านุ่งผ้าห่มที่พระสงฆ์ใช้สอย หมายถึงผ้า ๓ ผืน ซึ่งมีทั้งผ้านุ่งและผ้าห่มประกอบด้วย สังฆาฏิ อุตตราสงค์ และอันตราวาสกที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ รับผิดชอบต่อคหบดีได้ แต่คำว่าจีวรในจีวรชั้นนี้ หมายถึงผ้าที่ยังไม่สำเร็จเป็นจีวร เช่น ผ้าปาวาร ผ้าไหม และผ้าโกเชาว์ที่หมอชิวกน้อมถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผ้าไตรจีวรที่ทำสำเร็จแล้ว และผ้าอื่นๆ คือ ผ้าอาบน้ำฝนผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ผ้าปิดผี ผ้าเช็ดปาก และผ้าบริขารอื่นๆ อีก

คำว่า จีวร หมายถึง เครื่องนุ่งห่มที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาเถรวาทใช้นุ่งห่มประกอบด้วย สังฆาฏิ อุตตราสงค์ และอันตราวาสก ความหมายนี้ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกซึ่งมีความหมายที่สอดคล้องกันกับอัฐฐบริขารของพระภิกษุสงฆ์

จีวร ในคัมภีร์อภิธานปิปปกา คาถา ที่ ๒๙๖ กล่าวไว้ว่า ศัพท์ที่แปลว่า “จีวร” มีถึง ๔ ศัพท์ คือ อรหุทธโซ, กาสายะ, กาสาวะ”^๑, จีวร มีคำกล่าวที่ว่าเมื่อบุคคลได้พบเห็นผ้าจีวร ที่เขาทิ้งกลาดเกลื่อนอยู่ตามท้องถนน แม้ผ้าจะเปื้อนไปด้วยสิ่งสกปรกต่างๆ ก็ตามจะต้องยกมือไหว้ตั้งที่ พระอุบาลีเถราปทาน ได้กล่าวไว้ในพุทธวรรคว่า

ปนเถ ทิสวา กาสาวัง

ฉพฺพิตํ มีหฺมกฺขิตํ

สิรสสา อญฺชลี กตฺวา

วณฺทิตพฺพํ อีสิตฺทชฺชํ

“บุคคลเห็นผ้ากาสาวพัสตร์ที่เปื้อนอุจจาระ ที่เขาทิ้งแล้วบนถนน ก็ควรยกมือประนมไหว้ผ้านั้น ซึ่งเป็นธงชัยของพระอริยเจ้า ด้วยเศียรเกล้า”^๒

^๑ แปลว่า ผ้าธงชัยพระอรหันต์, พุทธทาสภิกขุ. *บวชทำไม*, หน้า ๖.

^๒ พระคันธसारภิวังสะ ธัมมจารี, พร้อมคณะ, *อัครมหาบัณฑิตานุกรณ* พระธัมมานันมหาเถระ, อ่างในหน้า ๒.

พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค ๑ มหาขันธกะ ได้แสดงความหมายของคำว่า “จีวร หมายถึง บรรพชาอาศัยบังสุกุลจีวร เธอพึงทำอุตสาหะในสิ่งนั้นตลอดชีวิต อติเรกลาก คือ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน ผ้าเจือกัน เช่นผ้าด้ายแกมไหม”^๓

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้ให้ความหมายของคำว่า จีวร เป็นชื่อเรียกผ้าที่พระสงฆ์ใช้สอย ใช้เรียกทั้งผ้านุ่งผ้าห่ม เช่น คำว่า ไตรจีวร หมายถึง ผ้า ๓ ผืน ซึ่งมีทั้งผ้านุ่งและผ้าห่ม จีวรเป็นเครื่องอัฐฐะบริขารของพระสงฆ์อย่างหนึ่งในปัจจัย ๔ อย่าง ยังใช้หมายถึงเฉพาะผ้าห่มของพระสงฆ์อย่างเดียวก็นับได้ เช่นพูดว่า “วันนี้พระคุณเจ้าห่มจีวรใหม่มาบิณฑบาตดูงามเหลือเกิน”^๔

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของคำว่า จีวร หมายถึง ผ้าที่ใช้ห่มของพระในพระพุทธศาสนาผืนใดผืนหนึ่งก็ได้ ในจำนวน ๓ ผืนที่เรียกว่า ไตรจีวร คือผ้าทาบสังฆาฏิ ผ้าห่ม อุตตราสงค์ และผ้านุ่ง อันตราวาสก “แต่ในภาษาไทย นิยมเรียกเฉพาะผ้าห่มคือ อุตตรา

พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์ ให้ความหมายว่า จีวร เครื่องนุ่งห่มของภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา ผ้าสำหรับห่ม คู่กับ สบง ภาษาที่ใช้เรียกทั่วไป ว่า ผ้าเหลือง จีวรกรรม หมายถึง การทำจีวร เช่น ตัด เย็บ ย้อม เป็นต้น จีวรการสมัย คราวที่พระทำจีวร หรือ ตัดเย็บจีวร เวลาทำจีวรอยู่^๕

พจนานุกรม ฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า (จีวร,จีวร) หรือ (จีวอน,จีวอนระ) หมายถึง “เครื่องนุ่งห่มที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา หมายถึงเอาผ้าทั้ง ๓ อย่าง คือ ผ้าทาบ สังฆาฏิ ผ้าห่ม จีวร และผ้านุ่ง สบง”^๖

พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค ๑ มหาขันธกะ ได้แสดงความหมายของคำว่า “จีวร หมายถึง บรรพชาอาศัยบังสุกุลจีวร เธอพึงทำอุตสาหะในสิ่งนั้นตลอดชีวิต อติเรกลาก คือ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน ผ้าเจือกัน เช่นผ้าด้ายแกมไหม”^๗

^๓ วิ.ม.อ. (ไทย) ๔/๘๗/๑๗๑.

^๔ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๙, ราชบัณฑิต), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ “คำวัด”, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๙.

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๕.

^๖ ฝ่ายวิชาการภาษาไทย, พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์, หน้า ๙.

^๗ ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรม ฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒,(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นาน มีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๕๖), หน้า ๓๑๖.

^๘ วิ.ม.อ.(ไทย) ๔/๘๗/๑๗๑.

พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค ๒ จีวรชั้นธกะ ได้แสดงความหมายของคำว่า “จีวรหมายถึง เอาทั้ง ผ้าที่ยังไม่สำเร็จเป็นจีวร เช่น ผ้าปาวาร ผ้าไหม และผ้าโกเชาว์ที่หมอบซึกน้อมถวายแด่ พระผู้มีพระภาค ผ้าไตรจีวรที่ทำสำเร็จแล้ว และผ้าอื่นๆ คือ ผ้าอาบน้ำฝน ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ผ้าปิดฝี ผ้าเช็ดปาก และ ผ้าปริชาร”^๙

พระมหาสมจินต สมมาปณโณ ได้ให้ความหมายของคำว่า จีวรเป็นคำใช้เรียกผ้าห่ม ของภิกษุไม่ได้เฉพาะเจาะจงว่าจะเป็นผ้าพาด สังฆาฏิ ผ้าห่ม อุตตราสงค์ หรือนุ่ง อันตราวาสก คนไทย ส่วนมากเข้าใจว่า จีวรคือผ้าห่ม สบงคือผ้านุ่ง และสังฆาฏิคือผ้าพาด^{๑๐}

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ให้ความหมายของคำว่า จีวร หมายถึง บริหารของภิกษุที่เป็นของจำเป็นจะต้องมี และจัดว่าเป็นบริหารดั้งเดิม อย่างหนึ่งคือ จีวร ท่าน ยังได้กล่าวอีกว่า ผู้มุ่งอุปสมบทจำเป็นจะต้องมีจีวรให้ครบจำนวนมาก่อน หมายถึง ไตรจีวร เป็นปัจจัยเครื่องอาศัยของพระภิกษุสงฆ์^{๑๑}

พระราชญาณวิสสุ คู่มือการศึกษาสัมมาปฏิบัติไตรสิกขา ให้ความหมายไว้ว่า คำว่าบังสุกุล หรือ ปังสุกุล แปลว่า ผ้าเปื้อนฝุ่น หรือผ้าที่นำเกลียด เพราะเปื้อนเประอะไปด้วยฝุ่นเนื่องจากเป็นผ้าที่ถูกทิ้งไว้ให้เปื้อนฝุ่นตามที่ต่างๆ เช่นตามถนน ป่าช้า และตามกองขยะ เป็นต้น ซึ่งไม่มีเจ้าของ เพราะ เป็นสิ่งที่ไม่มีการอยากได้ หรือเขาทิ้งแล้ว แต่ผ้าเช่นนั้นภิกษุเก็บเอามาเย็บปะติดปะต่อกัน ซักให้ สะอาด ย้อมให้เป็นสีเดียวกัน ด้วยสีตามธรรมชาติ คือ สีจากเปลือกไม้เป็นต้น อธิษฐานใช้เป็นจีวร เรียกว่า “ผ้าบังสุกุล” หรือ “ผ้าป่า” ที่ชาวบ้านทั่วไปในปัจจุบันคุ้นเคยเป็นอย่างดี แต่ไม่ค่อยเข้าใจ ความหมายที่แท้จริง ผ้าป่า ตามความหมายเดิม คือผ้าที่ใช้ห่อศพ ทิ้งอยู่ตามป่าช้า^{๑๒} นำมาซักล้างให้ สะอาดตากแดดให้แห้งจึงจะทำการตัดเย็บเป็นจีวรได้

พ.อ.ปน มุทกัณฑ์ ได้ให้ความหมายของคำว่า จีวร (จีวอน) หมายถึง ผ้าเหลืองที่พระภิกษุ ใช้ห่มคลุมตัว จีวร เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อุตตราสงค์ มีบัญญัติเกี่ยวกับจีวรดังนี้ ชนิดผ้าที่ใช้ใช้ ผ้า ๖

^๙ วิ.ม. (ไทย) ๕/[๒๙]-[๓๐].

^{๑๐} พระมหาสมจินต สมมาปณโณ, **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, ปีที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๙), หน้า ๑๒.

^{๑๑} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **วินัยมุข เล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๑.

^{๑๒} พระราชญาณวิสสุ, และคณะ, **คู่มือการศึกษาสัมมาปฏิบัติไตรสิกขา**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (นครปฐม : พิมพ์ที่ บริษัทเพชรเกษม พรินตติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๔๐.

อย่าง อย่างไม่อย่างหนึ่ง คือ ผ้าที่ทอด้วยเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ เว้นชนมณุษย์และผ้า ปาน ผ้าผสมด้วยของห้าย่างดังกล่าว^{๑๓}

แสง อุดมศรี ได้ให้ความหมายของคำว่า “จีวร (จีวรวรรค) คือ หมวดที่วาดด้วยเรื่องจีวรซึ่ง ประกอบด้วยผ้า ๓ ผืนที่ภิกษุใช้นุ่งห่ม รวมเรียกว่า ผ้าไตรจีวร คือ ผ้านุ่งหรือสบง อันตราสก ผ้าห่ม หรือจีวร อุตตราสก และผ้าห่มซ้อนนอกหรือพาด สังฆาฏิ”^{๑๔}

การใช้สอยเครื่องนุ่งห่มของภิกษุสงฆ์นี้ ก็เพื่อให้ให้ใช้อย่างระมัดระวังฝีกให้ มี สติสัมปชัญญะโดยตลอด ไม่ทรงให้ใช้เพื่อความสวยงาม หรือ หรุหร่า โดดเด่น แต่ให้เป็นเพื่อกันแดด กันลม กันหนาว และเหลือบยุงมาสัมผัส

สรุปความหมายของคำ ว่า ไตรจีวร ผ้าสำหรับห่มของพระภิกษุและสามเณร โดยห่มผืนใด ผืนหนึ่งก็ได้ในจำนวน ๓ ผืน อันได้แก่ สังฆาฏิ ผ้าทาบ อุตตราสก ผ้าห่ม อันตราสก ผ้านุ่งหรือสบง ในความหมายนี้มีพระอุปชฌาย์และผู้ที่น่าถือพระพุทธศาสนา รู้จักกันดี คือ ในการบรรพชาและ อุปสมบท จีวร เป็นคำใช้เรียกผ้าห่มของภิกษุ คนไทยส่วนมากเข้าใจว่า จีวรคือผ้าห่ม สบงคือผ้านุ่ง และสังฆาฏิคือผ้าพาดหรือผ้าทาบ ดังนั้น จีวรเป็นปัจจัยเครื่องนุ่งห่มวันนี้พระคุณเจ้าห่มจีวรใหม่ มาบิณฑบาตดูงามเหลือเกิน” จีวร คือ หมายถึงผ้าที่ใช้ในสมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ผ้า ๖ ชนิด และใช้ต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้

๒.๒ ความเป็นมาของจีวร

ในการศึกษาวิจัยพบว่า ความเป็นมาของจีวรที่มีปรากฏในสมัยครั้งพุทธกาลของ พระพุทธศาสนานั้น ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้ก็เพราะว่า วิธีชีวิตการเป็นอยู่ของพระภิกษุ สงฆ์นั้นต้องอาศัย เครื่องนุ่งห่มได้แก่ จีวร “ในสมัยนั้นพระพุทธเจ้ารวมทั้งพระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นได้ ผ้านุ่งห่มมาจากที่ใด มีรูปร่างลักษณะอย่างไร มีขนาดความยาวความกว้างอย่างไร มีการนุ่งห่มผ้าสี ะไร และพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ใช้ผ้านุ่งห่มอะไรได้บ้าง ในสาระและประเด็นสำคัญดังกล่าวนี้ จากการศึกษาพุทธประวัติก็พบแต่เพียงว่า เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบวช ณ ที่ริมฝั่งแม่น้ำอโนมาณที่ พระองค์ทรงโกนผมและหนดเปลี่ยนเครื่องทรงจากเพศคฤหัสถ์มาเป็นบรรพชิต เครื่องนุ่งห่มของ

^{๑๓} พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์, ประมวลศัพท์ ๖ ศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สาร มวลชน จำกัด, ๒๕๓๔), หน้า ๔๗.

^{๑๔} แสง อุดมศรี, พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกษุวิภังค์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรรงค์พรินท์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๗๐.

บรรพชิตนั้นได้แก่ ผ้ากาสาวพัสตร์ พระองค์ทรงสละการใช้ชีวิตแบบคฤหัสถ์หันมาใช้ชีวิตแบบนักบวช ในสมัยนั้นนักบวชมี ๒ กลุ่ม คือ สมณะกับพราหมณ์”^{๑๕}

การศึกษาความเป็นมาของจีวรที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก ความเป็นมาของจีวรที่มีปรากฏในชั้นนอรรถกถา และความเป็นมาของจีวรที่มีปรากฏในตำราและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอ คือ ศึกษาลงในรายละเอียดของจีวรในพระไตรปิฎก ดังที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในสมัยครั้งพุทธกาล และเพื่อเป็นแนวทางที่เชื่อมโยงหรือขยายซึ่งนำไปสู่ความเป็นมาของจีวรที่พระภิกษุทรงใช้ในปัจจุบันนี้

หลังจากนั้น เจ้าชายสิทธัตถะครั้งเป็นนักบวชแล้ว พระพุทธองค์ทรงเสด็จไปศึกษากับ อาจารย์ชื่อว่า อาหารดาบส รามโคตรและอุททกดาบส รามบุตร อาจารย์ทั้ง ๒ นี้ก็เป็นนักบวชเหมือนกันแต่ไม่ทราบว่ามีกรนุ่งห่มผ้าเช่นไร “จากการศึกษาความเป็นมาของจีวรในสมัยตอนต้นพุทธกาลแล้ว ดังที่มีปรากฏเป็นหลักฐานที่แสดงไว้ให้ทราบก็คือ ผ้ากาสาวพัสตร์ ซึ่งพระพุทธองค์พร้อมทั้งพระสาวกเหล่านั้นใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม คือ ในสมัยนั้นจึงมีหลักฐานดังนี้ ภิคุทั้งหลาย ในกาลต่อมา เรายังหนุ่มแน่น แข็งแรง มีเกศา ดำสนธิ อยู่ในปฐมวัย เมื่อพระราชมารดาและพระราชบิดาไม่ทรงปรารถนาจะให้ผนวช มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตรทรงกันแสงอยู่ จึงโกนผมและโกนหนวดนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์”^{๑๖}

เรื่องผ้านี้ยังไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนเกี่ยวกับ จีวร แต่ในคัมภีร์พระวินัยปิฎกมหาวรรค ภาค ๑ ถือเป็นหลักฐานอันหนึ่งที่เล่าเหตุการณ์ “ในตอนต้นพุทธกาลว่า พระพุทธเจ้า และพระสาวกในยุคแรก คงใช้ผ้านุ่งผ้าห่มตามที่จะหามาได้ หรือเก็บเอาผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามที่ต่างๆ บ้าง มีคนเขาถวายบ้าง และบางทีก็เป็นผ้าห่อศพบ้าง ซึ่งเรียกว่า”^{๑๗} ผ้าบังสุกุล หรือผ้าคลุกฝุ่นนั่นเอง และมีหลักฐานที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกและพระสูตรว่า “สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงได้ผ้าบังสุกุล พระพุทธองค์ทรง ประสงค์ซักผ้านั้น ก็มีท้าวสักกะจอมเทพทรงขุดสระโบกขรณีถวาย และพระองค์ทรงจะตากผ้าก็มีเทวดาที่สิงสถิตที่ต้นกุ่มก็น้อมกิ่งลงมาให้ตากผ้า ซึ่งเป็นประเพณีที่พระภิกษุถือปฏิบัติกันมากในครั้งพุทธกาลเกี่ยวกับผ้าบังสุกุลจีวร”^{๑๘}

^{๑๕} พระมหาสมจินต์ สมมาปณฺโณ, **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๙), หน้า ๒.

^{๑๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๗๗/๑๘๗-๑๘๘, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๗๒/๒๕๔-๒๕๕.

^{๑๗} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๗๗/๑๘๗-๑๘๘, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๗๒/๒๕๔-๒๕๕.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖-๗.

“ในตอนต้นพุทธกาลว่า พระพุทธเจ้าและพระสาวกในยุคแรก คงใช้ผ้าถุงผ้าห่มตามที่จะหามาได้ หรือเก็บเอาผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามที่ต่างๆ บ้าง มีคนเขาถวายบ้าง และบางทีก็เป็นผ้าห่อศพบ้าง ซึ่งเรียกว่า”^{๑๙} ผ้าบังสุกุล หรือผ้าคลุมฝุ่นนั่นเอง และมีหลักฐานที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกและพระสูตรว่า “สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงได้ผ้าบังสุกุล พระพุทธองค์ทรงประสงค์จะซักผ้านั้น ก็มีท้าวสักกะจอมเทพทรงชุตสระโบกขรณีถวาย และพระองค์ทรงจะตากผ้าก็มีเทวดาที่สิงสถิตที่ต้นกุ่มก็น้อมกิ่งกุ่มลงมาให้ตากผ้า ซึ่งเป็นประเพณีที่พระภิกษุถือปฏิบัติกันมากในครั้งพุทธกาลเกี่ยวกับผ้าบังสุกุลจิวร”^{๒๐}

เมื่อพระพุทธองค์ทรงประพาศิปรหมจรณ์ให้บริสุทธบริบูรณ์ การสังวรในพระปาติโมกข์ แม้ว่าเล็กน้อยก็ตามสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบท^{๒๑} หลังออกจากสำนักของอาจารย์ทั้ง ๒ ต่อมาภายหลังพระพุทธองค์ทรงได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงได้เสด็จพระราชดำเนินเพื่อไปโปรดปัญจวัคคีย์^{๒๒} จากการศึกษาเรื่อง “จิวร” มาถึงตรงจุดนี้เองจึงพบหลักฐานที่มีปรากฏดังนี้ คือ

ครั้งเมื่อ พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปโดยลำดับถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี แล้วได้เสด็จไปทางที่ภิกษุปัญจวัคคีย์อยู่ ภิกษุปัญจวัคคีย์ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล ได้นัดหมายกันและกันว่า “ท่านทั้งหลาย พระสมณโคดมนี้เป็นผู้มักมาก คลายความเพียร เวียนมาเพื่อความเป็นคนมักมากกำลังเสด็จมา พวกเราไม่พึงกราบไหว้ ไม่พึงลูกรับ ไม่พึงรับบาตรและจิวรของพระองค์ แต่จะจัดอาสนะไว้ ถ้าพระองค์ปรารถนาก็จักประทับนั่ง”^{๒๓} ข้อความดังกล่าวนี้มีในสมัยครั้งพุทธกาลที่มีปรากฏเป็นหลักฐานเกี่ยวกับบาตรและจิวรในพระไตรปิฎกทั้ง ๒ นี้ ได้แก่ พระวินัยและสูตรที่มีปรากฏเกี่ยวกับจิวร

พระพุทธองค์ทรงได้เสด็จพระราชดำเนินเพื่อไปโปรดปัญจวัคคีย์ แต่ยังไม่ปรากฏหลักฐานว่าพระพุทธเจ้าและพระภิกษุสาวกนั้นได้ผ้าถุงห่มมาจากที่ใด มีรูปร่างลักษณะอย่างไรมีขนาดความยาวความกว้างอย่างไร และมีการนุ่งห่มผ้าสีอะไร นี่คือประเด็นปัญหาที่ผู้วิจัยจะนำเสนอต่อไป ภายหลังพระพุทธองค์ทรงพบกับภิกษุปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ แล้ว ภิกษุปัญจวัคคีย์ทั้งหมดที่ทักทิกากันไว้ว่าไม่พึงมีปฏิปทาต่อพระองค์ พอถึงในกาลนั้นจริงๆ ทุกท่านจึงลืมนิสัยญาติให้ไว้ซึ่งกันและกันต่างลุก

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖-๗.

^{๒๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๔๔/๕๔-๕๖.

^{๒๑} ที.สี. (ไทย) ๙/๔๕๐/๑๙๘-๑๙๙.

^{๒๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐/๑๕-๑๖.

^{๒๓} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒/๑๘-๒๐, ที.สี. (ไทย) ๙/๑๘๓/๖๑-๖๒.

ขึ้นต้อนรับและได้สนทนาซึ่งกันและกันพอเข้าใจพร้อมทั้งพระองค์ทรงแสดงอัมมจักกัปปวัตตนสูตร แก่ปัญจวัคคีย์^{๒๔}

จากการศึกษา ดังที่ปรากฏเป็นหลักฐานในพระไตรปิฎก การได้มาซึ่งจีวรของพระภิกษุสงฆ์ในสมัยครั้งพุทธกาลนั้นค่อนข้างยากลำบากในการจะหาผ้ามาทำเป็นจีวร ที่มีข้อความในพระวินัยที่แสดงเอาไว้ให้เห็นเด่นชัดว่า การได้มาของผ้านุ่งห่มแต่ละผืนนั้นยากลำบาก พระภิกษุสงฆ์ต้องอาศัยความอดทนมีอุตสาหะ และประกอบกับกาลเวลาที่ทรงบัญญัติเอาไว้

ก็โดยสมัยนั้นแล^{๒๕} พระผู้มีพระภาคทรงผ้าจีวรผืนเดียว ประทับนั่งอยู่กลางแจ้งตอนกลางคืน ขณะน้ำค้างตก ในราตรีเหมันตฤดู กำลังหนาว ตั้งอยู่ระหว่างเดือน ๓ กับเดือน ๔ ต่อกัน ความหนาวไม่ได้มีแก่พระผู้มีพระภาค เมื่อปฐมยามผ่านไปแล้ว ความหนาวจึงได้มีแก่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคจึงทรงห่มจีวรผืนที่สอง ความหนาวไม่ได้มีแก่พระผู้มีพระภาคเมื่อมัชฌิมยามผ่านไปแล้ว ความหนาวจึงได้มีแก่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคจึงทรงห่มจีวรผืนที่สาม ความหนาวไม่ได้มีแก่พระผู้มีพระภาค เมื่อปัจฉิมยามผ่านไปแล้ว ขณะรุ่งอรุณแห่งราตรีอันเป็นเบื้องต้นแห่งความสดชื่น ความหนาวได้มีแก่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคจึงทรงห่มจีวรผืนที่สี่ ความหนาวไม่ได้มีแก่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคได้ทรงพระดำริว่ากุลบุตรในธรรมวินัยนี้ ที่เป็นคนขี้หนาว กลัวต่อความหนาว อาจดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยผ้าสามผืนไหนหนอเราจะพึงกั้นเขต ตั้งกฎ ในเรื่องผ้าแก่ภิกษุทั้งหลาย เราพึงอนุญาตผ้าสามผืน

ในสมัยต่อมา “พระพุทธเจ้าทรงวางกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องจีวร เพราะมีพระภิกษุสงฆ์ผู้มักน้อยสันโดษ ดำเนินในการใช้สอยจีวร ดังปรากฏความเรื่องพระฉัพพัคคีย์ทรงอดิเรกจีวรและใช้สอยจีวรอย่างฟุ่มเฟือย จึงมีข้อความปรากฏดังนี้ สมัยนั้น พวกภิกษุพวกภิกษุฉัพพัคคีย์ทราบว่”^{๒๖} “พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตไตรจีวรแล้ว” จึงใช้ไตรจีวรชุดหนึ่งเข้าบ้าน ใช้ไตรจีวรอีกชุดหนึ่งอยู่ในอาราม ใช้ไตรจีวรอีกชุดหนึ่งลงสรง (อาบ) น้ำบรรดาภิกษุ ผู้มักน้อยสันโดษดำเนินประณาม โพนทนาว่า”^{๒๗} “ไหนพวกภิกษุฉัพพัคคีย์จึงทรงอดิเรกจีวรเล่า” แล้วนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ ดังความที่ว่า ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทรงอดิเรกจีวร ภิกษุใดทรง ต้องปรับอาบัติตามธรรม” เพราะละเมียดพระวินัย”^{๒๘}

^{๒๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐-๒๑.

^{๒๕} พระไตรปิฎก เล่มที่ ๕ พระวินัยปิฎก เล่มที่ ๕ มหาวรรค ภาค ๒ หน้า ๑๖๐.

^{๒๖} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๗/๒๑๖-๒๑๗

^{๒๗} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๗/๒๑๖-๒๑๗.

^{๒๘} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๗/๒๑๖-๒๑๗.

ความหมายการทรงใช้ “จีวร” ของพระสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา นั้น มีมากเพราะว่าผ้าจีวร เป็นผ้าที่พุทธศาสนิกชนให้ความเคารพกราบไหว้ถือว่าเป็นของที่สูงอย่างยิ่ง และผ้าจีวรที่ย้อมด้วยสีน้ำฝาด ที่ปรากฏในบาลี ผ้าชนิดนี้เรียกว่า กาสายะผู้ที่สวมใส่ หรือนุ่งห่มได้ ก็เฉพาะผู้ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ศาสนาอื่นๆ ถึงเอาไปสวมใส่ก็ไม่เรียกว่า จีวร

พุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า “เราย่อมพิจารณาโดยแยกกายแล้งนุ่งห่มจีวร เพียงเพื่อบำบัดความหนาว เพียงเพื่อบำบัดความร้อน เพื่อบำบัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบ ยุ้ง ลมแดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย และเพียงเพื่อปกปิดอวัยวะ อันให้เกิดความละอาย”^{๒๙} และสีที่ใช้ย้อมจีวรก็เป็นสีที่ได้จากธรรมชาติ สีไม่ฉูดฉาด เป็นสีที่ย้อมด้วยน้ำฝาด

การใช้สอยเครื่องนุ่งห่มของภิกษุสงฆ์นี้ ก็เพื่อจะให้ใช้อย่างระมัดระวัง ฝึกให้มีสติสัมปชัญญะโดยตลอด ไม่ทรงให้ใช้เพื่อความสวยงาม หรือ หรุหฺรา โดดเด่น แต่ให้เป็นไปเพื่อกันแดด กันลม กันหนาว และเหลือบยุ้ง มาสัมผัส

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า สันโดษ ความยินดี ความพอใจ ยินดีด้วยปัจจัย ๔ คือ ฝ้านุ่งห่ม อาหาร ที่นอนที่นั้ง และยา ตามมีตามได้ ยินดีของของตน การมีความสุขความพอใจ ด้วยเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ด้วยความเพียรพยายามอันชอบธรรมของตน ไม่โลภ ไม่ริษยาใคร สันโดษมี ๓ อย่าง คือ ๑) เข้าลาภสันโดษ ยินดีตามที่ได้ คือ ได้สิ่งใดมาด้วยความเพียรพยายามของตน พอใจด้วยสิ่งนั้น ๒) ยถาพลสันโดษ ยินดีตามกำลัง คือ พอใจเพียงแค่ว่ากำลังร่างกายสุขภาพและขอบเขตการใช้สอยของตน ๓) ยถาสารูปสันโดษ ยินดีตามสมควร คือ พอใจตามสมควรแก่ฐานะ แนวทางชีวิตและจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน เช่น พระภิกษุพอใจแต่ของอันเหมาะแก่สมณะภาวะ”^{๓๐}

วิธีแสวงหาจีวรของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา นั้น ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้หา ตามป่าช้า ที่เขาห่อศพมาทิ้ง ตามกองขยะ หยากเยื่อ ตามถนนหนทาง หรือผ้าที่เขาทิ้งให้ หมากัดฉีก หนูแทะ นำมาต้ม ซักล้าง ตัดเย็บ ย้อมสี

ภิกษุจำนวนหลายรูปเดินทางไกลไปแคว้นโกศล บางพวก แวะเข้าป่าช้าเพื่อแสวงหาผ้าบังสุกุล บางพวกไม่ยอมรอ ผู้ที่แวะเข้าป่าช้าหาผ้าบังสุกุลต่างก็ได้ผ้าบังสุกุล ผู้ที่ไม่รอพูดว่า “ท่านทั้งหลาย โปรดให้ส่วนแบ่งแก่พวกเราบ้าง” พวกที่ได้ผ้าบังสุกุลตอบว่า “พวกเราไม่ให้ส่วนแบ่งแก่พวกท่าน ทำไมท่านไม่รอเล่า” ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ทรงทราบ พระ

^{๒๙} พุทธทาสภิกขุ, **บวชทำไม**, หน้า ๖.

^{๓๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) , **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า๙.

ผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ไม่ต้องการไม่ต้องให้แบ่งแก่ภิกษุที่ไม่ร้อ”^{๓๑} ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตอย่างนั้น เพราะพระองค์ทรงพิจารณาเห็นความสำคัญในการแสวงหาผ้ามาทำจีวรที่ยากลำบาก ไม่ให้คิดเอาเปรียบเพื่อนภิกษุด้วยกัน

ผ้าจีวรที่พระภิกษุในพระพุทธศาสนาใช้สอยอยู่เป็นประจำ มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต อย่างเช่น จีวร สบง และสังฆาฏิ เป็นบริวารที่ต้องใช้เพื่อปกปิดร่างกาย ใช้ป้องกันความหนาว ร้อน และเหลือบุง ดังที่พุทธพจน์ตรัสความสำคัญ เกี่ยวกับจีวรว่า “เพื่อบำบัดความหนาว เพื่อบำบัดความ ร้อน เพื่อบำบัดสัมผัสแห่งเหลือบุง ลมแดด และสัตว์เลื้อยคลาน เพื่อปกปิดอวัยวะที่ให้ความละเอียด กำเรปเป็นกำหนดเท่านั้น”^{๓๒}

สมัยพุทธกาล ท่านพระอนุรุทธเถระจำพรรษาอยู่ที่เวฬุวัน เมืองราชคฤห์ จีวรที่ท่านใช้ผู้นั้นเก่ามาก ท่านจึงแสวงหาผ้าบังสุกุล ตามกองขยะ กองหยากเยื่อเพื่อนำมาทำจีวร ครั้งนั้นอดีตภรรยาเก่าของท่านชื่อ ซาลินี ซึ่งจุติได้เกิดเป็นเทพธิดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เห็นพระเถระแสวงหาผ้า อยู่เช่นนั้น เกิดความเลื่อมใสศรัทธา จึงนำผ้าทิพย์มาจากสวรรค์ ลงมายังโลกมนุษย์ และคิดว่า “ถ้าเราจะนำเข้าถวายโดยตรง พระเถระคงไม่รับแน่” จึงหาอุบายซุกผ้าผืนนั้นในกองขยะกองหยากเยื่อ มีชายผ้าใฝ่ล่อออกมาเพื่อให้พระเถระได้เห็น ในขณะที่พระเถระกำลังเดินมุ่งหน้าไปทางนั้น พระเถระเห็นชายผ้าผืนนั้นแล้วจึงออกมาพิจารณา เป็นผ้าบังสุกุลและคิดว่า “ผ้าผืนนี้เป็นผ้าบังสุกุลที่มีคุณค่ายิ่งนัก” แล้วนำสู่อารามเพื่อทำจีวร^{๓๓}

สมัยนั้น อติเรกจีวรเกิดขึ้นแก่ท่านพระอานนท์ ท่านพระอานนท์ต้องการจะถวายอติเรกจีวรนั้นแก่ท่านพระสารีบุตร แต่ท่านพระสารีบุตรอยู่เมืองสาเกต ที่นั่นท่านพระอานนท์ได้มีความคิด ดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ว่า ภิกษุไม่พึงทรงอติเรกจีวร ก็อติเรกจีวรนี้เกิดขึ้นแก่เรา เราต้องการจะถวายท่านพระสารีบุตร แต่ท่านอยู่ที่เมืองสาเกต เราจะพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ”^{๓๔}

“เมื่อพระพุทธองค์ ทรงประพาศพิภพจรนัยให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ การสังวร ในพระปาติโมกข์ แม้ว่าเล็กน้อยก็ตามสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบท”^{๓๕} ประกอบด้วยกายกรรมและ วชิกรรมอันเป็นกุศล มีอาชีวะบริสุทธิ์ สมบูรณ์ด้วยศีล พร้อมทั้งคัมภีร์ทวารในอินทรีทั้งหลาย

^{๓๑} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๔๑ / ๒๐๑.

^{๓๒} ชุ. ม. (ไทย) ๒๑ / ๙๖๔ / ๔๗๙

^{๓๓} <http://th.wikipedia.org/wiki/sangkapan.com/piteethoomboon09.html>.แหล่งที่มา:(ออนไลน์) ๗ พ.ย.๕๕.

^{๓๔} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๗/๒๑๖-๒๑๗.

^{๓๕} ที.สี. (ไทย) ๙/๔๕๐/๑๙๘-๑๙๙.

สมบูรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะ และเป็นผู้สันโดษเป็นศิษย์และอาจารย์ในขณะเดียวกัน หลังออกจากสำนักของอาจารย์ทั้ง ๒ ต่อมาภายหลังพระพุทธองค์ทรงได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระพุทธองค์ทรงได้เสด็จพระราชดำเนินเพื่อไปโปรดปัญจวัคคีย์^{๓๖} จากการศึกษาเรื่อง “จิวร” มาถึงตรงจุดนี้เองจึงพบหลักฐานที่มีปรากฏดังนี้ คือ

ครั้งเมื่อ พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปโดยลำดับถึง ปาอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาลานสี แล้วได้เสด็จไปทางที่ภิกษุปัญจวัคคีย์อยู่ ภิกษุปัญจวัคคีย์ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล ได้นัดหมายกันและกันว่า “ทานทั้งหลาย พระสมณโคดมนี้เป็นผู้้มักมาก คลายความเพียร เวียนมาเพื่อความเปนคนมักมากกำลังเสด็จมา พวกเราไม่พึงกราบไหว้ ไม่พึงลูกรับ ไม่พึงรับบาตรและจิวรของพระองค์ แต่จะจัดอาสนะไว้ ถ้าพระองค์ปรารถนาก็จักประทับนั่ง”^{๓๗} ข้อความดังกล่าวนี้มีในสมัยครั้งพุทธกาลที่มีปรากฏเป็นหลักฐานเกี่ยวกับบาตรและจิวรในพระไตรปิฎกทั้ง ๒ นี้ ได้แก่ พระวินัยและสูตรที่มีปรากฏเกี่ยวกับจิวร เพราะฉะนั้นจึงถือได้ว่ามีความสอดคล้องซึ่งกันและกัน

ครั้งนั้น พระพุทธองค์ทรงได้เสด็จพระราชดำเนินเพื่อไปโปรดปัญจวัคคีย์ แต่ยังไม่ปรากฏหลักฐานว่าพระพุทธเจ้าและพระภิกษุสาวกนั้นได้ผ้านุ่งห่มมาจากที่ใด มีรูปร่างลักษณะอย่างไรมีขนาดความยาวความกว้างอย่างไร และมีการนุ่งห่มผ้าสีอะไรบ้าง นี่คือการประเด็นปัญหาที่ผู้วิจัยจะนำเสนอต่อไป ภายหลังพระพุทธองค์ทรงพบกับภิกษุปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ แล้ว “ภิกษุปัญจวัคคีย์ทั้งหมดที่ทาคติกา กันไว้ว่าไม่พึงมีปฏิปทาต่อพระองค์ พอถึงในกาลนั้นจริงๆ ทุกทานจึงลี้มสัญญาที่ให้ไว้ซึ่งกันและกันต่างลุกขึ้นต้อนรับและได้สนทนาซึ่งกันและกันพอเข้าใจพร้อมทั้งพระองค์ทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตรแก่ปัญจวัคคีย์”^{๓๘}

เมื่อหนึ่งในจำนวนปัญจวัคคีย์นั้น ได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน จึงกราบทูลขอบวชพระพุทธเจ้าทรงให้บวชโดยตรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด”^{๓๙} ต่อจากนั้นพระองค์ทรงแสดงธรรมแก่ปัญจวัคคีย์ที่เหลือ และทรงให้การอุปสมบทเป็นนพระภิกษุในพระพุทธศาสนา “ที่มีปรากฏเป็นพระภิกษुकุ่มแรกที่พระพุทธเจ้าทรงให้การอุปสมบทโดยพระองค์เอง เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา”^{๔๐}

^{๓๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๐/๑๕-๑๖.

^{๓๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒/๑๘-๒๐, ที.สี. (ไทย) ๙/๑๘๓/๖๑-๖๒.

^{๓๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐-๒๑.

^{๓๙} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๙/๒๖-๒๗.

^{๔๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘-๑๙/๒๕-๒๗.

ภายหลังจากพระพุทธเจ้าทรงให้การอุปสมบทพระภิกษุกลุ่มแรก “ก็มีผู้เลื่อมใสศรัทธามากทูลขอบรรพชาและอุปสมบท พระพุทธองค์ก็ทรงบวชให้ในขณะนั้นมีพระภิกษุสาวกจำนวน ๖๐ รูปพร้อมทั้งพระองค์ทรงส่งพระภิกษุเหล่านั้นออกไปประกาศพระศาสนา”^{๔๑} สั่งสอนประชาชนมีคนเลื่อมใส แจ้งความประสงค์ที่จะบวช “ในกาลครั้งนั้นจะนำคนเหล่านั้นมาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ก็ลำบาก เพราะ ต้องใช้เวลาในการเดินทาง พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสาวกดำเนินการบวชกุลบุตรได้วิธีการบวชนี้ คือ ไตรสรณคมน”^{๔๒} และเกิดมีอาจารย์กับศิษย์ เรียกว่า อุปชฌายวัตร “จึงปรากฏมีหลักฐาน คือ สังฆาฏิและจีวร อย่างไรก็ตาม คำว่า จีวร นี้เกิดขึ้นในตอนมีระบบอุปชฌาย์”^{๔๓}

พร้อมทั้งเป็นกระบวนการขั้นตอนการบวช และเป็น “เครื่องอัฐฐบริหารของพระภิกษุสงฆ์ที่จำเป็นต้องมีในการบวช จึงมีความสอดคล้องกับพระวินัยปิฎกและพระสูตรพร้อมทั้งมีเนื้อความปรากฏในบริวารปริโคค”^{๔๔} วินัยมุข เล่ม ๒ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับจีวรว่า ผู้มุ่งอุปสมบทจำเอนจะต้องมีจีวรให้ครบจำนวนก่อน ยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า จำนวนจีวรนั้นในคราวแรก คงมี แต่ผ้า ๒ ผืน คือ ผ้านุ่ง หนึ่ง ผ้าห่มผืนหนึ่ง มาถึงตรงจุดนี้ผู้วิจัยจึงพอสรุปความได้ว่า หมายถึง ผ้า ๓ ผืน เรียกว่า “ไตรจีวร”^{๔๕} ที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในตอนที่มีระบบอุปชฌาย์อาจารย์อย่างชัดเจน

“เมื่อในครั้งนั้น พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระอุปชฌาย์และคณะสงฆ์บวชกุลบุตรได้เรียกว่า”^{๔๖} ญัตติจตุตถกรรม “พระพุทธเจ้าก็ทรงวางข้อกำหนดไว้ว่า สำหรับผู้บรรพชาและอุปสมบทต้องมีข้อกำหนดไว้ว่า”^{๔๗} “ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้มีจีวรไม่พึงให้อุปสมบท รูปใดให้อุปสมบทต้องอาบัติทุกกฏ” สำหรับพระอุปชฌาย์ผู้ให้บวชและผู้มุ่งประสงค์บวช อุปสัมปทาเปกษะ ต้องมีบาตรมีจีวรและเครื่องอัฐฐบริวารครบ”^{๔๘} ดังข้อความในคำชักชวนผู้มุ่งประสงค์จะบวชตอนหนึ่ง ว่า “เจ้ามี

^{๔๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐, อางโน พระมหาสมจินต สมมาปณโณ, **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน**, ปที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๙), หน้า ๗.

^{๔๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๔/๔๒-๔๓.

^{๔๓} พระมหาสมจินต สมมาปณโณ, **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน**, ปที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๙), หน้า ๗

^{๔๔} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **วินัยมุข เล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘ (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๑-๑๒.

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน พระมหาสมจินต สมมาปณโณ, **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน**, ปที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๙), หน้า ๗.

^{๔๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๙-๗๐/๙๗-๙๙.

^{๔๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๘/๑๘๒-๑๘๔

^{๔๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒๔/๑๙๑, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๘/๑๘๒-๑๘๔

อายุครบ ๒๐ ปีแล้วหรือ เจ้ามีบาตรและจีวรครบแล้วหรือ” “พระพุทธองค์ทรงตั้งกติกาศึกษาขึ้นมา เพราะว่ามีภิกษุบางรูปเปลือยกายเดินบิณฑบาตโดยไม่มีจีวรปิดร่างกายมีความไม่ดั่งงามเกิดขึ้น”^{๔๙}

ดังนั้น จึงเป็นประเพณีและหลักประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ในสมัยครั้งพุทธกาลและสืบเนื่องมาจนถึงในปัจจุบันนี้ พระพุทธองค์ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีเลิศสำหรับพระภิกษุสงฆ์เพื่อให้ปฏิบัติตามพระพุทธองค์ทรงกระทำเป็นกิจวัตรประจำวันอยู่เสมอ เช่นมีข้อความว่า”^{๕๐} “เวลาเช้า ภิกษุทั้งหลายครองอันตราวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตในเมืองเวรัญชา” และยังมีข้อความที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระวินัย พร้อมทั้งยังมีในพระสูตรตอนหนึ่ง กล่าวไว้ว่า”^{๕๑} “ท่านพระโคตม ได้เวลาแล้วภัตตาหารเสร็จแล้ว” ตอนเช้าพระผู้มีพระภาคทรงครองอันตราวาสก ถือบาตรและ จีวรเสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของพราหมณ์โสณทัณฑะ ด้วยภิกษุสงฆ์ผู้ติดตาม ซึ่งจะมีข้อความลักษณะดังกล่าวนี้ ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกที่มีความสอดคล้องซึ่งกันและกัน

๒.๓ ประเภทขนาดของจีวร

รูปแบบในการเย็บจีวรของพระภิกษุตั้งแต่เริ่มแรกจริงๆนั้น หากย้อนไปในอดีตสมัยพระพุทธกาลแล้วรูปแบบในการตัดเย็บ คงยังไม่มีรูปแบบที่แน่นอน น่าจะเป็นการตัดเย็บแบบง่ายๆ เท้าที่ความสามารถของพระภิกษุจะกระทำได้ เพียงนำเศษผ้ามาเย็บต่อกัน เท้าที่พอจะใช้นุ่งห่ม จึงทำให้ดูไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วคงคล้ายๆ กับเสื้อผ้าของยากขอทานทั่วไปในชมพูทวีป ประกอบกับผ้าในสมัยนั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่า และเป็นของหายากหากเมื่อภิกษุนำผ้าทั้งผืนมานุ่งห่ม โดยไม่ได้ตัดเป็นเศษชิ้น จึงถูกโจรขโมยไป ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงทรงกำหนดแบบจีวรสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ที่จะต้องสอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์ของการใช้สอยมากที่สุด

การศึกษาประเภทของจีวรในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้ก็เพราะว่า ถือเป็นปัจจัยเครื่องอัฐบริขารหรือเครื่องนุ่งห่มของพระภิกษุและสามเณรขึ้นอยู่กับการใช้สอยจีวร เพราะมีความจำเป็นที่ต้องใช้เป็นผ้านุ่งห่มเป็นกิจวัตรประจำวัน พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงอนุญาตและไม่ทรงอนุญาตตามที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกในคราวต่อมา ทรงอนุญาตผ้าซ้อนนอก (สังฆาฏิ) เพิ่มเติมอีกผืนหนึ่ง เพื่อใช้ในฤดูหนาว จึงรวมเป็นจีวร 3 ผืน เรียกว่า "ติจีวร" หรือ ไตรจีวร แปลว่าผ้า 3 ผืนประมาณไตรจีวรไว้นั้นดังนี้

๑. สังฆาฏิ ยาวไม่เกิน ๖ ศอก กว้างไม่เกิน ๔ ศอก

^{๔๙} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๘/๑๘๒-๑๘๓.

^{๕๐} วิ.ม.ห. (ไทย) ๑/๑๖/๘-๙.

^{๕๑} ที.สี. (ไทย) ๙/๒๙๗/๑๐๙.

๒. ูตราสงค์ ยาวไม่เกิน ๖ ศอก กว้างไม่เกิน ๔ ศอก

๓. อันตราสก ยาวไม่เกิน ๖ ศอก กว้างไม่เกิน ๒ ศอก (ขนาดผ้าจีวรดังกล่าวนี้ ก็ยังใหญ่ไปสำหรับพระขนาดกลาง อาจต้องลดส่วนลงมาอีกตามรูปร่างของแต่ละบุคคล)

การศึกษาประเภทของจีวรในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้ก็เพราะว่า ถือเป็นปัจจัยเครื่องอัฐบริขารหรือเครื่องนุ่งห่มของพระภิกษุและสามเณรขึ้นอยู่กับการใช้สอยจีวร เพราะหาความจำเป็นที่ต้องใช้เป็นผ้านุ่งห่มเป็นกิจวัตรประจำวัน พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงอนุญาตและไม่ทรงอนุญาตตามที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก

การได้มาซึ่งจีวรของพระภิกษุสงฆ์ในสมัยครั้งพุทธกาลนั้นค่อนข้างยากลำบากในการจะหาผ้ามาทำเป็นจีวรที่มีข้อความในพระวินัยที่แสดงเอาไว้ให้เห็นเด่นชัดว่า การได้มาของผ้านุ่งห่มแต่ละผืนนั้นยากลำบากมาก พระภิกษุสงฆ์ต้องอาศัยความอดทนมีอุสาหะ และประกอบกับกาลเวลาที่ทรงบัญญัติเอาไว้

จากการแสวงหาผ้าเพื่อมาทำเป็นจีวรนั้น การได้มาต้องเป็นไปตามครรลองคลองธรรม ประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่นการได้ผ้ามาโดยชอบธรรมบ้าง มีผู้ถวายผ้ามาบ้าง หาตามป่าเขา ลำเนาไพรบ้าง ตามถนนหนทางบ้าง และตามกองอยากเยื่อที่เขาทิ้งไว้บ้าง เพื่อนำมาทำเป็นจีวรใช้ในการนุ่งห่ม

จากการศึกษาขนาดของจีวรพบว่า “ดังที่มีปรากฏความในพระวินัย ที่กล่าวไว้ว่าขนาดของจีวรในรัตนวรรค สิกขาบทที่ ๑๐ บอกว่า “ภิกษุทำจีวรมีขนาดเท่ากับสุคตจีวร หรือใหญ่กว่า ต้องอาบัติปาจิตตีย์ที่ชื่อว่า เชนกะ ขนาดเท่าสุคตจีวรของพระสุคตในตอนนั้น คือ ยาว ๙ คืบ กว้าง ๖ คืบ โดยคืบสุคต นี้เป็นขนาดเท่าสุคตจีวรของพระสุคต” คืบสุคต เท่ากับ ๓ คืบ ของคนรูปร่างปานกลางในปัจจุบัน หรือเท่ากับ ๑ ศอกคืบของช่างไม้ ดังที่พระพุทธดำรัสที่ทรงตรัส เอาไว้ และทรงพระบัญญัติเป็นสิกขาบท”^{๕๒}

๑) ดังที่มีปรากฏความใน สิกขาบทวิภังค์^{๕๓}

คำว่า ก็...ใด คือ ผู้ใด ผู้เช่นใด ในที่นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ก็...ใด

คำว่า ภิกษุ มีอธิบายว่า ชื่อว่าภิกษุ เพราะเปนผู้ขอ ในที่นี้พระผู้มีพระภาคทรงประสงค์

เอาว่า ภิกษุ ในความหมายนี้

ที่ชื่อว่า ขนาดเท่าสุคตจีวร คือ ยาว ๙ คืบ กว้าง ๖ คืบ โดยคืบสุคต

^{๕๒} ๑ คืบ สุคต เท่ากับ ๓ คืบของคน (รูปร่าง) ปานกลางในปัจจุบัน หรือเท่ากับ ๑ ศอกคืบของช่างไม้, *บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๙), หน้า ๑๘-๑๙.

^{๕๓} วิ.ภิกขุณี (ไทย) ๒๕๔๗-๕๕๑/๖๒๔.

“คำว่า ทำ คือ ฝึกทำเองหรือใช้ผู้อื่นให้ทำ ต้องอาบัติทุกกฏ ในขณะที่ทำต้องอาบัติปาจิตตีย์เพราะได้มา ต้องตัดออกเสียก่อนแล้วแสดงอาบัติ”^{๕๔}

๒) ดังที่มีปรากฏความใน บทภาชนีย

ภิกษุผู้กระทำละเมิดต้องปรับอาบัติ ปาจิตตีย์

ภิกษุ ทำจีวร (เทาสุคตจีวร) ที่ตนทำคางไวต่อจนสำเร็จด้วยตนเอง ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ภิกษุ ใช้ผู้อื่นให้ทำจีวรที่ตนทำคางไวต่อจนสำเร็จ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ภิกษุ ทำจีวรที่ผู้อื่นทำคางไวต่อจนสำเร็จด้วยตนเอง ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ภิกษุ ใช้ผู้อื่นให้ทำจีวรที่ผู้อื่นทำคางไวต่อจนสำเร็จ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ภิกษุ ผู้กระทำละเมิดต้องปรับอาบัติ ทุกกฏ

ภิกษุ ทำเองหรือใช้ผู้อื่นให้ทำ เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุ ได้จีวรที่ผู้อื่นทำสำเร็จแล้วมาใช้สอย ต้องอาบัติทุกกฏ^{๕๕}

๓) ดังที่มีปรากฏความใน อนุาปตติวาร

ภิกษุ ต่อไปนี้ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ฝึกทำจีวรต่ำกว่าขนาด

๒. ฝึกได้จีวรที่ผู้อื่นทำเสร็จมาตัดแล้วไซ

๓. ฝึกทำเปนผาเพดาน ผาปูพื้น ผาฆาน เปลือกพุทหรือปลอกหมอน

๔. ฝึกขุวิกจริต

๕. ฝึกขุตนบัญญัติ^{๕๖}

พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตคหบดีจีวร ๖ ชนิด จีวรทั้งชนิดที่มีเนื้อละเอียดและเนื้อหยาบ ได้เกิดขึ้นแก่สงฆ์ครั้งนั้น ฝึกทั้งหลายได้มีความคิดดังนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตจีวรอะไรบ้าง ไม่ทรงอนุญาตจีวรอะไรบ้าง” ฝึกทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

“ในพระธรรมวินัยกล่าวถึงลักษณะขนาดของจีวร มีห้ามแต่ไม่ให้ทำเกินกว่าสุคตประมาณที่กำหนดไว้ในสิกขาบทที่ ๑๐ แห่งรัตนวรรค คือ ยาว ๙ ศืบ กว้าง ๖ ศืบ โดยศืบพระสุคต”^{๕๗} ส่วน

^{๕๔} วิ.ภิกษุณี (ไทย) ๒/๕๔๙/๖๒๔.

^{๕๕} วิ.ภิกษุณี (ไทย) ๒/๕๕๐/๖๒๔-๖๒๕.

^{๕๖} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๘ (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๒-๑๓.

ขนาดย่อมกว่า ก็แล้วแต่พอดีกับบุคคลผู้ครองไม่มีข้อห้าม ประมาณที่ใช้ในประเทศไทย ยาว ไม่เกิน ๖ ศอก กว้างไม่เกิน ๔ ศอกของผู้ครอง พอได้ปริมาตรดีเมื่อห่ม สำหรับสบง ประมาณที่ใช้ในประเทศไทย ยาวไม่เกิน ๖ ศอก กว้างไม่เกิน ๒ ศอก ของผู้ครอง

ในสมัยครั้งพุทธกาล “ที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระวินัยปิฎก แต่ยังมีปรากฏความในวินัยมุข เล่ม ๒ ว่า ยังมีผ้าที่ไม่ได้ใช้นุ่งห่มทรงอนุญาตให้มีไว้สำหรับตัวได้ คือผ้าปูนั่ง หรือเรียกว่า”^{๕๗} นิสีทนะ จึงมีความสำคัญและสืบเนื่องมาถึงในปัจจุบันนี้ ยังได้กล่าวเอาไว้ต่อไปอีกว่า ในที่นี้ ควรกล่าวถึงผ้านิสีทนะให้พิสดารอีกสักหน่อย ซึ่งในวินัยมุขกล่าวเอาไว้ว่า เป็นบริวารไม่สำคัญก็จริง แต่ความเข้าใจของพระเถระทั้งหลายแย้งกัน ดังที่มีปรากฏความ^{๕๘} ผ้านิสีทนะนั้น มีจำกัดประมาณยาว ๒ คืบ กว้างคืบครึ่ง ชายคืบ ๑ ชายนั้นต่อทางด้านไหน เป็นปัญหาที่เถียงกันอยู่ในอรรถกถาสอนให้ตัดในที่สุดข้างหนึ่ง ๒ รอยเป็น ๓ แฉก เรียกว่ามีชาย ดังที่มีแบบอยู่ ๓ อย่าง คือ

ก. ตัวอย่างที่ ๑ มีชายยาวคืบครึ่ง กว้างคืบ ๑ ตัดเป็น ๓ ขนาดเท่ากัน ทางด้านกว้างๆชายละ ๖ นิ้ว ต่อชายเข้าแล้ว เป็นผ้านิสีทนะยาว ๓ คืบ กว้างคืบครึ่งดังนี้

ข. ตัวอย่างที่ ๒ ชายยาว ๒ คืบ กว้าง ๑ คืบ ตัดเป็น ๓ ชายใหญ่กว้าง ๖ นิ้ว ชายเล็กกว้าง ๓ นิ้ว ยาวเท่ากัน ต่อชายเข้าแล้ว เป็นผ้านิสีทนะยาว ๒ คืบ ๖ นิ้ว กว้าง ๒ คืบถ้วนดังนี้

ค. ตัวอย่างที่ ๓ ยังมีทางทำใช้ชายเพียงคืบหนึ่งจตุรัส แต่ให้สำเร็จประโยชน์คือนั่งพอดีก็ได้ เอาชายคืบหนึ่งจตุรัสนั้น ตัดกลางให้เป็น ๒ ชายเท่ากัน ชายหนึ่งๆ ยาวคืบ ๑ กว้าง ๖ นิ้ว เอาชายหนึ่งตัดกลางให้เป็นให้เป็น ๒ ชายเท่ากันอีก ชายหนึ่งๆ เป็น ๖ นิ้วจตุรัส เอาเปลาะเข้ากับด้านสกัดของชายใหญ่ด้านละชาย เป็นชายเดี่ยว ยาว ๒ คืบถ้วน กว้าง ๖ นิ้ว เอาเปลาะเข้ากับตัวนิสีทนะทางด้านยาว เมื่อต่อชายเข้าแล้ว ผ้านิสีทนะนั้นเป็น ๒ คืบจตุรัส ใช้นุ่งสำเร็จประโยชน์สมกับทรงพระอนุญาต จำเป็นต้องตัดตามอรรถกถานัย เนื้อผ้าที่เป็นชายน้อยกว่า ๒ แบบข้างต้น และผ้าที่เพิ่มขึ้นเรียกว่าชายนั้น เห็นจะหมายความว่า เมื่อนั่งหันหน้าตัดออกทางนั้น^{๖๐}

จากการศึกษา ดังที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระไตรปิฎก การได้มาซึ่งจีวรของพระภิกษุสงฆ์ในสมัยครั้งพุทธกาลนั้นค่อนข้างยากลำบากในการจะหาผ้ามาทำเป็นจีวรที่มีข้อความในพระวินัย

^{๕๗} คืบพระสุคต = เดิม คงกำหนดด้วยนิ้วพระหัตถ์ของผู้มีพระภาคเจ้า ในปัจจุบันให้ถือตามมาตรวัดเป็นเมตร คือ ๑ คืบพระสุคต เท่ากับ ๒๕ เซนติเมตร

^{๕๘} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘ (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๒๒-๒๔.

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔-๒๕.

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔-๒๕.

ที่แสดงเอาไว้ให้เห็นเด่นชัดว่า การได้มาของผ้านุ่งห่มแต่ละผืนนั้นยากลำบากมาก พระภิกษุสงฆ์ต้องอาศัยความอดทนมีอุตสาหะ และประกอบกับกาลเวลาที่ทรงบัญญัติเอาไว้

จากการแสวงหาผ้าเพื่อมาทำเป็นจีวรนั้น การได้มาต้องเป็นไปตามครรลองคลองธรรม ประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น การได้ผ้ามายโดยชอบธรรมบ้าง มีผู้ถวายผ้ามายบ้าง หาดตามป่าเขา ลำเนาไพรบ้าง ตามถนนหนทางบ้าง และตามกองอยากเยื่อที่เขาทิ้งไว้บ้าง เพื่อนำมาทำเป็นจีวรใช้ในการนุ่งห่ม ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกจำแนกประเภทได้ มีอยู่ ๗ อย่าง ได้แก่ (๑) ประเภทของไตรจีวร (๒) ประเภทของอติเรกจีวร (๓) ประเภทของผ้าอาบน้ำฝน (๔) ประเภทของผ้าปูนั่ง (๕) ประเภทของ ผ้าปูนอน (๖) ประเภทของผ้าปดฝ (๗) ประเภทของผ้าเช็ดปาก

พระพุทธเจ้าทรงมีพระพุทธรูปประสงคจะให้มีเฉพาะไตรจีวรอย่างเดียว จึงทรงได้ตั้งสิกขาบทห้ามเอาไว้ แตมาภายหลังพระพุทธรูปทรงได้ผอนผืนให้ใช้สอยได้เหมือนกับจีวรและผ้าชนิดต่างๆ “ดังที่มีปรากฏความหมายในพระวินัยปิฎก ซึ่งมีความหมายสอดคล้องซึ่งกันและกัน เช่นเดียวกันกับในวินัยมุข ยังมีข้อความต่อไปอีกว่า ซึ่งยังมีผ้าที่ไม่ได้ใช้นุ่งห่มทรงอนุญาตให้มิใช่ใช้สำหรับตัวได้ คือผ้าปูนอน เรียกว่า ปจจัตถระนะ แปลความว่าไม่ได้มีจำกัด หมายถึง ความกว้างความยาว แต่ให้มีขนาดเท่าที่ต้องการตามความเหมาะสมที่ต้องการใช้สอยงาน และแต่นาจะเป็นผ้าปูนอนผืนเดียวเท่านั้น”^{๖๑}

จากการศึกษาจีวรมีความสำคัญ ดังที่มีปรากฏเป็นหลักฐานในพระไตรปิฎก การได้มาซึ่งจีวรของพระภิกษุสงฆ์ในสมัยครั้งพุทธกาลนั้นค่อนข้างยากลำบากในการจะหาผ้ามาทำเป็นจีวรที่มีข้อความในพระวินัยที่แสดงเอาไว้ให้เห็นเด่นชัดว่า การได้มาของผ้านุ่งห่มแต่ละผืนนั้นยากลำบากมาก พระภิกษุสงฆ์ต้องอาศัยความอดทนมีอุตสาหะ และประกอบกับกาลเวลาที่ทรงบัญญัติเอาไว้

จากการแสวงหาผ้าเพื่อมาทำเป็นจีวรนั้น การได้มาต้องเป็นไปตามครรลองคลองธรรม ประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น การได้ผ้ามาโดยชอบธรรมบ้าง มีผู้ถวายผ้ามาบ้าง หาดตามป่าเขา ลำเนาไพรบ้าง ตามถนนหนทางบ้าง และตามกองอยากเยื่อที่เขาทิ้งไว้บ้าง เพื่อนำมาทำเป็นจีวรใช้ในการนุ่งห่ม ในขณะที่พระพุทธองค์ทรงเสด็จจาริกอยู่นั้นได้เห็นพระภิกษุทั้งหลายพากันได้จัดเตรียมอัฐฐบริหารเหล่านั้น บ้างก็หอบผ้าพะรุงพะรัง บ้างก็ห่อผ้าที่พับดั่งฟูกไว้บนศีรษะ บ้างก็แบกขึ้นบ่า และบ้างก็กระโดดไว้ที่สะเอวเดินมาครั้นเห็นแล้ว พระพุทธองค์ทรงดำริตั้งนี้ว่า “โมฆบุรุษเหล่านี้หมกมุ่นเพื่อความมักมากในจีวรเหลือเกิน อย่ากระนั้นเลย เราควรกำหนดเขตแดน เราควรกำหนดกฎเกณฑ์ใน

^{๖๑} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **วินัยมุข เล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๒๒-๒๓.

เรื่องผ้าแก้พิษทั้งหลาย” พระพุทธองค์เมื่อทรงดำริเสร็จแล้วก็ได้เสด็จจาริกไปโดยลำดับจนถึงกรุงเวสาลี^{๖๒}

สมัยนั้นครั้งเมื่อ พระพุทธองค์ทรงประทับอยู่ที่โคตมกเจดีย์^{๖๓} เป็นเวลายามค่ำคืนที่หนาวเหน็บในฤดูหนาวอยู่ในช่วงเดือน ๓ เดือน ๔ พระผู้มีพระภาคทรงห่มจีวรผืนเดียวประทับนั่งอยู่กลางแจ้งตลอดราตรีขณะที่น้ำค้างตกแต่ไม่ทรงหนาว ครั้นเมื่อปฐมยามผ่านไปทรงรู้สึกหนาว ทรงห่มจีวรผืนที่ ๒^{๖๔} จึงไม่ทรงหนาว เมื่อมัชฌิมยามผ่านไป ทรงรู้สึกหนาว ทรงห่มจีวรผืนที่ ๓ จึงไม่ทรงหนาว และเมื่อปัจฉิมยามผ่านไปจนถึงยามรุ่งอรุณแห่งราตรี ทรงรู้สึกหนาว ทรงห่มจีวรผืนที่ ๔ จึงไม่ทรงหนาว พระพุทธองค์ทรงดำริว่า “กุลบุตรในธรรมวินัยนี้ ที่เป็นคนมีปกติหนาว กลัวความหนาวอาจครองชีพอยู่ได้ด้วยผ้า ๓ ผืน อย่างกระนั้นเลย เราควรกำหนดเขตแดน เราควรกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องผ้าแก้พิษทั้งหลาย เราควรอนุญาตผ้า ๓ ผืน วิกขุทั้งหลายเราอนุญาตไตรจีวร^{๖๕} คือ สังฆาฏิผ้าพาดสองชั้น อุตตราสงค์ ผ้าห่ม ชั้นเดียว อันตราสก ผ้านุ่ง ชั้นเดียว^{๖๖}

ในสมัยต่อมา พระพุทธเจ้าทรงวางกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องจีวร เพราะมีพระภิกษุสงฆ์ผู้มักน้อยสันโดษดำหนิในการใช้สอยจีวร ดังปรากฏความเรื่องพระฉัพพัคคีย์ทรงอดิเรกจีวรและใช้สอยจีวรกันอย่างฟุ่มเฟือย จึงมีข้อความปรากฏดังนี้ สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ทราบข่าว^{๖๗} พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตไตรจีวรแล้ว” จึงใช้ไตรจีวรชุดหนึ่งเข้าบ้าน ใช้ไตรจีวรอีกชุดหนึ่งอยู่ในอาราม ใช้ไตรจีวรอีกชุดหนึ่งลงสรง (อาบ) น้ำ บรรดาภิกษุผู้มักน้อยสันโดษดำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า^{๖๘} “โฉนพวกภิกษุฉัพพัคคีย์จึงทรงอดิเรกจีวรเล่า” แล้วนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ ดังความที่ว่า ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทรงอดิเรกจีวร ภิกษุใดทรง ต้องปรับอาบัติตามธรรม” เพราะละเมิดพระวินัย^{๖๙}

๒.๔ ลักษณะของสี่จีวรทรงอนุญาต

^{๖๒} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๖/๒๑๕.

^{๖๓} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๖/๒๑๕.

^{๖๔} พระมหาสมจินต์ สมมาปถโล, บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๙), หน้า ๑๑-๑๒.

^{๖๕} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๖/๒๑๕.

^{๖๖} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๖/๒๑๖.

^{๖๗} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๗/๒๑๖-๒๑๗.

^{๖๘} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๗/๒๑๖-๒๑๗.

^{๖๙} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๗/๒๑๖-๒๑๗.

ฉะนั้น สีจิวรของพระพุทธเจ้า เนื่องจากอำนาจบารมีที่พระองค์สั่งสมมานาน สีจิวรของพระองค์จึงเหมือนกับเปลวเพลิง คือ เหลือง ๆ สม ๆ อาจจะอมแดงนิดหน่อย สีประเภทนี้เหมือนเปลวเพลิงนั้น ใครเห็นก็จับตา จับใจ แต่วาก็ไม่ได้สดใสเหมือนสีแดง สีชมพู หรืออะไรทำนองนั้น จับตาจับใจ แต่วาไม่ยั่วยุให้เกิดกามารมณ์ ทำให้ผู้พบเห็นเกิดศรัทธาความเลื่อมใสยิ่งขึ้นเพราะไม่ได้เป็นเครื่องตกแต่งประดับให้สวยงาม แต่เป็นไปเพื่อหยั่งอรรถภาพของร่างกายให้คงอยู่พระอรหันต์บางรูปสีจิวรที่ครองอยู่ของท่าน เหมือนกับสีโครุน โคนไทยในท้องทุ่งนาที่มีสีออกน้ำตาลเข้ม หรือบางตัวก็ค่อนข้างน้ำตาลอ่อน “ในสมัยพุทธกาลนั้น สีจิวรเปรียบเหมือนขนของโคเพราะโคเป็นสัตว์พาหนะของพระคิเวและโคเป็นสัตว์ที่มีขนตาที่เปี่ยมไปด้วยความสุขสดชื่นอยู่ตลอดเวลาสีจิวร ที่ย้อมด้วยน้ำฝาด คือ เมื่อย้อมน้ำฝาด แล้วเป็นการรักษาคุณภาพของผ้า ย้อมแล้วทำให้ผ้านั้นไม่เปื่อยง่าย เพราะยางไม้บางประเภทมีคุณสมบัติเป็นยา ทำให้เชื้อราไม่เจริญเติบโตง่าย หรือบางประเภทก็ไม่ได้ เป็นยา แต่สีของมันเข้มก็เลยทำให้ดูแล้วไม่ค่อยเปื่อยง่ายไม่ อื่นชนิดหนึ่งก็ทำให้ผ้าไม่เก็บความชื้น วัตถุประสงค์ในการย้อมผ้าอยู่ตรงนั้น ฉะนั้นสงขจิวรของพระในสมัยพุทธกาล สีอาจจะแตกต่างกันไปบางท่านก็ไม่เอามาเป็นอารมณ์สีกลาย ๆ กันก็พอ”^{๗๐}

การพิจารณาถึงสีที่เกิดจากน้ำย้อมจิวรนั้น ในอดีตนั้นเราผู้เป็นชนรุ่นหลัง ซึ่งไม่มีใครเคยเห็นจิวรขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเลย จะตัดสินเอาว่าพระองค์ทรงใช้จิวรสีนั้นสีนี้เป็นประการไม่สมควรอย่างยิ่ง แต่ก็สามารถที่จะทราบได้ เพราะอาศัยหลักฐานที่พระอรธรรคกถาจารย์ พระภิกษุจารย์ ไตรจนาไวเป็นขอเปรียบเทียบในอรรถกถาฎีกาต่างๆ เช่น

“ภควา ...รตตปสุกุลนตรโต สวณวณณํ ทกขินหตถํ นิหริตวา.”^{๗๑}

พระผู้มีพระภาคเจ้า... จึงทรงเหยียดพระหัตถ์เบื้องขวา ซึ่งมีสีดุจทอง ออกจากระหวางบังสุกุลจิวรอันมีสีแดง

“ภควา ...สุรตตทพภูฏํ นิวาเสตวา รตตกมพลสทิสํ สุกตมหาจิวรํ ปารุปรตวา.”^{๗๒}

พระผู้มีพระภาคเจ้า... ทรงนุ่งผ้า ๒ ชั้นที่ย้อมดีแล้ว... ทรงหมัจจิวรมหาบังสุกุล ได้ขนาดสุดประมาณ ปานผารัตตกัมพล

“ภควา...นิโครธปลลวสมานวณณํ รตตปสุกุลํ ปารุปรตวา.”^{๗๓}

^{๗๐} พระภวานาวิริยะ, “หลวงพอดอปปญหา” แหล่งที่มา(ออนไลน์) [http : // maneetip. Diaryis. Com/](http://maneetip.Diaryis.Com/) (๓๐ ก.ย. ๕๕).

^{๗๑} พระคันธสาราภิวงสะ ฉัมมาจริย, พร้อมคณะ, **อัครมหาบัณฑิตานุสรณ พระธัมมานันทมหาเถระ,** อางในหนา ๒

^{๗๒} อ.เอกก. อ. (บาลี) ๑ / ๑๘๓.

^{๗๓} ม.ม.อ. (บาลี) ๓ / ๖ / ๑๕.

“พระผู้มีพระภาคเจ้า... ทรงหมบังสุกุลจีวรอันประเสริฐสีแดง มีวรรณะละม้ายอดอออนแห่ง
ตนไทร (นิโครธ)”^{๗๔}

สีจีวรของพระเถระในครั้งพุทธกาล อันมีพระสารีบุตรเถระพระโมคคัลลานะเถระ และ
พระมหากัสสปะเถระ เป็นต้น ทานว่าได้ใช้จีวรที่มีสีเหมือนกับจีวรของพระพุทธเจ้า ตามที่พระอรธ
กถาจารย์ พระฎีกาจารย์ไตรจนาไวว่า

“สารีปุตโตโมคคัลลานาทโย มหาเถราป นี เมฆวณณํ ปสุกุลํ ปารุปตวา.แมพระมหาเถระ
ทั้งหลาย มีทานพระสารีบุตร และทานพระมหาโมคคัลลานะ เป็นต้น ก็หมบังสุกุลจีวรมีสีแดงเหมือน
เมฆ”^{๗๕}

“มหากัสสปปมุขมา มหาเถรา เมฆวณณํ ปสุกุลจีวรํ ปารุปตวา.”^{๗๖}

พระมหาเถระทั้งหลาย มีทานมหากปะ เป็นต้น ก็หมบังสุกุลจีวรมีสีแดงเหมือนเมฆ
“เมฆวณณํ” ในที่นี้ หมายถึง กอนเมฆสีแดง ดังมีหลักฐานว่า

“บทธา เมฆวณณณํ ไคแก มีสีเหมือนเมฆแดง, อธิบายว่า เช่นกับกอนเมฆที่ฉาบด้วย
แสง พระอาทิตย์ยามสนธยา”^{๗๗}

จากหลักฐานที่พระอรธกถาจารย์ ได้อธิบายและเปรียบเทียบให้เห็น น้ำย้อมจีวรที่ได้จากการ
เคี้ยว นาคจะไดสีที่มีลักษณะอ่อนแก่แตกต่างกัน และจากข้อสันนิษฐานที่กล่าวถึงสีจีวรจะออกไปทาง
โทนแดง หรือเรียกว่าสีกรักแดง การใช้จีวรแต่ละสำนักที่พระภิกษุใช้สอยยู่สีจีวรจะคล้าย ๆ กัน
จะแปลกกยูนิดหนอยก็ตรงสี ที่เข้มกว่า และอ่อนกว่าเท่านั้นไม่ถึงกับแตกต่างกันมาก ขึ้นอยู่กับแกนไม
ที่นำมาต้ม ย้อมจะให้สีเข้มหรืออ่อน เพราะสีที่ได้เกิดจากธรรมชาติไม่ใช่สีในยุคปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อ
เปรียบเทียบการใช้สีจีวรของ

“พระพุทธเจ้ากับพระอัครสาวก พระมหาสาวกมีสีจีวรเหมือนกัน พิจารณาการใช้สีจีวร
ของภิกษุในปัจจุบัน”^{๗๘}

^{๗๔} พระคัมภีร์สาราภิวงสะ อัมมาจริย, พรอมคณะ, อัครมหาบัณฑิตานุสรณ พระธัมมานันทมหาเถระ,
หน้า ๙.

^{๗๕} ม.ม.อ. (บาลี) ๓ / ๖ / ๑๕.

^{๗๖} สารตถ.ฎีกา (บาลี) ๔ / ๑๖๙ / ๒๕๘

^{๗๗} พระคัมภีร์สาราภิวงสะ อัมมาจริย, พรอมคณะ, อัครมหาบัณฑิตานุสรณ พระธัมมานันทมหาเถระ,
หน้า ๙

^{๗๘} สีจีวรตามที่คณะสงฆ์กำหนดใช้ในปัจจุบัน คือ สีราชนิยม มีความเป็นมาจากราชพิธี ทรงบำเพ็ญ
พระราชกุศลคราวหนึ่ง เมื่อราว พ.ศ. ๒๕๓๓ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราช
ปรารภเรื่องสีจีวรของพระสงฆ์ กับสมเด็จพระญาณสังวร ได้จัดทำจีวร ตามสีที่ทรงมีพระราชวินิจฉัยนั้น ถวาย

“วัดหรือสำนักแต่ละที่ ก็จะนิยมใช้สีจิวรที่กลมกลืนของหมู่คณะหรือ คณะสงฆ์”^{๗๙} เพื่อ บงบอกถึงความสามัคคีปรองมั่งในคณะในอาวาสเดียวกัน

จากการศึกษาสีของจิวรพบว่าในสมัยเมื่อก่อนพระภิกษุ ถือได้ว่ามีความสำคัญเช่นกัน ทั้งนี้ก็เพราะว่า สีของจิวรจะบงบอกถึงอุปนิสัยและจริตของแต่ละบุคคลได้ เช่น พระภิกษุขุ่นหมจิวร สีเศร้าหมองเป็นผู้มักน้อยมีความ สันโดษในจิวรตามมีตามได้ ในครั้งพุทธกาลพระภิกษุใช้ไค้มัยบาง ไซดินแดงบาง เป็นสียอมของจิวร ปรากฏว่าจิวรเป็นสีคล้ำ จากเหตุการณ์ดังกล่าวพระภิกษุจึงนำเรื่อง นี้ไปทราบบุทธพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ทรงทราบ ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำย้อม ๖ ชนิด คือ

- ๑) น้ำย้อมที่เกิดจากรากหรือเหง้า (เว้นแต่ขมิ้น)
- ๒) น้ำย้อมเกิดแต่ต้นไม้ (เว้นฝาง, แกล)
- ๓) น้ำย้อมเกิดแต่เปลือกไม้ (เว้นเปลือกโลห, เปลือกมะพูด)^{๘๐}
- ๔) น้ำย้อมเกิดแต่ใบไม้ (เว้นใบมะเกลือ, ใบคราม)
- ๕) น้ำย้อมเกิดแต่ดอกไม้ (เว้นดอกทองกวาว, ดอกคำ)
- ๖) น้ำย้อมเกิดแต่ผลไม้^{๘๑}

ทรงห้ามใช้สีไมสมควร คือสีเขียวล้วน สีเหลืองล้วน สีแดงล้วน สีเลื่อมล้วน สีดำล้วน สีแดงเข้ม สีแดงกลาย และเนื่องจากทรงห้ามสีเหลืองล้วน พระภิกษุบางรูปจึงนิยมย้อมสีกรัก คือ สีจากแกนขนุนทับอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้เป็นสีน้ำฝาดโดยที่ไม่ละเมิดบัญญัติ

พระสงฆ์ในงานตามพระราชพิธีต่างๆ ทางคณะสงฆ์ก็ฉลองพระราชศรัทธาโดยท่ม “จิวรสีพระราชานิยม” นั้น ในงานพระราชพิธีต่างๆตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา จวบถึงปัจจุบันทุกวันนี้ (ข้อมูลจากวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร ณ ห้องจัดนิทรรศการ ในโอกาสของการเฉลิมฉลองครบรอบพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อ ๙ มิถุนายน ๒๕๔๙).

^{๗๙} การใช้สีย้อมจิวรให้กลมกลืนหมู่คณะ เกี่ยวกับการแยกสีจิวรพระสงฆ์ไทย พระธัมมานันทะ เจ้าอาวาสวัดท่ามะโอ ได้อธิบายไว้ในสาสน์ถึงสมเด็จพระสังฆราชว่า ปัจจุบันนี้ได้กำหนดไว้ว่า ให้พระภิกษุสามเณรฝ่ายทานิการุ่นหมจิวรสีเหลืองล้วนและสีแดงคล้ำเท่านั้น ส่วนฝ่ายธรรมยุตินิกายก็ให้รุ่นหมจิวรสีเหลืองหม่นเท่านั้น กระผมเห็นว่า ไม่เป็นการสมควร เพราะในสิ่งที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ไม่ว่านิกายไหน ก็ย้อมเลือกปฏิบัติได้ (อ้างจาก พระคันธสารภวิงสะ ธัมมาจริย,พร้อมคณะ, **อัศรมหาบัณฑิตานุสรณ์ พระธัมมานันทมหาเถระ**, หน้า ๑๐๕). แม้แต่ การนุ่งหมก็เช่นเดียวกัน หากปฏิบัติถูกต้องตามพระธรรมวินัย ก็ย้อมปฏิบัติได้

^{๘๐} “มะพูด” เป็นไม้ยืนต้นพุ่มขนาดกลาง สูงราว ๑๕ เมตร เรียกอีกชื่อว่า ปะพูด (อีสาน) ,ประโหด (เขมร) ส่วนเปลือกโลหหรือ เหมือดโลหนั้น เมื่อย้อมจะให้สีแดง ซึ่งพิจารณาแล้วน่าจะเป็นสีที่ไม่เหมาะไม่ควรหรือมีสีฉูดฉาดเกินไปจึงห้ามใช้ย้อมจิวร

^{๘๑} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๔๔ / ๒๐๙.

ทรงหามนำมาทำเปนสีย้อมจีวร มี ๗ ชนิด ได้แก่

๑. สีเขียวลวน	๒. สีเหลืองลวน
๓. สีแดงลวน	๔. สีบานเย็นลวน
๕. สีดำลวน	๖. สีแสดลวน
๗. สีชมพูลวน ^{๘๒}	

เหตุที่ทรงห้ามย้อมด้วยวัสดุสิ่งนอกจากที่ทรงบัญญัตินั้นแล้ว ด้วย เป็นสีย้อมเหมือนพวกเตียรณีย์ หรือสีย้อมอย่างคฤหัสถ์ เช่นสีย้อมจากใบคราม จากฝาง เป็นต้น

เรื่องการย้อมสีของจีวรนั้น “สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้อธิบายไว้ในบริหารบริโกศ จีวร เอาไว้ว่า ทรงตรัสให้ย้อมด้วยของ ๖ อย่างๆ ได้อย่างหนึ่ง คือ จากรากหรือเงา ๑ จากต้นไม้ ๑ จากเปลือกไม้ ๑ จากใบไม้ ๑ จากดอกไม้ ๑ และจากผลไม้ ๑ ให้นำเอาของเหล่านี้ไปแช่น้ำแล้วเคี่ยวด้วยไฟเสร็จแล้วจึงทำการย้อม”^{๘๓}

พระภิกษุสามเณร ไม่ควรจะใช้จีวรที่มีสีไม่ถูกต้อง ควรจะใช้จีวรเหมือนที่ย้อมด้วยสีแกนขนุนและเปลือกไม้ที่มีน้ำฝาดเท่านั้น อันเปนสีที่ถูกต้องตามสิกขาบทที่บัญญัติไว้ในพระวินัย

สีเหลือง (ปต), สีขมิ้นที่ไชย้อม (หลิทท), สีดอกทองกวาว (กีสุกบุปผ), สีดอกคำ (กุสมบุปผ), จัดเข้าในประเภท “สีเหลือง” เหมือนกัน สีเหลืองเปนสีที่ไม่ถูกต้อง “เพราะพระพุทธองค์ได้ตรัสห้ามไว้ด้วยสิกขาบท และในพระวินัยปิฎก ไม่มีพระบัญญัติที่ทรงแยกแยะไว้ว่าพระคามาว่าสีทองใช้สีจีวรสีนี้ พระอริยวาสี ต้องใช้สีจีวรสีนั้น”^{๘๔}

พระมหาสมณจินต สมมาปณโณ ได้กล่าวเอาไว้ในบัณฑิตศึกษาปริทรรศนว่า เรื่องผ้ากาสาเยหรือผ้าย้อมฝาด ซึ่งยังไม่ชัดเจนว่าเป็นสีอะไร แต่ก็พอจะสันนิษฐานได้ว่าเป็นสีอะไร เพราะต่อมาพระพุทธองค์ทรงอนุญาตผ้าจีวร ๖ ชนิด คือ น้ำย้อมจากรากไม้ น้ำย้อมจากต้นไม้ น้ำย้อมอมจากเปลือกไม้ น้ำย้อมจากใบไม้ น้ำย้อมจากดอกไม้ และน้ำย้อมจากผลไม้ ซึ่งก็ยังไม่ได้ระบุว่าเป็นสีอะไรอีกนั่นแหละ แต่พอจะบอกได้ว่าเป็นสีที่เกิดจากน้ำย้อมเหล่านี้ อาจจะเป็นที่อะไรก็ได้ บางคนบอกว่าเปนสีแกนขนุน และยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า มีข้อความที่กล่าวไว้ในเบื้องต้นตอนหนึ่งที่ว่าพระพุทธเจ้า “ทรงเหยียดพระหัตถ์ออกจากระหว่างผ้าบังสุกุลจีวรสีแดง”

^{๘๒} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๗๒/๒๔๘.

^{๘๓} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **วินัยมุข เล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๘-๑๙.

^{๘๔} พระคันธสาราภิวัังสะ อัมมาจริย, **พร้อมคณะ, อัครมหาบัณฑิตานุสรณ์** พระอัมมานันทมหาเถระ, หน้า ๒.

จากข้อความดังกล่าวที่ท่านได้พูดถึงกันว่าจะสรุปได้ชั้นหนึ่งว่า “พระพุทธรูปเจ้าทรงใช้จิวรสีแดง แต่ก็มีชื่อที่ควรทราบไว้คือ ในสมัยต่อมา พระพุทธรูปองค์ทรงห้ามใช้สีของจิวรสีแดง ได้แก่ สีเขียวลวน สีเหลืองลวน สีแก้งลวน สีบานเย็น สีกาลวน สีแสดลวน และสีชมพูลวน พระภิกษุรูปใดใช้ผ้าสีเหล่านี้ ท่านบอกว่า ต้องปรับอาบัติทุกกฏ”^{๘๕}

ส่วนน้ำย้อมจากวัสดุบางอย่างทำให้เกิดเป็นพิษต่อผิวได้ เช่น น้ำย้อมจากใบและลูกมะเกลือ ส่วนใหญ่จะใช้ย้อมเครื่องมือดักสัตว์ อย่างสวิงที่ใช้ช้อนปลา เป็นต้น และสีที่ใช้ย้อมอย่างอื่นก็ไม่คงทน ถูกน้ำสีก็ตกดูไม่งาม ดังนั้น ถึงแม้ว่าน้ำย้อมที่อนุญาตจะมีความหลากหลายในการเลือกนำมาใช้ จึงต้องมีหลักเกณฑ์พิจารณาถึงคุณและโทษของวัสดุที่นำมาย้อมจิวรสีด้วย บางอย่างได้สีที่เหมาะสม แต่เกิดโทษ ก็เป็นสีที่ไม่ควรนำมาใช้ ส่วนสีที่ไม่เกิดโทษ หากนำมาย้อมแล้วเป็นสีที่ไม่เหมาะสมแก่สมณะ ก็ไม่ควรนำมาย้อม ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อน และให้ความสำคัญในการนำวัสดุเหล่านั้นมาใช้เพื่อทำให้เกิดประโยชน์อย่างดียิ่ง ยิ่ง เพราะฉะนั้นพระพุทธรูปองค์ทรงอนุญาตวัสดุสิ่งใดจะเห็นได้ว่า จะต้องเกิดกรณีตัวอย่าง และเป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีพของพระภิกษุด้วยการใช้สีย้อมจิวรนั้นก็เน้นสีธรรมชาติเป็นหลัก ในสมัยพุทธกาลนั้นไม่มีสีเคมีใดๆมาเจือปนไม่ทำให้เป็นโรคผิวหนัง หรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ปัจจุบันพระภิกษุสามเณรหนุ่มจิวรสีเหลืองกันมาก ในพุทธบัญญัติที่ตรัสไว้ในพระวินัยมหาวรรคว่า “ ภิกษุไม่พึงทรงจิวรสีเหลืองล้วนรูปใดทรง ต้องอาบัติทุกกฏ ”^{๘๖} ทรงบัญญัติไว้ ๒ อย่าง คือ (๑) น้ำฝาดย้อมจิวรสีที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม (๒) สีจิวรสีที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม การนุ่งห่มจิวรสีเหลืองก็ทรงอนุญาตให้บางโอกาสที่เหมาะสม เช่น เวลาถูกโจรขโมยจิวรสีไป ก็ทรงให้ใช้จิวรสีเหลืองได้ “ ภิกษุที่ถูกขโมยจิวรสี สามารถนุ่งห่มจิวรสีเหลืองได้ (ชั่วคราว) และนอกจากนั้น จิวรสีทุกอย่างไม่เหมาะสมกับพระวินัย ก็จัดว่าเหมาะสมสำหรับภิกษุที่ถูกขโมยจิวรสี”^{๘๗}

“พระภิกษุจะใช้สีที่ย้อมจิวรนั้น จะต้องรู้จักเลือกและพิจารณาสีที่จะเอามาย้อมจิวรให้เหมาะสม ควรแก่สมณะเพศ เพื่อป้องกันการตำหนิตีเดียจากพวกนอกศาสนา สีที่พระพุทธรูปองค์ทรงห้ามนำมาย้อมจิวรมี ๗ ชนิด ดังนี้”^{๘๘} “จิวรสีเขียวคราม เหมือนดอกผักตบชวา (นิล) จิวรสีเหลืองสด เหมือนดอกกรรณิการ์ (ปิต) จิวรสีแดง เหมือนดอกชบา (โลหิต) จิวรสีหงส์บาท (สีเหมือนขาหงส์) สีแดงกับสีเหลืองคละกัน (มณเชษฐ) จิวรสีดำ เหมือนสีลูกประคำตีควาย (กณท) จิวรสีแดงเข้ม สี

^{๘๕} พระมหาสมจินต์ สมมาปณโณ, *บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๙), หน้า ๕.

^{๘๖} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๔๔ / ๒๑๐.

^{๘๗} วิ. อ. (ไทย) ๓ / ๓๖๓ / ๒๗๘.

^{๘๘} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๒๒๘ / ๒๔๗.

เหมือนหลังตะขาบ (มหารงครตต) จีวรสีแดงกลายๆ เป็นสีผสมกัน เหมือนสีใบไม้แก่ใกล้ร่วงเต็มที แต่ในกรุงนี้ แก้วสีเหมือนดอกบัว (มหานามรตต)”^{๘๙} จีวรมีสีเขียว, (สีดงข้าง, สีฟางข้าว) เป็นต้น พึงสำรองออกเสีย ย้อมใหม่แล้วจึงใช้ ถ้าเป็นของที่อาจสำรองได้ พึงให้กระทำปูลาด หรือพึงแทรกไว้ในท่ามกลางจีวรสองชั้นพระภิกษุสามเณร ไม่ควรจะใช้จีวรที่มีสีไม่ถูกต้อง ควรจะใช้จีวรเหมือนที่ย้อมด้วยสีแก่นขนุนและเปลือกไม้ที่มีน้ำฝาดเท่านั้น อันเป็นสีที่ถูกต้องตาม “สิกขาบทที่บัญญัติไว้ในพระวินัย จัดเข้าในประเภท “สีเหลือง” เหมือนกัน สีเหลืองเป็นสีที่ไม่ถูกต้อง เพราะพระพุทธองค์ได้ตรัสห้ามไว้ด้วยสิกขาบท และในพระวินัยปิฎก ไม่มีพระบัญญัติที่ทรงแยกแยะไว้ว่าพระคามาวาสี ต้องใช้สีจีวรสีนี้ พระอรหันตสาวี ต้องใช้สีจีวรสีนี้”^{๙๐}

การนุ่งห่มจีวรสีเหลืองก็ทรงอนุญาตให้บางโอกาสที่เหมาะสม เช่น เวลาถูกโจรขโมยจีวรไป ก็ทรงให้ใช้จีวรสีเหลืองได้ “ ภิกษุที่ถูกขโมยจีวร สามารถนุ่งห่มจีวรสีเหลืองได้(ชั่วคราว) และนอกจากนั้น จีวรทุกอย่างที่ไม่เหมาะสมกับพระวินัย ก็จัดว่าเหมาะสมสำหรับภิกษุที่ถูกขโมยจีวร”^{๙๑}

ดังนั้น ถึงแม้ว่านัยยอมที่อนุญาตจะมีความหลากหลายในการเลือกนำมาใช้ จึงต้องมีหลักเกณฑ์พิจารณาถึงคุณและโทษของวัสดุที่นำมาย้อมจีวรด้วย บางอย่างได้สีที่เหมาะสม แต่เกิดโทษก็ เป็นสีที่ไม่ควรนำมาใช้ สวนสีที่ไม่เกิดโทษ หากนำมาย้อมแล้วเป็นสีที่ไม่เหมาะสมแก่สมณะ ก็ไม่ควรนำมาย้อม ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อน และให้ความสำคัญในการนำวัสดุเหล่านั้นมาใช้เพื่อทำให้เกิดประโยชน์อย่างดียิ่ง เพราะฉะนั้นพระพุทธองค์จะทรงอนุญาตวัสดุสิ่งใดจะเห็นได้ว่า จะต้องเกิดกรณีตัวอย่าง และเป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีพของพระภิกษุ ด้วยการใช้สีย้อมจีวรนั้นก็จะเป็นศีลธรรมชาติเป็นหลัก ในสมัยพุทธกาลนั้นไม่มีสีเคมีใดๆมาเจือปนไม่ทำให้เป็นโรคผิวหนัง หรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ปัจจุบันพระภิกษุสามเณรนุ่งห่มจีวรสีเหลืองกันมาก ในพุทธบัญญัติที่ตรัสไว้ในพระวินัยมหารรรควา “ ภิกษุไม่พึงทรงจีวรเหลืองล้วนรูปใดทรง ต้องอาบัติทุกกฏ ”^{๙๒} ทรงบัญญัติไว้ ๒ อย่าง คือ (๑) น้ำฝาดย้อมจีวรที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม (๒) สีจีวรที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม

๒.๕ เนื้อผ้าที่ทรงอนุญาต

“พุทธานุญาตเกี่ยวกับวัสดุที่ใช้ทำจีวร พระพุทธองค์ทรงอนุญาตวัสดุที่ใช้ทำจีวร ๖ ชนิด คือ (๑) โขมะ คือ ผ้าที่ทอด้วยเปลือกไม้ (๒) กัปปาสิกกะ คือ ผ้าที่ทอด้วยฝ้าย (๓) โกเสยยะ คือ ผ้าที่

^{๘๙} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๗๒ / ๒๔๘.

^{๙๐} พระคันธสาราภิวังสะ ธัมมาจริย, พร้อมคณะ, อัครมหาบัณฑิตานุสรณ์ พระธัมมานันทมหาเถระ, หน้า ๒.

^{๙๑} วิ.อ. (ไทย) ๓ / ๓๖๓ / ๒๗๘.

^{๙๒} วิ.ม. (ไทย) ๕ / ๓๔๔ / ๒๑๐.

ทอด้วยไหม (๔) กัมพล คือ ผ้าที่ทอด้วยขนสัตว์ (๕) สาณะ คือ ผ้าที่ทอด้วยป่าน (๖) ภังคะ คือ ผ้าที่ทอด้วยของผสมเจือกัน ระหว่าง วัสดุที่กล่าวมา ๕ ชนิดข้างต้นนำมาผสมเจือกันเข้า”^{๙๓}

ผ้าสำหรับทำจีวรมี 6 ชนิด คือ”

๑. โขมะ ผ้าทำด้วยเปลือกไม้ เช่น ฝาลินิน
๒. กัปปาลิกกะ ผ้าทำด้วยฝ้าย
๓. โกเสยยะ ผ้าทำด้วยไหม เช่น แพร
๔. กัมพละ ผ้าทำด้วยขนสัตว์ ยกเว้นผมและขนมนุษย์ เช่น ฝ้ายสักหลาด
๕. สาณะ ผ้าทำด้วยเปลือกป่าน
๖. ภังคะ ผ้าทำด้วยของ 5 อย่างนั้น อย่างใดอย่างหนึ่งปนกัน เช่น ผ้าทำด้วยด้ายแกมไหม ฝ้านุ่งห่มที่ทำด้วยของเหล่านี้ ห้ามมิให้ใช้ คือ

คากรอง เปลือกต้นไม้กรอง ผลไม้กรอง ผ้ากำพลทำด้วยผมคน ผ้ากำพลทำด้วยหางขนสัตว์ ปีกนกเค้า หนังสือ ทำด้วยปอ

รูปแบบในการเย็บจีวรของพระภิกษุตั้งแต่เริ่มแรกจริงๆนั้น หากย้อนไปในอดีตสมัยพระพุทธกาลแล้วรูปแบบในการตัดเย็บ คงยังไม่มีรูปแบบที่แน่นอน น่าจะเป็นการตัดเย็บแบบง่ายๆเท่าที่ความสามารถของพระภิกษุจะกระทำได้ เพียงนำเศษผ้ามาเย็บต่อกัน เท่าที่พอจะใช้

๒.๖ บทบัญญัติเกี่ยวกับการอยู่ปราศจากจีวร

บทบัญญัติ ที่เกี่ยวกับการอยู่ ปราศจากไตรจีวร พระพุทธองค์ ตรัสไว้ว่า “ เมื่อจีวรของภิกษุสำเร็จแล้ว เมื่อกฐินเตาะแล้ว ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวรแม้สิ้นราตรีหนึ่ง ต้องนิสัสคิยปาจิตตีย์ ”^{๙๔} “ และทรงมีพระอนุบัญญัติไว้ว่า “ เมื่อจีวรของภิกษุสำเร็จแล้ว เมื่อกฐินเตาะแล้วถ้าภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวรแม้สิ้นราตรีหนึ่ง ต้องอาบัตินิสัสคิยปาจิตตีย์” เว้นแต่ภิกษุได้รับสมมติ ”^{๙๕} ผู้วิจัยได้ศึกษาบทบัญญัติเกี่ยวกับการอยู่ปราศจากไตรจีวรมี ๓ ประเด็น คือ เวลาที่ทรงอนุญาตให้อยู่ปราศจากจีวรได้, เขตกำหนดเวลาไม่ให้อยู่ปราศจากไตรจีวร, ลักษณะของการต้องอาบัติดังนี้

^{๙๓} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๓๙ / ๒๐๐

^{๙๔} วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๔๗๒ / ๑๐.

^{๙๕} วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๒๗๕ / ๑๑.

ภายหลังพระพุทธเจ้าได้ทรงอนุญาตแก่ภิกษุผู้อาพาธ ที่ไม่สามารถนำจีวรไปครบ ๓ ผืนได้ และได้ทรงอนุญาตให้สงฆ์สวดสมมติ เพื่อไม่ให้เป็นการอยู่ปราศจากไตรจีวร แก่ภิกษุรูปนั้นตามที่ทรงมีพระอนุญาต

ในชั้นอรรถาธิบาย ได้อธิบายเสริมเกี่ยวกับภิกษุที่อยู่ปราศจากจีวรได้ คือคำว่า หากภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้สิ้นราตรีหนึ่ง ได้แก่ ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร คือ ผ้าสังฆาฎีที่ดีผ้าอุตราสงค์ที่ดี ผ้าอังตราสาทก็ดี แม้คืนเดียว และจีวรนิสสัยคือ เป็นของจำจะต้องสละพร้อมกันเวลาอรุณขึ้น ต้องเสียดสละแก่สงฆ์ คณะ หรือบุคคล^{๔๖}

๑. เวลาที่อนุญาตให้อยู่ปราศจากจีวรได้

ทรงอนุญาตให้อยู่ปราศจากจีวรได้ สำหรับภิกษุที่ได้รับสมมติ

(๑) จำพรรษาครบไตรมาสแล้ว (๓ เดือน) อยู่ปราศจากไตรจีวรได้ ๑ เดือน (๒) ได้กรานกฐินแล้ว อยู่ปราศจากไตรจีวรได้อีก ๔ เดือน (๓) เมื่ออาพาธอาการหนักได้รับการยกเว้น หรือสมมติจากสงฆ์ให้อยู่ปราศจากไตรจีวรได้ จนกว่าจะหาย

๒. เขตกำหนดไม่ให้อยู่ปราศจากไตรจีวร ในพระวินัยได้กำหนดลักษณะสถานที่ซึ่งถือว่าไม่เป็นการอยู่ปราศจากไตรจีวร และอธิบายถึงสถานที่เก็บจีวรและปฏิบัติในลักษณะต่างๆ ๑๑ ข้อดังต่อไปนี้ คือ

(๑) ภายในเขตสีมา คือ เขตที่สงฆ์ได้ประชุมตกลงกันสวดประกาศว่า เป็นสถานที่ไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร (อยู่ได้โดยมีจีวร ๒ ผืน) หมายความว่า พระภิกษุสงฆ์ อยู่ในเขตนี้แล้วอยู่ห่างจากไตรจีวรได้ไม่ต้องอาบัติ

(๒) บ้านที่มีเขตกำแพงเป็นที่ล้อมไว้ ให้กำหนดถือเอาเขตนั้นเป็นสำคัญ แต่ถ้าไม่มีเขตกำแพงล้อมแล้ว ให้ถือเอาตัวบ้านเป็นเขตกำหนดในการอยู่ปราศจากไตรจีวร

(๓) โรงเรือนที่มีกำแพงล้อมรอบ ให้เอากำแพงที่ล้อมเป็นเขต ถ้าไม่มีกำแพงล้อม ให้เอาเรือนที่ไว้ผ้า เป็นเขตกำหนดในการอยู่ปราศจากไตรจีวร ระยะห่างจากผ้าได้ประมาณ ๑ ศอก

(๔) โคนต้นไม้ กำหนดเอาเนื้อที่ ที่เงาของต้นไม้แผ่ไปในเวลาเที่ยง ถ้าเอาจีวรไว้ในเขตนั้น หรืออยู่ห่างไม่เกิน ๑ ศอก ถือว่าไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร

(๕) ในป่าที่ไม่มีบ้านผู้คนอาศัยอยู่ให้กำหนดเอาประมาณ ๗ วา

^{๔๖} ปัญญา ใช้บางยาง และคณะ, พุทธบัญญัติจากพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖๖.

(๗) อยู่ในหมู่คาราวานเกวียนที่มีโค ลา ต่างมาด้วยกัน ถ้าหมู่คาราวานเป็นของเจ้าของเดียวเดียว ให้กำหนดเอาเขตด้านหน้าและด้านหลังด้านละ ๗ วา ส่วนด้านข้าง ด้านละ ๑ วา แต่ถ้ากองคาราวานมี หลายเจ้าของ ให้กำหนดเอาพื้นที่ได้ ๑ คอก แห่งหมู่เกวียนนั้น

พระภิกษุสงฆ์ที่อยู่ในเขตอันมิได้กำหนดให้อยู่ปราศจากไตรจีวรจากสงฆ์ เป็นการล่อแหลมต่อการต้องอาบัติ มีวิธีปฏิบัติที่สามารถกำหนดได้ คือ

๑) บริเวณกุฏิที่อยู่อาศัยที่พระภิกษุรูปนั้นเป็นเจ้าของผู้เดียว กำหนดเอากำแพงกุฏินั้นเป็นเขต แต่ถ้าไม่มีกำแพงให้กำหนดเอากุฏิเป็นเขตในการอยู่ปราศจากจีวรได้

๒) บริเวณกุฏิที่มีพระภิกษุอยู่มารูป ให้กำหนดเอากุฏิที่ไว้ผ้าเป็นเขต หรือเอาห้องที่ไว้ผ้า เป็นเขตที่อยู่โดยปราศจากไตรจีวร

๓) บริเวณศาลา หรือที่อื่นอันเป็นสาธารณะสถาน พึงกำหนดในเวลาใช้รูปเดียวหรือหลายรูปเป็นประมา

๔) โคนไม้และที่แจ้ง ถ้ามีกำแพงให้กำหนดเอากำแพงเป็นเขต ถ้าไม่มี ให้กำหนดเอาแดนที่เงากินเนื้อที่ไปในเวลาเที่ยง ถ้าเป็นที่แจ้งให้กำหนดระยะหัตถบาซของตนกับผ้า เป็นเขตอยู่ปราศจากไตรจีวรได้

๒.๗ สรูป

ลักษณะของจีวรของพระสงฆ์ ประกอบด้วยผ้าที่ตัดเป็นสี่เหลี่ยมผืนเล็ก นำมาต่อกันจึงมีลักษณะเป็นผ้าที่เสร้าง่มอง คือผู้นั่งมักไม่ต้องการไปตัดเย็บอีก เหมาะสมกับสมณะ

สรุปความหมายของคำว่า จีวร หมายถึง เครื่องนุ่งห่มที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาใช้นุ่งห่มประกอบด้วย สังฆาฏิ อุตตราสงค์ และอันตราวาสก ความหมายนี้มีปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งมีความหมายที่สอดคล้องกันกับอัฐฐะบริขารของพระภิกษุ ยังพบความหมายอีกอย่างก็คือ คำว่า ไตรจีวร ผ้าสำหรับห่มของพระภิกษุและสามเณร โดยห่มผืนใดผืนหนึ่งก็ได้ในจำนวน ๓ ผืน อันได้แก่ สังฆาฏิ ผ้าทาบ อุตตราสงค์ ผ้าห่ม อันตราวาสก ผ้านุ่งหรือสบง ในความหมายนี้มีพระอุปัชฌาย์และผู้ที่น่าบถือพระพุทธศาสนารู้จักกันดี คือ ในการบรรพชาและอุปสมบท จีวร เป็นคำใช้เรียกผ้าห่มของภิกษุคนไทยส่วนมากเข้าใจว่า จีวรคือผ้าห่ม สบงคือผ้านุ่งและสังฆาฏิคือผ้าพาดหรือผ้าทาบ ดังนั้น จีวรเป็นปัจจัยเครื่องนุ่งห่มหรืออัฐฐะบริขารของพระสงฆ์อย่างหนึ่งในจำนวนปัจจัย ๔ อย่าง คำว่า จีวร ยังใช้หมายถึงเฉพาะผ้าห่มของพระสงฆ์อย่างเดียวก็น่าได้ เช่น พุทธว่า “วันนี้พระคุณเจ้าห่มจีวรใหม่มา บิณฑบาตดูงามเหลือเกิน” จีวร คือ หมายถึงผ้าที่ใช้ในสมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตผ้า ๖ ชนิด และใช้ต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้

บทที่ ๓

เพื่อศึกษาพัฒนาการจีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาการทรงผ้าไตรจีวรของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ไม่ว่าจะ เป็นมหานิกาย หรือจะเป็นฝ่ายธรรมยุตจะนุ่งจีวรไม่เหมือนกัน โดยศึกษาที่มีปรากฏเป็นหลักฐานใน พระไตรปิฎก รวมทั้งอรรถกถาหรือตำราและเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อจะได้ประพจน์ปฏิบัติตนให้ถูกต้อง ตามหลักพระธรรมวินัย เพื่อการยังการดำรงชีพพร้อมทั้งยังความศรัทธาที่เลื่อมใสให้เกิดขึ้น แก่พุทธบริษัททั้งหลาย ขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับมรรยาทและความเป็นอยู่ที่ดีงามสำหรับชักนำความ ประพฤติ ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ให้ดีงามมีคุณค่า น่าเลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้นไป

- ๓.๑ พัฒนาการกับการการแสวงหาจีวร
- ๓.๒ รูปแบบพัฒนาการเกี่ยวกับเครื่องมือการเย็บจีวร
- ๓.๓ พัฒนาการเกี่ยวกับรูปแบบการใช้จีวร
- ๓.๔ พัฒนาการเกี่ยวกับสีย้อมจีวร
- ๓.๕ พัฒนาการเกี่ยวกับส่วนประกอบของจีวร
- ๓.๖ หลักพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องกับจีวรในพระพุทธศาสนา
- ๓.๗ สรุป

๓.๑ พัฒนาการกับการแสวงหาผ้าจีวร

จากการศึกษาบทบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่งห่มจีวร ตามหลักพระพุทธบัญญัติในพระวินัย พิฎก เมื่อพระพุทธเจ้าทรงวางกฎระเบียบของภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับจีวร ทั้งนี้ก็เพราะว่า พระพุทธองค์ทรง ห้ามไม่ให้พระภิกษุและสามเณรนุ่งห่มผ้าเหมือนอย่างคฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือน ในตอนต้นพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ใช้ผ้าบังสุกุลจีวร ต่อมาภายหลังทรงอนุญาตให้รับการถวายคหบดีจีวร และทรงอนุญาตให้รับการถวายจีวรอีกหลายชนิด แต่ที่สำคัญคือ อุตตราสงค์ หรือจีวร อันตราวาสก หรือผ้าสบง และสังฆาฏิ หรือผ้าพาต ดังที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก

ในสมัยครั้งพุทธกาลพระภิกษุแสวงหาจีวร ส่วนมากจะเป็นผ้าที่มีคนเขาทิ้งตามป่าช้า เช่น ผ้าที่เขาห่อศพ เรียกว่า ผ้าบังสุกุล และผ้าเขาทิ้งตามถนนหนทาง เรียกว่าผ้าคลูกฝุ่น ได้ผ้าเหล่านี้ มาแล้วก็นำไปซักและนำมาเย็บปะติดปะต่อกันเพื่อทำเป็นจีวรตามขนาดที่ต้องการของตน เพราะว่าใน สมัยนั้นผ้าคอนค่างจะหายาก พระพุทธเจ้าเองก็ทรงใช้ผ้าบังสุกุลนี้เช่นกันต่อมามีหมอชื่อว่า หมอชีวก

โกมารภักได้ผ้ามา ๑ คู่ ชื่อว่า ผ้าสีไวยกะ เป็นรางวัลจากการรักษาพระเจ้าปชโชตแห่งกรุงอุชเชนี หลังจากนั้นไม่นานนักหมอชีวกโกมารภักได้มีโอกาสถวายการรักษาพระพุทธเจ้าทรงประชวรเป็นโรคท้องผูก เมื่อหายทรงประชวรแล้วหมอชีวกโกมารภักได้กราบทูลขอให้พระพุทธองค์ทรงรับผ้าสีไวยกะของตนและทรงรับถวายคหบดีจิ๋ว จากนั้นมาพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระภิกษุรับถวายคหบดีจิ๋วได้นับตั้งแต่นั้นมา พร้อมทั้งพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระภิกษุใช้จีวรอีก ๖ ชนิด และไม่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวรอีก ๘ ชนิด

๑) ที่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร ๖ ชนิด คือ

๑. จีวรที่ทอด้วยเปลือกไม้	๒. จีวรที่ทอด้วยฝ้าย
๓. จีวรที่ทอด้วยใยไหม	๔. จีวรที่ทอด้วยขนสัตว์
๕. จีวรที่ทอด้วยเปลือกป่าน	๖. จีวรที่ทอด้วยด้ายผสมกัน ^{๑)}

หลังจากนั้น ดังที่มีข้อความ ผ้าบังสุกุลจีวร เป็นเครื่องนุ่งห่มของพระสงฆ์ที่ปรากฏในพระวินัยมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล มีขออนุญาตและข้อห้ามเกี่ยวกับจีวรในลักษณะต่างๆ เช่น เดิมพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ใช้แต่จีวรที่เก็บเศษผ้าห่อศพมาเย็บปะติดปะต่อกันเรียกว่า บังสุกุลจีวร ต่อมาจึงทรงอนุญาตให้ใช้จีวรที่ผู้มีศรัทธานำมาถวายเรียกว่า คหบดีจิ๋ว^{๒)}

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พวกภิกษุรับถวายจีวรจากชาวบ้านได้อย่างนี้ ภิกษุบางพวกก็หันไปสนใจเฉพาะจีวรที่ชาวบ้านถวาย คือ คหบดีจิ๋ว รังเกียจไม่ยอมรับผ้าบังสุกุลพระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องนี้ ตรัสว่า ดังที่มีข้อความปรากฏ “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุยินดีคหบดีจิ๋ว ยินดีผ้าบังสุกุลได้ แต่เราสรรเสริญความสันโดษด้วยจีวรทั้งสองชนิดนั้น”^{๓)}

การแสวงหาผ้าเพื่อทำจีวรแต่ฝ้ายยังไม่พอ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตว่า “เมื่อจีวรของภิกษุสำเร็จแล้ว เมื่อกลืนเตาะแล้ว ออกาลจีวรเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ภิกษุต้องการก็พึงรับไว้ได้ ครั้นรับแล้วพึงรับให้ทำเป็นจีวร ถ้าฝ้านั้นมีไม่พอ เมื่อมีความหวังว่าจะได้ผ้ามาเพิ่ม ภิกษุนั้นพึงเก็บผ้าสำหรับทำจีวรนั้นไว้ไม่เกิน ๑ เดือน เพื่อเพิ่มผ้าสำหรับทำจีวรที่ยังขาดให้ครบ ถ้าเก็บเกินกำหนดนั้น แม้มีความหวังว่าจะได้ผ้ามาเพิ่ม ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์”^{๔)}

^{๑)} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๙/๒๐๐.

^{๒)} หนังสือ, “ศิลปะวัฒนธรรม” ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๐๑ ประจำวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๖. <http://th.wikipedia.org/wiki/ศิลปะวัฒนธรรม> .(ออนไลน์) ๑๑ ก.ค. ๕๔

^{๓)} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๐/๒๐๐-๒๐๑.

^{๔)} วิ. ม. (ไทย) ๒ / ๔๙๙ / ๒๐.

ถือเป็นกิจวัตรพึงประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์เป็นกิจวัตรประจำวัน ทั้งนี้ก็เพราะว่า อัฐฐบริวารเหล่านี้มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตจะขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ไม่สามารถกระทำได้ จึงเรียกได้ว่า ปัจจัยสี่ หรือเครื่องอาศัยของบรรพชิตที่มีอยู่ด้วยกัน ๔ อย่างนั้นแต่จะกล่าวเฉพาะในปัจจัยข้อที่ ๑ คือ ได้แก่ จีวร หรือไตรจีวร ที่มีอันตราวาสก หรือผ้าสบง รวมด้วยในการใช้สอยสรงสำหรับนุ่งอยู่ชั้นล่างพันรอบตั้งแต่บั้นเอวลงไปจนถึงข้อเท้า และมีการรัดประคด รัดเอวเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งอย่างเพราะเพื่อป้องกันผ้าสบงหลุดตั้งปรากฏความว่า “นุ่งห่ม ให้เรียบร้อย” หมายถึง คือนุ่งปิดสะดือและปกหัวเข่าให้เรียบร้อย ทำชายผ้าทั้งสองด้าน ด้านหน้าและด้านหลัง ให้เสมอกัน ห่มให้เรียบร้อยเป็นการแสดงความเคารพ และหอนอบน้อมหรือปฏิบัติตนเพื่อเป็นการเอื้อเฟื้อตามหลักพระวินัยบัญญัติ

เดิมทีเดิยวหลังจากที่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุมีเฉพาะไตรจีวร สำหรับนุ่งห่มเวลาเดินทาง จนเมื่อพระภิกษุมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการเดินทางในฤดูฝน จึงทรงอนุญาตให้ใช้ผ้าอาบน้ำฝนที่พุทธศาสนิกชนถวายเป็นอีกอย่างหนึ่ง ต่อมาเกิดมีปัญหาคางเกงไม่รัดกุมในที่สาธารณะ จึงอนุญาตให้ใช้ผ้าคาดเอว หรือเรียกว่า (ประคดเอว) อันตราวาสก เป็นผ้านุ่งและมีประคดเอว ดังที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ท่านทรงแปลทับศัพท์เอาไว้ว่า ที่เรียกว่า “ติจีวร หรือไตรจีวร คือ จีวร ได้แก่ ผ้า ๓ ผืน ที่มีความเกี่ยวข้องกับการนุ่งนั้นก็คือผ้าสบง”^๕ และท่านยังได้กล่าวต่อไปอีกว่าอย่าพึ่งนุ่งผ้าอย่างคฤหัสถ์ด้วยข้อนี้ “เป็นข้อห้ามเครื่องนุ่งห่มของคฤหัสถ์ ได้แก่ กางเกง เสื้อ ผ้าโพกหมวก ผ้านุ่งห่มสีต่างๆ ชนิดต่างๆ และอาการนุ่งห่มต่างๆ ที่ไม่ใช่ของภิกษุ เพราะฉะนั้นที่ ท่านได้กล่าวเอาไว้ในวินัยมุขเล่ม ๒”^๖ จึงมีความเกี่ยวข้องและสอดคล้องกับพระวินัยปลูกเป็นอย่างยิ่ง

เครื่องนุ่งห่มในที่นี้ คือ ผ้าไตรจีวร อันเป็นบริวารหลักที่จำเป็นสำหรับพระภิกษุ ซึ่งจะขาดไม่ได้ไตรจีวรนั้น มี ๓ อย่าง คือ จีวร สบง สังฆาฏิ และผ้าที่เป็นส่วนประกอบ ที่ใช้ได้เท่าที่มีพระบรมพุทธานุญาตเท่านั้น บทบัญญัติที่เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม มี ๙ บทบัญญัติ ดังต่อไปนี้คือ บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จีวร มีกล่าวไว้ในพระวินัยปลูก ได้แก่ บทบัญญัติเกี่ยวกับผ้าจีวรที่เป็นอติเรกจีวร, บทบัญญัติเกี่ยวกับการอยู่ปราศจากจีวร, บทบัญญัติเกี่ยวกับการเก็บผ้าเพื่อทำจีวร, บทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้ให้ผู้อื่นซักจีวร, บทบัญญัติเกี่ยวกับการรับจีวร, บทบัญญัติเกี่ยวกับการขอจีวรจากคฤหัสถ์, บทบัญญัติเกี่ยวกับการขอผ้า, และบทบัญญัติเกี่ยวกับการซื้อจีวรถวายพระภิกษุ คือบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จีวร คือ ภิกษุจักใช้สอยจีวร ด้วยการเก็บไว้เกินความจำเป็นพระองค์ทรง

^๕ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **วินัยมุข เล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๒.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

บัญญัติให้ใช้จิวรครองเป็นหลัก “ ภิษุไตทรงอติเรกจิวร ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์”^๗ และทรงมีพุทธานุญาตให้ภิษุทรงอติเรกจิวรไว้ได้ ๑๐ วัน เป็นอย่างยิ่ง จึงทรงมีพระอนุบัญญัติเพิ่มมาในชั้นหลังเพราะความจำเป็น ในการผลัดเปลี่ยนผ้าจิวร “ เมื่อจิวรของภิษุสำเร็จแล้ว เมื่อภินฺนินเตาะแล้ว ภิษุพึงทรงอติเรกจิวรไว้ได้ ๑๐ วันเป็นอย่างมาก ให้เกินกำหนดนั้นไปต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์”^๘ หากจิวรเป็นผ้านิสสัคคีย ภิษุต้องสละจิวรนั้นแต่ผู้วิจยจะทำการศึกษาเพียงแค่เรื่องทรงจิวรนั้น

ในปัจจุบันการทรงหม่มจิวรมี ๒ แบบ คือ (๑) ในเวลาเข้าบ้าน ให้หม่มคลุมกายปดมิดชิด (๒) อยู่ภายในวัด ให้หม่มเฉียง หรือหม่มเปิดไหล่ข้างหนึ่ง (ลดไหล่ขวา) ม้วนลูกบวบกขึ้นพาดบ่าซ้าย ถ้าเข้าพิธีก็พาดสังฆาฏิตัวด้วย หรือบางสำนักก็หม่มจีบชายพาดสังฆาฏี ใช้ผ้ารัดดอก (แบบนี้นิยมเรียกว่า หม่มดอง) นี้เป็นภาพที่เราเห็นกันอยู่ในปัจจุบัน

๓.๒ รูปแบบพัฒนาการเกี่ยวกับเครื่องมือการเย็บจิวร

รูปแบบในการเย็บจิวรของพระภิษุตั้งแต่เริ่มแรกจริงๆนั้น หากย้อนไปในอดีตสมัยพระพุทธกาลแล้วรูปแบบในการตัดเย็บ คงยังไม่มีรูปแบบที่แน่นอน น่าจะเป็นการตัดเย็บแบบง่ายๆ เท่าที่ความสามารถของพระภิษุจะกระทำได้ เพียงนำเศษผ้ามาเย็บต่อกัน เท่าที่พอจะใช้นุ่งห่ม จึงทำให้ดูไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วคงคล้ายๆ กับเสื้อผ้าของยากขอทานทั่วไปในชมพูทวีป ประกอบกับผ้าในสมัยนั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่า และเป็นของหายากหากเมื่อภิษุนำผ้าทั้งผืนมานุ่งห่ม โดยไม่ได้ตัดแปดเศษขึ้น จึงถูกโจรขโมยไป ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงทรงกำหนดแบบจิวรสำหรับพระภิษุสงฆ์ ที่จะต้องสอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์ของการใช้สอยมากที่สุด

ในครั้งพุทธกาลนั้นรูปแบบของจิวรยังไม่ชัดเจนแต่ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก เพียงแต่มีข้อความกล่าวไว้ว่า ถ้ามีผ้าที่ยาวผืนเดียวก็ใช้ผ้าผืนเดียว ถ้าหากมีผ้าผืนเดียวยาวไม่พอ ก็เอาผ้าหลายผืนมาเย็บติดต่อกันจนกว่าจะยาวพอที่จะห่มได้สำหรับพระภิษุแต่ละรูป รูปแบบของการเย็บและการทำๆ กันตามความชอบใจหรือตามความที่จำเป็น และขั้นตอนสุดท้ายคือต้องย้อมสีแต่สีที่จะใช้ย้อมในครั้งนั้นก็ยังไม่ชัดเจนเช่นกันว่าต้องใช้สีอะไร

ครั้งเมื่อในสมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงเสด็จผ่านทุ่งนาแห่งหนึ่งในทักขิณาสิริชนบท เขตภูเขาทองภาคใต้ของอินเดีย พระพุทธองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นนาชาวมคมีขอบคันและกระถางนา ทำให้พระองค์ทรงสนพระทัย จึงได้ตรัสสั่งให้พระอานนท์ลองทำจิวรในรูปแบบนั้นดู เมื่อพระอานนท์

^๗ วิ.ม. (ไทย) ๒/๔๖๐/๒

^๘ วิ.ม. (ไทย) ๒/๔๖๒/๓.

ได้ทำจีวรที่มีรูปร่างเหมือนผืนนาของชาวมคธเสร็จมอบถวายให้พระพุทธรองค์ทรงทอดพระเนตร พระองค์ทรงสรรเสริญว่าพระอนนทฉลาด เป็นบัณฑิต และมีปัญญาดีรอบรู้ พอมาถึงตรงจุดนี้นั่นเอง จึงมีปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการทำจีวรที่ชัดเจน

ในสมัยพุทธกาล นั้นการหาเครื่องมือในการตัดเย็บยากมาก จะต้องแสวงหาตามธรรมชาติ ตามที่พระองค์ทรงอนุญาต จะไม่ให้ใช้วัสดุที่เหมือนกับคฤหัสถ์ใช้กันอยู่ และจะต้องไม่ทำด้วยของมีค่า เช่น ทำด้วยเงิน ,ทอง,แต่จะเน้นด้วยวัสดุตามธรรมชาติ ที่พระองค์ทรงอนุญาตให้ใช้ทำเย็บจีวร ดังนี้

“ภิกษุใช้มือฉีกผ้าเย็บจีวร จีวรมีแนวไม่เสมอกันพระองค์ทรงทราบ จึงอนุญาตให้มีผ้าพัน และต่อมาทรงอนุญาตให้ใช้มีดมีด้าม ทรงอนุญาตให้ใช้ด้ามมีดที่ทำด้วยกระดูก งาเขาสัตว์ ไม้้อ ไม้ไผ่ ไม้ธรรมดา ครั่ง เมล็ดผลไม้ โลหะ กระดองสังข์ และทรงอนุญาตให้ใช้เข็มใช้กล่องเข็ม อนุญาตให้เอาแปรงเจือขมิ้นผงโรย อนุญาตให้ใช้ฝุ่นศิลาป้องกันสนิม ก็ยังขึ้นสนิม อนุญาตให้ทำด้วยขี้ผึ้ง ก็ยังฝุ่นศิลาแตก สุดท้ายพระองค์ทรงอนุญาตให้ใช้ผ้ามัดขี้ผึ้งพอกฝุ่นศิลาเพื่อป้องกันสนิมถาวร”^{๙๙}

การตัดเย็บจีวรของพระภิกษุในสมัยพุทธกาลนั้น มองดูแล้วจะเป็นการยุ่งยากมาก แต่พระสงฆ์ในยุคนั้น จะมีความสามัคคีช่วยเหลือกัน ในเวลา การตัดเย็บจีวร จีวรแต่ละผืนจะได้มานั้น จะต้องเที่ยวหาเก็บ เศษผ้าที่เขาทิ้งตามถนน ป่าช้าที่เขาห่อศพไปทิ้ง กองขยะมูลฝอย ที่สัตว์กัดแทะฉีกขาด นำมาต้ม ซักล้าง ตากให้แห้ง คัดเอาส่วนที่ดีมาทำเป็นจีวร การตัดเย็บจีวรจะให้ได้จีวรที่มีมุมจีวร ได้ฉากเป็นส่วนซัด ที่ตรงกัน จะต้องมีไม้สะดึงซึ่งให้ตั้ง ให้เรียบ “พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม้สะดึง เชือกผูกไม้สะดึงให้ผู้กลงในที่นั้นๆ เย็บจีวร ภิกษุไม่พึงซึ่งไม้สะดึงในที่ไม่เรียบ ถูกปรับอาบัติทุกกฏ ภิกษุซึ่งไม้สะดึงบนพื้นดิน ไม้สะดึงเปื้อนฝุ่นอนุญาตให้ใช้ให้ธารอง ขอบไม้สะดึงชำรุด เราอนุญาตให้ตามขอบเหมือนผ้าอนุญาต ไม้สะดึงไม่พออนุญาตไม้สะดึงเล็ก ไม้ประกับซึ่งไม้สำหรับสอดเข้าในระหว่างรับเข็มด้วยนิ้วมือ นิ้วมือก็เจ็บก็อนุญาตให้ใช้ปลอกสวมนิ้วมือ อนุญาตให้มีถุงเก็บปลอกนิ้วมือ สายโยกไม่มี ตรีสุว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนุญาตสายโยกเปนต์้ายถัก อนุญาตให้มีกล่องเก็บเครื่องมือเย็บผ้า”^{๑๐๐} พระองค์ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ได้รับความสะดวกยิ่งขึ้นในการตัดเย็บจีวร ในขณะที่เดียวกันก็ทรงห้ามในสิ่งที่ไม่สมควรเช่นกัน

ลักษณะการตัดจีวรที่จะอธิบายต่อไปนี้จะใช้นิ้วฟุตเป็นมาตราวัด เพราะเห็นว่าไม้บรรทัดใช้กันอยู่โดยทั่วไปหาได้ง่าย ขนาดและตัวอ่างนี้มีใช้เป็นแบบที่ตายตัวทีเดียว ให้ขยายตามขนาดของบุคคล เพียงแต่วางหลักกว้างๆ ไว้เท่านั้นเวลาจะตัดกะดั่งนี้

^{๙๙} วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๕๖/๒๕.

^{๑๐๐} วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๕๖/๒๕-๒๘.

๑.) จีวรพืงกะให้ได้ขนาด คือ กว้าง ๔ ศอก ยาว ๖ ศอก ของผู้ครอง และอนุวาท กว้าง ๕ นิ้ว กุสีกว้าง ๒ นิ้วครึ่ง ตัดเป็นจีวร ๕ ชั้น

๒.) เบื้องต้น ให้วัดศอกของผู้ที่ครองก่อน ว่ายาวกี่นิ้ว เมื่อวัดได้เท่าไรแล้ว ให้เอา ๖ ศอก คือ ความยาวของจีวรคุณ เมื่อคุณได้เท่าไรแล้ว ให้คิดเป็นเนื้อที่ของกุสียี่สิบ ๔ กุสียี่สิบ หนึ่ง กว้าง ๒ นิ้วครึ่ง ๔ กุสียี่สิบ หนึ่ง กว้าง ๒ นิ้วครึ่ง ๑๐ นิ้ว อนุวาท ๒ ข้างๆ ละ ๕ นิ้ว ๒ ข้างเป็น ๑๐ นิ้ว เมื่อรวมกับกุสียี่สิบ ๔ กุสียี่สิบ หนึ่ง กว้าง ๒ นิ้วครึ่ง จึงเป็นเนื้อที่ ๒๐ นิ้วพอดี

๓.) ให้เอา ๒๐ นิ้ว ไปลบความยาวทั้งหมดของจีวร เมื่อลบแล้วคงเหลือเท่าไรให้เอา ๕ ชั้นหาค่าหาร เมื่อได้ผลลัพธ์เท่าไร แล้วให้เอา อนุวาท ๕ นิ้ว มาบวกๆ ได้เท่าไร ก็เป็นความกว้างของชั้นตัวริมทั้ง ๒ ข้าง ชั้นตัวกลางมีกุสียี่สิบอยู่ทั้ง ๒ ข้าง รวม ๕ นิ้ว ก็เอา ๕ บวกจำนวน ๕ ชั้นที่หาค่าหารได้ จัดเป็นความกว้างของชั้นตัวกลางชั้นตัวรอง ๒ ตัว คือตัวที่ติดกับตัวกลางทั้ง ๒ ข้างมีกุสียี่สิบตัวละ ๒ นิ้วครึ่ง ๒ ชั้นจึงเป็น ๕ นิ้ว ให้เอา ๒ นิ้วครึ่ง ไปบวกกับที่ ๕ ชั้น หาค่าหารได้ตอนต้นจึงจัดเป็นความกว้างของชั้นตัวรอง ๒ ตัว เมื่อได้ตัดเป็นชั้นๆ ได้ ๕ ชั้น ดังกล่าวแล้ว ต่อแต่นั้นก็ให้พับชั้น(คือผ้าที่ตัดไว้ทั้ง ๕ ชั้น) ทั้ง ๕ ชั้นนั้น เป็น ๓ ส่วน ให้ตัดอักษกุสียี่สิบในชั้นกลาง แล้วจึงตัดกุสียี่สิบหลัง ตอนตัดกุสียี่สิบอย่าตัดทางกุสียี่สิบก่อน ให้ตัดทางอักษกุสียี่สิบก่อน เพราะถ้าตัดทางกุสียี่สิบก่อนก็จะเสียใช้ไม่ได้ เวลาจะเอาชั้นทั้ง ๕ มาเย็บติดกันระวังอย่าให้ผิด เราควรจำให้ได้ว่า ทั้งหมดมีอยู่ ๕ ชั้นด้วยกัน คือ

๑. ชั้นกลาง มีกุสียี่สิบอยู่ ๒ ข้าง และอักษกุสียี่สิบ

๒. ชั้นรอง คือชั้นที่ติดกับชั้นกลางมีอยู่ ๒ ชั้น มีกุสียี่สิบ และอักษกุสียี่สิบติดอยู่ข้างเดียว

๓. ชั้นริม ๒ ข้าง ไม่มีกุสียี่สิบ มีแต่อักษกุสียี่สิบ (คำว่า กุสียี่สิบ แปลว่ากระหงใหญ่ อักษกุสียี่สิบ แปลว่า กระหงเล็ก หรือกระหงกิ่ง) เมื่อเย็บติดกันทุกชั้นแล้ว จึงให้ตัดอนุวาทกว้าง ๕ นิ้ว มาเย็บติดกันที่ริมโดยรอบ เวลาเย็บอนุวาทอย่าให้ติดทางด้านตะเข็บ ให้ติดทางด้านนอกของตะเข็บเมื่อกกล่าวโดยย่อแล้ว ได้ใจความว่า เบื้องต้น ให้ตัดผ้าออกเป็น ๕ ชั้น คือ ตัวกลาง ๑ กับตัวริมสุด ๒ ข้างรวม ๓ ชั้น ให้ตัดเท่ากัน ตัวรองคือตัวติดกับตัวกลาง ๒ ตัวให้ตัดเท่ากัน แล้วจึงให้ตัดกุสียี่สิบและอักษกุสียี่สิบในภายหลังดังที่อธิบายมานี้ จะสมมติวิธีตัดให้ดู ดังนี้

สมมติว่าผู้ที่ครอง มีศอกยาววัดได้ ๑๗ นิ้วครึ่ง (ให้ใช้นิ้วฟูต) ให้ตั้ง ๑๗ นิ้วครึ่งลงแล้ว ให้เอา ๖ ศอกคุณได้ผลลัพธ์ ๑๐๕ นิ้ว แล้วให้คิดเพื่อตะเข็บอีก ๒ นิ้วครึ่ง เอาไปบวกกับ ๑๐๕ นิ้ว เป็น ๑๐๗ นิ้วครึ่ง คิดเป็นเนื้อที่กุสียี่สิบและอนุวาทเสีย ๒๐ นิ้ว แล้วเอา ๒๐ ลบ ๑๐๗ นิ้วครึ่ง คงเหลือ ๘๗ นิ้วครึ่ง แล้วให้เอา ๕ ชั้นหาค่าหาร ๘๗ นิ้วครึ่ง

ได้ลัทธิ ๑๗ นิ้วครึ่ง ตัวกลางมีกฐี ๒ ข้าง รวมกันได้ ๕ นิ้ว ให้เอา ๕ ไปบวกกับ ๑๗ นิ้วครึ่ง จึงได้ ๒๒ นิ้วครึ่ง เป็นความกว้างของชั้นที่กลาง ชั้นที่รอง ๒ ชั้น ชั้นที่หนึ่งๆ มีกฐีเดียว ๒ นิ้วครึ่ง ให้เอาไปบวกกับ ๑๗ นิ้วครึ่ง ได้ผลลัทธิ ๒๐ นิ้ว เป็นความกว้างของชั้นที่รองชั้นที่ริมสุด ๒ ชั้น มีอนุวาทด้วยชั้นที่ละ ๕ นิ้ว จึงให้เอา ๕ บวกกับ ๑๗ นิ้วครึ่ง จึงจะได้ ๒๒ นิ้วครึ่ง เป็นความกว้างของชั้นที่ริมตัวหนึ่งๆ เมื่อรวมแล้วได้ใจความดังนี้ คือ

๑. ชั้นที่รอง ให้ตัดผ้ากว้าง ๒๐ นิ้ว ยาว ๗๐ นิ้ว ๒ ผืน
๒. ชั้นที่ริมสุด ให้ตัดผ้ากว้าง ๒๒ นิ้วครึ่ง ยาว ๗๐ นิ้ว ๒ ผืน
๓. ต่อจากนั้นก็ให้ตัดกฐี และอัทธมกฐีจากชั้นที่หนึ่งๆ ทั้ง ๕ ชั้น เวลาจะตัดกฐี และอัทธมกฐี (กระหง) ให้ตัดในชั้นที่หนึ่งๆ กว้างขนาด ๒ นิ้วครึ่ง หรือจะใช้กลักไม้ขีดเป็นขนาดก็ได้ ก่อนแต่จะตัดอัทธมกฐีให้พับเป็น ๓ ส่วน แล้วให้ตัดในส่วนกลางดังกล่าวแล้ว
๔. เย็บให้ติดกันเรียบร้อย แล้วจึงติดอนุวาทภายหลัง อนุวาทที่เย็บติดกันนั้น ให้ใช้ผ้ากว้าง ๕ นิ้ว ส่วนยาวเอาจนรอบขอบของจีวร
๕. เสร็จแล้วจึงให้ติดรังคัมไว้ขวา ลูกติดไว้ซ้าย จงดูในแบบ
๖. เมื่อเย็บเสร็จแล้ว ถ้าคิดจะหักตอนที่ตะเข็บยื่นออกเสียแล้ว ก็คงเป็นจีวรประมาณกว้าง ๖๘ นิ้ว ยาว ๑๐๕ นิ้ว ๑. ชั้นที่กลาง ให้ตัดผ้ากว้าง ๒๒ นิ้วครึ่ง ยาว ๗๐ นิ้ว ๑ ผืน

รูปภาพที่ ๓.๑

เนื้อผ้ามีสลิณคุณภาพดี ขนาด ๑.๘ (สีพระราชนิยม)

ผ้านี้ดีตรงที่เนื้อบาง เบา ห่มแล้วสบาย เวลาอากาศร้อนผ้าจะเย็นๆ เวลาอากาศเย็นก็เก็บไอร้อนจากตัวไว้ได้ดี พระท่านจะชอบมาก ซักแล้วแห้งง่าย แกรมทนทานชุดหนึ่งอยู่ได้ถึง ๓ ปี

ผ้าไตรครองแบบไตรเต็ม เนื้อผ้ามีสลินมงกุฏ สีพระราชนิยม ขนาด ๒.๐ เมตร (เบอร์ ๐) เนื้อผ้าเป็นผ้าไตรมีสลินเกรดดี ผ้ามีสลินเองก็มีหลายเกรด หลายคุณภาพ ตามโรงงานผลิตหรือราคา เนื้อผ้ามีสลินมงกุฏนี้จะเป็นผ้ามีสลินที่มีคุณภาพสูง และดีกว่าผ้ามีสลินระฆังขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง โดยเราเลือกที่จะขายผ้าไตรที่มีคุณภาพจากโรงงานที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน เป็นที่ยอมรับและมีประสบการณ์ในด้านการตัดเย็บผ้าไตรเกินกว่า ๑๐ ปี ดังนั้นจึงมั่นใจได้ว่าผ้าไตรที่ท่านลูกค้าซื้อจากราจะเป็นผ้าไตรที่มีคุณภาพ เนื้อผ้าดี และได้มาตรฐานทุกผืน สำหรับผ้ามีสลินมงกุฏนี้ จะเป็นผ้าที่มีคุณสมบัติในการสวมใส่สบาย บางเบา ไม่ร้อนอบอ้าว เหมาะกับสภาพอากาศของประเทศไทย ซักง่าย และแห้งไว รวมทั้งสามารถดูดซับเหงื่อของผู้สวมใส่ได้ดี เนื้อผ้านุ่ม ไม่แข็งกระด้างและไม่ลื่นผ้าไตร จัดมาเป็นชุด มีครบองค์ประกอบครบ ๗ ชิ้นของผ้าไตรครอง หรือไตรเต็ม เป็นผ้าที่พระนิยมนสวมครองมากที่สุด สามารถซื้อและนำไปถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ได้อย่างมั่นใจ

รูปภาพที่ ๓.๒ เนื้อผ้าโทเรแก้วสีเหลืองทอง

ผ้าไตรครอง เนื้อผ้าโทเรแก้ว สีทองเข้ม ขนาด ๒.๐ เมตร หรือผ้าไตร(เบอร์ ๐) เป็นผ้าไตรครองหรือไตรเต็ม ประกอบด้วย ๗ อย่างคือ จีวร สบง อังสะ สังฆาฏิ รัตประคต ผ้ารัดอกและผ้าประเคน สำหรับเนื้อผ้าจะเป็นผ้าโทเรแก้ว คุณภาพดีผลิตจากโรงงานย้อมที่มีมาตรฐาน และตัดโดยช่างผู้ชำนาญมีประสบการณ์ในการตัดเย็บ ผ้าไตรของเราเป็นผ้าใหม่ไม่ใช่ผ้าเวียน สีผ้าเป็นสีทองเข้มหรืออาจเรียกสีส้มเข้มก็ได้ ใช้โดยทั่วไปในวัดมหานิกายของไทย ขนาด(เบอร์ ๐) เป็นขนาดผ้ามาตรฐาน มีความสูงตามแนวตั้ง ๒ เมตร ความยาว ๓ เมตร เหมาะสำหรับพระที่มีความสูงประมาณ ๑๗๐ ซม.ถึง ๑๘๐ ซม. ผ้าโทเรแก้วเป็นผ้าคุณภาพเกรดดีกว่าผ้าปานโทเรขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง ผ้าไตร

โทเรนี้ เป็นผ้าที่ญาติโยมนิยมใช้ถวายแด่พระภิกษุสงฆ์มากที่สุด เนื่องจากเป็นผ้าไตรราคาถูกและหาซื้อได้ง่าย

รูปภาพที่ ๓.๓
ชุดเนื้อผ้า สีแก่นขนุน (โทเร)

รูปภาพที่ ๓.๔
เนื้อผ้ามีสลิมนงกุฎสีแก่นบวร(ธรรมยุต)ขนาด ๒.๐ เมตร

ผ้าไตรครอง ๙ ชั้น สังกาฐีสองชั้น เนื้อผ้ามีสลิมนงกุฎ สีแก่นบวร ขนาด ๒.๐ เมตร (เบอร์ 0) เป็นผ้าไตรครองแบบ ๙ ชั้นหรือบางครั้งก็เรียกว่าซัณฑ์ ที่ประกอบด้วยผ้าเป็นชั้นจำนวน ๙ ชั้น มาเย็บต่อกันเพื่อเป็นผ้าจีวรเต็มผืน จึงเป็นที่มาของคำว่า ๙ ชั้นหรือซัณฑ์ สังกาฐีจะเป็นแบบสังกาฐี 2 ชั้น สำหรับพระธรรมยุต สองชั้นเพื่อความอบอุ่นป้องกันความหนาวได้ดีขณะบำเพ็ญธุดงค์ในป่าเขา สีนี้เป็นสีแก่นบวรสำหรับสายธรรมยุตโดยตรงหรือบางครั้งบางท่านอาจเรียกว่า สีแก่นหลวงตา หรือสีกรัก ขนาดผ้าคือ ๒x๓ เมตรซึ่งเป็นขนาดมาตรฐานของผ้าไตรจีวรที่นิยมใช้โดยทั่วไป เหมาะสำหรับ

พระที่มีความสูง ๑๗๐ ซม.หรือมากกว่าเล็กน้อยโดยประมาณ เนื้อผ้ามีสลิิน เป็นผ้าที่นุ่มและเบา บาง ทำให้ไม่ร้อนอบอ้าว เหมาะกับอากาศร้อนของเมืองไทย ไม่ยับง่ายและมีความคงทนกว่าผ้าาโทเร ดูดซับเหงื่อดี และแห้งไว

รูปภาพที่ ๓.๕

ผ้าไตรครองเนื้อมิสลิน กักแดง(krong robes)

ผ้าไตรครองมิสลิน กักแดง ระบายอากาศได้ดีมากดูแลง่าย นุ่มนวล

รูปภาพที่ ๓.๖

ชุดผ้าฝ้าย แก่นขนุน

ผ้าจีวรเนื้อหนาสำหรับพระในพื้นที่อากาศหนาว โดยเฉพาะพระธุดงค์จำเป็นต้องถวายจีวรแบบนี้เลย เพราะพระธุดงค์มักจะไปอยู่ตามป่าเขาที่หนาว วิธีการพิสูจน์ผ้าฝ้ายแท้ใช้วิธีเผาไฟด้ายที่ส่วนผสมของใยสังเคราะห์ไหมแล้วจะจับเป็นก้อนเล็กๆ

๓.๓ พัฒนาการเกี่ยวกับรูปแบบการใช้จีวร

“รูปแบบการใช้จีวร หมายถึง การนุ่งห่มจีวรของภิกษุในพระพุทธศาสนา ที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ในพระวินัยปิฎก ผู้ที่เขามาอุปสมบทในอันดับแรกจะมีความรู้สึกและรับรู้ผ้าเหลืองหรือ

ที่เรียกกันว่า “ ผ้ากาสาวพัสตร์ ” นั้นทานถือกันว่าเป็นธงชัยของพระอรหันต์ หมายความว่า ผ้าย้อมด้วยน้ำผาดสีหม่นนี้ เป็นเครื่องหมายอันศักดิ์สิทธิ์ของผู้มีความบริสุทธิ์และประเสริฐ ตั้งอยู่ในฐานะเป็นปูชนียบุคคล ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แม้ที่สุดแต่สัตว์เดรัจฉาน ก็กล่าวยอมรับรู้สีกว่า ผ้ากาสายะนั้นเป็นเครื่องหมายของพระอรหันต์ ผู้ไม่เป็นอันตรายแก่ตนและผู้อื่น”^{๑๑}

รูปแบบในการเย็บจีวรของพระภิกษุตั้งแต่เริ่มแรกจริง ๆ นั้น หากย้อนไปในอดีตสมัยพระพุทธกาลแล้วรูปแบบในการตัดเย็บ คงยังไม่มีรูปแบบที่แน่นอน น่าจะเป็นการตัดเย็บง่ายๆเท่าที่ความสามารถของพระภิกษุจะกระทำได้ เพียงนำเศษผ้ามาเย็บต่อกัน เท่าที่พอจะใช้นุ่งห่ม จึงทำให้ดูไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วคงคล้ายๆ กับเสื้อผ้าของยากขอทานทั่วไปในชมพูทวีป ประกอบกับผ้าในสมัยนั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่า และเป็นของหายากหากเมื่อภิกษุนำผ้าทั้งผืนมานุ่งห่ม โดยไม่ได้ตัดเป็นเศษชิ้น จึงถูกโจรขโมยไป ด้วยเหตุนี้พระพุทธรองค์จึงทรงกำหนดแบบจีวรสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ที่จะต้องสอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์ของการใช้สอยมากที่สุด

ดังนั้น เมื่อถึงคราวที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเสด็จจากกรุงราชคฤห์ มุ่งสู่ทางภาคใต้ (ทักษิณชนบท) “ในขณะที่พระองค์เสด็จผ่านทุ่งนา ได้ทอดพระเนตรเห็นและทรงชี้ให้พระอานนท์ ดูผืนนาของชาวบ้าน จากนั้นทรงมีรับสั่งให้พระอานนท์ออกแบบจีวร ด้วยการตัดเย็บจีวรมีลักษณะเหมือนคันทนา”^{๑๒} ผืนนาดังนี้

ลักษณะของจีวรของพระสงฆ์ ประกอบด้วยผ้าที่ตัดเป็นสี่เหลี่ยมผืนเล็ก นำมาต่อกันจึงมีลักษณะเป็นผ้าที่เสร้างอมอง คือผู้อื่นมักไม่ต้องการไปตัดเย็บอีก เหมาะสมกับสมณะ

ผ้าสี่เหลี่ยมผืนเล็กๆ ที่เย็บต่อกันนั้น ปรากฏลดกลายเป็นลายคันทนา ออกแบบโดยพระอานนท์ ดังปรากฏข้อความในพระวินัยปิฎกว่า

“อานนท์ เธอเห็นไหม นาของชาวมคธซึ่งเขาพูนดินเป็นคันทนาสี่เหลี่ยมยาวทั้งด้านยาวและด้านกว้าง คันระหว่างด้วยคันทนาสั้นๆ เชื่อมกันเหมือนทางสี่แพร่งเธอทำจีวรให้มีรูปร่างเหมือนน่านี้ได้หรือไม่ ตรัสจบก็เสด็จไปแคว้นมคธ พระอานนท์กราบทูลว่า “ทำได้ พระเจ้าข้า” เมื่อไปถึง แคว้นมคธ พระอานนท์ได้จัดทำจีวรมีรูปร่างเหมือนผืนนา มอบถวายให้พระพุทธเจ้าทอดพระเนตร พระพุทธรองค์สรรเสริญว่า”^{๑๓}

^{๑๑} พุทธศาสนิกฯ, บวชทำไม, หน้า ๖.

^{๑๒} การเปรียบจีวรกับคันทนา น่าจะมีความหมายที่บ่งบอกถึงพระภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบปฏิบัติสมควรแก่ธรรม เหมือนกับการหว่านข้าวกล้าในนาบุญของโลก ย่อมให้ผลบุญแก่มหาชนทั้งหลาย

^{๑๓} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๕/๒๑๓-๒๑๔.

“ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยว่า ภิกษุทั้งหลาย อานนทเป็นบัณฑิตมีปัญญา เข้าใจความของคำที่เรากล่าวไว้โดยย่อโดยพิสดาร คือ อานนททำกุสิบ้าง อุทมกุสิบ้าง มณฑลบ้าง อัทมมณฑลบ้าง วิวัฏฐะบ้าง อนุวิวัฏฐะบ้าง คีเวยยกะบ้าง ชังเขยยกะบ้าง พาหันทะบ้างและการทำ จีวรให้มีรูปร่างอย่างนี้ ทำให้ผ้าถูกต้องเป็นท่อนๆ มีรอยคมมีดตัด เหมาะสมกับพระสงฆ์ไม่ต้องการ ที่จะลัก ภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตผ้าสังฆาฏิเป็นท่อน อุตตราสงค์ตัดเป็นท่อน”^{๑๔}

ในสมัยนั้น หลังจากพระพุทธเจ้าทรงอนุญาต พระภิกษุให้ทำจีวรมีรูปแบบเหมือนนาและ คันนาของชาวมคธ แต่มีพระภิกษุประพฤติละเมิดในบพัญญูติ ดังที่มีปรากฏความว่า สมัยนั้นพวก ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้จีวรที่ได้ตัดที่ย้อมน้ำฝาดมีสีเหมือนงาช้างคนทั้งหลายจึงตำหนิและประณามเหมือน คฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือน พระภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ทรงทราบ ครั้นเมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบ จึงได้รับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้จีวรที่ไม่ได้ตัดภิกษุใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ”^{๑๕}

ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงรับสั่ง มีความว่า อานนท เธออาจหรือ หมายถึง พระพุทธองค์ทรงตรัส รับสั่งให้พระอานนททำจีวรดังรูปแบบคันนาของชาวมคธ “พระอานนทได้ทำจีวรตามที่รับสั่งเมื่อทำ สำเร็จได้นำไปถวายให้ทอดพระเนตร พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญว่า เป็นผู้มีความฉลาดและมีปัญญาดี ดังมีข้อความว่า จากคำวิเคราะห์พึงได้ทราบดังนี้”^{๑๖} ดังที่มีปรากฏความใน ตติยสมันตปา สาทิกา อรรถกถาพระวินัย มหาวรรค วรรณา ตอน ๒ ว่าด้วยจีวรตัด มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. บทที่ว่า อจฺจิปฺพธํ คือ แปลว่า มีกระตังนาเนื่องกันเป็นสี่เหลี่ยม
๒. บทที่ว่า ปาลิปฺพธํ คือ แปลว่า พูนคันนายาวทั้งด้านยาวและด้านกว้าง
๓. บทที่ว่า มรียาทฺพฺพธํ คือ แปลว่า พูนคันนาคันในระหว่างๆ ด้วยคันนาคัน
๔. บทที่ว่า สิงฆากฺกพฺพธํ คือ แปลว่า พูนคันนาเชื่อมกันดังทาง ๔ แพร่ง ตามที่ซึ่งคัน กับคันนาผ่านตัดกัน ได้เปรียบเทียบกับเป็นทางสี่แพร่ง

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้กล่าวไว้ในวินัยมุข เล่ม ๒ ว่าผ้า ไตรจีวรนั้น พระพุทธเจ้าตรัสสั่งไว้ให้เป็นของตัด ถ้าอาจอยู่ให้ตัดครบทั้ง ๓ ถ้าผ้าไม่พอให้ผ่อนตัดแต่

^{๑๔} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๕/๒๑๔.

^{๑๕} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๔/๒๑๓.

^{๑๖} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (จวน อุฏฐายี ป.ศ. ๙), ตติยสมันตปาสาทรทกา อรรถกถาพระวินัย, พิมพ์ ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๓๔๙-๓๕๐.

๒ ผืน หรือผืนเดียวตามแต่จะทำได้ แม้อย่างนั้นไม่พอ ให้ใช้ผ้าเปลาะ และได้กล่าวไว้อีกว่า คือ จีวร นั้นโปรดให้ตัดเอาอย่างคันทาของชาวมคธ ได้แก่ คือ

หมายถึง ที่เป็นกระทงมีเส้นคั้น กระทงใหญ่ เรียกว่ามณฑล กระทงน้อย เรียกว่า อัทธม มณฑล

หมายถึง ที่มีเส้นคั้นในระหว่างจุดคันทาขวาง เรียกว่าอัทธมกุสิ รวม มณฑล อัทธมมณฑล และอัทธมกุสิ เรียกว่าชั้น

หมายถึง ในระหว่างชั้นและชั้น มีเส้นคั้นจุดคันทายืน เรียกว่า กุสิ

หมายถึง จีวรผืนหนึ่งให้มีชั้นไม่น้อยกว่า ๕ เกินกว่านั้นใช้ได้ แต่ให้เป็นชั้นที่ขอน คือ ๗ บ้าง ๙ บ้าง และ ๑๑ บ้าง ชั้นที่มากควรใช้ในยามหาผ้าขึ้นใหญ่ไม่ได้

หมายถึง ผ้าขอบจีวร เรียกว่า อนุวาท

หมายถึง ชั้นที่เหล่านั้น ยังได้ชื่อต่างออกไปอีก ชั้นที่กลาง ชื่อว่า วิวิฎฐะชั้น ๒ ริมทั้ง ๒ ข้าง ชื่อว่า อนุวิวิฎฐะ อีกอย่างหนึ่ง เฉพาะ ๕ ชั้นที่ๆ กลาง ชื่อว่า คีเวยยกะ เพราะเมื่อห่มจีวรอัทธม มณฑลของชั้นที่นั้นอยู่ที่คอ

หมายถึง ชั้นที่ถัดออกมาทั้ง ๒ ข้าง ชื่อว่า ชังเขยยกะ เพราะอัทธมมณฑลของ ๒ ชั้นที่นั้น อยู่ที่ข้างในเวลาห่ม

หมายถึง ชั้นที่ถัดออกมาอีกทั้ง ๒ ข้าง ชื่อว่า พาหันทะ เพราะอัทธมมณฑลของ ๒ ชั้นที่ นั้นอยู่ที่แขนในเวลาห่ม

ดังนั้น เมื่อถึงคราวที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเสด็จจากกรุงราชคฤห์มุ่งสู่ทางภาคใต้ (ทักษิณชนบท) ในขณะที่พระองค์เสด็จมานทุงนา ได้ทอดพระเนตรเห็นและทรงชี้ให้พระอานนทคูผืน นาวของชาวนา จากนั้นทรงมีรับสั่งให้พระอานนทออกแบบจีวร ด้วยการตัดเย็บจีวรมีลักษณะเหมือน คันทาผืนนาดังนี้

พระพุทธเจ้าทรงกำหนดไว้ว่า จีวรต้องเป็นของตัด คือตัดเป็นท่อนๆ ไม่ให้ใช้ผ้าตอคนเดียว เย็บรวมกันทำเป็นกระทงเหมือนคันทาของชาวมคธ มีเส้นคั้นกระทงใหญ่ เรียกว่า (มณฑล)กระทง เล็ก เรียกว่า (อัทธมมณฑล) เส้นคั้นในระหว่างเหมือนคันทาขวางเส้นนอก เรียกว่า (อัทธมกุสิ)รวม มณฑลอัทธมมณฑล และอัทธมกุสิเข้าด้วยกัน เรียกว่า (ชั้น) ในระหว่างชั้นต่อชั้น มีเส้นคั้น เหมือนคันทายืนเส้นตั้ง เรียกว่า (กุสิ) ผ้าขอบจีวร เรียกว่า (อนุวาท) จีวรผืนหนึ่งต้องมีไม่น้อยกว่า ๕ ชั้น เรียกว่า (ตอน) ใหญ่กว่านี้ก็ได้ เช่น ๗ ชั้น ๙ ชั้น ๑๑ ชั้น แต่ต้องเป็นจำนวนคี่ เรียกว่า (xon)^{๑๗}

^{๑๗} พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา, บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน

จากพระพุทธดำรัสนี้เองจึงถือเป็นหลักฐานกล่าวได้ว่า ก่อนหน้านี้ จีวรไม่ได้ถูกตัดทำเป็นท่อนอย่างที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ซึ่งพระพุทธเจ้าที่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุทำจีวรตัดเป็นรูปแบบคันนาของชาวมคธในทักขิณาครีชนบท นับตั้งแต่นั้นมาถือเอาเป็นแบบอย่างของการทำจีวร ที่ถือเป็นแบบปฏิบัติที่สืบทอดกันมาจนถึงในปัจจุบันนี้

พระพุทธเจ้าทรงกำหนดไว้ว่า จีวรต้องเป็นของตัด คือตัดเป็นท่อนๆ ไม่ให้ใช้ผ้าตอนเดียวเย็บรวมกันทำเป็นกระทรงเหมือนคันนาของชาวมคธ มีเส้นคันกระทรงใหญ่เมื่อพระพุทธเจ้าทรงวางข้อกำหนดเกี่ยวกับจีวร ทรงอนุญาตให้ภิกษุมีไตรจีวร และทรงอนุญาตให้พระภิกษุรับจีวรจากผู้มีศรัทธานำมาถวายอีกหลายชนิด และไม่ทรงอนุญาตการใช้จีวรอีกหลายชนิดเช่นกัน แน่นนอนที่เดียวว่า จะต้องมีกรณีที่พวกภิกษุปฏิบัติผิดระเบียบเกี่ยวกับจีวรกันมาก พระพุทธองค์ทรงกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้ คือ (๑) บทบัญญัติที่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร (๒) บทบัญญัติที่ไม่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร

รูปภาพที่ ๓.๗

รูปที่แสดงภายในของจีวร ๕ ชั้น์ และมีชื่อเรียกแต่ละช่อง^{๑๘}

การจัดแบบจีวร มีชื่อเรียกต่างๆ กันออกไปตามสถานที่ที่ตั้ง ดังต่อไปนี้

^{๑๘} ๒๕๔๙), หน้า ๑๘-๑๙.

^{๑๘} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุขเล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๗๕), หน้า ๑๗.

- ๑) อัฏฒมณฑล คือเวียงยกะ ๒) มณฑล วิวัฏฐะ ๓) อัฏฒมณฑล ชังเขยยกะ
 ๔) มณฑล อนุวิวัฏฐะ ๕) อัฏฒมณฑลพาหันทะ ๖) มณฑล อนุวิวัฏฐะ ๗) อัฏฏกุลี
 ๘) กุลี ๙) อนุวาท ๑๐) รังคุม ๑๑) ลุกคุม^{๑๙}

จิวรที่มีการตัดเย็บให้เป็นท่อนผ้า ที่กำหนดเป็นส่วนๆ นั้น มีนัยสำคัญที่เอื้อประโยชน์ในการนำเศษ ส่วนของผ้านำมาตัดเย็บ เช่น ผ้าที่มีขนาดใหญ่ ก็กำหนดให้เป็นกระทรงใหญ่ส่วนเศษผ้าชิ้นเล็กๆ ก็สามารถทำเป็นกระทรงขนาดเล็ก ลดหล่นกันไปตามขนาดของผ้าที่ทำได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้ว เป็นความชาญฉลาด ที่สามารถนำสิ่งที่มีค่าเพียงเล็กน้อย หรือของที่มีราคาประกอบหรือตัดเย็บให้ประสาณ ณ จุดกึ่งกลางของความพอดีในการใช้สอยได้ ตลอดถึงเป็นการเอื้อประโยชน์ในความเป็นสงฆ์ ที่ต้องเกื้อกูลต่อกัน เมื่อมีผ้าผืนใหญ่ก็สามารถตัดแบ่งให้แก้กันได้ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ที่ลง

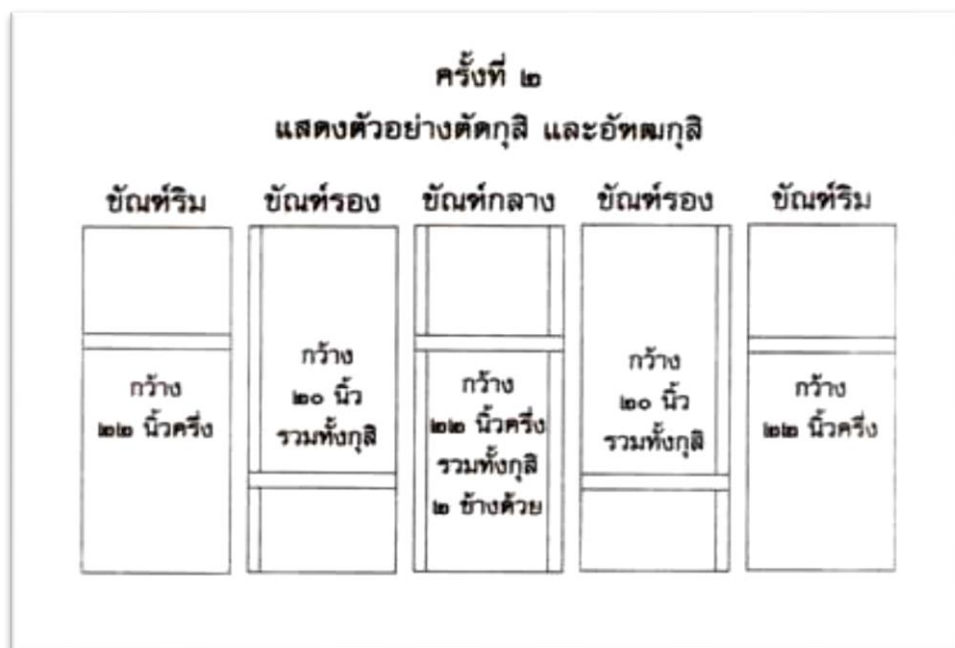
ต้ ว

ที่สุด

^{๑๙} วิ.ม. (ไทย) ๕ / ๓๔๕ / ๒๑๔.

รูปภาพที่ ๓.๘
 เนื้อผ้าที่เย็บติดกันแล้ว แต่ยังไม่ติดอนุวาท

รูปภาพที่ ๓.๙
 แสดงตัวอย่างตัดกุลี และอัทมกุลี

รูปภาพที่ ๓.๑๐

แสดงตัวอย่างจิวร ๕ ชั้นท์ ข้างบนด้านใน

ดังนั้น เมื่อพระอานนท์ได้นำเอาจิวรที่ตัดเย็บเสร็จแล้ว ให้พระองค์ทรงทอดพระเนตรและได้สรรเสริญความสามารถของพระอานนท์ จึงทรงอนุญาตให้พระภิกษุใช้จิวรที่ตัดแล้ว เศร้าหมองด้วยศีลธรรมสมควรแก่สมณะ พวกคัศฺตรูไม่ต้องการแม้สังฆาฎิ ผ้าอุตตราสงค์ อันตราวาสกก็เช่นกัน

ในกาลต่อมา พระภิกษุกลุ่มใช้จิวรนุ่งห่มพะรุงพะรุงด้วยอาการต่างๆ พระองค์ทรงตำหนิเมื่อตกกลางคืนฤดูเหมันต์ระหว่างเดือน ๓ - ๔ ทรงเสด็จออกประทับนั่งกลางแจ้ง แล้วทดลองห่มจิวรต่อกับความหนาว ซึ่งผลยุติว่า ต้องใช้ผ้าถึง ๔ ผืนจึงบรรเทาความหนาวได้ จึงเรียกประชุมสงฆ์ได้ปรารภเหตุดังกล่าวเป็นค้ำมูล จึงทรงประทานพระอนุญาตว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไตรจิวร คือ ผ้าสังฆาฎิ ๒ ชั้น ผ้าอุตตราสงค์ ๑ ชั้น ผ้อันตราวาสกชั้นเดียว”^{๒๐}

ฉะนั้น จึงทำให้มองพิจารณาถึงสาเหตุ ที่ต้องการออกแบบจิวรให้มีเอกลักษณ์จำเพาะของพระภิกษุสงฆ์ ไม่เพียงให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม หรือป้องกันภัยจากการใช้จิวรด้วยกันเท่านั้น แต่มีผลในการนำเอารูปแบบของคินนา มาเป็นสื่อในการแสดงธรรมเพื่อให้เกิดการพิจารณาในความหมายที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

^{๒๐} วิ.ม. (ไทย) ๕ / ๓๔๕ / ๒๑๔.

๓.๔ พัฒนาการเกี่ยวกับสีย้อมจีวร

ในสมัยเมื่อก่อนพระภิกษุจะย้อมจีวรด้วยโคลย์บ้าง ดินแดงบ้าง ทำให้จีวรมีสีคล้ำ พระพุทธองค์ ทรงทราบ จึงทรงอนุญาตให้ย้อมด้วยน้ำย้อม ดังต่อไปนี้ คือ

- ๑) น้ำย้อมที่เกิดจากรากหรือเหง้า (เว้นแต่ขมิ้น)
- ๒) น้ำย้อมเกิดแต่ต้นไม้ (เว้นฝาง, แกล)
- ๓) น้ำย้อมเกิดแต่เปลือกไม้ (เว้นเปลือกโลห, เปลือกมะปูด)
- ๔) น้ำย้อมเกิดแต่ใบไม้ (เว้นใบมะเกลือ, ใบคราม)
- ๕) น้ำย้อมเกิดแต่ดอกไม้ (เว้นดอกทองกวาว, ดอกคำ)
- ๖) น้ำย้อมเกิดแต่ผลไม้^{๒๑}

เหตุที่ทรงห้ามย้อมด้วยวัสดุสิ่งนอกจากที่ทรงบัญญัตินั้นแล้ว ด้วย เป็นสีย้อมเหมือนพวก เตียรลีย์ หรือสีอย่างคฤหัสถ์ เช่นสีย้อมจากใบคราม จากฝาง เป็นต้น

ส่วนน้ำย้อมจากวัสดุบางอย่างทำให้เกิดเป็นพิษต่อผิวได้ เช่น น้ำย้อมจากใบและลูกมะเกลือ ส่วนใหญ่จะใช้ย้อมเครื่องมือดักสัตว์ อย่างสวิงที่ใช้ช้อนปลา เป็นต้น และสีที่ใช้ย้อมอย่างอื่นก็ไม่คงทน ถูกน้ำสีก็ตกดูไม่งาม อมหายคเมื่อตาก, ด้ายสำหรับผูก, ให้คอยพลิกจีวรจนกว่าจะหายน้ำหาย, นุ่มน้ำจีวรที่แข็งเกินไป, ทูบผ้ากระด้างด้วยมือ ทรงห้ามใช้จีวรที่ไม่ได้ตัด

ดังนั้น ถึงแม้ว่าน้ำย้อมที่อนุญาตจะมีความหลากหลายในการเลือกนำมาใช้ จึงต้องมีหลักเกณฑ์พิจารณาถึงคุณและโทษของวัสดุที่นำมาย้อมจีวรด้วย บ้างอย่างได้สีที่เหมาะสม แต่เกิดโทษ ก็เป็นสีที่ไม่ควรนำมาใช้ ส่วนสีที่ไม่เกิดโทษ หากนำมาย้อมแล้วเป็นสีที่ไม่เหมาะสมแก่สมณะ ก็ไม่ควรนำมาย้อม ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อน และให้ความสำคัญในการนำวัสดุเหล่านั้นมาใช้เพื่อทำให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะฉะนั้นพระพุทธองค์จะทรงอนุญาตวัสดุสิ่งใดจะเห็นได้ว่า จะต้องเกิดกรณีตัวอย่าง และเป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีพของพระภิกษุด้วยการใช้สีย้อมจีวรนั้นก็จะเป็นศีลธรรมชาติเป็นหลัก ในสมัยพุทธกาลนั้นไม่มีสีเคมีใดๆมาเจือปนไม่ทำให้เป็นโรคผิวหนัง หรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ปัจจุบันพระภิกษุสามเณรหนุ่มจีวรสีเหลืองกันมาก ในพุทธบัญญัติที่ตรัสไว้ในพระวินัยมหารรรคว่า “ ภิกษุไม่พึงทรงจีวรเหลืองล้วนรูปใดทรง ต้องอาบัติทุกกฏ”^{๒๒} ทรงบัญญัติไว้ ๒ อย่าง คือ (๑) น้ำฝาดย้อมจีวรที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม (๒) สีจีวรที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม

^{๒๑} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๔๔ / ๒๐๙.

^{๒๒} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๔/๒๑๐.

การนุ่งห่มจีวรสีเหลืองก็ทรงอนุญาตให้บางโอกาสที่เหมาะสม เช่น เวลาถูกโจรขโมยจีวรไป ก็ทรงให้ใช้จีวรสีเหลืองได้ “ ภิกษุที่ถูกขโมยจีวร สามารถนุ่งห่มจีวรสีเหลืองได้(ชั่วคราว) และนอกจากนั้น จีวรทุกอย่างที่ไม่เหมาะสมกับพระวินัย ก็จัดว่าเหมาะสมสำหรับภิกษุที่ถูกขโมยจีวร”^{๒๓} พระภิกษุจะใช้สีที่ย้อมจีวรนั้น จะต้องรู้จักเลือกและพิจารณาสีที่จะเอามาย้อมจีวรให้เหมาะสมควรแก่สมณะเพศ เพื่อป้องกันการดำเนินคดีเตียน จากพวกนอกศาสนา “สีที่พระพุทธองค์ทรงห้ามนำมาย้อมจีวรมี ๗ ชนิด ดังนี้”^{๒๔}

- ๑) จีวรสีเขียวคราม เหมือนดอกผักตบชวา (นิล)
- ๒) จีวรสีเหลืองสด เหมือนดอกกรรณิการ์ (ปิต)
- ๓) จีวรสีแดง เหมือนดอกชบา (โลหิต)
- ๔) จีวรสีหงส์บาท (สีเหมือนขาหงส์) สีแดงกับสีเหลืองคละกัน (มณฺเชฏฐ)
- ๕) จีวรสีดำ เหมือนสีลูกประคำดีควาย (กณฺห)
- ๖) จีวรสีแดงเข้ม สีเหมือนหลังตะขาบ (มหารงครตฺต)
- ๗) จีวรสีแดงกลายๆ เป็นสีผสมกัน เหมือนสีใบไม้แก่ใกล้ร่วงเต็มที แต่ในกรณีนี้ แก้วสีเหมือนดอกบัว (มหานามรตฺต)^{๒๕}

พระภิกษุสามเณร ไม่ควรจะใช้จีวรที่มีสีไม่ถูกต้อง ควรจะใช้จีวรเหมือนที่ย้อมด้วยสีแก่นขนุนและเปลือกไม้ที่มีน้ำฝาดเท่านั้น อันเป็นสีที่ถูกต้องตามสิกขาบทที่บัญญัติไว้ในพระวินัยสีเหลือง (ปิต), สีขมิ้นที่ช้ย้อม (หฺลิตฺท), สีดอกทองกวาว (กิสฺสุกฺปุพฺผ), สีดอกคำ (กฺุสฺสุมฺกฺปุพฺผ), จัดเข้าในประเภท “สีเหลือง” เหมือนกัน สีเหลืองเป็นสีที่ไม่ถูกต้อง “เพราะพระพุทธองค์ได้ตรัสห้าม ไว้ด้วยสิกขาบท และ ในพระวินัยปิฎก ไม่มีพระบัญญัติที่ทรงแยกแยะไว้ว่าพระคามาว่าสี ต้องใช้สีจีวรสีนี้ พระอรัญวาสี ต้องใช้สีจีวรสีนั้น”^{๒๖}

ภิกษุได้ผ้านุ่งห่มมาใหม่แต่ยังไม่พินทุ เมื่อย้อมผ้าเสร็จให้ทำกัปปพินทุในที่แห่งใดแห่งหนึ่ง แล้วจึงใช้สอยผ้านั้น ส่วนกัปปพินทุให้ทำเป็นจุดวงกลม เท่าตามกยุง หรือเท่าหลังตัวเรือดด้วยสี ๓ อย่าง คือ สีเขียว สีตม และสีดำคล้ำ อย่างไม่อย่างหนึ่ง จึงจะได้ชื่อว่าทำกัปปพินทุ

^{๒๓} อภิ.วิ.อ. (ไทย) ๓/๓๖๓/๒๗๘.

^{๒๔} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๒๒๘ / ๒๔๗.

^{๒๕} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๗๒ / ๒๔๘.

^{๒๖} พระคัมภีร์สาราภิวังสะ ธัมมาจริย, พร้อมคณะ, อัครมหาบัณฑิตานุสรณ์ พระธัมมานันทมหาเถระ,

สิ้นนอกจากนี้ถือว่าไม่ควร เหตุเพราะเป็นสีกาอวาว สีที่ไม่ชัดเจน ทำให้สังเกตได้ยากหากไม่ทำกับปัพพินทุ ต้องปรับอาบัติ ปาจิตตีย์..

๓.๕ พัฒนาการเกี่ยวกับส่วนประกอบของจีวร

จากที่ทรงอนุญาตสีที่ใช้ย้อมจีวรแล้ว ยังทรงอนุญาตอุปกรณ์เกี่ยวกับจีวร ในการย้อมซักตาก ได้แก่ หม้อขนาดเล็ก, ตะกร้อก้นล้น, ทดสอบน้ำย้อมด้วยการหยด หรือหลังเล็บ, ภาชนะสำหรับตัก, อ่างหม้อ, ตารางสำหรับย้อม, เครื่องรองเวลาตากจีวร, สายระเดียง, ผู้กมูจีวรกันน้ำ,

จากหลักฐานที่พระอรธกถาจารย์ ได้อธิบายและเปรียบเทียบให้เห็น น้ำย้อมจีวรที่ได้จากการเคี้ยว น่าจะได้สีที่มีลักษณะอ่อนแก่แตกต่างกัน และจากข้อสันนิษฐานที่กล่าวถึงสีจีวรจะออกไปทางโทนแดง หรือเรียกว่าสีกรักแดง “การใช้จีวรแต่ละสำนักที่พระภิกษุใช้สอยอยู่สีจีวรจะคล้าย ๆ กัน จะแปลกอยู่นิดหน่อยก็ตรงสี ที่เข้มกว่า และอ่อนกว่าเท่านั้นไม่ถึงกับแตกต่างกันมาก ขึ้นอยู่กับแก่นไม้ที่นำมาต้มย้อมจะให้สีเข้มหรืออ่อน เพราะสีที่ได้เกิดจากธรรมชาติไม่ใช่สีในยุคปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบการใช้สีจีวรของพระพุทธเจ้ากับพระอัครสาวก พระมหาสาวกมีสีจีวรเหมือนกัน พิจารณาการใช้สีจีวรของภิกษุในปัจจุบัน”^{๒๗}

๓.๕.๑ วัสดุสำหรับทำรังคุมและลูกคุม

เมื่อพระภิกษุห่มจีวรได้มีลูกคุมและรังคุม บริเวณอยู่ ๒ แห่ง ใช้กัลลเวลาต้องห่มเข้าบ้านติดอยู่ที่ชายจีวรด้านล่างแห่งหนึ่ง และบริเวณชายจีวรบนแห่งหนึ่ง ซึ่งทั้งสองแห่งนี้นิยมใช้เฉพาะชายล่างเป็นพื้น เพื่อกันผ้าแหวกหรือกันลมพัดกระจายจากม้วนผ้าจีวรทำให้ ส่วนชายบนติดที่กระทงกลางเวลาห่มจะติดปรากฏอยู่ที่คอ ใช้กัลลเพื่อเหนียวไม่ให้ผ้าหลุดลุ่ยลงมาในเวลาห่มพระพุทธองค์ได้บัญญัติให้ภิกษุกัลลลูกคุมเวลาห่มเข้าบ้าน เพราะในครั้งสมัยพระอานนทห่มผ้าสังฆาฏิเนือบางเข้าบ้านบิณฑบาต สังฆาฏิของท่านถูกลม หัวด้วนพัดเล็กขึ้นท่านกลับถึงอารามแล้วได้แจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุ

^{๒๗} สีจีวรตามที่คณะสงฆ์กำหนดใช้ในปัจจุบัน คือ สีราชนิยม มีความเป็นมาจากราชพิธี ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลคราวหนึ่ง เมื่อราว พ.ศ.๒๕๓๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชปรารภเรื่องสีจีวรของพระสงฆ์ กับสมเด็จพระญาณสังวรได้จัดทำจีวร ตามสีที่ทรงมีพระราชวินิจฉัยนั้น ถวายพระสงฆ์ในงานตามพระราชพิธีต่างๆ ทางคณะสงฆ์ก็ฉลองพระราชศรัทธาโดยห่ม “จีวรสีพระราชนิยม” นั้น ในงานพระราชพิธีต่างๆ ตั้งแต่บัดนั้น เป็นต้นมา จวบถึงทุกวันนี้ (ข้อมูลจากวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร ณ ห้องจัดนิทรรศการ ในโอกาสของการเฉลิมฉลองครบรอบพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน๒๕๔๙).

ทั้งหลาย กราบทูลเรื่องแต่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ทรงตรัสว่า “ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตลูกคุดมและรังคุดม”^{๒๘} “ วัดหรือสำนักแต่ละที่ก็จะนิยมใช้สีจีวรที่กลมกลืนของหมู่คณะหรือ คณะสงฆ์”^{๒๙}

ทรงมีพุทธานุญาตเกี่ยวกับการใส่รังคุดม ลูกคุดม เพื่อจะให้การนุ่งห่มมีระเบียบเรียบร้อย ในสมัยนั้นท่านพระอานนท์ห่มสังฆาฏิเนื่อบางเข้าไปปิดทาบตในหมู่บ้าน สังฆาฏิกลมบ่าหมุ่พัดเวกขึ้น ครั้นท่านพระอานนท์กลับไปถึงอาราม จึงบอกเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลายให้ทราบ เข้ากราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาค ทรงตรัสว่า “ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตลูกคุดม รังคุดม”^{๓๐}

เมื่อได้ทรงอนุญาต วัสดุที่จะนำมาทำเป็นลูกคุดมและรังคุดมนั้นมี ๑๑ อย่างได้แก่(๑) ทำด้วยกระดูก (๒) งา (๓) เขา (๔) ไม้ไผ่ (๕) ไม้้อ (๖) แก่นไม้ (๗) ครั่งหรือยางไม้ (๘) เมล็ดผลไม้หรือกะลา (๙) โลหะ (๑๐) กระดองสังข์ (๑๑) เส้นด้ายถัก^{๓๑}

ส่วนรังคุดมและลูกคุดมที่ทำนั้น ไม่ควรใช้วัสดุที่มีสีฉูดฉาด หรือทำด้วยของมีค่า เช่นทำด้วยทอง ทำด้วยเงิน เป็นต้น หากภิกษุใช้ต้องอาบัติทุกกฏ และพร้อมอนุญาตให้เย็บตรึงแผ่นผ้ารองลูกคุดม แผ่นผ้ารองรังคุดมลงที่ชายจีวร มุมผ้าเปิดแผ่นผ้ารองรังคุดมเข้าไป ๗ -๘ องคุลี

๓.๕.๒ พัฒนาการเกี่ยวกับประคดเอว (กายพันธ)

ประคดเอวเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญสำหรับรัดผ้าสบงให้แน่นเวลานุ่งสบงป้องกันนการหลุดกัน ประเจิดประเจ้อในที่สาธารณะ และเป็นอุปกรณ์ที่ช่วยยึดผ้าไว้ให้เรียบร้อยมี อยู่ ๒ ชนิด คือ

๑) ประคดแผ่นหรือประคดลังกา ถือว่าเป็นประคดดั้งเดิมของพระลังกา ใช้ด้ายหรือไหมเหลืองถักเป็นแผ่น ขนาดประมาณ ๒ นิ้วฟุต ความยาวพอที่จะพันเอวรอบได้ ต่อที่ปลายอีกข้างหนึ่ง ติดเข้ากับลูกถวินคล้ายๆ เหยียดูสต่างค์แดง สำหรับใช้สอดที่ปลายอีกข้างหนึ่งแล้วผูกร้อยให้แน่น คล้ายกับเข็มขัดที่มีหัวสำหรับร้อยสาย หากแต่มีวิธีการใช้ร้อยด้วยรูลูกถวินนี้ไม่ใช้ในปัจจุบัน

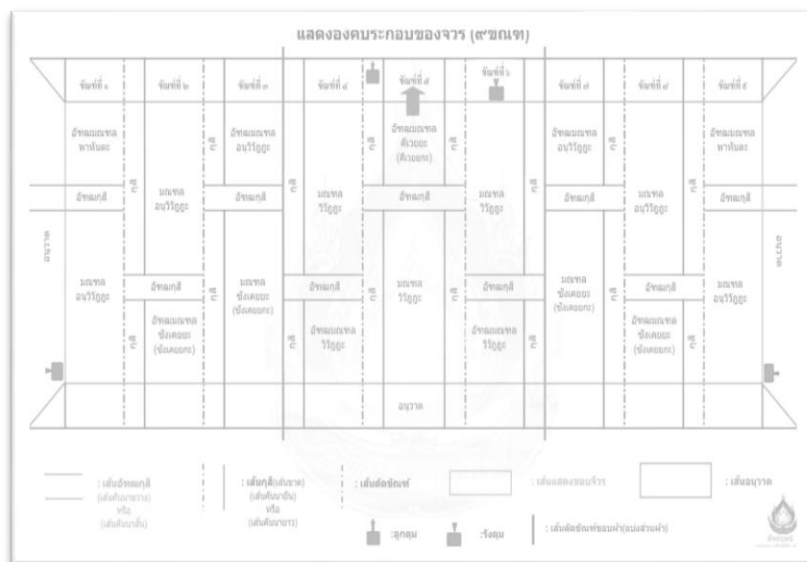
^{๒๘} วิ. จุ. (ไทย) ๗ / ๒๗๙ / ๖๗.

^{๒๙} การใช้สีย้อมจีวรให้กลมกลืนหมู่คณะ เกี่ยวกับการแยกสีจีวรพระสงฆ์ไทย พระธัมมานันทะ เจ้าอาวาสวัดท่ามะโอ ได้อธิบายไว้ในสาสน์ถึงสมเด็จพระสังฆราช ฉบับที่ ๑ ว่า ปัจจุบันนี้ได้มีการกำหนดไว้ว่า ให้พระภิกษุสามเณรฝ่ายมหานิกายนุ่งห่มจีวรสีเหลืองล้วนและสีแดงคล้ำเท่านั้น ส่วนฝ่ายธรรมยุตินิกายก็ให้นุ่งห่มจีวรสีเหลืองหม่นเท่านั้น กระผมเห็นว่าไม่เป็นการสมควร เพราะในสิ่งที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ไม่ว่านิกายไหนก็ย่อมเลือกปฏิบัติได้ (อ้างจาก พระคันธสาราภิวงษะ ธัมมาจริย, พร้อมคณะ, อัครมหาบัณฑิตานุสรณ์ พระธัมมานันทมหาเถระ, หน้า ๑๐๕). แม้แต่การนุ่งห่มก็เช่นเดียวกัน หากปฏิบัติถูกต้องตามพระธรรมวินัย ก็ย่อมปฏิบัติได้

^{๓๐} วิ. จุ. (ไทย) ๗ / ๒๗๙ / ๖๗.

^{๓๑} วิ. จุ. (ไทย) ๗ / ๒๗๙ / ๖๗.

๒) “ประคดกลมไส้สุกร คือ ผ้าที่เย็บเป็นปลอก ด้วยการใช้ผ้าหรือแพรแถบเล็ก ยาว ๒ ทบพันรอบเอว เหลือพอผูกหรือเหน็บได้แน่น อย่างผ้าพันเอวของคฤหัสถ์ประคดกลมไส้สุกร ปัจจุบันพระภิกษุไม่นิยมใช้แล้ว”^{๓๒}

^{๓๒} วิ. จู. (ไทย) ๗ / ๒๗๘ / ๖๕

รูปภาพที่ ๓.๑๑

แสดงองค์ประกอบของจิวร (๙ ชั้นท์)

๓.๖ หลักพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องกับจิวรในพระพุทธศาสนา

ถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนา เพราะบุคคลใดที่รักษาพระธรรมวินัย ย่อมได้ชื่อว่ารักษาพระพุทธศาสนา หลักในการประพฤติปฏิบัติ พระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระธรรมวินัยกำกับไว้ ด้วยเหตุผลเพราะอาสวะหรือความเสื่อมเกิดขึ้นในสงฆ์ พระสารีบุตรทูลถามพระพุทธเจ้าว่า “อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้พรหมจรรย์ ของพระพุทธเจ้ากุกสันธะ พระพุทธเจ้า โภจนาคมนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะดำรงอยู่นาน พระพุทธเจ้าข้า” พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “ สารีบุตร พระพุทธเจ้ากุกสันธะ พระพุทธเจ้าโภจนาคมนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะ ไม่ทรงผ่อนคลายที่จะทรงแสดงธรรมโดยพิสดารแก่สาวกสุดตะ เคยยะ เวยยาภรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัฏฐกธรรม เวทลชะของพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์จึงมีมาก ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แก่สาวก มีการแสดงพระปาติโมกข์ เมื่อหมดพระพุทธเจ้าและสาวกผู้ตรัสรู้ตามแล้ว สาวกชั้นหลัง ๆ เธอเหล่านั้นพาให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่นาน”^{๓๓} ฉะนั้นการศึกษาหลักพระธรรมวินัยที่เกี่ยวข้องกับการทรงจิวรในพระพุทธศาสนา ถือว่ามีความสำคัญและมีความจำเป็นที่สุด ทั้งนี้ก็เพราะว่า หลักพระธรรมวินัยเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของพระภิกษุและสามเณร จะได้ไม่ต้องล่วงละเมิดหลักพระธรรมคำสอนและบทบัญญัติ พระพุทธองค์ทรงกำหนดกฎเกณฑ์และระเบียบถือปฏิบัติ เพราะฉะนั้นพระภิกษุสงฆ์จากการใช้สอยเครื่องบริขารอุโบสถบริโภคนั้น ไม่ว่าจะในสมัยครั้งพุทธกาลหรือปัจจุบันจึงถือ ว่าเป็นหลักการพึงประพฤติปฏิบัติ ได้ชื่อว่ารักษาพระพุทธศาสนา หลักในการประพฤติปฏิบัติ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยกำกับเอาไว้ ด้วยเหตุเพราะความเสื่อมหรืออาสวะเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์เมื่อเกิดอัสวภูฐานิยธรรมบางอย่างในสงฆ์ตถาคตจึงจะบัญญัติสิกขาบท จะยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่เหล่าสาวก เพื่อขจัดธรรมเหล่านั้น แล้วทรงตรัสถึงประโยชน์แห่งการบัญญัติพระวินัย ๑๐ ประการ คือ

- ๑) สงฆ์สภุจตุตย เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์
- ๒) สงฆ์ผาสุกตย เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์
- ๓) ทุมมังกุณิ ปุคคลานิ นิคคหาย เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก
- ๔) เปสลานิ ภิกขุณิ ผาสุวิหาราย เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก
- ๕) ทิฏฐธมมิกานิ อาสวานิ สัวราย เพื่อป้องกันอาสวะอันจักบังเกิดในปัจจุบัน
- ๖) สมปรายิกานิ อาสวานิ ปฏฐิตาย เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต

^{๓๓} วิ. ม. (ไทย) ๑ / ๒๐ / ๑๒.

- ๗) อปฺปสนฺนํ ปสาทาย เพื่อความเลื่อมใสของบุคคล ที่ยังไม่เลื่อมใส
- ๘) ปสนฺนํ กิโยภาวาย เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของบุคคลที่เลื่อมใสแล้ว
- ๙) สทฺธมฺมกฺขิตฺติยา เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
- ๑๐) วินยานุคฺคหยา เพื่อถือตามพระวินัย ๒

ว่าโดยวัตถุประสงค์ของการบัญญัติสิกขาบท ที่ทรงเพิ่มขึ้นอีก ๑๐ ประการ พอสรุปใจความได้ ๒ ข้อ

- ๑) เพื่ออนุเคราะห์แก่คฤหัสถ์ทั้งหลาย
- ๒) เพื่อตัดรอนฝักฝ่ายของภิกษุผู้มีความปรารถนาชั่วร้าย ๓

ทำให้เห็นได้ว่า วัตถุประสงค์เหล่านี้ มุ่งเจตนาธรรมที่เน้นความดีงามและประโยชน์สุขของสังคมเป็นอันมาก โดยเฉพาะสังคมสงฆ์ และบรรดาบทบัญญัติทั้งหลายในวินัยนั้น ให้ความสำคัญต่อส่วนรวม

การครองจีวรเป็นรูปลักษณะหนึ่ง ที่สะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนถึงความแตกต่างกันระหว่างคณะสงฆ์ทั้งสองนิกายดังกล่าว คือ พระสงฆ์ธรรมยุตินิกายครองจีวรแบบม้วนลูกบวบแบบการห่มจีวรของพระสงฆ์ เดิมในพระไตรปิฎกไม่ได้กล่าวไว้ชัดเจน มีเพียงในเสขียวัตถว่า ให้ทำความสำเหนียกว่า จักนุ่งจักห่มให้เป็นปริมณฑล คือเรียบร้อย ฟิงนุ่งปิดสะดือและปกหัวเข่าให้เรียบร้อย ฟิงทำชายทั้งสองให้เสมอกัน ห่มให้เรียบร้อย ในการแสดงเคารพหรือทำวินัยกรรม "ให้ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า" ซึ่งก็คือห่มดองนั่นเอง (ห่มจีวรเฉวียงบ่า)

๓.๖.๑ รูปแบบการทรงใช้จีวรของภิกษุในประเทศต่างๆที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท

รูปแบบการใช้จีวร หมายถึง การนุ่งห่มจีวรของภิกษุในพระพุทธศาสนา ที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ในพระวินัยปิฎก ผู้ที่เข้ามาอุปสมบทในอันดับแรกจะมีความรู้สึกและรับรู้ผ้าเหลืองหรือที่เรียกกันว่า “ ผ้ากาสาวพัตร์ ” นั้นท่านถือกันว่าเป็นธงชัยของพระอรหันต์ หมายความว่า ผ้าย้อมด้วยน้ำฝาดสีหม่นนี้เป็นเครื่องหมายอันศักดิ์สิทธิ์ของผู้มีความบริสุทธิ์และประเสริฐ ตั้งอยู่ในฐานะเป็นปูชนียบุคคล ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แม้ที่ สุดแต่สัตว์เดรัจฉาน ก็กล่าวย้อมรู้สึก ว่า ผ้ากาสายะนั้นเป็นเครื่องหมายของพระอรหันต์ ผู้ไม่เป็นอัตรายแก่ตนและผู้อื่น”^{๓๔}

การแต่งกายของภิกษุที่มีความสัมพันธ์กับความรู้สึก ของผู้ที่พบเห็นหรือการอยู่ร่วมกันนั้น ก่อให้เกิดความเคารพ น่านับถือ น่าเลื่อมใสศรัทธา น่าเกรงขาม เพราะว่าการแต่งกายจะบ่งบอกถึง

^{๓๔} พุทธทาสภิกขุ, บวชทำไม, หน้า ๖.

ลักษณะอุปนิสัยของแต่ละบุคคล อุปติสสมาณพได้เห็นเกิดศรัทธาในท่านพระอัสสชิ ดั่งใจความว่า “ เช้าวันหนึ่งพระอัสสชิท่าน ถือบาตร ครองจีวร แล้วออกบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ ด้วยอิริยาบถอันสงบสำรวมขณะเดินบิณฑบาตอยู่นั้นประทับใจมาณพหนุ่มนามว่าอุปติสสะ ที่เห็น”^{๓๕} เมื่อมาณพหนุ่มได้เห็นเกิดความคิดว่า บรรพชิตเช่นนี้มีเคยได้เห็น จึงติดตามขอให้แสดงธรรมแต่โดยย่อท่านอัสสชิจึงกล่าวคาถาอันเป็น “แก่น” แห่งอริยสัจ ๔ ให้ฟัง

รูปแบบการใช้เครื่องนุ่งห่มของพระสงฆ์ในประเทศไทยนั้น แบ่งออกเป็น ๒ นิกายคือ มหานิกาย ที่เป็นนิกายเถรวาทแบบดั้งเดิม และธรรมยุติกนิกาย ที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่ต้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมาทำให้คณะสงฆ์ได้แตกออกเป็น ๒ นิกาย มีสภาพเป็นนานาสังวาส และข้อปฏิบัติหลายอย่างที่ถูกกำหนดขึ้นมาให้แตกต่างกันการทำสังฆกรรม เช่น อุโบสถกรรม หรือ อุปสมบทกรรม เป็นต้นที่ร่วมกันไม่ได้การครองจีวรเป็นรูปลักษณะหนึ่ง ที่สะท้อนให้เห็นได้อย่างเด่นชัดถึงความแตกต่างระหว่างคณะสงฆ์ทั้งสองนิกาย

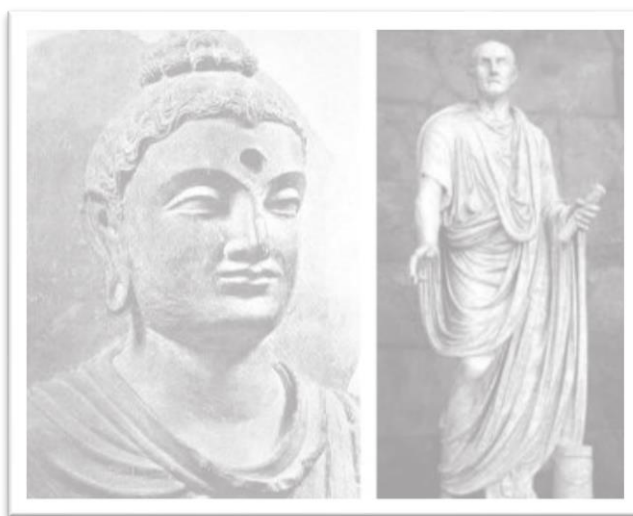
รูปแบบการครองจีวรของภิกษุ ผู้วิจยจะศึกษาทั้ง ๒ นิกาย แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ห่มไหล่, ห่มคลุม, ห่มดอง, ห่มมังกร ผู้วิจยจะศึกษาในหนังสือการปกครองคณะสงฆ์ไทยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การแต่งกาย หรือ การห่มจีวร สำรวมอินทรีย์และสำรวมอิริยาบถขณะยืน เดิน นั่ง นอน และการนุ่งห่มจีวรที่ได้ ตามลักษณะที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ เรียกว่า ปริมณฑลการห่มจีวรของภิกษุนั้นถือว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้อิริยาบถ เป็นตัวแสดงออกทางภายนอกจากการแสดงธรรมคำสอนแล้ว ทุกส่วนของอวัยวะของพระภิกษุที่มีอยู่ พร้อมทั้งการสำรวมระมัดระวังอินทรีย์ทั้ง ๖ คือ หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นการเกื้อกูลการประพาศพิภพจรริย์ของพระสงฆ์ และอาสวะที่พึงละด้วยการพิจารณาโดยแยบคายแล้ว จึงใช้สอยจีวร ผ้าห่ม เพียงเพื่อบำบัดความหนาว ความร้อน บำบัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบ ยุง ลมแดด และสัตว์เรื้อยคลานเพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่ให้เกิดความละอาย การเพนสาวกโดยตรงที่เพนบุคลการสำคัญในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ในพุทธบริษัทนี้มีส่วนสำคัญทั้งหมด แต่ที่สำคัญมากก็คือพระสงฆ์ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์จะต้องเป็นผู้ถึงพร้อมทาง กาย วาจา ใจ ทางกายก็เรียบรอยด้วยอิริยาบถการยืน เดิน นั่ง นอนวาจาที่เพนผู้มีอุปนิสัยปฏิบัติ คือ ผู้ที่ชื่อตรงทางใจก็เพนผู้บริสุทธิ์ มีเมตตากรุณา หม่าจีวรถูกต้องตามพุทธบัญญัติ เกื้อกูลต่อพระธรรมวินัยและสืบอายุพระพุทธศาสนา

^{๓๕} ธรรมสภา, อสติมหาเถระสาวก ๘๐ พระอรหันต์,(กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่สถาบันสันนิษฐานธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๓๐

การห่มจีวรของพระนิกายเถรวาทนั้น มีหลักฐานที่แน่ชัดมากขึ้นในราวศตวรรษที่ ๑๒ หรือราวปี พ.ศ. ๑๗๐๐ - ๑๘๐๐ ปี ที่ศูนย์กลางสำคัญของพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทมีอยู่ ๓ แห่งด้วยกัน แต่ละแห่งเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกันและกัน แต่ใช้ภาษาบาลีเป็นภาษาหลัก มีการแลกเปลี่ยนอุปชฌาย์และคัมภีร์ต่างๆ ระหว่างกัน ได้แก่ วัดมหาวิหาร ในศรีลังกาแห่งหนึ่งอาณาจักรชวาพยูทางตอนเหนือของพม่าอีกแห่งหนึ่ง และอาณาจักรทวารวดีแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาอีกหนึ่ง ในประเทศไทยนั้นพระภิกษุแต่เดิมครองจีวรครองจีวรแบบที่เรียกว่า ห่มมังกรทมนลูกบวททางชาวเวลาออกนอกวัด ส่วนเวลาทำสังฆกรรมจะห่มผ้าารัดประคคาคัดที่หน้าอก มีผ้าสังฆาฎิพาดไหลซ้ายมหานิกายเป็นคณะสงฆ์ดั้งเดิม และสืบเชื้อสายต่อมาจากคณะสงฆ์ในสมัยสุโขทัย การครองจีวรแบบม้วนลูกบวทบิตขวาแล้วหนีบไว้ใต้รักแร้ด้านซ้าย และแหวกจีวรออกข้างด้านขวา การห่มผ้าในลักษณะเช่นนี้ปัจจุบันมีน้อยวัด เนื่องมาจากมีคำสั่งของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ท้าวสังฆมณฑลห่มผ้าตามแบบของธรรมยุตินิกาย พระส่วนใหญ่จึงนิยมห่มแบบธรรมยุติตั้งแต่นั้นเรื่อยมา ปัจจุบันนี้จึงจะมีความแตกต่างกันบ้าง แต่ก็ถือว่าเป็นการห่มแบบสังคัมพระสงฆ์ไทยคืออยู่ในวัดห่มเฉียงบ่า เวลาออกนอกวัดก็ห่มคลุมไหลทั้งสองข้าง^{๓๖}

รูปภาพที่ ๓.๑๒

รูปลักษณะพระเกศานี้รวบเป็นมวยไว้เหนือพระเศียรและจีวร เมื่อเทียบกับริ้วผ้าของ
ประติมากรรมกรีกโรมัน

^{๓๖} <http://www.Buddhakun.Org> แหล่งที่มา : (ออนไลน์), (๒๓ ต.ค. ๕๔)

นอกจากในส่วนที่เป็นรูปแบบของพระพักตร์และพระเกศาแล้วลักษณะของพระพุทธรูปแบบศิลปะแบบคันธารราฐยังมีลักษณะที่แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดอีกเรื่องหนึ่งก็คือลักษณะของการครองจีวรของพระพุทธรูปแบบคันธารราฐสามารถแบ่งพระพุทธรูปออกเป็น 2 แบบ คือ พระพุทธรูปแบบประทับยืน และพระพุทธรูปแบบประทับนั่ง

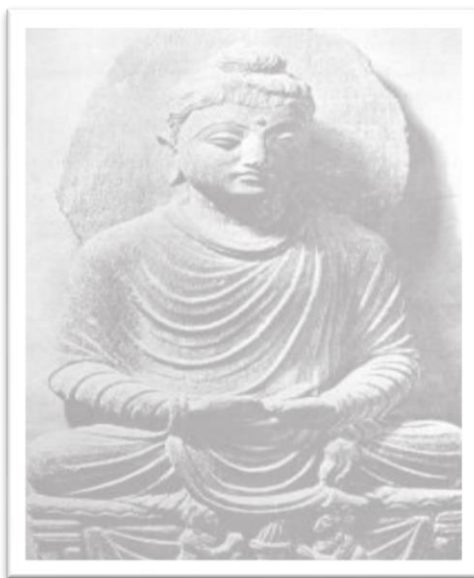
ลักษณะของพระพุทธรูปแบบประทับยืนแบบคันธารราฐส่วนใหญ่จะครองจีวรห่มคลุม ทั้งผ้าจีวรหรือผ้าสังฆาฏินี้ เป็นผ้าผืนสี่เหลี่ยมใหญ่พันรอบองค์พระพุทธรูปไปตามด้านความยาว ด้านหนึ่งซึ่งเป็นชายแรกที่ใช้ในการห่มจะวางอยู่บนด้านซ้ายของพระอุระ ต่อจากนั้นผ้าผืนนี้ก็ห่มข้ามพระอังสะซ้ายลงไปยังพระขนอง คลุมพระขนอง แล้วย้อนกลับมาคลุมพระอังสาขวา เพื่อวกมาคลุมพระอุระอีกต่อ หนึ่ง หลังจากนั้นชายผ้าชายหนึ่งคือมุมบนของผ้า และส่วนที่เหลือของผ้าก็จะห่มไปยังด้านหลังพระขนองอีก คือเลยผ่านพระอังสาซ้ายลงไป แต่คราวนี้นาย้อนกลับมาพันไว้รอบพระกรซ้ายและมักจะพันไว้รอบข้อพระหัตถ์ซ้ายด้วย หรือที่เราเรียกว่า ลูกบวบนั่นเอง ผ้าจีวรหรือผ้าสังฆาฏินี้มักจะครองอยู่อย่างหลวมๆ รอบพระศอกเป็นริ้วผ้าขนาดใหญ่ ทำให้ปรากฏมีริ้วผ้าขนาดเล็กๆ ขึ้นบนพระอุระเป็นริ้วขนานกัน และดูเหมือนจะลงมาแต่จุดๆ หนึ่งใกล้พระอังสาขวาแต่ด้านหน้าพระกายเบื้องล่างริ้วผ้ากลับซ้อนกันเป็นรูปสามเหลี่ยมเอาหัวลงหรือเป็นรูปครึ่งวงกลมทั้งหมดนี้ย่อมขนานกันได้ระดับกันเส้นกึ่งกลางกับพระวรกาย^{๓๗}

พระพุทธรูปจะครองจีวรห่มคลุม จีวรเปลี่ยนแปลงไปตามปางที่พระพุทธรูปทรงกระทำ ลักษณะของการครองผ้าเหมือนกับการครองจีวรห่มคลุม สำหรับพระพุทธรูปแบบประทับยืน ข้อพระหัตถ์ขวาขยงจีวรขึ้นเพื่อจะยื่นลอดออกมา ดังนั้นจึงทำให้ข้อจีวรวาดเป็นรูปครึ่งวงกลมอยู่บนด้านขวา ทางด้านซ้ายช่วงพระกรเบื้องหน้าก็แทรกอยู่ระหว่างจีวรที่ครองทบกัน 2 ชั้น ชายผ้าจึงวาดเป็นริ้วรูปครึ่งวงกลมเช่นกัน แต่ชายผ้าด้านนี้ก็มีกลุ่ม ริ้วที่อ่อนช้อยและยาวห้อยต่อลงมาอันตรงกับขอบ 2 ขอบ ที่ตั้ง ตรงของผ้าสังฆาฏีหรือจีวร คือขอบผ้าในการห่มครั้งแรก และขอบผ้าในการห่มทับครั้งที่ 2

นอกจากนี้ชายจีวรซึ่งเมื่อคลุมทับลงไปบนพระขนอง โดยผ่านพระอังสาซ้ายและลงมาม้วนพันรอบพระกรซ้ายก็จะดู เหมือนว่าจะยึดอยู่ในพระหัตถ์ซ้าย เมื่อพระพุทธรูปอยู่ในปางสมาธิหรือปางประทานปฐมเทศนา ซึ่งจา ต้องใช้พระหัตถ์ทั้งสองข้าง เมื่อเป็นดังนี้จึงปรากฏว่าสำหรับพระพุทธรูปประทับนั่ง แบบคันธารราฐนั้น ความจริงพระชงฆ์ขวามีแต่เพียงสบบหรืออันตราสกคลุมอยู่ ทั้งนี้

^{๓๗} “พระพุทธรูปสำคัญ สมัยรัตนโกสินทร์”. ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล. ศิลปวัฒนธรรม ฉบับ พฤศจิกายน ๒๕๒๕

เพราะเหตุว่าด้านนี้ผ้าสังฆาฏิหรือจีวร หรือทั้งสองอย่างได้ถูกเลิกขึ้น ในขณะที่พระชงค์ซ้ายนั้นคลุมด้วยผ้าจีวรหรือสังฆาฏิ แต่ในไม่ช้าความยุ่งยากอันตรงกับความเป็นจริงเช่นนี้ ก็จะเปลี่ยนแปลงไป

รูปภาพที่ ๓.๑๓

รูปลักษณะการครองจีวรของพระพุทธรูปแบบประทับนั่ง (พระพุทธรูปอินเดียแบบศิลปะคันธารราฐหรือแบบคันธาระ)

พระพุทธรูปประทับนั่ง ครองจีวรห่มเฉียง ขอบของผ้าสังฆาฏิหรือจีวรรวมทั้ง ขอบสงบังจึงปรากฏอยู่ทางด้านขวาเป็นสองระดับต่างกัน ผ้าสังฆาฏิหรือจีวรไม่ได้ยกขึ้นโดยช่วงพระกรหน้าเบื้องขวา เพราะเหตุว่าผ้าได้ห่มอยู่ข้างใต้พระกรขวาแล้ว ดังนั้นจึงไม่มีริ้วเป็นรูปครึ่งวงกลมคลุมอยู่บนพระชงค์หรือพระบาท พระชงค์ทั้งสองข้างถูกคลุมด้วยผ้าสังฆาฏิหรือจีวร แต่ข้อพระบาทและพระบาททั้งสองข้างก็มองเห็นได้อย่างชัดเจน ชายผ้าสังฆาฏิซึ่งพันอยู่รอบข้อพระหัตถ์ซ้ายคล้อยออกไปยังฐาน เมื่อพระหัตถ์ซ้ายของพระพุทธรูปไม่ว่าง เพราะเหตุว่าพระพุทธรูปส่วนใหญ่ในกลุ่มนี้มีกแสดงปางประทานปฐมเทศนา พระพุทธรูปมักประทับนั่ง อยู่บนฐานบัวคว่ำ

จากลักษณะของพระพุทธรูปแบบประทับนั่ง ทั้ง 2 หมู่ตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เมื่อเปรียบเทียบจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าลักษณะของจีวรทั้ง 2 แบบที่ใช้ห่มพระพุทธรูป จะมีลักษณะที่เป็นแบบ

ห่มคลุม ซึ่งรูปแบบนี้จะเป็นการปกปิดพระวรกายทั้ง องค์เผยให้เห็นเพียงแค่พระหัตถ์ทั้ง 2 ข้างที่วางซ้อนทับกัน ทำให้แสดงให้เห็นริ้วของจีวรที่เป็นรูปครึ่งวงกลมคลุมอยู่บนพระขงค์หรือพระบาท และในส่วนของรูปแบบที่เป็นลักษณะแบบห่มเฉียงก็จะมีส่วนของ พระวรกายเผยให้เห็น ส่วนที่เป็นพระกรพระหัตถ์ที่ยกไว้ในระดับพระอุระ อีกอย่างหนึ่งที่เราเห็นได้ชัดเจนคือลักษณะขอริ้วจีวรที่แตกต่างจากการห่มแบบคลุมคือไม่มีริ้วเป็นรูปครึ่งวงกลมคลุมอยู่บนพระขงค์หรือพระบาท

รูปภาพที่ ๓.๑๔

**รูปที่ 3 ลักษณะการครองจีวรของพระพุทธรูปแบบประทับนั่ง
(พระพุทธรูปอินเดียแบบศิลปะคันธารราฐหรือแบบคันธาระ)**

จากลักษณะของงานประติมากรรมพระพุทธรูปของอินเดียแบบคันธารราฐ ตามลักษณะที่กล่าวข้างต้น ทำให้ทราบว่าอินเดียได้รับเอาอิทธิพลของวัฒนธรรมจากกรีกครั้ง เมื่อพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ที่เข้ามาขยายอาณาจักรถึงอินเดีย จึงทำให้อินเดียได้รับเอารูปแบบของศิลปะในการสร้างงานประติมากรรมจากกรีกโรมัน เป็นผลทำให้ลักษณะของพระพุทธรูปของอินเดียในยุคแรกนั้น มีรูปแบบของความเป็นกรีกโรมันผสมอยู่ จนสามารถแยกให้เห็นถึงรูปแบบงานศิลปะแบบคันธารราฐ

ที่เป็นต้นแบบของการสร้างพระพุทธรูป ที่มีลักษณะเด่นเฉพาะอย่างชัดเจน เช่น พระพักตร์ พระเกศา ริ้วของจีวร ซึ่งต่อมาในภายหลังได้มีการคลี่คลาย ไม่ว่าจะเป็นพระพักตร์ที่มีความเป็นอินเดียมากขึ้น พระเกศาที่เป็นแบบกันหอย หรือจีวรที่เรียบแนบไปกับพระวรกาย และพัฒนาจนมาเป็นรูปแบบของอินเดียเองตามรูปแบบของศิลปะอินเดียที่เป็น แบบมถุรา แบบอมราวดีแบบคุปตะ และแบบปาละ

๓.๖.๒ รูปแบบการทรงมหาดงมแบบมหานิกาย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงพระปรารภ ในรัชกาลก่อนๆ มีพระมหานิกายหมแหวกบ้าง แต่น้อยรูป มาในรัชกาลที่ ๕ ตอนหลัง มีพระมหานิกายตามหัวเมือง หมแหวกมากขึ้น เจ้าคณะมณฑลนำความกราบทูล ขอเรียนให้พระปฏิบัติและสามเณรทั้งในกรุง และ หัวเมืองก็หมยักย้ายไปจากแบบเดิมตามความสะดวก แต่ไม่เหมือนกัน ต้องการวางระเบียบใหม่ จึงตรัสปรึกษาพระเถรานุเถระทั้งหลาย มีการลงมติกันแล้ว จึงประทานพระมหาสมณวินิจฉัย ผู้วิจัยศึกษาขอความพระมหาสมณเจ้าทรงวินิจฉัย ดังต่อไปนี้

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงวินิจฉัยเป็นลายลักษณ์อักษร ให้คณะสงฆ์มหานิกายปฏิบัติตามเป็นขอ ๆ ดังนี้

๑) ก่อนที่จะให้วินิจเรื่องนี้ สมควรจะกล่าวถึงการหมยจีวรตั้งแต่ครั้งพุทธกาลไว้ด้วย เพื่อจะได้เข้าใจตลอดเรื่อง

๒) จำนวนจีวรของภิกษุ สันนิษฐานตามความในพระสูตร เดิมมีแต่ผ้าถุงกับผ้าหม ๒ ผืน เท่านั้นสังฆาฏิสองชั้นเป็นของทรงอนุญาตเพิ่มภายหลัง

๓) ขนาดผ้าหมของเดิมมีมาในพระปาติโมกข์ว่ายาว ๙ คืบ กว้าง ๖ คืบโดยสุคต เป็นประมาณโดยการชันสูตร ได้เห็นตัวอย่างจากพระพุทธรูปโบราณในประเทศอินเดีย ก็มีความว่าใช้ผ้า แคนสั้นหมคลุมเอาชายจีวรข้างหนึ่งพาดบ่าซ้ายทางลงมาถึงอก เอาชายอีกข้างหนึ่งโอบหลังคลุมบ่า ขวา ตวัดมาปิดบ่าซ้าย ห้อยลงมาทางแขนซ้าย ถึงมือซ้ายยึดไว้ได้ มือขวาถอด ออกทางริมจีวร ด้านล่างกลัดคุมที่ชายล่างจดถึงกันทางข้างซ้าย หมเช่นนี้เหมาะแก่การบิณฑบาตซึ่งกล่าวไว้ใน บิณฑจาริกวัตรว่า เวลาจะรับภิกษา พึงยกสังฆาฏีขึ้นด้วยมือซ้าย ยืนบาตรออกด้วยมือขวา กลัดคุมนั้น ดังพระบาลี ต่อมาต้องการความสะดวกมากเข้า จึงเอามือขวาแหวกออกจากริมจีวรด้านข้างหาถอด ล่างเหมือนอย่างก่อนไม่ พระพุทธรูปปางห้ามสมุทร มีชายจีวรออกสองข้างด้านหลังแลเห็นสบง ข้างหน้าแสดงอาการหมยอย่างนี้ ครั้งต่อมาหมผ้าผืนเล็ก การหมผ้ากลายเป็น ๒ อย่างดังนี้

๔) ครั้นใช้ผ้าจีวรผืนใหญ่ออกไป การทรงห่มแบบที่ ๑ ต้องม้วนลักบวกชักขึ้น เอริมผาพาดบ่า หนีบลูกบวกไว้ที่รักแร้ซ้าย อย่างพระมหานิกายครองอยู่ ต่อมาจึงเอาลูกบวกพาดบ่า เสียทีเดียว ไม่ต้องหนีบแล้วคลายลูกบวกแหวกเอามือขวาออกอย่างพระธรรมยุตครองภิกษุทั้งหลาย แม้จะอยู่ในนิกายต่างกัน มีสิทธิ์ในอันจะปฏิบัติพระวินัยตามความเห็นชอบเห็นสมควร ครั้นจะตั้ง กำหนดไปว่า มหานิกายให้ห่มอย่างนั้น ธรรมยุตนิิกายให้ห่มอย่างนี้ ก็จะเป็นการตัดสิทธิ์ทั้งสองฝ่าย ผิดกิจพระศาสนาจะเป็นเรื่องเดือดร้อนแก่ภิกษุผู้ต้องฝืนใจทำ เพราะเหตุนี้พระมหานิกาย รูปใดยังพอใจที่จะห่มผ้าตามแบบเดิมก็จงห่มไป แต่จงห่มให้ถูกระเบียบที่วางไว้

๕) เพียงเท่านี้ก็จะเห็นได้ว่า การห่มผ้าสองอย่าง มีมูลอย่างเดียวกัน แต่ปรับเปลี่ยน มาโดยลำดับ

๖) การทรงห่มดอง ครั้นยังใช้จีวรผืนเล็กอยู่ เอาชายจีวรข้างหนึ่งลอดรักแร้ โอบ หน้าอกขึ้นไปทาบบ่าซ้าย เอาชายอีกข้างหนึ่งโอบหลังขึ้นไปปิดบ่าซ้าย ทับชายก่อน ห้อยลงมาทางราวนมซ้าย พระพุทธรูปเชียงแสนแสดงอาการห่มไว้แบบนี้ ครั้นใช้ผ้าผืนใหญ่ ต้องจีบชายข้างหนึ่งไว้ ทับ หลังมาก่อน จึงห่มอย่างพระมหานิกายห่ม อีกอย่างหนึ่ง ครั้นยังห่มผ้าผืนเล็กเอาชายที่โอบหลังทาบ บ่าซ้ายก่อน แล้วจึงเอาชายที่ลอดรักแร้ขวาโอบหน้าอกปกกลงไปให้ห้อยลงข้างหลัง ครั้นใช้ผ้ากว้างยาว จึงห่มม้วนลูกบวบ เอาขึ้นพาดบนบ่าซ้ายอย่างพระธรรมยุติห่มอยู่

๗) การทรงห่มผ้าที่กลายเป็นมาตามนัยนี้ เป็นได้เพราะม้วนลูกบวบทางซ้ายอย่าง เดียวกันจึงเป็นเหตุสันนิษฐานว่า พระมหานิกายครองจีวรม้วนลูกบวบทางด้านขวา ไม่ถูกต้องตาม แบบเดิม

๘) ภิกษุทั้งหลายแม้จะอยู่ในนิกายต่างกัน มีสิทธิ์ในอันจะปฏิบัติพระวินัยตามความเห็น ชอบเห็นสมควร ครั้นจะตั้งกำหนดไปว่า มหานิกายให้ห่มอย่างนั้น ธรรมยุตนิิกายให้ห่มอย่างนี้ ก็จะเป็นการตัดสิทธิ์ทั้งสองฝ่าย ผิดกิจพระศาสนาจะเป็นเรื่องเดือดร้อนแก่ภิกษุผู้ต้องฝืนใจทำ เพราะ เหตุนี้พระมหานิกายรูปใดยังพอใจที่จะห่มผ้าตามแบบเดิม ก็จงห่มไป แต่จงห่มให้ถูกระเบียบที่วาง ไว้

การห่มผ้าของพระมหานิกายตามแบบเดิม ก็กลับกลายเป็นหาความสะดวกมาแล้ว จะวางแบบตามธรรมเนียมเดิมอย่างเดียว จะเป็นการบีบรัดผู้ห่มเกินไป จึงวางแบบมีปรับไว้ด้วย อนุโลมธรรมเนียมที่ใช้อยู่ในบัดนี้ ระเบียบของพระมหานิกายตามแบบเดิมนั้นมีดังนี้

การห่มเข้าบ้าน ห่มอุตราสงค์จีบเฉียงง่า รัตประคอกข้างใน ห่มสังฆาฏิคลุม สองป่าเดิมม้วนลูกบวบทางขวา เปลี่ยนเป็นม้วนทางซ้าย ชักลูกบวบขึ้นหนีบไว้ที่รักแร้ซ้าย เอริมจีวร ปกบ่าซ้าย ให้ชายลูกบวบปกแขนซ้าย เอามือขวาอุดทางด้านล่างของจีวร แต่พระมหานิกาย

ในทุกวันนี้ไม่ค่อยได้ห่มดอกข้างในเสียแล้ว ถ้าจะไม่ห่มดอกข้างใน ให้ซ้อนผ้าอุตราสงค์เป็นชั้นในสังฆาฏิเป็นชั้นนอกห่มคลุมหนีบลูกบวบโดยวิธีอย่างนั้น (๒) ไปอารามก็ดี เดินป่าก็ดี ห่มชั้นเดียว แต่อุตราสงค์ก็ได้ ห่มคลุมหนีบลูกบวบโดยวิธีอย่างนั้น (๓) ในอารามห่มดอก ปดบ่าซ้ายเปิดบ่าขวา ด้วยวิธีจีบผ้าพับลงมาพอดี ชักชายข้างหนึ่งโอบหลังสอดรักแร้ขวา โอบหน้าอกขึ้นไปทาบบนบ่าซ้าย เอาชายที่จีบไว้พาดลงบนบ่าซ้าย ให้ห้อยลงทั้งสองข้างคาดประคอง แต่พระมหานิกายในทุกวันนี้ ห่มดอม้วนลูกบวบ เป็นพื้นเว้นไว้แต่ในเวลาทำวิญญกรรม ทำพิธี และสมาคมใหญ่ จะใช้ห่มม้วนลูกบวบก็ได้แต่เปลี่ยนม้วนทางซ้าย ชักขึ้นพาดบนบ่าซ้าย ให้ชายห้อยลงข้างหลัง (๔) ในเวลาทำวิญญกรรมทำพิธีและสมาคมใหญ่ พาดสังฆาฏิไม่คาดประคองเว้นไว้บางครั้ง

การครองจีวรเป็นรูปลักษณะหนึ่ง ที่สะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนถึงความแตกต่างกันระหว่างคณะสงฆ์ทั้งสองนิกายดังกล่าว คือ พระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายครองจีวรแบบม้วนลูกบวบปิดซ้าย แล้วยกขึ้นพาดไว้บนบ่าซ้าย และแหวกชายจีวรด้าน พระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายครองจีวร ในรูปแบบนี้มาตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๓๗๒ และน่าจะเชื่อว่าคงจะได้รับแบบอย่างมาจากคณะสงฆ์ รามัญนิกาย (พระมอญ) ส่วนพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ซึ่งเป็นคณะสงฆ์แบบดั้งเดิม และสืบเชื้อสายติดต่อกันมาจากคณะสงฆ์ในสมัยสุโขทัยนั้น ครองจีวรแบบม้วนลูกบวบปิดขวาแล้วหนีบลูกบวบไว้ใต้รักแร้ด้านซ้าย และแหวกจีวรออกข้างด้านขวา (ห่มพันมังกร) ตามรูปภาพ

รูปภาพที่ ๓.๑๕

“เป็นรูปภาพห่มจีวรของมหานิกายเรียกว่า ห่มมังกร หรือ ห่มคลุมหนีบลูกบวบ อีกแบบหนึ่งห่มคลุมพาดลูกบวบ”^{๓๘}

“เป็นรูปแบบห่มจีวรของมหานิกายที่ครองอยู่ตามวัดใหญ่ๆ เช่น วัดอรุณราชวราราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และวัดสระเกศเป็นต้น ต่อมาเมื่อพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายบางรูปครองจีวรตามแบบอย่างพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกายจำนวนมากในปัจจุบัน”

แบบการห่มจีวรของพระสงฆ์ เดิมในพระไตรปิฎกไม่ได้กล่าวชัดเจน มีเพียงในเสขียวัตถว่า ให้ทำความสำเหนียกว่า จักนุ่งจักห่มให้เป็นปริมณฑลคือเรียบบร้อย ฟิงนุ่งปดสะดือและปกหัว เขาให้เรียบบร้อย ฟิงทำชายทั้งสองให้เสมอกัน ห่มให้เรียบบร้อย ในการแสดงเคารพหรือทำวินัยกรรม"ให้ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า" ซึ่งก็คือห่มดองนั่นเอง (ห่มจีวรเฉวียงบ่า) ในการเข้าบ้านกล่าวไว้แต่เพียงว่า"ห่มสังฆาฏิทั้งหลายทำให้มีชั้นและกลัดคุม แต่กำซบไว้ให้ปกกายด้วยดี ห้ามไม่ให้เปิดไม่ให้เว็กผ้าขึ้น" สันนิษฐานว่าเป็นการห่มคลุมทั้งสองบ่า การห่มผ้าของภิกษุที่มีผ้าประคอกและสังฆาฏิพาดไหล่แบบมหานิกายแต่การแบ่งประเภทของการครองจีวร

วัตรปฏิบัติในการครองจีวรของพระสงฆ์มหานิกาย หรือพระสงฆ์ฝ่ายเถรวาทลัทธิลังกาวงศ์ในประเทศไทยก่อนที่จะมี “คำสั่งของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ให้พระภิกษุทั่วสังฆมณฑลห่มผ้าตามแบบของธรรมยุติกนิกายทั้งหมดนั้น มีการครองผ้าจีวรหลายประเภท เช่น "ห่มดอง" (เวลาลงสังฆกรรม) , "ห่มลดไหล่" หรือ "ห่มเฉวียงบ่า", "ห่มคลุม" และ "ห่มมังกร" (เวลาออกนอกอาราม)”^{๓๙}

การห่มจีวรของพระนิกายเถรวาทนั้น มีหลักฐานที่แน่ชัดมากขึ้นในราวศตวรรษที่ ๑๒ หรือราวปี พ.ศ. ๑๗๐๐ – ๑๘๐๐ ปี ที่ศูนย์กลางสำคัญของพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทมีอยู่ ๓ แห่งด้วยกัน แต่จะแห่งเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกันและกัน แต่ใช้ภาษาบาลีเป็นภาษาหลัก มีการแลกเปลี่ยนอุปถัมภ์และคัมภีร์ต่างๆ ระหว่างได้แก่ วัดมหาวิหาร ในศรีลังกาแห่งหนึ่งอาณาจักรชวาพยู ทางตอนเหนือของพม่าอีกแห่งหนึ่งและอาณาจักรทวารวดีแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาอีกหนึ่งในประเทศไทยนั้น พระภิกษุแต่เดิมครองจีวรครองจีวรแบบที่เรียกว่า ห่มมังกรหนีบลูกบวบทางขวาเวลาออกนอกวัดส่วน

^{๓๘} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, *วินัยมุขเลม ๒*, หน้า ๕๙

^{๓๙} สารานุกรมเสรี <http://th.wikipedia.org/แหล่งที่มา> : (ออนไลน์), (๑๗ ก.ย. ๕๔)

เวลาทำสังฆกรรมจะห่มผ้ารัดประคตคาคที่หน้าอก มีผ้าสังฆาฏิพาดไหล่ซ้าย มหานิกาย เป็นคณะสงฆ์ตั้งเดิมและสืบเชื้อสายต่อมาจากคณะสงฆ์ในสมัยสุโขทัย การครองจีวรแบบม้วนลูกบวบบิดขวาแล้วหนีบไว้ใต้รักแร้ด้านซ้าย และแหวกจีวรออกข้างด้านขวา การห่มผ้าในลักษณะเช่นนี้ ปัจจุบันมีน้อยวัดเนื่องมาจากมีคำสั่งของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทิวสังฆมณฑลห่มผ้าตามแบบของธรรมยุติกนิกาย “พระส่วนใหญ่จึงนิยมห่มแบบธรรมยุติตั้งแต่นั้นเรื่อยมาปัจจุบันนี้ถึงจะมีความแตกต่างกันบ้างแต่ก็ถือว่าเป็นการห่มแบบสังฆมพระสงฆ์ไทย คืออยู่ในวัดห่มเฉลี่ยง่า เวลาออกนอกวัดก็ห่มคลุมไหล่ทั้งสองข้าง”^{๔๐}

๓.๖.๓ รูปแบบการห่มจีวรธรรมยุติกนิกาย

การครองจีวร แบบม้วนลูกบวบบิดซ้าย ชายแหวกของคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายซึ่งน่าจะเชื่อได้ว่ารับอิทธิพลมาจากคณะสงฆ์รามัญนิกาย (พระมอญ) ซึ่งอพยพเข้ามามากในประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ ๒ และได้รับการปรับปรุง “ในสมเด็จพระจอมเจ้าอยู่หัวในสมัยที่พระองค์ทรงผนวช จึงมีเสนาห์เข้าชวนให้พระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายทั้งหลายเริ่มครองจีวร ตามแบบอย่างจนถึง พ.ศ. ๒๔๕๗ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงประทานพระมหาสมณเจ้าวินิจฉัยวางระเบียบการครองจีวรของพระมหานิกาย ทำให้เอกลักษณ์การครองจีวรของพระสงฆ์ฝ่าย มหานิกายซึ่งยึดถือรูปแบบสืบต่อกันมาจากคณะสงฆ์สมัยสุโขทัยต้องแปรเปลี่ยนไป ดังนั้นการครองจีวรฝ่ายมหานิกายจึงมีรูปแบบที่หลากหลายสืบต่อกันมาตราบเท่าปัจจุบัน จนยากต่อการให้คณะสงฆ์มหานิกายทั้งหมดหันกลับมาครองจีวรแบบเดียวกันได้”^{๔๑}

ในเกร็ดประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับห่มจีวรแหวกนั้น พระวชิรญาณ (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ เมื่อทรงผนวช) ทรงห่มจีวรแบบมอญเสด็จเข้าไปไปทรงบาตรในพระราชวังพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯไม่ทรงพอพระทัยเกรงว่าสืบต่อไปไปภายหน้าพระสงฆ์ไทยจะเอาอย่างมอญหมดก่อนสิ้นพระชนม์ไม่นานจึงโปรดให้มีจดหมาย “พระราชดำรัสพระราชทานแก่ สมเด็จพระเดชอติศร (พระองค์เจ้ามิ่งในรัชกาล ต่อมาเลื่อนเป็นสมเด็จพระยาเดชาอดิศร) ให้ทูลสมเด็จพระกรมพระปรมาธิบดีเกี่ยวกับพระสงฆ์ห่มผ้าจีวร พระวชิรญาณทรงทราบเรื่อง จึงทรงทำคำสารภาพถวายว่าจะขอกลับไปห่มผ้าจีวรแบบเดิม ครั้นพระวชิรญาณทรงลาผนวชขึ้นครองราชย์แล้ว พระเถระผู้ใหญ่ฝ่ายธรรมยุทูลขอพระบรมราชานุญาตกลับไปห่มจีวรแหวกแบบอย่างเดิม”^{๔๒}

^{๔๐} <http://www.Buddhakun.Org> แหล่งที่มา: (ออนไลน์), (๒๓ ต.ค. ๕๔)

^{๔๑} แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๕๕,(ม.ป.ท.)

^{๔๒} http://www.khosod.co.th/view_news แหล่งที่มา : (ออนไลน์) ,(๑๑ ก.ค. ๕๔)

แต่เดิม พระวชิรญาณภิกขุ (ร.4) เมื่อคราวออกผนวชใหม่ๆ ประทับอยู่ที่วัดมหาธาตุก็ทรงห่มจีวรแบบคณะนิกายเดิม คือใช้สีเหลืองและห่มพาดม้งกร ต่อมาเมื่อเสด็จไปประทับ ณ วัดราชาธิวาส ทรงทำการอุปสมบทใหม่กับพระมอญวัดลิงขบ ก็ทรงหันไปนิยมการนุ่งห่มแบบมอญซึ่งก็คงจะหันไปใช้สีจีวรของมอญด้วย ซึ่งสีที่ว่านี้จึงกลายเป็นสีประจำคณะธรรมยุตมาจนถึงปัจจุบัน

เมื่อในหลวง ร.3 ทรงทราบ จึงทรงโปรดให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ไปว่ากล่าวตักเตือนว่าแต่เดิมนั้น พระสงฆ์ไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมานิยมห่มแบบพาดม้งกร แต่บัดนี้พระสงฆ์นำโดยพระวชิรญาณภิกขุ ซึ่งเป็นถึงเชื้อพระวงศ์ชั้นสูงสุด แต่กลับหันไปนิยมการนุ่งห่มแบบมอญ ซึ่งเป็นข้าขอบขัณฑสีมา (มอญหนีพม่ามาพึ่งไทยในสมัยนั้นมาก) ไม่รักษาไว้ซึ่งเกียรติยศของบูรพมหากษัตริย์ หากเสด็จพ่อ (ร.2) ยังทรงพระชนม์อยู่ก็คงจะว่ากล่าวตักเตือนกันไปนานแล้ว ฯลฯ ทรงโปรดให้นำผ้าไตร "สีพระไทย" ไปถวายพระวชิรญาณภิกขุ 1 ไตร โดยทรงกำชับว่า "ถ้าเธอไม่รับก็ให้นำกลับมา" พระวชิรญาณภิกขุ ได้ทราบพระปรารภ จึงรีบทำหนังสือกราบบังคมทูล "ขอพระราชทานอภัยโทษ" โดยทรงอ้างว่า เห็นแก่ทางพระวินัยศึกษา มิได้คำนึงถึงพระเกียรติยศของบ้านเมือง ครั้นทราบแล้วก็ขอหันมานุ่งห่มแบบพระสงฆ์ไทยตามเดิม

ครั้งรัชกาลที่ 3 สิ้นพระชนม์ พระภิกษุวชิรญาณ เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ได้ลาสิกขาออกมาครองราชย์ เณริมพระนาม "พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" จากนั้นก็เกิดความอึดอัดคลั่งคลุ้มในกลุ่มพระภิกษุธรรมยุตวัดบวร เรื่องการห่มผ้าแบบมหานิกาย จึงทำเรื่องไปกราบบังคมทูลในหลวง ร.4 เพื่อทรงมีพระบรมวินิจฉัย ปรากฏว่า ทรงวินิจฉัยว่า "เรื่องการห่มผ้าเป็นเรื่องของพระสงฆ์ โยมเป็นฆราวาสแล้ว ไม่มีอำนาจไปก้าวล่วงได้ ให้พระสงฆ์ตัดสินใจกันเอาเอง" นั่นเองที่เป็นเหตุให้พระธรรมยุต "ประกาศอิสรภาพ" หันไปห่มแบบมอญนับตั้งแต่บัดนั้นมาจนบัดนี้^{๕๓}

สืบเนื่องจากการอกระเบียบว่าด้วยการใช้ผ้าของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย โดยเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ เมื่อต้นปี 2556 ล่วงมาจนถึงการอกระเบียบของคณะสงฆ์ธรรมยุต ที่อกระเบียบเรื่องผ้าเหมือนกัน ที่จะมีผลบังคับใช้ในช่วงวิสาขบูชา 2557 จึงต้องทำให้ต้องมาติดตามดูเรื่องแนวคิดเรื่องผ้ากันว่าจริง ๆ แล้วเกิดอะไรขึ้นในการเมืองเรื่องผ้าของพระสงฆ์ไทยกันเล่า

จนกระทั่งคณะธรรมยุต ได้ออกประกาศคณะธรรมยุต ว่าด้วยเรื่อง การครองผ้าไตรสีพระราชนิยาม ลงวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2557 ในวันมาฆบูชาที่ผ่านมา หรือวันวาเลนไทน์ และให้มีผลบังคับใช้ หรือเปลี่ยนแปลงในวันวิสาขบูชา หรือวัน 13 พฤษภาคม 2557 จึงเป็นที่มาของแนวคิดที่ว่า

^{๕๓} [http://www.alittlebuddha.com/แหล่งที่มา: \(ออนไลน์\), \(๑๒ ก.ค. ๕๕\)](http://www.alittlebuddha.com/แหล่งที่มา: (ออนไลน์), (๑๒ ก.ค. ๕๕))

"ควรหรือไม่" ? ต่อแนวคิดหรือพฤติกรรมกระทำในเชิงการบริหารกิจการคณะสงฆ์ผ่านผ้า หรือ
เพียงแค่เรื่องผ้า

1. **สี่พระราชนิยม** ก็แปลว่า พระราชานิยม แต่ไม่ใช่พระธรรมวินัยนิยม หรือนิยมตามพระ
ธรรมวินัย

2. **อนุวัตติตุง** ("อนุชานามิ ภิกขเว ราชุนังอนุวัตติตุง")^{๔๔} แปลว่า อนุโลม ตามบ้านเมือง
หรือกฎหมายบ้านเมือง (ตามหลักมหาปเทศ 4) ก็คงเป็นไปตามโอกาส เช่น ไปกิจนิมนต์ของ
พระราชา เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบ สวยงาม ก็เป็นเรื่องเหมาะสมสมควร

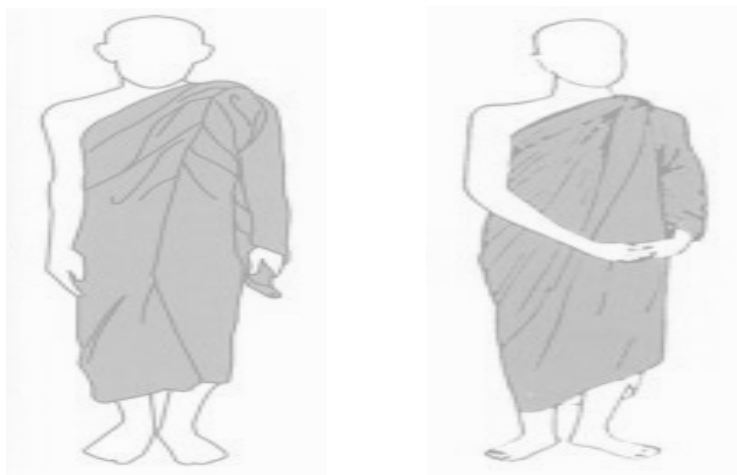
รูปภาพที่ ๓.๑๖

(หมจีวรที่ออกอยู่นอกเขตวัด ของพระมหานิกาย และพระธรรมยุต)

“การหมคลุม (รูปภาพที่ ๓.๑๖) หมายถึง การครองจีวรด้วยการม้วนผ้าชายจรดชายม้วน
เข้าหาตัวลูกบวบมาวางบนบาคลุม ๒ บามิตชิดดี ไซในการหมออกนอกวัด ซึ่งถ้าไม่หมคลุมในเวลา
ออกนอกเขตวัด(เขตจีวรวิปวาโส) ต้องอาบัติทุกกฏ”^{๔๕}

^{๔๔}วิมพา(ไทย) เล่ม ๕ ข้อ ๓๐๕ หน้า ๑๓๙

^{๔๕}[http : // . Th. Wikipedia.org/ wiki](http://Th.Wikipedia.org/wiki). แหล่งที่มา: (ออนไลน์) , (๒ ก.ค. ๕๔)

รูปภาพที่ ๓.๑๗
(ห่มจีวรที่อยู่ในเขตบริเวณวัด)

ห่มจีวรที่อยู่ในเขตบริเวณวัด ของพระมหานิกาย และธรรมยุติในประเทศไทยนั้นนิยมห่มแบบในภาพนี้ ผ้าใหญ่ห่มต้องจีบชาย สันนิษฐานว่าเพื่อปกปิดอวัยวะส่วนร่างกายเวลาญาติโยมเข้ามาทำบุญ และเพื่อความสะดวกสบายในขณะที่อากาศร้อนจัด เป็นผ้าฝ้ายเนื้อเบาเวลาห่มต้องทาบชายข้างหลังไม่ให้รุ่มรอม ปกปิดมิดชิด สะดวกต่อการจะลุก ยืน นั่ง เดิน เวลาทำกิจธุระของสงฆ์

“เรื่องสีจีวรของพระนั้น คือ มีอยู่หลายสีมีทั้งสีเหลือง เหลืองส้ม เหลืองอ่อน สีกรัก กรักทอง แก่นขนุน สีแดง กรักแดง แดงแบบฝาง แดงแปร๊ด ไปเลยก็มี ก็ถูกทั้งนั้น ปัจจุบันในกรุงเทพฯ นั้นบางที่แยกพรรษาด้วยสีจีวร ห่มจีวรเหลืองท่านถือว่าเป็นพระใหม่ ๑- ๕ พรรษาห่มจีวรสีราชานิยม เป็นพระมัชฌิม ๕-๑๐ พรรษาเป็นพระเถระ ๑๐ พรรษาขึ้นไปห่มจีวรที่เป็นกรักเขียวๆ หรือที่เรียกว่าสีแก่นขนุน แต่ในวัดใหญ่อย่างวัดสระเกศ บังคับให้ใช้สีเหลืองส้มทองเท่านั้นที่เป็นนสายมมหานิกาย

ส่วนสีจีวรที่ในหลวงพระราชทานให้ใช้ท่านว่าเหมาะสม ดูแล้วสบายตาดี คือ สีราชนิยม สังกะสี เวลางานพระราชพิธี พระผู้ใหญ่จะห่มสีราชนิยม ทั้งธรรมยุติกนิกายและมหานิกาย”^{๔๖}

รูปภาพที่ ๓.๑๘

(การห่มผาจีวรลดไหล่ของของพระสงฆ์แบบธรรมยุติกนิกาย สีกรัก)

มีสังฆาภิพาท ที่พระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตินิยมครองอยู่ในปัจจุบัน (มหานิกายตามชนบท ภาคอีสานก็ทรงห่มจีวรแบบนี้)

---

^{๔๖} [http : // www. Thaiclory.com](http://www.Thaiclory.com) แหล่งที่มา: (ออนไลน์) [http :// maneetip.diaryis. com,](http://maneetip.diaryis.com)
(๑๓ ก.ค. ๕๔)

การทรงเครื่องจีวรของภิกษุอีกรูปแบบหนึ่งที่พุทธศาสนิกชนเห็นแล้วน่าเกรงขาม นั้นหมายถึงพระชั้นผู้ใหญ่ที่ทรงเครื่องจีวรดูแล้วมีอำนาจมีบารมีสูง เกิดศรัทธาเลื่อมใส เมื่อได้เข้ากราบ ไหว้หรือได้สนทนาปัญหาธรรมกับท่านการแต่งกายที่มีส่วนสัมพันธ์กับความมั่นคงของศาสนา นั้นหมายถึง การทรงห่มจีวรของภิกษุฝ่ายเถรวาท ที่ยึดตามแนวทางแบบดั้งเดิมมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล คือ ประพฤติวัตรปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

๓.๖.๔ รูปแบบการทรงห่มจีวรของพระภิกษุเถรวาทในประเทศไทยมา

การห่มจีวรของพระสงฆ์เถรวาทประเทศพม่า นั้น ดูไปแล้วไม่แตกต่างจากพระสงฆ์ สายเถรวาทประเทศอื่นเท่าใดนัก มีลักษณะการครองจีวรคล้ายๆ กันเพียงแต่ว่าจะดูเรียบร้อยหรือ ไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับแต่ละภูมิภาค ในประเทศไทย ประมาณ พ.ศ. ๒๓๗๒ ได้กล่าวถึงว่า การห่มจีวรของ พระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายแบบม้วนลูกบวบบิดซ้ายแล้วยกขึ้นพาดบ่าซ้าย และแหวกชายจีวร ด้านขวา ก็ได้รับแบบอย่างมาจากคณะสงฆ์รามัญนิกาย (พระมอญ)^{๔๗} แสดงว่าการห่มจีวร พระ พม่ากับไทยไม่แตกต่างกัน เพราะพระสงฆ์ไทยได้รับอิทธิพลการทรงห่มจีวรจากพระพม่าในสมัยนั้น

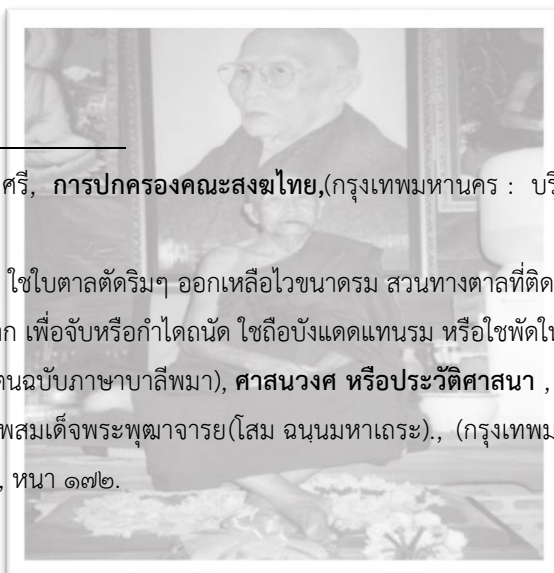
ในหนังสือศาสนวงศ์ กล่าวไว้ดังนี้มีพระเถระชื่อว่า คุณชภิลังการะอยู่ตำบลตุนนะด้าน ตะวันตกแม่น้ำสลลาวดี ท่านสั่งให้สามเณรทั้งหลายห่มจีวรลดไหล่ คือ ปดไหล่ขวาปดไหล่ซ้ายในเวลา เข้าละแวกบ้านแต่ไม่ให้ใช้ใบตาลพันศีรษะ ให้ใช้ได้แต่พัดใบตาลอย่างเดียว^{๔๘} จึงเกิดเป็นคณะขึ้นหนึ่ง มาอยู่ในตำบลตุนนะ มีชื่อว่าคณะว่า ตุนนะคณะ^{๔๙}

การห่มจีวรพระพม่ากับไทยไม่แตกต่างกัน เพราะพระสงฆ์ไทยได้รับอิทธิพลการ ห่มจีวรจากพระพม่าในสมัยนั้น (รูปภาพที่ ๓.๑๙)

^{๔๗} แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์พรินต์ติ้งจำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๕๕

^{๔๘} พัดใบตาล ไซใบตาลตัดริมนๆ ออกเหลือไขวขนาดนม สวนทางตาลที่ติดกับใบนั้น เหลาให้เล็กเหมือนดามพัด งอเฉียงเปนรูปมุมมาก เพื่อจับหรือกำไดถนัด ไซถือบังแดดแทนร่ม หรือไซพัดให้เกิดลมก็ได้

^{๔๙} (ม.ป.ป. ตันฉบับภาษาบาลีพม่า), ศาสนวงศ์ หรือประวัติศาสนา , แปลโดย อ.แสง มณีวิฑูร, พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระพุทธาจารย์ (โสม ฉนฺนมหาเถระ), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๖), หน้า ๑๗๒.

รูปภาพที่ ๓.๑๙

การทรงห่มจีวรพระประเทศพม่า เรียกว่าห่มคลุมไหล่ปิดไหล่ทั้งสองข้างในปัจจุบัน พระสงฆ์พม่านิยมห่มจีวรสีลึกลับเหลืองอ่อนมาก่อนแล้ว ภาระยะหลังพระสงฆ์พม่าหันกลับมานิยมสีลึกลับแดง (พระไทยก็มีห่มจีวรสีลึกลับแดงนี้ให้เห็นอยู่ทั่วไปเช่นกัน) ยกเว้นพระสงฆ์ในรัฐฉาน (ไทใหญ่) จะพบว่านิยมครองจีวรสีส้มเหลืองคล้ายพระไทย^{๕๐} คือห่มจีวรแบบคลุมไหล่ทั้งสองข้าง ห่มลดไหล่ ด้านขวาและห่มพาดไหล่ ทั้งสามวิธีนี้ที่พระสงฆ์พม่าห่มอยู่ปัจจุบัน ส่วนสีจีวรก็นิยมคล้ายกัน คือสี ลึกลับแดงบ้าง สีลึกลับเหลืองอ่อนบ้าง ขึ้นอยู่แต่ละสำนักอาจมองได้ว่าเป็นเรื่องที่สามารถยืดหยุ่นได้ เนื่องจากสีจีวรนั้นขึ้นอยู่กับการหาวัสดุที่นำมาย้อมผ้าจีวรได้ การห่มจีวรมีทั้งสองแบบ คือ ห่มคลุมปิด ไหล่และห่มเปิดไหล่ซ้ายพาดไหล่ซ้าย

^{๕๐} <http://www.Youtube.Com> แหล่งที่มา : (ออนไลน์), (๒๒ ส.ค. ๕๔)

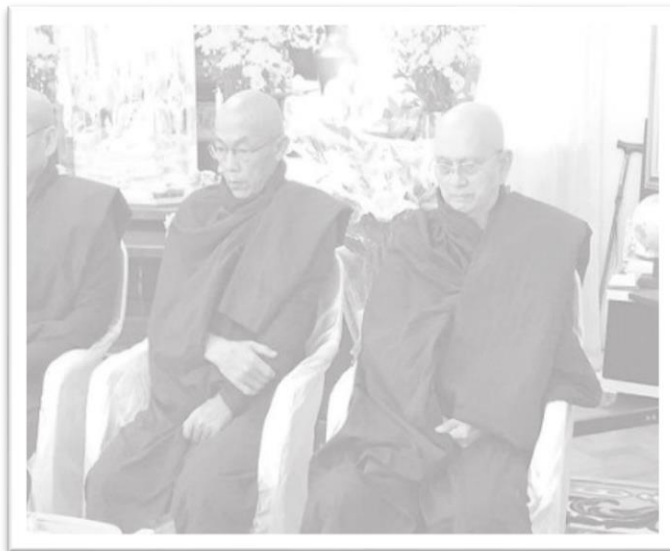
รูปภาพที่ ๓.๒๐

๓.๖.๕ รูปแบบการทรงผมจิ้วรของพระภิกษุเถรวาทในประเทศเนปาล

การทรงผมจิ้วรของพระสงฆ์ในประเทศเนปาลนั้น ก็ไม่แปลกไปจากอินเดีย เพราะในยุคก่อนเป็นประเทศเดียวกัน มาแยกออกเป็นประเทศเอกราชในตอนหลัง และเป็นสถานที่ประสูติของพระพุทธเจ้า ประเทศเนปาลแห่งนี้ถือว่าเป็นนิกายหินยาน หรือเถรวาทโดยแท้ เนื่องจากพระพุทธองค์ได้ประสูติ และเป็นดินแดนมาตุภูมิชาติวงศ์ของพระองค์ หลังจากที่ตรัสรู้ ประกาศพระศาสนาก็เสด็จมาโปรดบรรดาประยูรญาติทั้งหลายให้บรรลุธรรม และเหล่ากุลบุตรเชื้อชาติศากยวงศ์ก็ตามเสด็จออกบวชจำนวนมากด้วย

ยุคปัจจุบันพระพุทธศาสนาก็ยังมีอยู่ พุทธศาสนิกชนที่รับนับถือพระพุทธศาสนา ก็มีแต่ไม่มากเหมือนยุคพุทธกาล เพราะเสื่อมสิ้นไปนาน คณะสงฆ์จากประเทศไทยร่วมกับคณะรัฐบาลได้ไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาและมีพระจากเนปาลชื่อว่า พระวิปสสี ธมมาราโม ท่านมาบวชเป็นสามเณรอายุ ๑๒ ปี อยู่วัดบวรนิเวศวิหาร ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ ท่านเดินทางมาอยู่ศึกษาธรรมที่ประเทศไทย ในความดูแลของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก(เจริญ สุวฑฺฒโน) ซึ่งในคราวเสด็จเนปาลเมื่อ ๓๘ ปีก่อน ทรงรับอาราธนาพระผู้ใหญ่ของที่นี่ ให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษาแก่พระ สามเณรเนปาล เกิดอะไรขึ้นเมื่อสามเณรเหล่านั้นเติบโตเรื่องราวต่อไปนี่คือเรื่องราวของพระเนปาลรูปหนึ่ง กับความพยายามฟื้นฟูพุทธศาสนาที่บ้านเกิดท่านคือพระวิปสสี ธมมาราโม สัทธาวิหาริกและเจ้าหน้าที่ประจำสำนักเลขานุการของ สมเด็จพระสังฆราชฯ ขณะเดียวกันก็ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมุนีวิหาร เมืองภักดีปุรี ประเทศเนปาลด้วยความพยายามของท่านคือการให้ความรู้แก่สามเณรเนปาล เริ่มจากการบรรพชาบรรดากุลบุตร และส่งตัวเดินทางมาศึกษาพระปริยัติธรรมในประเทศไทยโดยหวังว่า ศาสนทายาทเหล่านี้ต่อไปจะเป็นกำลังสำคัญเมื่อกลับสู่แดนพุทธภูมิ ฟื้นฟูพุทธศาสนาในเนปาลขึ้นมาใหม่ที่ยุคหนึ่งเสื่อมจนเหลือศูนย์ในด้านการแต่งกายของพระสงฆ์รูปแบบถอดไปจากคณะสงฆ์ไทยทุกกระเปาะนี้ดังในภาพนี้

รูปภาพที่ ๓.๒๑

๓.๖.๖ รูปแบบการทรงทัมจีวรของพระภิกษุในประเทศอินเดีย

พระภิกษุในประเทศอินเดียนั้น ถือว่าประเทศที่เป็นดินแดนพุทธภูมิ”^{๕๑} สมัยพุทธกาล แหล่งกำเนิดพระพุทธศาสนา ตามแผนที่นี้แสดงให้เห็นประเทศอินเดียที่กว้างใหญ่ในยุคนั้นเชื่อม ต่อเนปาล บังคลาเทศ และประเทศที่พระพุทธศาสนาเข้าไปตั้งมั่นอยู่ในช่วงระยะ ๘๐๐-๑๑๐๐ ปี ในบันทึกของพระถังซำจั๋ง เรียก วลภีว่า ฟา-ลา-ปทานกล่าวว่า “ถัดจากแคว้นกัจฉะไป ๑,๐๐๐ ลี้ ก็ถึงแคว้นนวลภี แคว้นนี้มีอาราม ๑๐๐ แห่ง พระภิกษุสงฆ์ ๖,๐๐๐ รูป ล้วนสังกัดลัทธิสัมมัตติยะแห่ง นิกายหินยาน ที่นี้พระเจ้าอโศกได้สร้างสถูปไว้เป็นอนุสรณ์พระราชาเป็นวรรณะกษัตริย์เป็นขามาตา (ลูกเขย) ของพระเจ้าทรรชวรณะ ทรงนามว่า ธรรมวิฆนะทรงเลื่อมใสในพระรัตนตรัย

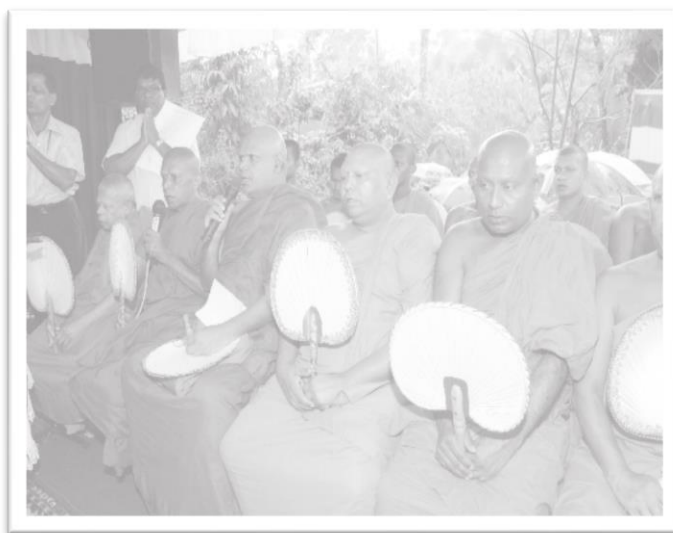
^{๕๑} พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย, แหล่งที่มา : (ออนไลน์) [home/dhammadownload.com/dhammadownload.com/dhammadownload.com/dhammadownload.com](http://home.dhammadownload.com/dhammadownload.com/dhammadownload.com/dhammadownload.com) (๒๘ ก.ย.๕๕)

รูปภาพที่ ๓.๒๒

๓.๖.๗ รูปแบบการทรงห่มจีวรของพระภิกษุเถรวาทในประเทศศรีลังกา

การห่มจีวรของพระสงฆ์ในประเทศศรีลังกานั้น มีลักษณะเหมือนพระสงฆ์เถรวาททั่วไป คือ ห่มลดไหล่และห่มคลุมไหล่ทั้งสองข้าง

รูปภาพที่ ๓.๒๓

“รูปภาพนี้เป็นภาพของพระสงฆ์ของประเทศศรีลังกา ห่มจีวรลดไหล่ด้านซ้ายมือถือพัดตาลไว้ข้างหน้าอกจีวรสีเหลืองส้มขณะนั่งสวดมนต์”^{๕๒}

๓.๖.๘ รูปแบบการทรงห่มจีวรของพระภิกษุเถรวาทในประเทศลาว

รูปแบบการทรงห่มจีวรของพระสงฆ์ในประเทศลาวนั้น ไม่ผิดอะไรจากพระสงฆ์ในประเทศไทย เพราะได้รับอิทธิพลการครองจีวรไปจากพระสงฆ์ไทย ในภาพพระสงฆ์กำลังรับบิณฑบาตจากญาติโยมที่มีจิตศรัทธาใส่บาตรในตอนเช้า ห่มคลุมไหล่ทั้งสองข้างม้วนจีวรบิดลูกบวบ พาดวางบนไหล่ซ้ายปกปิดไหล่ซ้าย- ขวา แหวกชายจีวรด้านขวา ใช้จีวรสีเหลืองส้มขณะออกบิณฑบาตยามเช้า หรือออกนอกบริเวณวัดใช้จีวรสีเหลืองส้มทอง สีราชันนิยม และสีกล้วยแดงจะมีการห่มจีวรที่หลากหลายเหมือนกับพระสงฆ์ไทยในบ้านเราปัจจุบัน

รูปภาพที่ ๓.๒๔

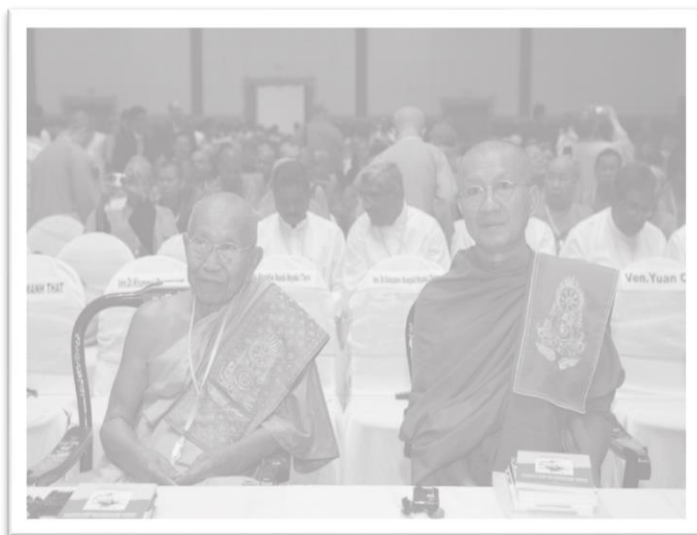
ภาพพระภิกษุห่มจีวรคลุมไหล่ทั้งสองข้าง และสามเนรรัตประคตคาดอกของภิกษุสามเนรประเทศ“สาธารณประชาธิปไตยประชาชนประเทศลาว”^{๕๓}

^{๕๒} <http://www.Youtube.Com> แหล่งที่มา: (ออนไลน์), (๑๓ ก.ค.๕๔)

๓.๖.๙ รูปแบบการห่มจีวรของพระภิกษุเถรวาทในประเทศไทย

รูปแบบการห่มจีวรของพระสงฆ์ประเทศกัมพูชานั้น มีการห่มจีวรแบบคลุมปิดไหล่ทั้งสองข้าง ห่มลดไหล่ขวา และห่มแบบพาดไหล่ซ้าย ตามประวัติศาสตร์และโบราณคดีของไทยได้พิสูจน์กล่าวยืนยันว่า สถานที่ที่พระเถระทั้ง ๒ รูป คือ พระโสมเถระ พระอุตตรเถระเดินทางไปสุวรรณภูมิ ประกาศพระพุทธศาสนาในสมัยนั้น คือ บริเวณจังหวัดนครปฐมในปัจจุบัน เพราะมีโบราณสถานและโบราณวัตถุต่างๆ ยืนยัน เช่น พระปฐมเจดีย์ และศิลาจารธรรมจักร เป็นต้นเป็นประจักษ์พยาน

ในขณะเดียวกันทางฝ่ายพม่าก็กล่าวยืนยันว่า เมืองสุวรรณปุระในรัฐรามัญ เมืองใหญ่ ๓ เมือง คือ หงสาวดี เมาะตะมะ และสุวรรณภูมิ คือ สุวรรณภูมิที่พระเถระทั้ง ๒ รูปเดินทางมาประกาศพระศาสนา นอกจากนี้ยังมีประเทศกัมพูชาและประเทศลาวก็กล่าวยืนยันในทำนองเดียวกัน สุวรรณภูมิในสมัยนั้น คือ บริเวณที่ตั้งประเทศของตน ๆ เหมือนกันเมื่อพิจารณาตามประวัติศาสตร์พุทธศาสนาแล้ว การครองจีวรของพระภิกษุเถรวาททั้ง ๕ ประเทศ คือไทย ศรีลังกา พม่า กัมพูชา ลาวนั้นต่างก็ได้รับอิทธิพลการห่มจีวรและสีย้อมจีวรมาเหมือน ๆ กันเพราะฉะนั้นหลักการวิธีการจึงคล้ายกันไปโดยปริยาย

รูปภาพที่ ๓.๒๕

^{๕๓} <http://www.Youtube.Com> แหล่งที่มา : (ออนไลน์), (๑๑ ก.ค.๕๔)

“พระภิกษุชาวกัมพูชา ๒ รูปนี้ทานทรงห่มจีวรอย่างสี คือสีเหลืองหม่นและกัลกแดง”^{๕๔}

ในรูปภาพนี้พระภิกษุชาวกัมพูชา ที่นั่งอยู่ด้านขวามือ ห่มคลุมปิดไหล่ทั้งสองข้างแหวก ชายจีวรขึ้นด้านขวาทรงห่มจีวรสีกัลกแดง สำหรับออกไปทำกิจข้างนอกวัด เหมือนพระสงฆ์ไทย ฝ่าย ธรรมยุติกนิกาย และพระสงฆ์ไทยทั่วไปที่นิยมห่มคลุมออกนอกวัด ห่มพาดไหล่ซ้ายอยู่ในวัดรูปภาพ พระภิกษุที่นั่งอยู่ด้านซ้ายมือ (พระภิกษุสูงอายุ) ครองจีวรเรียกว่า ห่มตอง โดยใช้วิธีพับผ้าจีวรพาด ไหล่ซ้าย แล้วใช้ผ้าสังฆาฏิซ้อนอีกชั้นหนึ่งห่มจีวรสีเหลืองหม่น มีรูปตราสัญลักษณ์ ตำแหน่งหน้าที่ติด ไว้ด้านหน้าสังฆาฏิด้านซ้าย ซึ่งพระสงฆ์ในประเทศไทยไม่มีการใช้ตราสัญลักษณ์ประจำตำแหน่ง แต่ใช้ พัตยศประจำตำแหน่งแทน

๓.๗ สรุป

รูปแบบการใช้จีวรที่เกี่ยวเนื่องการประพาศพรหมจรรย์ของภิกษุในพระพุทธศาสนานา เถรวาทนั้น ที่พระพุทธร่องค์ทรงบัญญัติขึ้นมา ก็เพื่อให้พระสาวกปฏิบัติตาม มีระเบียบแบบแผนเป็น อันหนึ่งอันเดียวกัน และเพื่อให้พระพุทธศาสนาตั้งอยู่ได้นาน ที่พระพุทธร่องค์ทรงให้ใช้ผ้าบังสุกุล นั้นเน้นให้พระภิกษุผู้ออกบวชแล้ว เป็นผู้ที่ไม่มัวเมาไม่ได้ทำการงาน ไม่มีการทำธุรกิจใดๆ พระสงฆ์ ต้องอาศัยปัจจัยสี่จากชาวบ้าน จึงได้อนุญาตให้แสวงหาผ้าบังสุกุล ผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามกองขยะ ตามป่าช้า และทิ้งตามตลาด ที่สัตว์และชาวหล่งหิ้ง เก็บเอาส่วนที่ตีมาซักล้างตากให้แห้ง มาตัดเย็บ ย้อมสี ให้เป็นผ้าจีวรใช้ห่มปกปิดร่างกายเพื่อป้องกันความหนาว กันความร้อน ที่เกิดจากดินฟ้าอากาศ ป้องกันสัตว์เลื้อยคลาน และปกปิดอวัยวะที่ก่อให้เกิดความละอาย จึงทรงอนุญาตให้ห่มผ้าจีวรในการ เผยแผ่พระศาสนา เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา

^{๕๔} www.alittlebuddha.com/Sangharaja แหล่งที่มา : (ออนไลน์) http : /sphotos.ak.fbcdn.net

บทที่ ๔

เพื่อศึกษาคุณค่าการใช้จีวรในพระพุทธศาสนา

คุณค่าของการใช้จีวรต่อการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา ถือว่ามีความสำคัญและมีความจำเป็นที่สุด ทั้งนี้ก็เพราะว่า พระภิกษุและสามเณรต้องใช้สอยเครื่องอัฐฐะบริขารเหล่านั้นซึ่งเป็นปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิตที่จะขาดไม่ได้นอกจากจีวรแล้วนั้น ยังมีอัฐฐะบริขาร อีก ๘ อย่างที่เป็นสิ่งจำเป็นของพระสงฆ์ในเถรวาท แต่ผู้วิจัยจะศึกษาเกี่ยวกับการทรงจีวรของพระสงฆ์ในเถรวาท การทรงหรือการนุ่งห่มจีวรนั้นจำเป็นกับพระสงฆ์อย่างไร ในบทนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาคุณค่าการใช้จีวรในพระพุทธศาสนา ดังนี้

๔.๑ คุณค่าการทรงใช้จีวรของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๔.๑.๑ คุณค่าการทรงใช้จีวรพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล

๔.๒ คุณค่าแท้คุณค่าเทียมการทรงใช้จีวรของพระสงฆ์

๔.๒.๑ เพื่อการสืบทอดพระธรรมวินัย

๔.๒.๒ เพื่อรักษาข้อวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์

๔.๒.๓ เพื่อส่งเสริมศรัทธาเลื่อมใสของพุทธบริษัท

๔.๓ คุณค่าแท้ความสำคัญของจีวร

๔.๓.๑ ถือเป็นกรณีศึกษา

๔.๓.๒ ถือเป็นจุดคงควัตถุ

๔.๓.๓ ถือเป็นพุทธวงศ์

๔.๓.๔ ถือเป็นธงชัยพระพุทธศาสนา

๔.๔ สรุป

๔.๑ คุณค่าการทรงใช้จีวรของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อหาเกี่ยวกับการทรงใช้จีวรในพระพุทธศาสนาเถรวาทไว้ดังนี้จากการศึกษาบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้จีวร ซึ่งเป็นการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคของพระภิกษุสงฆ์ที่มีอยู่ด้วยกัน ๔ อย่าง ที่ต้องมีการพิจารณาก่อนการใช้สอย ได้แก่ คือ จีวร บิณฑบาตเสนาสนะ และ

ยารักษาโรค คือ (คิลานปัจจัยเภสัชบริวาร) ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอเฉพาะแต่จีวร ดังที่มีปรากฏในพระวินัยปิฎก ที่มีความเกี่ยวข้องกับกฎระเบียบและข้อปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับจีวรที่พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงได้วางกฎเกณฑ์และบทบัญญัติเป็นสิกขาบทที่ทรงห้ามหรือทรงอนุญาตให้ใช้สอยเครื่องบริวารเหล่านั้นได้ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงวางข้อกำหนดเกี่ยวกับจีวร ทรงอนุญาตให้ภิกษุมิไตรจีวร และทรงอนุญาตให้พระภิกษุรับจีวรจากผู้มีศรัทธา นำมาถวายอีกหลายชนิดและไม่ทรงอนุญาตการใช้จีวรอีกหลายชนิดเช่นกัน แน่نونที่เดียวว่าจะต้องมีกรณีที่พวกภิกษุปฏิบัติผิดระเบียบเกี่ยวกับจีวรกันมาก พระพุทธองค์ทรงกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้ คือ (๑) บทบัญญัติที่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร (๒) บทบัญญัติที่ไม่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร

ทรงห้ามสมათานการเปลือยกายแบบเดียรถีย์ และปรับอาบัติอุลลัจจัยแก่ผู้ล่วงละเมิด อนึ่งทรงห้ามใช้ผ้าคารอง ,เปลือกต้นไม้กรอง,ผลไม้กรอง,ผ้ากัมพล ทำด้วยผมคน,ผ้ากัมพล ทำด้วยขนหางสัตว์ ปีกนกเค้าหรือหนังเสือ, ซึ่งเป็นผ้านุ่งห่มของพวกเดียรถีย์ใช้นุ่งห่ม ผ้าฝืนต้องอาบัติอุลลัจจัยและห้ามนุ่งผ้าทำด้วยก้านดอกกรัก, ด้วยเปลือกปอ ปรับอาบัติทุกกฏ.

ทรงวางหลักเกี่ยวกับจีวรอีกเมื่อภิกษุจำพรรษาแล้ว จีวรยังไม่ทันเกิดขึ้นหลีกไปเสีย ภายหลังมีจีวรเกิดขึ้น ถ้ามีผู้รับแทนเธอที่สมควรจะให้ก็ให้ได้ แต่ถ้าเธอสึกเสียป็นต้นสงฆ์ยอมเป็นใหญ่ ถ้าสงฆ์แตกกันให้แจกผ้าตามความประสงค์ ของผู้ถวายว่าจะถวายแก่ฝ่ายไหน ถ้าเขาไม่เจาะจงให้แบ่งฝ่ายละเท่ากัน.

อนึ่ง ทรงวางหลักการถือเอาจีวร^{๑๓๘} ที่ฝากไปถวายผู้อื่น ด้วยถือวิสาสะ คือคุ่นเคยกัน ถ้าผู้ฝากจีวรไปกล่าวว่า “จงถวาย..” ถือว่าของนั้นเป็นของผู้ฝากไปอยู่ แต่ถ้ากล่าวว่า “ขอถวาย..” ของนั้นเป็นของผู้รับแล้ว ฉะนั้น ถ้าจะถือจีวรนั้นเอาด้วยวิสาสะต้องถือวิสาสะให้ถูกเจ้าของแล้วทรงแสดงกติกา (ข้อกำหนดหรือแม่บท) 8 ประการที่จีวรจะเกิดขึ้น คือ

- ๑) เขาถวายกำหนดเขตภิกษุที่อยู่ในสีมา
- ๒) เขาถวายกำหนดกติกา
- ๓) เขาถวายกำหนดเฉพาะเขตหรือวันที่เขาทำบุญประจำ
- ๔) เขาถวายแก่สงฆ์

^{๑๓๘}วิ.อ.๓ /๓๕๓ /๒๑๘

- ๕) เขาถวายแก่สงฆ์ 2 ฝ่าย (คือภิกษุ และ ภิกษุณี ฟังให้ฝ่ายละครึ่ง)
- ๖) เขาถวายแก่สงฆ์ที่จำพรรษาแล้วในอาวาสนั้น
- ๗) เขาถวายโดยเจาะจง (ให้เกี่ยวเนื่องกับการถวายข้าวยาคุหรืออาหารอื่นๆ เป็นต้น)
- ๘) เขาถวายจำเพาะบุคคล (คือ แก่ภิกษุรูปนั้นรูปนี้).

๔.๑.๑ คุณค่าการทรงใช้จีวรพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาล มีนักบวชนอกพระพุทธศาสนานามว่าอุปกาศิวก เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์แสวงหาทางพ้นทุกข์ เผอิญครั้งนั้นได้เดินทางไปพบกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในระหว่างทางอันเป็นเขตเมืองคยาก็บมหาโพธิสถาน “อุปกาศิวกจะเห็นชายแห่งพระฉัพพรรณรังสีของพระผู้มีพระภาคเจ้า เกิดความฉงนใจจึงเดินเข้าไปใกล้ แล้วเพ่งพิศดูพระพุทธรัศมีด้วยความสนเท่ห์ ยິงนักพระบรมศาสดาทรงโชติช่วงด้วยพระเกตุมาลา ทรงสงบจิ๋ว”^{๑๓๙} นำเลื่อมใสพระพักตร์แลฝ่องใสดุจดอกโกมุทบริสุทธิ์สิริวรรณะ อุปกาศิวกจึงมีจิตคิดการระยำเกราพระเดชแห่งพระบรมศาสดามีขนชูชันทั่วสรรพางค์กาย ถึงกับออกปากชื่นชมว่า “อินทรีย์ของท่านฝ่องใสยงนักฉวีวรรณฝ่องผุดงามบริสุทธิ์ ท่านมีนามว่าอย่างไร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือว่าท่านได้เล่าเรียนธรรมะในสำนักอาจารย์ใดเหตุไฉนท่านจึงรุ่งเรืองด้วยรัศมี ประหนึ่งมีฉัตรกางกั้นไว้เบื้องบน”

เครื่องนุ่งห่มของของภิกษุครั้งพุทธกาลนั้น ตามปกติแล้วก็คือผ้าบังสกุลภิกษุเที่ยวเก็บผ้าแม่ว่าจะเป็นเศษผ้า หรือไม่ใช่เศษผ้าก็ตามที่มันทิ้งอยู่ตามสถานที่ต่างๆ เอามาทำเป็นจีวรใช้เพื่อดำรงชีวิตอยู่ได้ คือ ไม่ต้องเบียดเบียนใคร เพราะฉะนั้นการเที่ยวเก็บเศษผ้าที่เขาทิ้งนำมาใช้สอยให้เกิดประโยชน์ เรียกว่า ผ้าบังสกุล หรือผ้าป่าในปัจจุบันนี้มีผ้าจีวรมากมายนำมาถวายพระสงฆ์เกินกว่าที่จะบริโภคใช้สอย

^{๑๓๙} วินัยปฎก มหาวรรค ภาษาไทย . เล่ม ๕๔ หน้า ๓๘๖

รูปภาพที่ ๔.๒๖

การทรงใช้จีวรในสมัยพุทธกาลนั้น เป็นการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคของพระภิกษุสงฆ์ ที่มีอยู่ด้วยกัน ๔ อย่าง ที่ต้องมีการพิจารณาก่อนการใช้สอย ได้แก่ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและ ยารักษาโรค คือ (คิลานปัจฉัยเภสัชชบริขาร) ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอเฉพาะแต่จีวร ดังที่มีปรากฏในพระวินัยปิฎก ที่มีความเกี่ยวข้องกับกฎระเบียบและข้อปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับ จีวรที่พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงได้วางกฎเกณฑ์และบทบัญญัติเป็นสิกขาบท ที่ทรงห้ามหรือทรง อนุญาตให้ใช้สอยเครื่องบริขารเหล่านั้นได้ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงวางข้อกำหนดเกี่ยวกับจีวร ทรงอนุญาตให้ภิกษุมิไตรจีวร และทรงอนุญาตให้พระภิกษุรับจีวรจากผู้มีศรัทธา นำมาถวายอีกหลาย ชนิด และไม่ทรงอนุญาตการใช้จีวรอีกหลายชนิดเช่นกัน แน่นนอนที่เดียวว่าจะต้องมีกรณีที่พวกภิกษุ ปฏิบัติผิดระเบียบเกี่ยวกับจีวรกันมาก พระพุทธองค์ทรงกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้คือ (๑) บทบัญญัติที่ ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร (๒) บทบัญญัติที่ไม่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร ดังที่จะนำเสนอรายละเอียดต่อไปนี้

พระพุทธเจ้าวางบทบัญญัติที่ทรงอนุญาตให้ทรงใช้จีวร ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก ทั้งนี้ก็เพราะว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงได้วางกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสงฆ์การใช้จีวร ในสมัยพุทธกาลนั้น เป็นการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคของพระภิกษุสงฆ์ที่มีอยู่ด้วยกัน ๔ อย่าง ที่ต้องมีการพิจารณาก่อนการใช้สอย ได้แก่ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและยารักษาโรค คือ (คิลานปัจฉัยเภสัชชบริขาร) ทรงอนุญาตให้ภิกษุมิไตรจีวร และทรงอนุญาตให้พระภิกษุรับจีวรจากผู้มี

ศรัทธานำมาถวายอีกหลายชนิดในการใช้สอยปัจจัย ๔ อย่าง หรือเรียกว่าบริวารอุปโภคบริโภค ที่มีปรากฏในพระวินัย ที่มีอยู่ ๖ อย่างดังนี้คือ

๑) การทำพินทุจีวร การทำพินทุจีวรพบว่า ในบทบัญญัตินี้ พระพุทธเจ้าเมื่อพระองค์ทรงคราวที่ต้องบัญญัติวินัย (อาณาปาติโมกข์) จึงทรงบัญญัติสิกขาบท (ศีล) เกี่ยวกับจีวรไว้เรียกว่า จีวรวรรค ที่มีปรากฏอยู่ ๑๐ สิกขาบท เพราะตั้งตามความแห่งสิกขาบทในวรรคนี้ ที่ว่าด้วยเรื่องจีวร ทั้ง ๑๐ สิกขาบท จีวรวรรคนี้ หมายถึง ผ้า ๓ ผืน คือ อันตราวาสก ได้แก่ (ผ้านุ่ง) อุตตราสงค์ ได้แก่ (ผ้าห่ม) และสังฆาฏิ ได้แก่ (ผ้าห่มซ้อนนอก) เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์รับถวายไตรจีวรจากคหบดีได้ นอกจากการแสวงหาผ้าบังสุกุลตามคำกราบทูลขอพรของหมอชิวโกโกมารภจ และมีจีวรอีกหลายชนิด เช่น อติเรกจีวร “ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ใช้สอยได้ ดังที่มีปรากฏความว่าก่อนอื่นพระภิกษุสงฆ์ใช้ไตรจีวร หรืออัฐบริวารเหล่านี้ ต้องทำการพินทุคือทำเป็นจุดเพื่อทำให้สียหรือเรียกว่า (ตานิ) ที่มีปรากฏให้เห็นจากริมของจีวร สบง และสังฆาฏิ ดังปรากฏความต่อไปนี้ คือ คำพินทุได้แก่ “ อิมิ พินทุกุป กโรมิ ” ในการกล่าวจะเปล่งวาจาหรือภาวนาในใจก็ย่อมได้ดังนั้นจึงแสดงว่าผ้าเหล่านั้นได้ผ่านการทำพินทุเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และถูกต้องตามหลักพระวินัยบัญญัติ”^{๑๔๐}

๒) การอธิษฐานจีวรพบว่า ตามหลักพระวินัยบัญญัตินั้น ต้องแยกผ้าแต่ละอย่างอธิษฐานคือ ตั้งหรือกำหนดไว้เป็นของประจำตัว วิธีอธิษฐานคือใช้มือสัมผัสผืนในใจหรือเปล่งวาจาก็ได้ โดยแยกอธิษฐาน คือคำพินทุผ้าและคำอธิษฐานใช้มีอยู่ ๕ ประเภทด้วยกัน คือ (๑) สังฆาฏิ (ผ้าทาบ) (๒) อุตตราสงค์ (จีวร) (๓) อันตราวาสก (สบง) (๔) วัสสิกสาฎก (ผ้าอาบน้ำฝน) (๕) ปัตตัง (บาตร) ดังนั้นในการใช้อัฐบริวารเหล่านี้ต้องทำการพินทุและอธิษฐานใช้ คือ (๑) สังฆาฏิอธิษฐานว่า “อิมิ สังฆาฏิ อธิษฐามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าสังฆาฏิ (๒) อุตตราสงค์อธิษฐานว่า “อิมิ อุตตราสงค์ อธิษฐามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าอุตตราสงค์ (๓) อันตราวาสกอธิษฐานว่า “อิมิ อันตราวาสก อธิษฐามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าอันตราวาสก (๔) วัสสิกสาฎกอธิษฐานว่า “อิมิ วัสสิกสาฎก อธิษฐามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าวัสสิกสาฎก (๕) ปัตตังอธิษฐานว่า “อิมิ ปัตตัง อธิษฐามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานบาตรลูกนี้เป็นปัตตังเพราะฉะนั้นในการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคเหล่านี้ กระทำให้ถูกต้องตามหลักพระวินัยบัญญัติ แล้วถือได้ว่าไม่ทำการ

^{๑๔๐} พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา, บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน - มิถุนายน) ๒๕๔๙, หน้า ๑๓.

ล่วงละเมิดข้อห้าม ดังปรากฏความคือ “สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้กล่าวเอาไว้ในวินัยมุข เล่ม ๒ ว่า การใช้สอยบริวารเหล่านี้ ต้องการทำให้พินทุและอธิษฐาน เช่น ผ้านุ่งหมักก็ดี ผ้าใช้สอยก็ดี ที่ทรงอนุญาตให้มีไว้สำหรับตัวได้ โปรดให้อธิษฐาน คือ ตั้งเอาไว้สำหรับเป็นของนั้นๆ ดังนี้ เป็นต้น”^{๑๔๑}

๓) การสละจีวร พบว่า ที่มีปรากฏในพระวินัย บัญญัติไว้ดังนี้ พระภิกษุสงฆ์ต้องกระทำการสละจีวรที่เป็นนิสสัยปาจิตตีย์ ต้องสละสิ่งของนั้นให้กับพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก็ได้ คือ สละแก่สงฆ์ก็ได้หรือจะเป็นคณะสงฆ์ก็ได้ แต่จะมีระยะเวลาของการสละที่บัญญัติเอาไว้ในพระวินัย ซึ่งพระภิกษุที่เป็นเจ้าของจีวรต้องดำเนินการตามนั้น และพึงทำการรับแสดงอาบัติแล้วคืนสิ่งของให้แก่ภิกษุนั้นจึงจะไม่ล่วงละเมิดข้อห้ามการสละจีวร คือ เมื่อพระภิกษุสงฆ์ใช้สอยไตรจีวรหรืออัฐบริวารเหล่านั้นแล้วและได้การทำพินทุและอธิษฐานใช้เป็นของตนเองแล้วเมื่อจีวรนั้นเกิดนิสสัยปาจิตตีย์ขึ้นพระภิกษุเจ้าของจีวรนั้นต้องทำการสละเสีย ดังที่มีปรากฏความว่าภิกษุผู้ล่วงละเมิดสิกขาบทในนิสสัยกัณฑ์แล้วต้องอาบัตินิสสัยปาจิตตีย์นั้นแยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ เมื่อล่วงละเมิดบทบัญญัติแล้วสิ่งนั้นๆ เป็นนิสสัยและส่วนที่ ๒ ภิกษุผู้ล่วงละเมิดต้องอาบัติปาจิตตีย์ดังนี้เป็นต้นดังที่มีปรากฏความในหนังสือมนตพิธิว่า จีวรเป็นนิสสัย เพราะอยู่ปราศจากเขตล่วงราตรีต้องกระทำการสละจีวรนั้น มีค่าทำการสละจีวรมีอยู่ ๓ อย่าง ได้แก่ดังนี้ คือ (๑) สำหรับจีวร ๑ ผืน “อิหัง เม ภันเต จีวะรัง รัตติวปะวุตถัง อัญญัตตะระ ภิกขุสัมมะติยา นิสสัยคิยัง อิมาทัง आयัสสะมะโต นิสสัยชามิ” (๒) สำหรับจีวร ๒ ผืน “อิหัง เม ภันเต ทะวิจีวะรัง รัตติวปะวุตถัง อัญญัตตะระ ภิกขุสัมมะติยา นิสสัยคิยัง อิมาทัง आयัสสะมะโต นิสสัยชามิ” (๓) “สำหรับจีวร ๓ ผืน “อิหัง เม ภันเต ติจีวะรัง รัตติวปะวุตถัง อัญญัตตะระ ภิกขุสัมมะติยา นิสสัยคิยัง อิมาทัง आयัสสะมะโต นิสสัยชามิ” ดังนี้ เป็นต้น”^{๑๔๒}

จากการศึกษาบทบัญญัติที่ทรงอนุญาตให้ทรงใช้จีวร ดังที่มีปรากฏความในพระวินัย ปฎก ทั้งนี้ก็เพราะว่าเมื่อพระพุทธเจ้าทรงได้วางกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ที่ถือได้ว่าเป็นข้อปฏิบัติพึงกระทำและประพฤติปฏิบัติตามที่จะไม่ต้องล่วงละเมิดในสิกขาบท ที่เรียกว่าต้อง

^{๑๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

^{๑๔๒} พระครูอรุณธรรมรังสี (เอี่ยม สิริวัฒนโณ), มนต์พิธิ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : อักษรสมัย ๑๙๙๙, ๒๕๓๔), หน้า ๑๗๑.

อาบัติ ในอาบัตินั้นจะมีหนักบ้าง เบาบ้าง ตามมูลเหตุที่ได้ล่วงละเมิดข้อห้ามในสิกขาบทนั้นๆตามเหตุปัจจัยที่ได้กระทำ

๔.๒ คุณค่าแท้คุณค่าเทียมของการทรงใช้จีวรของพระสงฆ์

ใช้พิจารณาในการเข้าเกี่ยวข้องกับปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายได้ทั่ว ๆ ไป ไม่ว่าจะเป็นการบริโภคใช้สอยการซื้อหา หรือการครอบครอง โดยส่งให้เข้าใจและเลือกเสพคุณค่าแท้ที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริง เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนและผู้อื่น คุณค่าแท้นั้นนอกจากจะเป็นประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริงแล้ว ยังเกื้อกูลแก่ความเจริญงอกงามของกุศลธรรมเช่นความมีสติ เป็นต้น ทำให้พ้นจากความเป็นทาสของวัตถุ เพราะเป็นการเกี่ยวข้องกับด้วยปัญญา และมีขอบเขตอันเหมาะสม มีความพอเหมาะพอดี ต่างจากคุณค่าพอกเสริมด้วยตัณหา ซึ่งไม่ค่อยเกื้อกูลแก่ชีวิต บางที่เป็นอันตรายแก่ชีวิต ทำให้อกุศลธรรม เช่น ความโลภ ความมัวเมา ความริษยา มานะ ทิฎฐิ ตลอดจนการยกตนข่มผู้อื่นเจริญขึ้น ไม่มีขอบเขต และเป็นไปเพื่อการแก่งแย่งเบียดเบียน ตัวอย่างเช่น อาหารที่กินด้วยปัญญาเพื่อคุณค่าแท้มีหนึ่งราคาสิบบาท อาจมีคุณค่าแก่ชีวิตร่างกายมากกว่าอาหารมีเดียวยุทธราคา ๑ พันบาทที่กินด้วยตัณหาเพื่อเสริมราคาของตัวตน และหน้าซ้าอาจเป็นอันตรายแก่ร่างกาย “ภิกษุพิจารณา โดยแยบคาย จึงเสพเสนาสนะ เพียงเพื่อกำจัดหนาว ร้อน สัมผัสแห่งเหลือบยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานเพียงเพื่อบรรเทาอันตรายจากฤดูกาล เพื่อได้ความรื่นรมย์ในการหลีกเว้น “ภิกษุพิจารณาโดยแยบคาย จึงเสพและเครื่องประกอบอันเป็นปัจจัยสำหรับคนไข้ เพียงเพื่อกำจัดเวทนาทั้งหลายเนื่องจากอาพาธต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นแล้ว เพื่อความเป็นผู้ไม่มีอาพาธเบียดเบียนเป็นอย่างยิ่ง

พระพุทธเจ้าทรง สอนให้พระภิกษุสงฆ์กำหนดพิจารณาก่อนจะใช้เครื่องนุ่งห่มความว่า “เราพิจารณาโดยแยบคาย แล้วใช้สอยเครื่องนุ่งห่มเพียงเพื่อบำบัดหนาวความร้อน บำบัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบยุงลมแดด และสัตว์เลื้อยคลานเพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่เกิดความละอาย” บทพิจารณาดังกล่าวแสดงให้เห็น วัตถุประสงค์และประโยชน์จริงที่จะได้รับจากเครื่องนุ่งห่มนั้นคือเพื่อป้องกันบรรเทาอันตรายจาก ธรรมชาติมีหนาว ร้อน ฝนตกและช่วยบำบัด บรรเทาอันตรายจากสัตว์จากพวกเหลือบยุง เป็นต้น^{๑๔๓} ที่สำคัญเพื่อปกปิดอวัยวะที่ควรปิด หากไม่ปกปิดเป็นเรื่องน่าอาย เสื่อมเสียถูกตาหนิติเตียนได้การ นุ่งห่มตามวัตถุประสงค์ที่กล่าวมานี้จะช่วยให้คนไม่ไปให้ความสำคัญแก่ค่านิยมแฟชั่นต่าง ๆ จน กลายเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจทั้งของตนและของประเทศชาติอย่าง ที่

^{๑๔๓} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๒-๒๓/๒๒

ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน การใช้ เครื่องนุ่งห่มตามวัตถุประสงค์ก็เป็นการมาสร้างความเดือดร้อนให้ แก่ตนเอง เช่น การใช้ผ้าไตรจีวร ของพระภิกษุสามเณร พระอานนท์ออกแบบมา ๒๕๐๐ กว่า ปีแล้ว ยังคงใช้ได้คืออยู่และคงได้ไปอีกนานเพราะอำนวยการประโยชน์ให้เต็มตามวัตถุประสงค์ของการใช้ เครื่องนุ่งห่มนั้น พระพุทธเจ้าทรง เน้นหนักในด้านความสะอาด การทะนุถนอม ใช้เพื่อให้เกิด ประโยชน์คุ้มค่าของเครื่องนุ่งห่ม เหล่านั้นเมื่อเครื่องนุ่งห่มนั้น เหล่านั้นขาด หากอยู่ในวิสัยที่จะซ่อม ซุนปะได้ก็ควรทำ หากขาดมาก แล้วให้ปะใช้ตามควรแก่ชนิดผ้า ข้อนี้พระอานนท์เถระได้แสดง วิธีการใช้จีวรที่พระเจ้าอุเทนแห่ง กรุงโกสัมพีนครทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากการหมุนเวียนใช้ นำกลับ มาใช้ใหม่น่ากลับไปผลิตใหม่ ความว่า “ภิกษุเมื่อได้จีวรใหม่มาให้มอบจีวรเก่าของตนแก่ ภิกษุรูปอื่นภิกษุรูปนั้น จะให้จีวรเก่าของตนแก่รูปที่มีจีวรเก่ากว่า ต่อแต่นั้นทำจีวรเก่าเป็นผ้าปูนอน

การใช้สอยก็ถือเอาตามใจและกิเลสความต้องการเป็นใหญ่ ไม่คำนึงถึงคุณค่าของการใช้ สอย ว่านุ่งห่มเพื่ออะไรเมื่อเป็นเช่นนี้คุณค่าที่พบก็คือ ความสวยงามตามสมัยที่เน้นสีสันท การ ออกแบบ มีราคาแพงมากกว่า คุณค่าที่แท้จริงจึงถูกปิดบังไปพระพุทธองค์ทรงสอนภิกษุให้พิจารณา ก่อนการใช้สอยปัจจัยว่า...“ภิกษุพิจารณาโดยแยบคายแล้วใช้สอยเสนาสนะเพียงเพื่อป้องกันความ หนาว ความร้อน เหลือบ ยุง ลม แดด และสัมผัสแห่งสัตว์เลื้อยคลาน เพียงเพื่อบรรเทา อันตรายที่เกิด จากฤดู และเพื่อความยินดีในการหลีกเร้น(เพื่อการภาวนา)”

คุณค่าแท้การใช้จีวรในทางพระพุทธศาสนา ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งและมีความ จำเป็นอย่างยิ่งเพราะว่า พระภิกษุสามเณรต้องใช้สอยเครื่องอัฐบริขารซึ่งเป็นเครื่องดำรงชีพของ พระภิกษุและสามเณรจึงถือได้ว่าเป็นเครื่องอาศัยของบรรพชิต ในฐานะเป็นเครื่องบริขารอุปโภคที่ทำให้ พระภิกษุและสามเณรนั้นดำรงตนอยู่ได้ตามอัตภาพและตามความเหมาะสมในเพศบรรพชิต กล่าวคือ ความเป็นอยู่ของพระภิกษุสามเณรนั่นเอง ฉะนั้นผู้วิจัยได้แบ่งประโยชน์ของการใช้จีวรของ พระภิกษุสงฆ์และสามเณร ดังนี้

๑) เป้าหมายหลักในแง่ของการใช้สอย คือ การพิจารณาแล้วละกิเลสได้ โดยการ พิจารณาอย่างแยบคาย (โยนิโสมนสิการ) การบริโภคน้ำปัจจัยในสถานะที่เป็นปุถุชน ถือว่ายังมีใช้ ทักขิณียบุคคล ผู้ซึ่งเป็นเนื้อนาบุญของโลก คือ ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมความดีงามที่ทำให้เป็น ทักขิณียบุคคลจริง ๆ ดังนั้นการบริโภคน้ำจึงถือว่ายังไม่มีสิทธิสมบูรณ์ที่จะรับทักษิณียของชาวโลกมา บริโภค เช่น ภิกษุสามเณรแม้จะมีความประพฤติดีงามเป็นผู้มีศีล และตั้งใจปฏิบัติธรรมแต่ตราบไต่ที่

ยังเป็นปฤชณอยู่ “การที่ภิกษุสามเณรรับปัจจัย ๔ จากชาวบ้านท่านถือว่าเป็นการบริโภคอย่างเป็นหนึ่ง คือ เป็นหนึ่งชาวโลก”^{๑๔๔} “และในอรรถกถาและวิสุทธิมรรคท่านจำแนกการบริโภคของภิกษุสามเณร ซึ่งเป็นผู้ทักขิณาของชาวบ้านมาฉันและใช้สอยว่ามี ๔ อย่าง”^{๑๔๕}

๒) เปาหมายในการบริโภคใช้สอยจีวร ให้พระภิกษุได้พิจารณาโดยใช้สติปัญญาในการ บริโภคปัจจัย มิให้ตกเป็นทาสของตัณหาราคะ ก่อนการใช้สอยพิจารณาให้เห็นคุณค่าแท้ ด้วยการ สำรวมระวังไม่ให้เกิดอกุศล หากผิดพลาดอันตรายทางธรรมจะเกิดขึ้นและเป็นอกุศลทางใจฉะนั้นไม่ ควรบริโภคปัจจัยอย่างคลุกหุ้มผู้เสพงาม เอาแบบอย่างพระพุทธรองค์ที่ประพฤติปฏิบัติตาม อริยมรรค คือ สัมมาอาชีวะ มุ่งประกาศพระธรรมคำสอน เพื่อปลดทุกข์ให้ชาวโลก มิได้แสวงหาความสุขเฉพาะ ตนเอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง คือ หิตายะ สุขายะ

พระพุทเจ้าทรงห่มจีวรแบบไหน และสีอะไร เป็นปัญหาหนึ่งที่เป็นที่สนใจของชาวพุทธอยู่ ไม่น้อยเหมือนกันโดยเฉพาะในหมู่นักบวช ซึ่งถือวินัยการห่มจีวรว่าเป็นเงื่อนไขอย่างหนึ่งของความ บริสุทธิ์ของนิกายที่ตนนับถือ หรือบวชอยู่การเลือกสีจีวรในการนุ่งห่ม ของพระในงานพิธีที่สำคัญต่างๆ

ในปัจจุบันนับว่าเป็นเรื่องใหญ่ ซึ่งผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับวงการสงฆ์ มักจะไม่ทราบว่าเป็นเรื่องที่ นำปวดหัวมิใช่น้อยเลย สิ่งที่น่าฉงนยิ่งไปกว่านั้นคือเรื่องวิธีการห่ม เช่น วิธีการห่มแบบมังกรพันแขน โดยจะหมุนลูกบวบไปทางขวาหรือทางซ้าย ก็ถือเป็นเรื่องใหญ่อีกเช่นกัน

ในพระวินัยปิฎก เมื่อกล่าวถึงการห่มจีวรของภิกษุก็ไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดมากนักมีคำ กล่าวไว้อย่างง่ายๆ ว่า พระพุทธรองค์ทรงนุ่งสบง ทรงจีวร ซ้อนสังฆาฏิ เข้าสู่ละแวกบ้านเพื่อบิณฑบาต กฎเกณฑ์ในเรื่องจีวรของพระภิกษุ จึงยังมีช่องว่างที่ทำให้เกิดความได้หลายประเด็น อย่างวิธีการห่มจีวร ของพระภิกษุในปัจจุบันที่เราพบเห็นกันในประเทศไทย พม่า รวมถึงศรีลังกาต่างก็ถือ ว่าถูกต้องด้วย ทั้งนั้น สีจีวรที่ออกเหลืองหม่น หรือสีเหลืองทอง ต่างก็มีปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก

ทุกอาชีพมีการแต่งตัวที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองนั้น ขึ้นอยู่แต่ละอาชีพที่ทำประจำอยู่ ของเขา เช่น ศิลปิน นักมวย ทหาร ตำรวจ เป็นต้น พระภิกษุในกายเถรวาทก็มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวคือ

^{๑๔๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๒๓๘.

^{๑๔๕} พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุทธปาจารย์, (อาจ อาสภมหา เถระ), หน้า ๔.

จะครองผ้าจีวร จะต้องมีลักษณะผืนผ้ากาสาวพัสตร์โดยมีชื่อว่าไตรจีวรก็ดี อติเรกจีวรก็ดี เมื่อดั้งเดิม ก็คงเป็นผืนผ้าที่เอาเศษผ้าชิ้นเล็กชิ้นน้อยมาเย็บติดกันให้เป็นผืนผ้านั่นเอง เมื่อเป็นผืนผ้าแล้วคงจะไม่น่าดูเท่าไรนักเพราะไม่ได้ระเบียบ คราวหนึ่งที่พระองค์เสด็จผ่านแคว้นมคธ เมืองราชคฤห์ได้ ทอดพระเนตรเห็นคันทนาในทุ่งนาของชาวเมืองนั้น จัดเป็นกระทง ๆ ทั้งยาวตามขวาง จึงรับสั่งให้ พระอานนท์ทำจีวรตามแบบคันทนาชาวมคธขึ้น พระอานนท์ก็ได้จัดทำตามรับสั่งและตั้งชื่อผ้าทุกชิ้นที่ ตัดเป็นชิ้นๆ ทั้งชิ้นเล็กชิ้นใหญ่ ตั้งแต่นั้นมาผ้ากาสาวพัสตร์จึงเป็นผ้าที่ต้องตัดก่อนแล้ว เอามาเย็บ ติดกันให้เป็นกระทง ๆ ชนิดที่ตัดออกเป็นผ้า ๕ ผืนแล้ว ตัดซอยในระหว่างตามยาวบ้างตามขวางบ้าง เย็บติดกันเข้าด้วยกันเรียกวว่าปญจซันต์ ถ้า ๗ ผืนก็เรียกว่า สัตตซันต์ ที่นิยมใช้เพียงปญจซันต์ อุตตราสงค์และอังตราสก สำหรับสังฆาฏิซ้อนอีกชั้นหนึ่งเรียกว่าสังฆาฏิ ๒ ชั้น^{๑๔๖} เพราะฉะนั้น พระภิกษุในพระพุทธศาสนาสายเถรวาท เมื่อครองผ้าไตร ๓ ผืน หรือห่มจีวร จะบ่งบอกให้รู้ทันทีว่า เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีผ้าจีวรที่ห่มถูกต้องตามพุทธานุญาตพร้อมทั้งมีจริยาวัตรที่ สำรวม หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่างสม่ำเสมอตามพระวินัยบัญญัติ

การใช้สอยเครื่องนุ่งห่มจีวรว่า ให้พวกเราพิจารณาโดยรอบคอบลึกซึ้งก่อนว่าใส่เสื้อผ้าเพื่อ ป้องกันความหนาว ความร้อน ป้องกันสัตว์พวกเหือบ ยุง สัตว์เลื้อยคลาน ป้องกันภัยธรรมชาติเช่น ลม แดด ฝน เป็นต้น และที่สำคัญคือ เพื่อปกปิดอวัยวะที่จะทำให้เกิดการอุจาดตา หรือเข้าลักษณะ ป้องกันการลามกอนาจารในที่สาธารณะ การใช้ผ้าก็ควรใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังตัวอย่างของ พระอานนท์ที่ตอบคำถามพระเจ้าอุเทน ขอสรุปความคำสนทนาสั้น ๆ ดังนี้

"...อุ. นำผ้าจีวรใหม่(ตั้ง๕๐๐ผืน)ไปทำอะไรนักหนาหรือท่านอา. จักนำไปแจกพระที่มีจีวรเก่า คร่ำคร่า อุ. แล้วนำจีวรที่เก่าคร่ำคร่าเหล่านั้นไปทำอะไรอีก อา. จักนำผ้าเหล่านั้นไปทำเป็นผ้าดาด เพดาน อุ. ผ้าดาดเพดานเก่าเหล่านั้นนำไปทำอะไรอีก อา. จักนำไปทำเป็นผ้าปูฟูก อุ. ผ้าปูฟูกเก่า เหล่านี้นำไปทำอะไรได้อีก อา. จักนำไปทำเป็นผ้าปูพื้น อุ. ผ้าปูพื้นเก่าเหล่านั้นนำไปทำอะไรได้อีก อา. จักนำไปทำเป็นผ้าเช็ดเท้า อุ. ผ้าเช็ดเท้าเก่าเหล่านั้นนำไปทำอะไรได้อีก อา. จักนำไปทำเป็นผ้าเช็ดธุลี (ฝุ่นผงละเอียด) อุ. ผ้าเช็ดธุลีเก่าเหล่านั้นจักนำไปทำอะไรได้อีก อา. จักนำไปโขลก ขยี้กับโคลนแล้ว ฉาบทาฝา(กุฏิหรือที่พัก)มหาบพิตร... พระเจ้าอุเทนเกิดความศรัทธาต่อพระอานนท์ว่านำผ้าไปใช้เย็บ คายดี(โยนิโสมนลิการ)จนต้องถวายเพิ่มอีกห้าร้อยผืนเป็นหนึ่งพันผืน"^{๑๔๗}

^{๑๔๖} วิ. ม. (ไทย) ๕ / ๓๔๕ / ๒๑๓.

^{๑๔๗} วินัยปฎก มหาวรรค ภาษาไทย เล่มที่ ๗. ข้อที่๖๒๖. หน้าที่ ๓๑๓ - ๓๑๕.

การแต่งกายของภิกษุที่มีความสัมพันธ์กับความรู้สึก ของผู้ที่พบเห็นหรือการอยู่ร่วมกันนั้น ก่อให้เกิดความเคารพ น่านับถือ น่าเลื่อมใสศรัทธา น่าเกรงขาม เพราะว่าการแต่งกายจะบ่งบอก ถึง ลักษณะอุปนิสัยของแต่ละบุคคลอุปติสสมาณพได้เห็นเกิดศรัทธาในท่านพระอัสสชิ ดังใจความว่า “เช้าวันหนึ่งพระอัสสชิท่าน ถือบาตร ครองจีวร แล้วออกบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ด้วยอริยาบถอัน สงบสำรวมขณะเดินบิณฑบาตอยู่นั้นประทับใจมาณพหนุ่มนามว่าอุปติสสะที่เห็น”^{๑๔๘} เมื่อมาณพ หนุ่มได้เห็นเกิดความคิดว่า บรรพชิตเช่นนี้มีเคยได้เห็นจึงติดตามขอให้แสดงธรรมแต่โดยย่อท่าน อัสสชิจึงกล่าวคาถาอันเป็น “แก่น” แห่งอริยสัจ ๔ ให้ฟัง

การแต่งกาย หรือ การห่มจีวร สำรวมอินทรีย์ และสำรวมอริยาบถขณะยืน เดินนั่ง นอน และการนุ่งห่มจีวรที่ได้ ตามลักษณะที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ เรียกว่า ปริณทลการ ห่มจีวรของภิกษุนั้นถือว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้อริยาบถ เป็นตัวแสดงออกทางกาย นอกจากการแสดงธรรมคำสอนแล้ว ทุกส่วนของอวัยวะของพระภิกษุที่มีอยู่ พร้อมทั้งการสำรวม ระมัดระวังอินทรีย์ทั้ง ๖ คือ หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นการเกื้อกูลการประพฤติพรหมจรรย์ ของพระสงฆ์ และอาสวะที่พึงละด้วยการพิจารณาโดยแยบคายแล้ว จึงใช้สอยจีวร ผ้าห่ม เพียงเพื่อ บำบัดความหนาว ความร้อน บำบัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบ ยุง ลมแดด และสัตว์เรื้อยคลาน เพียงเพื่อปกปิดอวัยวะที่เกิดความละอาย การเป็นสาวกโดยตรงที่เป็นบุคคลากรสำคัญ ในการเผยแผ่ พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ในพุทธบริษัทสี่นี้มีส่วนสำคัญทั้งหมด แต่ที่สำคัญมากก็คือ พระสงฆ์ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์จะต้องเป็นผู้ถึงพร้อมทาง กาย วาจา ใจ ทางกายก็เรียบร้อยด้วยอริยาบถ การยืน เดิน นั่งนอน วาจาก็เป็นผู้ที่มีอุชุปฏิบัติโน คือ ผู้ชื่อตรง ทางใจก็เป็นผู้บริสุทธิ์มีเมตตากรุณา ห่มผ้าจีวรถูกต้องตามพุทธบัญญัติ เกื้อกูลต่อพระธรรมวินัย และสืบอายุพระพุทธศาสนา (ดังเช่นภาพ หน้า ๘๖)

^{๑๔๘} ส.น. (ไทย) ๑๖ / ๑๔๘ / ๒๔๓.

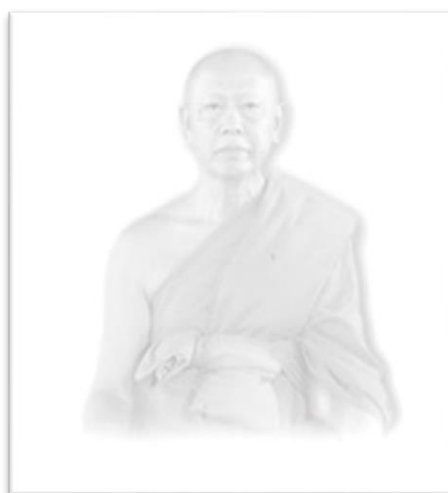

รูปภาพที่ ๔.๒๗

เพื่อการรักษาพระวินัย พระพุทธองค์ทรงบัญญัติ “สิกขาบท” จำนวนมากที่เกี่ยวกับการใช้จีวรอันได้แก่บทบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่งห่ม บทบัญญัติเกี่ยวกับกิริยามารยาท ที่พระภิกษุสามเณรต้องเรียนรู้ และประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตรงตามที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติเอาไว้ เพื่อจะได้ไม่ล่วงละเมิดสิกขาบททั้งหลาย ถือได้ว่าเป็นการรักษาสืบทอดพระวินัยที่ดีที่สุด และเป็นเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระวินัยถือว่าเป็นรากแก้วของพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงบัญญัติวินัยเอาไว้ เพราะหา อาสวะหรือความประพฤติชั่วบางอย่างเกิดขึ้นในสงฆ์ ดังปรากฏในพระไตรปิฎก อันว่าด้วยเหตุแห่งการบัญญัติสิกขาบท ความว่า ศาสดาจะยังไม่บัญญัติสิกขาบทแก่สาวก ไม่ยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงตลอดเวลาที่ยังไม่เกิดอาสวัฏฐานิยธรรม (ธรรมเป็นที่ตั้งอาสวะความชั่วต่างๆ เช่น การกล่าวร้ายคนอื่น ความเดือดร้อน และการจองจำ) บางอย่างในสงฆ์ เมื่อเกิดอาสวัฏฐานิยธรรมบางอย่างในสงฆ์ ตถาคตจึงจะบัญญัติสิกขาบท จะยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงแก่สาวก เพื่อขจัดธรรมเหล่านั้น พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงประโยชน์แห่งการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ คือ (๑) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ (๒) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ (๓) เพื่อข่มบुरुษผู้เก้อยาก (๔) เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุ ผู้มีศีลเป็นที่รัก (๕) เพื่อป้องกันอาสวะอันจะบังเกิดในปัจจุบัน (๖) เพื่อกำจัดอาสวะอัน จักบังเกิดในอนาคต (๗) เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส (๘) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว (๙) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม (๑๐) เพื่อเอื้อเพื่อวินัย

ในการดำรงชีวิตสมณเพศบรรพชิต ขาดไม่ได้ เช่น จีวร สบง และสังฆาฏิ จึงมีความหมายเรียกทั่วไปว่า ผ้าบังสุกุล ผ้าเปื้อนฝุ่น หรือผ้าป่า และสำคัญมาก เพราะต้องใช้ปกปิดร่างกาย ไม่ให้เกิดความละอาย ป้องกันความหนาว ร้อน เหลือบยุง และริ้น ทั้งหลายที่มารบกวนในขณะที่ประพฤติพรหมจรรย์ ผ้าบังสุกุลจีวรเป็นธุดงค์วัตรก่อนใช้จะต้องมีการสมათานธุดงค์ เป็นเครื่องมือในการประพฤติวัตรเพื่อให้เกิดคุณธรรมในด้านความสันโดษ ในผ้าบังสุกุลกิ๋งคะ และเตจีวรกังคะ ในพระไตรปิฎกบันทึกไว้ว่า บรรพชามาแล้วอาศัยผ้าบังสุกุลตลอดชีวิต จุดประสงค์การใช้ผ้าบังสุกุลเพียง ๓ ผืนก็เพื่อให้เกิด ความสันโดษ เพราะภิกษุอาศัยผู้อื่นต้องเป็นผู้เลี้ยงง่าย อยู่ง่าย เมื่อได้ผ้ามาจะต้องซัก ตากให้แห้ง นำมาตัดเย็บ ย้อมสีด้วยน้ำฝาด ที่ได้จากธรรมชาติ ไม่ฉูดฉาด ตามบรมพุทธานุญาต

ในประเทศไทย พระภิกษุแต่เดิมนั้นทรงครองจีวรแบบที่เรียกว่า ห่มมังกร หมุนลูกบวบ ทางขวาเวลาออกนอกวัด เมื่อถึงเวลาทำสังฆกรรมจะห่มผ้ารัดประคตคาดที่หน้าอก มีผ้าสังฆาฏิพาดที่ไหล่ซ้าย การทรงห่มจีวรในลักษณะเช่นนี้ปัจจุบันมีน้อยมาก เนื่องจากมีคำสั่งของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ให้พระภิกษุทั่วสังฆมณฑลทรงห่มจีวร แบบธรรมยุติกายทั้งหมด พระภิกษุส่วนใหญ่จึงทรงห่มผ้าจีวรแบบธรรมยุติกายตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบันแม้มีความแตกต่างกันบ้างก็ถือว่า เป็นการทรงห่มจีวรแบบพระสงฆ์ไทย คืออยู่ในวัดก็ทรงจีวรเฉยียงบ่า เวลาออกนอกวัดทรงจีวรคลุมไหล่ทั้งสองข้าง

รูปภาพที่ ๔.๒๘

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดสุทัศน์เทพวรารามราชวรมหาวิหาร

การทรงจีวรเป็นปริมณฑล (ห่มครบไตรจีวร) ที่เรียกว่า "ห่มดอง" กระทำโดยมีการพับจีวรเป็นทบแล้วคลี่ทาบมาที่บ่าชั้นหนึ่งก่อน แล้วจึงนำผ้าสังฆาฏิซึ่งพับเป็นผืนยาวมาพาดไหล่ด้านซ้ายของผู้ห่มก่อนที่จะนำ "ผ้ารัดอก" มารัดบริเวณอกอีกชั้นหนึ่ง เป็นการห่มที่เป็นที่นิยมทั่วไปของพระสงฆ์มหานิกาย

การทรงจีวรผ้าลดไหล่ของภิกษุแบบธรรมยุติ มีสังฆาฏิพาด "ห่มลดไหล่" "ห่มเฉียง" หรือ "ห่มเฉียงบ่า" โดยนำผ้าจีวรผืนหนึ่งมาพันตัวโดยพันเข้าเข้าหาตัวหรือที่เรียกว่า "บิดขวา" เป็นการห่มแบบธรรมยุติ (ปัจจุบันพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายส่วนใหญ่นิยมห่มแบบธรรมยุติหรือแบบรามัญโดย "บิดซ้าย" หรือห่มผ้าลูกบวบหมุนซ้าย)

รูปภาพที่ ๔.๒๙

การทรงจีวรผ้าลดไหล่ของภิกษุแบบธรรมยุติ มีสังฆาฏิพาด

การทรงผ้าจีวรเป็นปริมณฑล ที่เรียกว่า "ห่มดอง" กระทำโดยมีการพับจีวรเป็นทบแล้วคลี่ทาบมาที่บ่า ไม่มีผ้าสังฆาฏิมาพาด มีแต่ผ้า "ผ้ารัดอก" มารัดบริเวณอกอีกชั้นหนึ่ง เป็นการทรงจีวรที่เป็นที่นิยมทั่วไปของพระสงฆ์และสามเณร

รูปภาพที่ ๔.๓๐

การทรงผ้าจีวรเป็นปริณทลสามเณร

จากการศึกษาในปณทจาริกวัตร อันว่า ด้วยวัตรปฏิบัติของผู้เที่ยวบิณฑบาต ได้กล่าวถึง บทบัญญัติการศึกษาของการเที่ยวบิณฑบาตเอาไว้โดยเริ่มตั้งแต่การนุ่งห่มจีวรเพื่อออกไปบิณฑบาต จนกระทั่ง ฉัน เสร็จแล้วเก็บบาตร ความว่า “ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต เมื่อจะเข้าหมู่บ้าน พึงนุ่งห่มให้ เรียบร้อยและปฏิบัติตนขณะเข้าบ้าน ตามเสขียวัตถ”^{๑๔๙} พระภิกษุสามเณรจะต้องนุ่งห่มให้เรียบร้อย บทบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่งสบง ในเสขียวัตถ ปริณทลวรรค หมวดว่า ด้วยการนุ่งห่มเรียบร้อย กล่าวถึง พระภิกษุผู้พักอาศัยครองอันตราวาสกย่อยข้างหน้าบ้าง ข้างหลังบ้าง พวกชาวบ้านพากันตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพระสมณะเชื้อสายศากยบุตรจึงครองอันตราวาสกย่อยข้างหน้าบ้าง ข้างหลังบ้าง เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคคาม”^{๑๕๐} พระพุทธเจ้าทรงทราบจึงติเตียนว่าการกระทำ อย่างนี้มิได้ทำ คนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือทำ คนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่ง ขึ้นได้เลย และ ทรงบัญญัติว่า

ภิกษุพึงครองอันตราวาสกให้เรียบร้อยคือปิดบริเวณสะดือ บริเวณเข้าภิกษุใดไม่มื่อเพื่อ ครองอันตราวาสกย่อยข้างหน้าบ้าง ข้างหลังบ้าง ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุต่อไปนี้ ไม่ต้องอาบัติ คือ

๑. ภิกษุไม่จงใจ	๒. ภิกษุไม่มีสติ
๓. ภิกษุผู้ไม่รู้	๔. ภิกษุผู้เป็นไข้

^{๑๔๙} วิรัช ศรีเมือง, วินัยสงฆ์, (ลำปาง,พิมพ์ที่ ลำปางกัณฑ์เพ็ญ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๐.

^{๑๕๐} วิมหา.(ไทย) ๒/๕๗๖/๖๔๙

๕. ภิกษุผู้มีเหตุขัดข้อง

๖. ภิกษุวิกลจริต

๗. ภิกษุต้นบัญญัติ

เกี่ยวกับการนุ่งสบงหรืออันตราวาสก พระพุทธองค์ทรงห้ามพระภิกษุสามเณรนุ่งผ้าอย่างคฤหัสถ์คือ นุ่งผ้าแบบโจงกระเบน นุ่งปล่อยชายเหมือนนวงข้าง เหมือนหางปลา นุ่งปล่อยชาย สีแฉก ปล่อยชายคล้ายก้านตาลยกกลีบตั้งร้อย ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ล่วงละเมิด มูลเหตุเกิดจากพวกภิกษุฉัพพัคคีย์นุ่งผ้าอย่างคฤหัสถ์ความว่า

พวกภิกษุฉัพพัคคีย์นุ่งผ้าอย่างคฤหัสถ์คือ นุ่งปล่อยชายเหมือนนวงข้าง เหมือนหางปลา ปล่อยชายสีแฉก ปล่อยชายคล้ายก้านตาลยกกลีบตั้งร้อยทั้งหลาย ตำหนิประณาม โพนทนาว่า“นุ่งผ้าเหมือนคฤหัสถ์ ผู้บริโศกคาม” ภิกษุทั้งหลายลายจึงนา เรื่องนี้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงนุ่งผ้าอย่างคฤหัสถ์คือ นุ่งปล่อยชายเหมือนนวงข้าง เหมือนหางปลา ปล่อยชายสีแฉก ปล่อยชายคล้ายก้านตาลยกกลีบตั้งร้อย รูปใดนุ่งต้องอาบัติทุกกฏ”^{๑๕๑}

พระภิกษุสามเณรจะต้องนุ่งสบงให้เรียบร้อยคือด้านบนจะต้องปิดสะดือด้านล่างจะต้องปิดเข้า ให้อยู่ตรงกลางระหว่างแข้ง พับ ปล่อยสบงให้เรียบร้อย รัดประคดเอาไว้ เพื่อป้องกัน สบงหลุดถึงแม้ สบงจะอยู่ในจีวรก็ตาม ดังความในพระไตรปิฎกว่า “พึงนุ่งห่มให้เรียบร้อย ปกปิดได้มณฑล ถ้าเป็นอันตราวาสก(ผ้านุ่ง) ต้องนุ่งปิดสะดือและปิดเข้าทั้ง ๒ ข้าง คาดประคดเอาไว้”^{๑๕๒} การนุ่งให้เรียบร้อยก็เป็นการฝึกหัดพัฒนาตนของพระภิกษุสามเณร เพื่อเอื้อต่อพระวินัย และยังความศรัทธาเลื่อมใสให้เกิดแก่ชาวบ้านภิกษุพึงครองอุตราวาสกให้เรียบร้อยคือทำ ชายจีวรทั้งสองให้เสมอกัน^{๑๕๓}

เวลาที่พระภิกษุสามเณรออกไปบิณฑบาตยังหมู่บ้าน จะต้องห่มจีวรคลุมให้เรียบร้อย ไม่เปิดไหล่ไม่เดินคลุมศีรษะ ชายจีวรด้านล่างต้องไม่กวาดพื้น ให้อยู่ ระหว่างแข้ง ระดับเดียวกับสบง

^{๑๕๑} วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๘๐/๖๘.

^{๑๕๒} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๗๖/๒๔๔-๒๕๐.

^{๑๕๓} วิ.ม. (ไทย) ๒/๕๗๘/๖๕๑.

ดังปรากฏในอุปัชฌายวัตร ความว่า “พึงนุ่งให้เรียบร้อยปกปิดได้มณฑล ๓ ถ้าเป็นผ้าอุตตราสงค์ (ผ้าห่ม) ต้องห่มปิดคลุมคอและทา ชายจีวรทั้ง ๒ ข้างให้เสมอกัน”^{๑๕๔}

๔.๒.๑ เพื่อการสืบทอดพระธรรมวินัย

พระวินัย ถือว่าเป็นรากแก้วของพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงบัญญัติวินัยเอาไว้ เพราะว่าจะอาสวะหรือความประพฤติชั่วบางอย่างเกิดขึ้นในสงฆ์ ดังปรากฏในพระไตรปิฎก

๑) เพื่อการสืบทอดพระวินัย วิธีการรักษาสืบทอดพระวินัยที่ดีที่สุดก็คือ การศึกษา เรียนรู้และการประพฤติปฏิบัติตน ให้ถูกต้องตรงตามพระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติ เอาไว้ให้พระวินัยอยู่ในตัวของพระภิกษุ ไม่ว่าจะเป็บบทบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่งห่มจีวรจะต้องไม่ล่วงละเมิดสิกขาบททั้งหลาย

๒) เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เกี่ยวกับนุ่งทรงห่มจีวรในขณะบิณฑบาตของภิกษุสามเณรหรือว่าเป็นการออกไปประกาศพระพุทธศาสนาทั้งทางตรงและทางอ้อม การออกไปแสดงตัวให้ชาวบ้านได้เห็นถึงวิธีการเป็นอยู่ของนักบวชที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเรียบง่าย น้อยสันโดษเป็นเลี้ยงง่าย มีอินทริยสังวรและเมื่อมีโอกาสก็ได้แสดงธรรมโปรดชาวบ้าน ให้ตั้งอยู่ในความดี ไม่ทำชั่ว ทำจิตให้บริสุทธิ์

เพื่อรักษาพระธรรมวินัย ของพระภิกษุนั้น ถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนา เพราะบุคคลใดที่รักษาพระธรรมวินัย ย่อมได้ชื่อว่ารักษาพระพุทธศาสนา หลักในการประพฤติปฏิบัติ พระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระธรรมวินัยไว้ ด้วยเหตุผลเพราะอาสวะหรือความเสื่อมเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์พระสารีบุตรทูลถามพระพุทธเจ้าว่า “อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้พรหมจรรย์ของพระพุทธเจ้าถูกสิ้นระ พระเจ้าโกนาคนนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะ ดำรงอยู่นาน พระพุทธเจ้าข้า” พระพุทธองค์ตรัสว่า “สารีบุตร พระพุทธเจ้าถูกสิ้นระ พระพุทธเจ้านาคมนะ และพระพุทธเจ้ากัสสปะ ไม่ทรงผ่อนคลายที่จะทรงแสดงธรรมโดยพิสดารแก่สาวก สุตตะ เคยยะ เวຍยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัมภุตธรรม เวทิลละของพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์

^{๑๕๔} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๗/๒๔๔-๒๕๐.

จึงมีมาก ทรงบัญญัติไว้แก่สาวก มีการแสดงปาติโมกข์เมื่อหมดพระพุทธเจ้าและสาวกผู้ตรัสรู้ตามแล้ว สาวกชั้นหลัง ๆ เธอเหล่านั้นพาให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่นาน”^{๑๕๕}

รูปแบบการแต่งกายของพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา มีลักษณะการใช้ที่เกื้อกูลกับการประพฤติปฏิบัติพรหมจรรย์ของพระภิกษุนั้น ในที่นี้ หมายถึง การนุ่งห่มจีวรผ้าบังสุกุลที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ในพระไตรปิฎก ถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญของพระพุทธศาสนา เพราะบุคคลใดรักชากฎระเบียบที่พระองค์ทรงวางเอาไว้ ได้ชื่อว่ารักษาพระพุทธศาสนา หลักในการปฏิบัติพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยกำกับเอาไว้ด้วย เหตุเพราะความเสื่อมหรืออาสวะเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ เมื่อเกิดอาสวะฐานิยธรรมบางอย่างในพระภิกษุสงฆ์ ตถาคตจึงจะบัญญัติสิกขาบท จะยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่เหล่าสาวก เพื่อขจัดธรรมเหล่านั้นแล้ว ทรงตรัสถึงประโยชน์แห่งการบัญญัติพระวินัย

๑๐ ประการ คือ

- ๑) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์
- ๒) เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์
- ๓) เพื่อชมบุคคลผู้เกื้อยาก
- ๔) เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก
- ๕) เพื่อป้องกันอาสวะอันจักบังเกิดในปัจจุบัน
- ๖) เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต
- ๗) เพื่อความเลื่อมใสของบุคคล ที่ยังไม่เลื่อมใส
- ๘) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของบุคคลที่เลื่อมใสแล้ว
- ๙) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
- ๑๐) เพื่อถือตามพระวินัย^{๑๕๖}

พระวินัย ถือว่าเป็นรากแก้วของพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงบัญญัติวินัยเอาไว้เพราะว่า อาสวะหรือความประพฤติชั่วบางอย่างเกิดขึ้นในสงฆ์ ดังปรากฏในพระไตรปิฎก อันว่าด้วยเหตุแห่งการบัญญัติสิกขาบทความว่า

^{๑๕๕} วิ.ม.(ไทย)๑/๒๐/๑๒.

^{๑๕๖} วิ.ม.(ไทย) ๑ / ๒๐ / ๒๖.

. ศาสดาจะยังไม่บัญญัติสิกขาบทแก่สาวก ไม่ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงตลอดเวลาที่ยังไม่เกิด
 อาสวัฏฐานิยธรรม บางอย่างในสงฆ์ เมื่อเกิดอาสวัฏฐานิยธรรม บางอย่างในสงฆ์ ตถาคตจึงจะบัญญัติ
 สิกขาบท จะยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่สาวก เพื่อขจัดธรรมเหล่านั้น ^{๑๕๗}

ถ้าทุกคนสังเกตให้ดีในประโยคที่พระองค์ตรัสว่า “เราจักบัญญัติสิกขาบท ^{๑๕๘} แก่ภิกษุ
 ทั้งหลายอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ” ประโยคดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่พระองค์ตรัสในคราวก่อน
 ที่จะมีการบัญญัติพระวินัย และไม่ใช่พระองค์ทรงตรัสแค่ครั้งเดียวเท่านั้น แต่กลับเป็นประโยค
 ที่พระองค์ทรงตรัสซ้ำๆ ซ้ำๆ กันบ่อยมาก ตรัสแทบทุกคราวที่พระองค์จะทรงบัญญัติสิกขาบท โดย
 ที่พระองค์จะทรงตรัสถึงประโยชน์ ๑๐ ประการเหล่านี้อีกก่อนค่อยบัญญัติสิกขาบท ธรรมดา
 ของพระพุทธเจ้าผู้เป็นสัพพัญญูนั้น ย่อมจะตรัสเฉพาะสิ่งที่เป็นประโยชน์ ถึงแม้ว่าพระองค์จะตรัส
 แค่ครั้งเดียว ชาวพุทธก็ต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวด แต่นี่กลับเป็นสิ่งที่พระองค์ทรงตรัสซ้ำๆ ซ้ำแล้ว
 ซ้ำอีกถ้าทุกคนสังเกตให้ดีในประโยคที่พระองค์ตรัสว่า “เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย
 อาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ” ประโยคดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่พระองค์ตรัสในคราวก่อนที่จะมีการ
 บัญญัติพระวินัย และไม่ใช่พระองค์จะทรงตรัสแค่ครั้งเดียวเท่านั้น แต่กลับเป็นประโยคที่พระองค์
 ทรงตรัสซ้ำๆ ซ้ำๆ กันบ่อยมาก ตรัสแทบทุกคราวที่พระองค์จะทรงบัญญัติสิกขาบท โดยที่พระองค์
 จะทรงตรัสถึงประโยชน์สิบประการเหล่านี้อีกก่อนค่อยบัญญัติสิกขาบท ธรรมดาของพระพุทธเจ้าผู้เป็น
 พระสัพพัญญูนั้น ย่อมจะตรัสเฉพาะสิ่งที่เป็นประโยชน์ถึงแม้ว่า พระองค์จะตรัสแค่ครั้งเดียว ชาวพุทธ
 ก็ต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดอยู่แล้ว แต่นี่กลับเป็นสิ่งที่พระองค์ตรัสซ้ำๆ ซ้ำแล้วซ้ำอีก

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงตรัสถึง เหตุฝ่ายต่ำ ๕ ประการ ซึ่งเป็นสาเหตุให้พร้อมพระ
 สัทธรรมเสื่อนั้นคือ

“ดูก่อนกัศสป เหตุฝ่ายต่ำ ๕ ประการเหล่านี้ ย่อมเป็นไป
 ไปพร้อมเพื่อความพินเพื่อน เพื่อความเลือนหายแห่งพระสัทธรรม
 เหตุฝ่ายต่ำ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก
 อุบาสิกาในธรรมวินัยนี้ ไม่เคารพยำเกรงในพระศาสดา ๑
 ในพระธรรม ๑ ในพระสงฆ์ ๑ ในสิกขา ๑ ในสมาธิ ๑

^{๑๕๗} วิ.มหา. (ไทย) ๑ / ๒๑ / ๑๓ - ๑๔.

^{๑๕๘} องทสก.(ไทย) ๒๔/๓๑/๘๑-๘๒.

เหตุฝ่ายต่ำ ๕ ประการเหล่านี้แล ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อความ ฟ้นเพื่อนเพื่อความเลือนหายแห่งพระสัทธรรม”

ตามพุทธพจน์นั้น ความไม่ยำเกรงในพระศาสดา ในสิกขาเป็นเหตุให้เกิดทั้งความฟ้นเพื่อนและความเลือนหายในพระสัทธรรม ในความคิดของผู้เขียนนั้น สิ่งที่พระองค์ตรัสนั้นอีกนัยหนึ่งเป็นเหมือนกับการบอกเตือนกับพุทธบริษัท ๔ ไว้ล่วงหน้าเพื่อเตรียมรับมือกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นว่า ในภายภาคหน้าหลังจากที่พระองค์ปรินิพพาน จะมีเหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้น นั่นคือความไม่เคารพยำเกรง ในพระศาสดาความไม่เคารพยำเกรงในสิกขา ซึ่งเป็นเหตุฝ่ายต่ำที่จะทำให้พระสัทธรรมฟ้นเพื่อน ซึ่งพุทธบริษัท ๔ เมื่อได้รับรู้แล้วก็ต้องมีความระมัดระวังสอดส่องและควรเตรียมความพร้อมอย่างเต็มที่เพื่อรับมือและยับยั้งกับเหตุฝ่ายต่ำเหล่านี้เมื่อสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นมาแต่มิใช่ให้พุทธบริษัท ๔ ไปร่วมผสมโรงสนับสนุน หรือทำตัวกลมกลืนเนียนไปกับเหตุการณ์ฝ่ายต่ำ ๕ ประการเหล่านี้ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดความฟ้นเพื่อน และเลือนหายแห่งพระสัทธรรม และประโยชน์ของจีวรยังมีอีกดังนี้คือ (๑) เพื่อใช้ปิดกั้นความละอายของพระภิกษุเพื่อไม่ให้เกิดความเก้อ (๒) เพื่อใช้ปิดบังสัตว์ผู้มเกลดต่าง (๓) เพื่อใช้ปิดบังความร้อนหนาว เป็นต้น

๔.๒.๒ เพื่อรักษาข้อวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์

พระสงฆ์มีความสำคัญยิ่งต่อสังคมไทย พระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้อบรมสั่งสอนให้ชาวพุทธประกอบกรรมดี และเป็นผู้นำชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมที่ดีด้วย พุทธศาสนิกชนจึงควรปฏิบัติ ต่อพระสงฆ์ด้วยความเคารพยกย่องที่บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา ใจ

สังคมไทยถือว่าชายไทยทุกคนควรอุปสมบทเป็นพระสงฆ์เพื่อศึกษาและปฏิบัติพระธรรมวินัยซึ่งช่วยอบรมให้เป็นคนดี ตลอดจนเป็นการทดแทนบุญคุณบิดามารดา นอกจากนี้ วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ก็เป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่คนในสังคม

หน้าที่สำคัญของพระสงฆ์คือการสืบทอดพระพุทธศาสนา อบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ให้เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนในขณะเดียวกันยังเป็นผู้นำทางสังคมด้วย เห็นได้จากการพัฒนาความเจริญต่างๆ ของท้องถิ่น มักจะมีพระสงฆ์เป็นแกนนำ โดยมีประชาชนร่วมมือร่วมใจด้วยความศรัทธา พระสงฆ์จึงมีความสำคัญและ

มีบทบาทต่อสังคมไทยเป็นอย่างมาก พุทธศาสนิกชนจึงควรปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ให้เหมาะสมด้วยความเคารพยกย่อง

๔.๒.๓ เพื่อส่งเสริมศรัทธาเลื่อมใสของพุทธบริษัท

ส่งเสริมศรัทธาเลื่อมใสของพุทธบริษัทหน้าที่ในการปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนา เมื่อฝึกฝน อบรมตนให้พร้อมทั้งด้าน ศิล สมาธิ และปัญญาแล้ว พระสงฆ์ยังจะต้องปฏิบัติภารกิจที่สำคัญ คือ การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า การเผยแผ่พระธรรมจะได้ผลดีนั้น พระสงฆ์ต้องทำตนให้เป็น “กัลยาณมิตร” คือเพื่อนที่แท้ ที่คอยชี้แนะแนวทางให้พุทธศาสนิก ด้วยความหวังดี ซึ่งขอกกล่าวโดยสรุป ๕ ประการ คือ

๑) สร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาและทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี พระสงฆ์ต้องพยายามชักชวนและชี้แจงให้ประชาชนเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ให้มั่นใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่น ถ้ามีบางคนเข้าใจว่าพระพุทธศาสนาสอนหลักธรรมที่สูงเกินไปกว่าสามัญชนจะปฏิบัติได้ ก็ชี้แจงให้เขาเข้าใจว่า ที่จริงแล้วพระพุทธศาสนาสอนธรรมะไว้ถึง ๓ ระดับ คือระดับพื้นฐาน เน้นไปที่การประสบความสำเร็จ การมีความสุขแบบชาวโลก การพึ่งตนได้ทางเศรษฐกิจระดับกลาง เน้นไปที่ความมีคุณธรรมจริยธรรมและ ระดับสูง เน้นไปที่การลดละกิเลสได้เด็ดขาด ธรรมะคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงเหมาะแก่คนทุกระดับ ใครพอใจหรือมีความสามารถปฏิบัติได้แค่ไหนก็เอาแค่นั้น แล้วคอยพัฒนาให้ก้าวสูงขึ้นไปตามลำดับ

อนึ่ง วิธีสร้างศรัทธาที่ดีที่สุดก็คือการสอนด้วยตัวอย่าง พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบงดงามไปด้วยศีล สมบูรณ์ไปด้วยคุณธรรม มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ถึงจะไม่สั่งสอนอะไรใครมากก็ทำให้ผู้พบปะเสวนาด้วยความเลื่อมใสได้เป็นอย่างดี

๒) สร้างความรู้เข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ในบางครั้งบางคนอาจจะไม่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มิใช่เพราะพระพุทธศาสนาสอนไม่ดี แต่เพราะไม่เข้าใจหรือเข้าใจผิดจึงเหมาเอาว่าพระพุทธศาสนาไม่ดี ไม่น่าเลื่อมใสศรัทธา ยกตัวอย่างเช่นกล่าวหาว่าพระพุทธศาสนาสอนหลักธรรมที่ขัดกับการพัฒนาคนและสังคม เพราะพระพุทธศาสนาสอนให้กำจัดตัณหา โดยเขาให้เหตุผลว่า การจะพัฒนาอะไรได้นั้น ต้องเร้าให้เกิดความอยาก เกิดความต้องการเมื่อ

ต้องการมากๆ ก็จะกระทำหรือพัฒนาตนเอง พระพุทธศาสนาสอนให้ละความอยากก็เท่ากับสอนให้คนงอมืองอเท้าไม่สร้างสรรค์นั่นเอง

พระสงฆ์ผู้เผยแผ่ธรรมะจะต้องสามารถชี้แจงให้เกิดความเข้าใจให้ได้ว่า ความอยากที่เรียกว่า “ตัณหา” นั้นเป็นความโลภและทุจริต คนที่อยากด้วยอำนาจความโลภและทุจริต ย่อมจะกระทำการอะไรเพื่อตนเองและสร้างความเดือดร้อนแก่สังคมเป็นอย่างมาก ถ้ายิ่งร้ายให้คนเกิดความอยากชนิดนี้มากเท่า สังคมก็จะเต็มไปด้วยคนโลภ คนทุจริต คนที่เอาใจเอาเปรียบสังคมหาความสงบสุขได้ยากความอยากอย่างนี้พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้พยายามลดละให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้แต่ความอยากสร้างสรรค์ เช่น อยากทำความดี อยากช่วยเหลือคนอื่น อยากเรียนหนังสือให้มีความรู้มากๆ เพื่อออกไปรับใช้ชาติทานเรียกว่า “ธรรมฉันทะ” คนที่มีความอยากชนิดนี้เป็นคนไม่โลภ ไม่ทุจริต จะตั้งหน้าตั้งตาทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ความอยากชนิดนี้เท่านั้นที่สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง สรุปให้เข้าใจง่ายๆ ก็คือ “พระพุทธศาสนาสอนให้กำจัดความอยากที่เรียกว่าตัณหา แต่ให้พัฒนาความอยากที่เรียกว่า ธรรมฉันทะ”

๓) สอนให้ละความชั่ว คนทุกคนชอบความดีเกลียดความชั่ว แต่ทั้งๆ ที่ชอบความดีเกลียดความชั่ว ในบางครั้งบางคนก็อดทำความชั่วไม่ได้ เพราะความหลงผิดบ้าง เพราะจิตใจไม่เข้มแข็งพอบ้างหน้าที่ของพระสงฆ์อีกประการหนึ่งก็คือ พยายามหาวิธีให้คนละทำความชั่วแต่ให้พึงทำความดีให้ได้สิ่งใดบอกให้เข้าใจได้ก็บอก สิ่งใดบอกด้วยปากไม่ได้ผลก็ต้องทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ดังกรณีสมเด็จพระพุทธอาจารย์ (โต) เดินไปเห็นเนื้อติดบ่วงนายพรานอยู่จึงปล่อยเนื้อตัวนั้นแล้วเอาบ่วงผูกขาตนเองแทน เมื่อนายพรานเจ้าของบ่วงมาพบเข้า จึงสำนึกว่าท่านมาแสดงปริศนาธรรมมาสั่งสอนตนให้งดเว้นการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ซึ่งนายพรานก็ยอมทำตามคำสั่งสอนของสมเด็จพระพุทธอาจารย์ จึงเลิกอาชีพการเป็นนายพรานนับตั้งแต่บัดนั้น ดังนี้ เป็นต้น

๔) สนับสนุนให้ทำความดี พระสงฆ์ต้องสร้างเสริมกำลังใจให้คนทำความดี มีเทคนิควิธีแนะนำที่เหมาะสมแก่บุคคล เพราะคนเรานั้นมีพื้นฐานและความสนใจไม่เหมือนกัน ผู้สอนจึงต้องรู้จักปรับวิธีการแนะนำสั่งสอนให้เหมาะสมแก่คนแต่ละคนว่าจะเป็นเรื่องใด ดังกรณีผู้ปฏิบัติสมาธิปนกับอาจารย์สอนสมาธิรูปหนึ่งว่า เขาหมดกำลังใจปฏิบัติแล้วยิ่งปฏิบัติเท่าใดก็มีแต่ความฟุ้งซ่านไม่ได้ผลอะไรเลยอาจารย์ตอบว่า “อย่างน้อยโยมก็ได้แล้ว คือ ได้ความรู้ว่าจิตโยมฟุ้งซ่าน ถ้าปฏิบัติต่อไปเรื่อยๆ โยมก็อาจจะได้มากกว่านี้ ขอให้ทำต่อไปเถอะ ความดีมิใช่ว่าทำได้ในภายในวันสองวันอย่าง

นี่เป็นต้น

๕) สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพไว้สืบทอดพระพุทธศาสนา ถึงพระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วพระธรรมวินัย (พระพุทธศาสนา) ก็ยังคงอยู่ เพราะได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันมาพุทธบริษัททั้งหลายโดยเฉพาะภิกษุบริษัทมีหน้าที่สืบทอดพระพุทธศาสนาโดยตรงจึงต้องสร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพไว้ด้วย

การสร้างบุคลากรไว้สืบทอดพระพุทธศาสนานั้น เปรียบได้ดังตระกูลที่ไม่มีทายาทสืบทอด แม้จะมั่งคั่งมั่นคงเพียงใดในเบื้องต้น ในที่สุดก็จะอยู่ไม่ได้ เฉกเช่นเดียวกับพระพุทธศาสนา แม้จะมีคำสอนที่ดีพิเศษเพียงใด ถ้าขาดศาสนทายาทสืบทอดตอๆ กันมา ก็สูญสลายไปเช่นกัน” ฉะนั้น พระสงฆ์ที่มองการณ์ไกลท่านจึงพยายามสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ ไว้สืบทอดพระพุทธศาสนา ให้มั่นคงสถาพรต่อไป

การแต่งกายของภิกษุที่มีความสัมพันธ์กับความรู้สึก ของผู้ที่พบเห็นหรือการอยู่ร่วมกัน นั้นก่อให้เกิดความเคารพน่านับถือ น่าเลื่อมใสศรัทธา น่าเกรงขาม เพราะว่าการแต่งกายจะบ่งบอกถึงลักษณะอุปนิสัยของแต่ละบุคคล อุปติสสมาณพได้เห็นเกิดศรัทธาในท่านพระอัสสชิตั้งใจความว่า “เข้าวันหนึ่งพระอัสสชิต่าน ถือบาตร ครองจีวรแล้วออกบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์ด้วยอิริยาบถอันสงบบารวมขณะเดินบิณฑบาตอยู่นั้นประทับใจมาณพหนุ่มนามว่าอุปติสสะ ที่เห็น”^{๑๕๙} เมื่อมาณพหนุ่มได้เห็นเกิดความคิดว่า บรรพชิตเช่นนี้มิเคยได้เห็นจึงติดตามขอให้แสดงธรรมแต่โดยย่อท่านอัสสชิตจึงกล่าวคาถาอันเป็น “แก่น” แห่งอริยสัจ ๔ ให้ฟัง

การแต่งกาย หรือ การห่มจีวร สำรวมอินทรีย์ และสำรวมอิริยาบถขณะยืน เดิน นั่ง นอน และการนุ่งห่มจีวรที่ได้ ตามลักษณะที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ เรียกว่า ปริณชัลการ ห่มจีวรของภิกษุนั้นถือว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้อิริยาบถ เป็นตัวแสดงออกทางกาย นอกจากการแสดงธรรมคำสอนแล้ว ทุกส่วนของอวัยวะของพระภิกษุที่มีอยู่ พร้อมทั้งการสำรวมระมัดระวังอินทรีย์ทั้ง ๖ คือ หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นการเกื้อกูลการประพฤติพรหมจรรย์ของพระสงฆ์และอาสวะที่พึงละ ด้วยการพิจารณาโดยแยบคายแล้ว จึงใช้สอยจีวร ผ้าห่ม เพียงเพื่อบำบัดความหนาว ความร้อน บำบัดสัมผัสอันเกิดจากเหลือบ ยุง ลมแดด และสัตว์เรื้อยคลานเพียงเพื่อ

^{๑๕๙} ธรรมสภา, อสีติมหาเถระสาวก ๘๐ พระอรหันต,(กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่สถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๓๐

ปกปิดอวัยวะที่ให้เกิดความละอาย การเป็นสาวกโดยตรงที่เป็นบุคคลากรสำคัญในการเผยแผ่ พระธรรม คำสอนของพระพุทธองค์ ในพุทธบริษัทสี่นี้มีส่วนสำคัญทั้งหมด แต่ที่สำคัญมากก็คือ พระสงฆ์ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์จะต้องเป็นผู้ถึงพร้อมทาง กาย วาจา ใจ ทางกายก็เรียบร้อยด้วยอิริยาบถการยืน เดิน นั่ง นอน วาจาก็เป็นผู้ที่มีอุสุภปฏิปโน คือ ผู้ที่ชื่อตรงทางใจก็เป็นผู้บริสุทธิ์มีเมตตากรุณา ห่มผ้าจีวร ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ เกื้อกูลต่อพระธรรมวินัย และสืบอายุพระพุทธศาสนา ดังเช่นภาพนี้

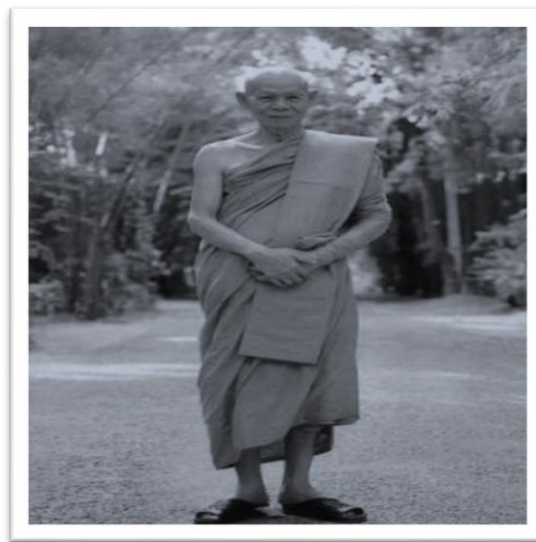

รูปภาพที่ ๔.๓๑

เป็นภาพที่ห่มจีวรที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย คือ ดูแล้วน่าเคารพและน่าเชื่อถือมาก และมี การครองจีวรของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีหลักฐานที่ชัดเจนมากในราวศตวรรษที่ ๑๒ หรือราว พ.ศ. ๑๗๐๐ -๑๘๐๐ ศูนย์กลางสำคัญของพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท ในขณะนั้นมี ๓ แห่งด้วยกัน แต่ละแห่งเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่กัน แต่ใช้ภาษาบาลีเช่นเดียวกัน และมีการแลกเปลี่ยน อุปฌาย์และคัมภีร์ต่างๆ ระหว่างกัน อันได้แก่ วัดมหาวิหาร ในศรีลังกาอาณาจักรของชาวพยูทางตอนเหนือของพม่า อีกแห่งหนึ่ง อาณาจักรทวารวดีแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา คัมภีร์เก่าแก่ของชาวพยูได้รับการแปลเป็นภาษามอญและต่อมาพม่าก็ได้แผ่อิทธิพลไปครอบครองดินแดนนี้ด้วยจึงได้แปลคัมภีร์เหล่านี้เป็นภาษาพม่าในสมัยต่อมา สิ่งที่น่าจะเป็นผลโดยตรง คือ การเกิดวิธีทรงห่มจีวรของพระพม่าและมอญที่แตกต่างออกไปจากศรีลังกาของจีวรก็หลากหลายออกไปด้วย การห่มจีวรของพระในประเทศไทยก็ได้รับอิทธิพลการห่มจีวรจากทั้งสองประเทศ คือ ศรีลังกา และมอญ^{๑๖๐}

^{๑๖๐} <http://www.teenpath.net>.แหล่งที่มา,(ออนไลน์)[http:// wbs.mbu.ac.th/th](http://wbs.mbu.ac.th/th). (๑๓ ก.ย.

การครองจีวรของภิกษุอีกรูปแบบหนึ่งที่พุทธศาสนิกชนเห็นแล้วน่าเกรงขามนั้นหมายถึง พระชั้นผู้ใหญ่ที่ทรงครองจีวรดูแล้วมีอำนาจมีบารมีสูง เกิดศรัทธาเลื่อมใส เมื่อได้เข้ากราบไหว้ หรือได้ สันทนาปัญหาธรรมกับท่าน ดังเช่นภาพนี้ (หน้า ๙๘)

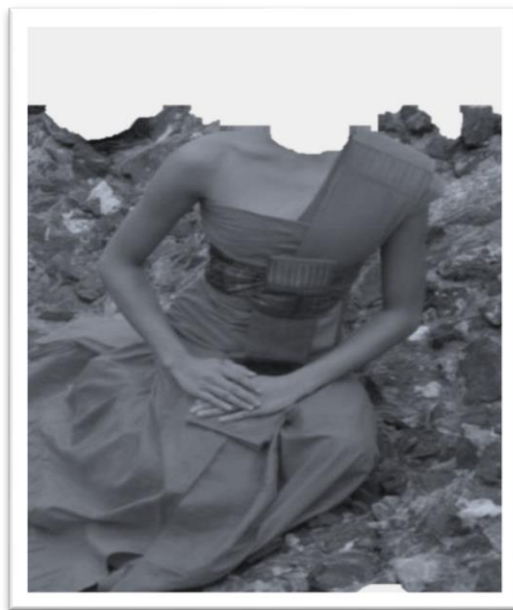
รูปภาพที่ ๔.๓๒

พระราชสังวรญาณ (พุทธ ฐานิโย)

วัดป่าสาละวัน อำเภอเมืองนครราชสีมา เป็นพระเกจิอาจารย์อีกท่านหนึ่งแห่งดินแดน อีสาน

เป็นที่เคารพศรัทธา กราบไหว้ บูชาและน่าเกรงขาม ของพุทธศาสนิกชนทุกยุคสมัย การทรงห่มจีวรของภิกษุในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาท จะสังเกตได้จะมีการห่มอยู่ ๔ รูปแบบ คือ ห่มคลุม, ห่มลดไหล่, ห่มดอง, และห่มมังกร พระเถรวาทธรรมยุติ จะห่มคลุม และห่มลดไหล่ส่วน มหานิกายจะห่มมังกร และห่มดอง แต่ในต่างจังหวัดโดยส่วนมาก มหานิกายก็จะห่มจีวรแบบธรรมยุติ เป็นส่วนใหญ่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการห่มจีวรใดๆ ทั้งสิ้นจึงทำให้พระพุทธรูปศาสนาเถรวาท ในประเทศไทยนับว่ามีความมั่นคง ตามที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎกไว้ว่า “ นิกายเถรวาทนิกายเดิมใน พระพุทธรูปศาสนายึดหลักธรรมคำสอนเดิม โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมหรือตัดทอนแต่ประการใด หมายถึงกลุ่มที่กระทำสังคายนาครั้งที่ ๒ มีพระยสกาภิณฑบุตรเถระเป็นต้น”^{๑๖๑}

^{๑๖๑} วิ. จ. (ไทย) บทหน้า ๗/ ๕๒

รูปภาพที่ ๔.๓๓

การห่มจีวรที่บ่ง บอกถึงสภาวะบกพร่องทางจิตใจที่พยายามดัดแปลงการแต่งกายของ ภิกษุสามเณร ดัดจริตออกไปเป็นบัณฑิต มีทั้งน่ารัก และน่าเกลียดของชาวพุทธที่พบเห็นมีทั้งทา ปากด้วยลิปสติกสีแดง และห่มจีวรเกะออก แปกแหวกแนวของสามเณรไปดังเช่นในภาพ (รูปภาพที่ ๔.๓๓)

๔.๓ คุณค่าแท้ความสำคัญของจีวร

ผ้าจีวรที่พระภิกษุในพระพุทธศาสนาใช้สอยอยู่เป็นประจำ มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต อย่างเช่น จีวร สบง และสังฆาฏิ เป็นบริวารที่ต้องใช้เพื่อปกปิดร่างกาย ใช้ป้องกันความหนาว ร้อนและ เหลือบุง ดังที่พุทธพจน์ตรัสความสำคัญเกี่ยวกับจีวรว่า “เพื่อบำบัดความหนาว เพื่อบำบัดความร้อน เพื่อบำบัดสัมผัสแห่งเหลือบุง ลมแดด และสัตว์เลื้อยคลาน เพื่อปกปิดอวัยวะที่ให้ความละอายกำเริบ เป็นกำหนดเท่านั้น” เพราะ ฉะนั้น ผ้าไตรจีวรนี้จึงเป็นบริวารที่สำคัญยิ่งเป็นสัญลักษณ์ ที่บ่งบอกถึง เอกลักษณะของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เป็นส่วนที่เกื้อกูลต่อการประพฤติพรหมจรรย์ คือการ ปฏิบัติธรรมและถือว่าเป็นผ้าที่มีความศักดิ์สิทธิ์อยู่ในตัว ภิกษุจะเอามานุ่งห่มได้จะต้องผ่านขบวนการ บวชที่ถูกต้องตามพุทธบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้และก่อนจะใช้สอยต้องมีการอธิษฐานก่อน ใช้สอย

สมัยพุทธกาล ท่านพระอนุรุทธเถระจำพรรษาอยู่ที่เวฬุวัน เมืองราชคฤห์จีวรที่ท่านใช้ผู้นั้นเก่ามากท่านจึงแสวงหาผ้าบังสุกุลตามกองขยะ กองหยากเยื่อเพื่อนำมาทำจีวร ครั้งนั้นอดีตภรรยาเก่าของท่านชื่อ ซาลินี ซึ่งจุดได้เกิดเป็นเทพธิดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เห็นพระเถระแสวงหาผ้าผู้นั้นเกิดความเลื่อมใสศรัทธา จึงนำผ้าทิพย์มาจากสวรรค์ ลงมายังโลกมนุษย์และคิดว่า “ถ้าเรานำเข้าถวายโดยตรง พระเถระคงไม่รับแน่” จึงหาอุบายซุกผ้าฝืนนั้นในกองขยะกองหยากเยื่อ มีชายผ้าโผล่ออกมาเพื่อให้พระเถระได้เห็น ในขณะที่พระเถระกำลังเดินมุ่งหน้าไปทางนั้น พระเถระเห็นชายผ้าฝืนนั้นแล้วตั้งออกมาพิจารณาเป็นผ้าบังสุกุลและคิดว่า “ผ้าฝืนนี้เป็นผ้าบังสุกุลที่มีคุณค่ายิ่งนัก” แล้วนำสู่อารามเพื่อทำจีวร”^{๑๖๒}

การใช้จีวรในทางพระพุทธศาสนา ถือว่ามีความสำคัญและมีความจำเป็นที่สุดทั้งนี้ก็เพราะว่าพระภิกษุและสามเณรต้องใช้สอยเครื่องอัฐบริวารเหล่านั้น หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต พึงจะต้องศึกษาให้แจ่มแจ้งตามหลักพระพุทธบัญญัติในพระไตรปิฎก ในฐานะเป็นเครื่องบริวารอุปโภคบริโภค ที่ทำให้พระภิกษุและสามเณรนั้นดำรงตนอยู่ได้ตามอัตภาพและตามความเหมาะสมในเพศของนักบวช อนึ่ง กล่าวคือ ความเป็นอยู่ของพระภิกษุสงฆ์นั้นเองครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งประโยชน์การใช้จีวรของภิกษุและสามเณรดังนี้

การใช้จีวรในสมัยพุทธกาลนั้น เป็นการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคของพระภิกษุสงฆ์ที่มีอยู่ด้วยกัน ๔ อย่าง ที่ต้องมีการพิจารณาก่อนการใช้สอย ได้แก่ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค คือ (คิลานปัจจัยเภสัชบริวาร) ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอเฉพาะแต่จีวร ดังที่มีปรากฏในพระวินัยปิฎก ที่มีความเกี่ยวข้องกับกฎระเบียบและข้อปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์เกี่ยวกับจีวรที่พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงได้วางกฎเกณฑ์ และบทบัญญัติเป็นสิกขาบท ที่ทรงห้ามหรือทรงอนุญาตให้ใช้สอยเครื่องบริวารเหล่านั้นได้ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงวางข้อกำหนดเกี่ยวกับจีวรทรงอนุญาตให้ภิกษุมีไตรจีวร และทรงอนุญาตให้พระภิกษุรับจีวรจากผู้มีศรัทธานำมาถวายอีกหลายชนิดและไม่ทรงอนุญาตการใช้จีวรอีกหลายชนิดเช่นกัน แน่นนอนที่เดียวว่าจะต้องมีกรณีที่พวกภิกษุปฏิบัติผิดระเบียบเกี่ยวกับจีวรกันมาก พระพุทธองค์ทรงกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้ คือ (๑) บทบัญญัติที่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร (๒) บทบัญญัติที่ไม่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร

^{๑๖๒} <http://th.wikipedia.org/wiki/sangkapan.com/piteethoomboon09.html>.แหล่งที่มา,(ออนไลน์)

พร้อมทั้งพระพุทธรองค์ทรงมอบหมายภาระกิจนี้ให้พระอุปฌาย์บอกกุลบุตรที่บวชเข้ามาใหม่ เกี่ยวกับปัจจัยเครื่องอาศัยของภิกษุและสามเณร ได้แก่นิสสัย คือเครื่องอาศัย ที่มีอยู่ ๔ อย่างได้แก่ เทียวบิณฑบาต ๑ นุ่งห่มผ้าบังสุกุล ๑ อยู่โคนไม้ ๑ ฉนียดองด้วยน้ำมูตรเน่า ๑ โดยจะกล่าวถึงเฉพาะนิสสัยข้อที่ ๒ ทั้งนี้ก็เพราะว่า มีความหมายที่เกี่ยวข้องกับเครื่องนุ่งห่มที่ผู้วิจัยได้นำเสนอในงานวิจัยนี้ ดังที่มีปรากฏความว่า “พระอุปฌาย์ต้องบอกกุลบุตรเป็นอันดับแรกๆ ในการใช้สอยเครื่องบริขารนั้น ได้แก่ นุ่งห่มผ้าบังสุกุล เรียกว่า เป็นกรณีกิจที่พึงกระทำ”^{๑๖๓}

พระพุทธรเจ้าวางบทบัญญัติที่ทรงอนุญาตให้ใช้จีวร ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก ทั้งนี้ก็เพราะว่า เมื่อพระพุทธรเจ้าทรงได้วางกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ที่ถือได้ว่าเป็นข้อปฏิบัติพึงกระทำและประพฤติปฏิบัติตามที่จะต้องล่วงละเมิดในสิกขาบท ที่เรียกว่า ต้องอาบัติ ในอาบัตินั้นจะมีหนักบ้าง เบาบ้าง ตามมูลเหตุที่ได้ล่วงละเมิดข้อห้ามในสิกขาบทนั้นๆ ตามเหตุปัจจัยที่ได้กระทำ เพราะฉะนั้นในบทบัญญัติที่ทรงอนุญาตนี้ผู้วิจัยจึงจำแนกได้ว่า ในการใช้สอยปัจจัย ๔ อย่าง หรือเรียกว่าบริขารอุปโภคบริโภค ที่มีปรากฏในพระวินัย ที่มีอยู่ ๖ อย่างดังนี้คือ

๑) การอธิษฐานจีวรพบว่า ตามหลักพระวินัยบัญญัติ นั้น ต้องแยกผ้าแต่ละอย่าง อธิษฐานคือ ตั้งหรือกำหนดไว้เป็นของประจำตัว วิธีอธิษฐานคือใช้มือสัมผัสในใจหรือเปล่งวาจา ก็ได้โดยแยกอธิษฐาน คือคำพิณฑุผ้าและคำอธิษฐานใช้มีอยู่ ๕ ประเภทด้วยกัน คือ (๑) สังฆาฏิ (ผ้าทาบ) (๒) อุตตราสงค์ (จีวร) (๓) อันตราวาสก (สบง) (๔) วัสสิกสาฎก (ผ้าอาบน้ำฝน) (๕) ปัตตัง (บาตร)

ดังนั้นในการใช้อัฐบริขารเหล่านี้ต้องทำการพิณฑุและอธิษฐานใช้ คือ (๑) สังฆาฏิอธิษฐานว่า “อิมิ สังฆาฏิ อธิษฐานามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าสังฆาฏิ (๒) อุตตราสงค์อธิษฐานว่า “อิมิ อุตตราสงค์ อธิษฐานามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าอุตตราสงค์ (๓) อันตราวาสกอธิษฐานว่า “อิมิ อันตราวาสก อธิษฐานามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าอันตราวาสก (๔) วัสสิกสาฎกอธิษฐานว่า “อิมิ วัสสิกสาฎก อธิษฐานามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานผ้าผืนนี้เป็นผ้าวัสสิกสาฎก (๕) ปัตตังอธิษฐานว่า “อิมิ ปัตตัง อธิษฐานามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าอธิษฐานบาตรลูกนี้เป็นปัตตัง เพราะฉะนั้นในการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคเหล่านี้ กระทำให้ถูกต้องตามหลักพระวินัย

^{๑๖๓} วิ.ม. (ไทย) ๔/๗๓/๑๐๐-๑๐๒.

บัญญัติแล้วถือได้ว่าไม่ทำการล่วงละเมิดข้อห้าม ดังปรากฏความคือ “สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้กล่าวเอาไว้ในวินัยมุข เล่ม ๒ ว่าการใช้สอยบริวารเหล่านี้ ต้องการทำพินทุและอธิษฐาน เช่น ผ้านุ่ง ห่มก็ดี ผ้าใช้สอยก็ดี ที่ทรงอนุญาตให้มีไว้สำหรับตัวได้โปรดให้อธิษฐาน คือตั้งเอาไว้สำหรับเป็นของนั้นๆ ดังนี้เป็นต้น”^{๑๖๔}

๒) การทำพินทุจีวร การทำพินทุจีวรพบว่า ในบทบัญญัตินี้ พระพุทธเจ้าเมื่อพระองค์ทรงคราวที่ต้องบัญญัติวินัย (อาณาปาติโมกข์) จึงทรงบัญญัติสิกขาบท (ศีล) เกี่ยวกับจีวรไว้เรียกว่า จีวรวรรค ที่มีปรากฏอยู่ ๑๐ สิกขาบท เพราะตั้งตามความแห่งสิกขาบทในวรรคนี้ ที่ว่าด้วยเรื่องจีวรทั้ง ๑๐ สิกขาบท จีวรวรรคนี้ หมายถึง ผ้า ๓ ผืน คือ อันตราวาสก ได้แก่ (ผ้านุ่ง) อุตตราสงค์ ได้แก่ ผ้าห่ม) และสังฆาฏิ ได้แก่ (ผ้าห่มซ้อนนอก) เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์รับถวายไตรจีวรจากคหบดีได้ นอกจากการแสวงหาผ้าบังสุกุลตามคำกราบทูลขอพรของหมอชีวกโกมารภัจ และมีจีวรอีกหลายชนิด เช่น อติเรกจีวร “ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ใช้สอยได้ ดังที่มีปรากฏความว่า ก่อนอื่นพระภิกษุสงฆ์ใช้ไตรจีวร หรืออัฐฐบริวารเหล่านี้ ต้องทำการพินทุคือทำเป็นจุดเพื่อทำให้เสียหรือเรียกว่า (ตานิ) ที่มีปรากฏให้เห็นจากริมของจีวร สบง และสังฆาฏิ ดังปรากฏความต่อไปนี้ คือ คำพินทุได้แก่ “ อิมิ พินทุกุป กโรมิ ” ในการกล่าวจะเปล่งวาจาหรือภาวนาในใจก็ย่อมได้ ดังนั้นจึงแสดงว่าผ้าเหล่านั้นได้ผ่านการทำพินทุเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และถูกต้องตามหลักพระวินัยบัญญัติ”^{๑๖๕}

๓) การวิกัปจีวร พระภิกษุพึงกระทำการต่างๆ อย่างใดอย่างหนึ่งในจำนวน ๑๐ ข้อ เหล่านี้ ถือว่าล่วงละเมิดข้อกำหนดเกี่ยวกับจีวร ต้องอาบัตินิสสัคคิยาปาจิตตีย์ (อาบัติปาจิตตีย์ที่ทำให้สละสิ่งของ) ดังนั้นจึงมีการกระทำในสิ่งต่างๆ เกี่ยวกับการใช้จีวรให้ถูกต้องตามหลักพระพุทธบัญญัติ มีอยู่ ๒ อย่างด้วยกัน คือ ที่มีปรากฏความว่า คำว่า “อติเรกจีวร” ในข้อที่ ๑ สัมพันธ์กับคำว่า “จีวรกาล” อติเรกจีวรหมายถึงจีวรที่เกินจากไตรจีวร ซึ่งภิกษุจำพรรษาแล้วไม่ได้กรานกฐินอยู่ในช่วง แรม ๑ ค่ำเดือน ๑๑ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ รวมเวลา ๑ เดือน ถ้าภิกษุได้กรานกฐินจีวรกาลก็จะขยายออกไปถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ รวมเวลา ๕ เดือน พ้นจากกำหนดจีวรแล้วภิกษุจะเก็บอติเรกจีวรไว้ได้เพียง ๑๐ ราตรี ซึ่งก่อนที่จะพ้นเขตจีวรกาล

^{๑๖๔} พระมหาสมณินต์ สมมาปถุญญ, **บัณฑิตศึกษาปริทัศน์**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๙), หน้า ๑๓.

^{๑๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุวิกัปอดิเรกจีวร คือให้ภิกษุหรือสามเณรรูปอื่นร่วมเป็นเจ้าของอดิเรกจีวร เพื่อไม่ให้เป็นการล่วงละเมิดข้อห้ามการวิกัปมี ๒ วิธี คือ (๑) วิกัปต่อหน้าผู้รับวิกัป (๒) วิกัปลับหลังผู้รับวิกัป วิธีการก็คือ ถี้ออดิเรกจีวรเข้าไปหาภิกษุ (หรือสามเณร) ผู้ที่ตนต้องการจะวิกัปผ้าด้วย กล่าวว่ “อิมํ จีวรํ (ผ้าหลายผืนว่า อิมานิ จีวรานิ) ตูยหํ วิกัปเปมิ แปลว่าผมวิกัปจีวรนี้ (หรือจีวรเหล่านี้) ออกท่าน” พอวิกัปเสร็จแล้ว เมื่อผู้รับวิกัปกล่าวว่า มยหํ สนตกํ (ผ้าหลายผืนว่า มยหํ สนตกานิ) ปริภุญช วา วิสขเซหิ วา ยถาปัจจยํ วา กโรหิ แปลว่า จีวรผืนนี้ของผม (หรือจีวรเหล่านี้ของผม) นิมนต์ท่านใช้สอย หรือจะสละ หรือจะทำตามเหตุที่สมควร

๔) การสละจีวร พบว่า ที่มีปรากฏในพระวินัย บัญญัติไว้ดังนี้ พระภิกษุสงฆ์ต้องกระทำการสละจีวรที่เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์ ต้องสละสิ่งของนั้นให้กับพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก็ได้ คือ สละแก่สงฆ์ก็ได้ หรือจะเป็นคณะสงฆ์ก็ได้ แต่จะมีระยะเวลาของการสละที่บัญญัติเอาไว้ในพระวินัย ซึ่งพระภิกษุที่เป็นเจ้าของจีวรต้องดำเนินการตามนั้น และพึงทำการรับแสดงอาบัติแล้วคืนสิ่งของให้แก่ภิกษุนั้น จึงจะไม่ล่วงละเมิดข้อห้าม การสละจีวร คือ เมื่อพระภิกษุสงฆ์ใช้สอยไตรจีวรหรืออัฐฐบริหารเหล่านั้นแล้วและได้การทำพินทุและอธิษฐานใช้เป็นของตนเองแล้วเมื่อจีวรนั้นเกิดนิสสัคคียปาจิตตีย์ขึ้นพระภิกษุเจ้าของจีวรนั้นต้องทำการสละเสีย ดังที่มีปรากฏความว่า ภิกษุผู้ล่วงละเมิด สีขาบทในนิสสัคคียกัณฑ์แล้วต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์นั้นแยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ เมื่อล่วงละเมิดบทบัญญัติแล้วสิ่งนั้นๆ เป็นนิสสัคคีย์ และส่วนที่ ๒ ภิกษุผู้ล่วงละเมิดต้องอาบัติปาจิตตีย์ดังนี้เป็นต้นดังที่มีปรากฏความในหนังสือมนตพิธีว่า จีวรเป็นนิสสัคคียะ เพราะอยู่ปราศจากเขตล่วงราตรีต้องกระทำการสละจีวรนั้น มีคำทำการสละจีวร มีอยู่ ๓ อย่าง ได้แก่ดังนี้ คือ (๑) สำหรับจีวร ๑ ผืน “อิหัง เม ภันเต จีวะรัง รัตติวิปะวุตถัง อัญญุตตะระ ภิกขุสัมมะติยา นิสสัคคียัง อิมาทัง आयัสสะมะโตะ นิสสัชชามิ” (๒) สำหรับจีวร ๒ ผืน “อิหัง เม ภันเต ทะวิจีวะรัง รัตติวิปะวุตถังอัญญุตตะระ ภิกขุสัมมะติยา นิสสัคคียัง อิมาทัง आयัสสะมะโตะ นิสสัชชามิ” (๓) สำหรับจีวร ๓ ผืน “อิหัง เม ภันเต ติจีวะรัง รัตติวิปะวุตถัง อัญญุตตะระ ภิกขุสัมมะติยา นิสสัคคียัง อิมาทัง आयัสสะมะโตะ นิสสัชชามิ” ดังนี้เป็นต้น”^{๑๖๖}

^{๑๖๖} พระครูอรุณธรรมรังสี (เอี่ยม สิริวณฺโณ), มนต์พิธี, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : อักษรสมัย ๑๙๙๙, ๒๕๓๔), หน้า ๑๗๑.

๕) คำถอนจิวร จากการศึกษาคำถอนจิวรคำกล่าวอย่างนี้เรียกว่า “ถอนวิกัป” ต่อจากนี้ไปภิกษุที่เป็นเจ้าของอดีตเรกจิวรนั้น ก็สามารถจำใช้สอยอดีตเรกจิวรได้ไม่ต้องอาบัติ ส่วนวิกัปลับหลังหมายถึง การฝากอดีตเรกจิวรกับภิกษุรูปอื่นไปวิกัปกับภิกษุอีกรูปหนึ่ง นอกจากกฎระเบียบ ๑๐ ข้อที่กล่าวมานี้แล้ว ยังมีกฎระเบียบเกี่ยวกับจิวรปรากฏในที่อื่นๆ อีกหลายแห่งที่กำหนดห้ามไม่ให้ภิกษุทำเช่น ในปิตตวรรค ข้อ ๕ ว่า “ภิกษุให้จิวรแก่ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติ เว้นไว้แต่แลกเปลี่ยนกัน” (ปรับอาบัติปาจิตตีย์) ข้อ ๖ ว่า “ภิกษุเย็บจิวรให้ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติ” (ปรับอาบัติปาจิตตีย์) ในสุราปานวรรคข้อ ๘ ว่า “ภิกษุใช้จิวรใหม่โดยไม่ได้ทำพินทุก่อน” (ปรับอาบัติปาจิตตีย์) ข้อ ๙ ว่า “ภิกษุวิกัปจิวรแก่ภิกษุอื่นแล้วนำมาใช้โดยผู้ที่รับวิกัปยังไม่ได้ถอนวิกัป” (ปรับอาบัติปาจิตตีย์) ในรัตนวรรค ข้อ ๑๐ ว่า “ภิกษุทำจิวรมีขนาดเท่าหรือเกินกว่าสุคตจิวร” (ปรับอาบัติปาจิตตีย์) ในกฎระเบียบเกี่ยวกับจิวรนี้ เราจะเห็นคำว่า “ผู้ไม่ใช่ญาติ” ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติ คนที่ไม่ใช่ญาติ คำว่า “ไม่ใช่ญาติ” นี้หมายถึงคนที่ไม่ได้เกี่ยวเนื่องกันทางบิดาหรือมารดาตลอดเจ็ดชั่วคน ส่วนคนที่ “เป็นญาติกัน” คือคนที่เกี่ยวเนื่องกันโดยนับลำดับเหนือขึ้นไป ๓ ชั่วคน และนับลำดับต่ำลงมาอีก ๓ ชั่วคน ดังนี้ (๓) ทวด (๒) ปู่-ย่า, ตา-ยาย (๑) บิดามารดา (ตัวเรา) (๑) ลูก (๒) หลาน (๓) เหลน

๖) การคืนจิวร เมื่อประสงค์จะเปลี่ยนไตรจิวรต้องถอนอธิษฐาน (ปัจจุธรรม) ไตรจิวรชุดเก่าแล้ว จึงอธิษฐานของใหม่ วิธีการถอนอธิษฐานสังฆาภิว่า “อิมิ สงฆาภี ปัจจุธรรมามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าถอน ผ้าสังฆาภิ ผ้าอุตตราสงค์ว่า “อิมิ อุตตราสงค์ ปัจจุธรรมามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าถอน ผ้าอุตตราสงค์ ผ้าอังตราวาสก่า “อิมิ อังตราวาสก ปัจจุธรรมามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าถอนผ้าอังตราวาสก

๔.๓.๑ ถือเป็นกรณียก

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ความสำคัญของจิวรถือเป็นกรณียก ดังที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งมีความสำคัญและมีความจำเป็น ถือได้ว่าเป็นกรณียกที่ต้องพึงกระทำ และเป็นหลักของการดำเนินชีวิตของพระภิกษุและสามเณร ทั้งนี้ก็เพราะว่าเป็นปัจจัยที่เอื้อประโยชน์สำหรับการดำรงชีพ พรอมนทั้งมีความสำคัญในฐานะเป็นกรณียกหรือกิจวัตรประจำวัน ดังที่มีปรากฏความในพระวินัยปิฎก ที่ว่า “จิวร” ถือว่าเป็นอัฐฐบริหารพื้นฐานหรือปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต

พร้อมทั้งพระพุทธรองค์ทรงมอบหมายภาระกิจนี้ให้พระอุปัชฌาย์บอกกุลบุตรที่บวชเข้ามาใหม่ เกี่ยวกับปัจจัยเครื่องอาศัยของภิกษุและสามเณร ได้แก่นิสสัย คือเครื่องอาศัยที่มีอยู่

๔ อย่างได้แก่ เทียบบัณฑิต ๑ นุ่งห่มผ้าบังสุกุล ๑ อยู่โคนไม้ ๑ ฉนียดองด้วยน้ำมูตรเน่า ๑ โดยจะกล่าวถึงเฉพาะนิสสัยข้อที่ ๒ ทั้งนี้ก็เพราะว่า มีความหมายที่เกี่ยวข้องกับเครื่องนุ่งห่มที่ผู้วิจัยได้นำเสนอในงานวิจัยนี้ ดังที่มีปรากฏความว่า พระอุปัชฌาย์ต้องบอกกุลบุตรเป็นอันดับแรกๆ ในการใช้สอยเครื่องบริขารนั้น ได้แก่ นุ่งห่มผ้าบังสุกุล เรียกว่า เป็นกรณีกิจที่พึงกระทำ^{๑๖๗}

เพราะฉะนั้น จึงถือได้ว่าการบรรพชาและอุปสมบทในสมัยครั้งพุทธกาลนับว่าเป็นพุทธประเพณี ที่ถือสืบต่อกันมาแม้แต่พระพุทธเจ้าทรงใช้สอยผ้าชนิดนี้เช่นกัน “ดังที่มีปรากฏความที่พระพุทธองค์ทรงตรัสแก่กุลบุตรว่า บรรพชาอาศัยผ้าบังสุกุล เธอพึงทำอุตสาหะ ในผ้าบังสุกุลนั้นจนตลอดชีวิต อติเรกลาภ คือ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน และผ้าเจือกัน”^{๑๖๘}

จากการบอกนิสสัยแก่พระภิกษุและสาณะที่บวชใหม่ เพื่อจุดประสงค์ของการให้รู้อาสำนึกที่สำคัญและสิ่งที่เป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิต ในสมัยครั้งพุทธกาลการได้มาของผ้านุ่งห่มพระพุทธเจ้าพระองค์เองก็ทรงกระทำแบบอย่างเพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ประพฤติปฏิบัติตาม ดังที่มีปรากฏความว่าสมัยนั้น ผ้าบังสุกุลเกิดขึ้นแก่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “กัสสปะ” ผ้าบังสุกุลเกิดขึ้นแก่เราที่นี่เราได้คิดตั้งนี้ว่าจะพึงซักผ้าบังสุกุลที่เหนหนอ ท้าวสักกะจอมเทพขุดสระโบกขรณีน้อมถวาย ลำดับนั้น เราจะพึงขยำผ้าบังสุกุลที่เหนหนอ ท้าวสักกะจอมเทพจึงทรงยกศิลาแผ่นใหญ่น้อมถวาย แต่พอซักผ้าบังสุกุลเสร็จ จะพึงพาดผ้าบังสุกุลที่เหนหนอ เทวดาผู้สิงสถิตที่ต้นกุ่มจึงได้น้อมกิ่งกุ่มลงมาโปรดทรงพาดผ้าบังสุกุลที่กุ่มนี้เกิด และลำดับนั้น “พระพุทธองค์ทรงดำริว่าเราจะพึงผึ่งผ้าบังสุกุลไว้ที่เหนหนอ ท้าวสักกะจอมเทพ จึงทรงยกศิลาแผ่นใหญ่มาวางไว้ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญขอพระองค์โปรดทรงผึ่งผ้าบังสุกุลไว้บนศิลานี้เกิด”^{๑๖๙}

๔.๓.๒ ถือเป็นรุดงควัตร

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ความสำคัญของจีวรถือว่ามีคามจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ในการใช้สอยเครื่องบริขารเหล่านั้น เพราะต้องถือว่าเป็นกิจพึงกระทำเป็นหน้าที่เป็นธรรมเนียมประเพณีสืบต่อกันมา และเป็นข้อปฏิบัติในฐานะเป็นรุดงควัตร หมายถึง องค์คุณเครื่องขัด

^{๑๖๗} วิ.ม.(ไทย) ๔/๗๓/๑๐๐-๑๐๒.

^{๑๖๘} วิ.ม.(ไทย) ๔/๗๓/๑๐๐-๑๐๑.

^{๑๖๙} วิ.ม.(ไทย) ๔/๔๔/๕๔-๕๖.

เกลากิเลสหรืออีกอย่างหนึ่งเป็นข้อปฏิบัติคือการถือเคร่งเพื่อลดละกิเลส ในการปฏิบัติจุดตรงคัวตรินี้ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตพระภิกษุรูปใดจะถือปฏิบัติก็ได้ไม่ถือปฏิบัติก็ได้ พระพุทธองค์ทรงไม่ได้บัญญัติเป็น สิกขาบทและไม่ได้บังคับขึ้นอยู่กับความสมัครใจในการถือปฏิบัติ ถือได้ว่าไม่มีความผิดทางพระวินัย

เพราะถือว่าเป็นข้อปฏิบัติในประเพณีวัตรจึงไม่ล่วงละเมิดในสิกขาบทและ “ถือเป็นอุบายขัดเกลากิเลส เพื่อช่วยส่งเสริมความดีงาม ขัดเกลาในด้านจิตใจมิให้โลภ เป็นผู้มีความมกน้อยถือสันโดษถือเคร่งต่อกิจวัตร จริยาวัตร และวิธีวัตร เพื่อฝึกฝนอบรมตนให้ดียิ่งๆ ขึ้นกว่าเดิมในการลดละอกุศลมูลพร้อมทั้งเหมาะสมสำหรับกับพระภิกษุสงฆ์ผู้ปฏิบัติ”^{๑๗๐}

เพราะฉะนั้น ดังที่มีปรากฏความว่า คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร เห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อยสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ความสำรวม ความสังวร การไม่ล่วงละเมิดในสิกขาบทเหล่านั้นชื่อว่า “ศีล การสมาทาน ชื่อว่าวัตร ชื่อว่าศีลเพราะมีความหมายว่า สังวร ชื่อว่าวัตรเพราะมีความหมายว่าสมาทาน ทั้งนี้จึงเรียกได้ว่าศีลและวัตร”^{๑๗๑}

“หลักการปฏิบัติจุดตรงคัวตริ”^{๑๗๒} ถือได้ว่ามีความเหมาะสมแม้ในครั้งพุทธกาลและในปัจจุบันทั้งนี้ก็เป็นองค์คุณเครื่องเผากิเลสอย่างหยาบให้ลดน้อยลง เพราะว่ามีเหตุการณ์ในครั้งนั้นที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์รับถวายจีวรจากชาวบ้านได้ พระภิกษุบางพวกหันไปสนใจและยินดีเฉพาะจีวรที่เขาถวาย จีวรชนิดนี้เรียกว่า คหบดีจีวร จึงละเลยมีความรังเกียจไม่ยอมรับผ้าบังสุกุลจีวร เพราะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้เองจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้พระพุทธเจ้าทรงวางหลักจุดตรงคัว ๑๓ ประการ

ดังที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกที่มีความสอดคล้องซึ่งกันและกันกับพระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา มีเนื้อความตอนหนึ่งว่า ด้วยว่าจีวรที่พระองค์ห่มแล้วไม่เคยประทานให้แก่สาวกรูปใด

^{๑๗๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **วินัยมุข เล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๕๒-๗๓.

^{๑๗๑} ข.ม. (ไทย) ๒๙/๑๗/๗๘.

^{๑๗๒} พระมหาสมณินต์ สมมาปัญญา, **บัณฑิตศึกษาปริทัศน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒** (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๔๙), หน้า ๘-๑๐.

มาก่อนกัสสปภิกษุมิได้ทงนงตนว่า เราได้จีวรของพระพุทธเจ้ามาครอง แต่กลับคิดว่า เราควรจะกระทำการสิ่งใดให้ดียิ่งขึ้น ดังเนื้อความว่า พระภิกษุกัสสปะ จึงสมาทานอุตงค์ ๑๓ ข้อ ในสำนักของพระพุทธเจ้าและได้ถ้อมันอยู่ ๓ ประการ คือ ถือบ้างสกุลจีวรเป็นวัตร ๑ ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ๑ และถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ๑ “พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญว่าท่านพระมหากัสสปะ เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้รู้ทรงอุตงค์ เพราะว่าท่านพระมหากัสสปะประพฤติปฏิบัติเช่นนี้เป็นประจำ”^{๑๗๓}

ในอุตงค์วัตร ๑๓ ข้อนี้ จะกล่าวถึงเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับจีวรเท่านั้น ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเข้าถึงต่อความสันโดษในจีวรตามมีตามได้ “กล่าวสรรเสริญความสันโดษในจีวร ไม่มีการแสวงหาอันไม่สมควรเพราะจีวรเป็นเหตุ ไม่ได้จีวรมาก็ไม่กระวนกระวาย ครั้นได้มาแล้วก็ไม่ติดใจ ไม่หมกมุ่น ไม่ลุ่มหลงมองเห็นโทษภัย เป็นผู้มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออกจากการใช้สอยจีวร และไม่ยกตนข่มท่านเพราะสาเหตุมาจากจีวรนั้น เป็นผู้ดำรงตนอยู่ในข้อวัตร มีความขยันมั่นเพียร ไม่เป็นผู้เกียจคร้านเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ และมีความตั้งมั่นอยู่ในความสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้เพราะฉะนั้น พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ถือความสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้”^{๑๗๔} นั่นถือได้ว่า “เป็นผู้รักษารูตงค์ทั้งหมดจีวร ๒ ประเภท ได้แก่ (๑) ปงสกุลิกังคะ ถือการนุ่งห่มผ้าบังสกุลเป็นวัตร (๒) เตจิวริกังคะ ถือการทรงไตรจีวรเป็นวัตร”^{๑๗๕}

ในกาลครั้งนั้นมีพระอริยสาวก ที่ถือข้อปฏิบัติในอุตงค์วัตร ในการใช้สถานที่เพื่อประพฤติปฏิบัติ คือ ได้แก่ ปาโคสิงคสาลวัน “ดังที่มีปรากฏความในพระสูตรว่า พระมหากัสสปะ ได้สนทนากันกับ พระสารีบุตร เกี่ยวกับตัวของท่านเองที่อยู่ป่าเป็นวัตร เป็นผู้ถือผ้าบังสกุลเป็นวัตร และเป็นผู้ถือไตรจีวรเป็นวัตร และกล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร เป็นผู้ถือผ้าบังสกุลเป็นวัตร เป็นผู้ถือไตรจีวรเป็นวัตร”^{๑๗๖}

พร้อมทั้งตนเองเป็นผู้มักน้อย เป็นผู้สันโดษ เป็นผู้สงัด เป็นผู้ไม่คลุกคลี เป็นผู้ปรารถนาความเพียรเป็นผู้สมบรูณ์ด้วยศีล เป็นผู้สมบรูณ์ด้วยสมาธิ เป็นผู้สมบรูณ์ด้วยปัญญาเป็นผู้สมบรูณ์ด้วยวิมุตติ

^{๑๗๓} สุริย์ มีผลกิจ – วิเชียร มีผลกิจ, พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมฟอร์ม จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐-๒๑.

^{๑๗๔} อัจจตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๘/๔๓-๔๔, ที.ปา (ไทย) ๑๑/๓๐๙/๒๘๒-๒๘๓.

^{๑๗๕} พุ.สุ.อ. (ไทย) ๕๓/๓๙๑/๑๓๐.

^{๑๗๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๓๖/๒๓๐.

และเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ และ “กล่าวสรรเสริญคุณแห่งความเป็นผู้มักน้อย เป็นผู้สันโดษ เป็นผู้สงัด เป็นผู้ไม่คลุกคลี เป็นผู้ปรารภความเพียร เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสมาธิเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยปัญญา เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวิมุตติ และเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวิมุตติญาณทัสสนะในป่าโคสิงคสาธวันพึงงามด้วยภิกษุเช่นนี้”^{๑๗๗}

ต่อมาในครั้งนั้น พระพุทธองค์ทรงเสด็จไปยังสถานที่แห่งนั้น คือ ป่าโคสิงคสาธวันดังที่มีปรากฏความว่า พระอริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีความหลักแหลมเป็นผู้มีความยินดียินดีแล้วในความหลักแหลม หมั่นประกอบธรรมเป็นเครื่องระงับจิตใจภายในตน ไม่เห็นทางจากฉนวนประกอบด้วยวิปัสสนาเพิ่มพูนปัญญาให้แก่ตน “พระพุทธองค์ทรงตรัสสนทนากับท่านพระสารีบุตร พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดีละ ดีละ สารีบุตร กัสสปะเมื่อจะตอบอย่างถูกต้อง ก็ควรตอบตามนั้นด้วยว่า กัสสปะนั่น ตนเองเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร”^{๑๗๘}

พร้อมทั้งมีอานิสงส์เกิดขึ้น “พระภิกษุใดเป็นผู้มีความสันโดษด้วยจิรวพอกุ้มร่างกาย และเธอจะไป ณ ที่ใดๆ ก็ไปได้ทันที เหมือนนกที่มีปีกบินไปในที่ต่างๆ ก็ต้องอาศัยปีกของตนเอง เป็นภาระที่บินไป แม้อันใด พระภิกษุก็ฉนั้นเหมือนกัน เป็นผู้มีความสันโดษในจิรว มีความเป็นอิสระทุกเมื่อทุกเวลา และเป็นผู้ที่ประกอบด้วยศีลาจารวัตรนี้แล้ว ย่อมมีความเกษมและเสวยสุขอันหาโทษมิได้ภายในตน”^{๑๗๙}

โยคีบุคคลสมาทานเอาศีลแล้ว จะต้องทำการสมาทานเอาจุดงค์ต่อไป ทั้งนี้เพื่อที่จะทำคุณทั้งหลาย มีความเป็นผู้มักน้อยสันโดษเป็นต้น อันเป็นเครื่องฟ่องแผ้วของศีล ซึ่งมีประการดังกล่าวแล้วในสี่นิเทศให้สมบูรณ์ โยคีบุคคลทำการสมาทานเอาจุดงค์เช่นนี้แล้ว ศีลของท่านซึ่งถูกชำระล้างมลทินด้วยน้ำ คือ คุณ มีความเป็นผู้มักน้อย, ความสันโดษ, ความขัดเกลากิเลส, ความสงัด, ความไม่สั่งสมกิเลส, การปรารภความเพียรและความเป็นผู้เลี้ยงง่ายเป็นต้น “ดังที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ว่า “จะพรรณนาปงสุลิกังคจุดงค์ ในคำสมาทาน ๒ คำนี้ คือ คหปติทานจิรว ฎีกุชิปามิ.”^{๑๘๐}

^{๑๗๗} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๔๒/๒๓๒-๒๓๓

^{๑๗๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๔๓/๒๓๓.

^{๑๗๙} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๙๔/๓๒๕, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๖/๑๘๐/๒๑๑.

^{๑๘๐} พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๔๖), หน้า ๒๕๖.

“ข้าพเจ้าขอปฏิเสธ ผ้าจีวรที่คหบดีถวาย ดังนี้ ปัสสุกลีงคฺ สมายิยามิ。”^{๑๘๑} “ข้าพเจ้าขอสมาทานเอาองค์แห่งภิกษุผู้มีอันทรงไว้ซึ่งผ้าบังสุกุลเป็นปกติ ดังนี้อย่างหนึ่ง ปังสุกลีงคฺ” ย่อมเป็นอันว่าโยคีบุคคลสมาทานเอาแล้วด้วยคำใดคำหนึ่ง”^{๑๘๒}

๑) กรรมวิธีเมื่อสมาทานจุดงค์ โยคีบุคคลนั้น เมื่อได้สมาทาน เอาจุดงค์อย่างนี้แล้วพึงเอาผ้าชนิดใดชนิดหนึ่งในบรรดาผ้า ๒๓ ชนิด เหล่านี้ คือ ผ้าที่ตกอยู่ในป่าช้า, ผ้าที่ตกอยู่ในตลาด, ผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามถนน, ผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามกองขยะมูลฝอย, ผ้าเช็ดครครค์, ผ้าที่เขาใช้อาบน้ำมนต์, ผ้าที่เขาทิ้งไว้ที่ท่า, ผ้าที่เขาไปป่าช้าแล้วกลับมาทิ้งไว้, ผ้าที่ถูกไฟไหม้, ผ้าที่โคขย้า, ผ้าที่ปลวกกัด, ผ้าที่ถูกหนูกัด, ผ้าที่ขาดกลาง, ผ้าที่ขาดชาย, ผ้าที่เขาเอามาทำธง, ผ้าที่เขาวงล้อมจอมปลวก, ผ้าของสมณะ, ผ้าที่เขาทิ้งไว้ ณ อภิเชก, ผ้าที่เกิดด้วยฤทธิ์, ผ้าที่ตกอยู่ในทาง, ผ้าที่ลมพัดไป, ผ้าที่เทวดาถวาย, และ ผ้าที่คลื่นซัดขึ้นบก “ครั้นแล้วพึงฉีกส่วนที่ทุรพลใช้ไม่ได้ทิ้งเสีย เอาส่วนที่ยังแน่นอนหาถาวรอยู่มาซักให้สะอาดแล้วทำเป็นจีวร ปลี้องผ้าคหบดีชุดเก่าออกแล้วพึงใช้ผ้าชุดบังสุกุลจีวรแทนต่อไปเถิด”^{๑๘๓}

๒) ประเภทแห่งปังสุกลีงคฺจุดงค์ ในจุดงค์วัตรได้พรรณนาถึง “ประเภทของปังสุกลีงคฺจุดงค์ดังนี้ ภิกษุผู้ทรงไว้ซึ่งผ้าบังสุกุลเป็นปกติ มี ๓ ประเภท คือ ชั้นอุกฤฎ์ ๑ ชั้นกลาง ๑ ชั้นต่ำ ๑ ในปังสุกลีงคฺผู้รับเฉพาะที่ตกอยู่ในป่าช้าเท่านั้น จัดเป็นชั้นอุกฤฎ์ ปังสุกลีงคฺผู้รับเอาผ้าที่หายกลวยวางทอดไว้ด้วยประสงค์บรรพชิต ทั้งหลายจักเก็บเอาไปดังนี้ จัดเป็นชั้นกลาง ปังสุกลีงคฺผู้รับเอาผ้าที่หาย กลวยโดยวางทอดไว้ ณ ที่ใกล้เท้าจัดเป็นชั้นต่ำ”^{๑๘๔}

๓) เครื่องนุ่งห่มที่เป็นจุดงค์วัตร ข้อที่เกี่ยวกับการอาศัยเครื่องบริขารมาเป็นเครื่องมือในการประพตฺวัตร เพื่อให้เกิดคุณธรรมในด้านความสันโดษ คือเกี่ยวกับไตรจีวร มีการสมาทานข้อวัตรต่างๆ ดังนี้

(๑) จีวรปฏิสังยุตต์ วัตรที่เกี่ยวกับจีวร

^{๑๘๑} พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๕๖.

^{๑๘๒} พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาภ อาสภมาเถระ),

^{๑๘๓} อ่างแล้ว หน้าเดียวกัน

^{๑๘๔} อ่างแล้ว

๑. ปังสุกุลีกังคะ องค์แห่งผู้ถือใช้แต่ผ้าบังสุกุลเป็นวัตร (ผ้าเขื่อน
ฝุ่นหมายเอาผ้าที่เขาทิ้งไม่มีเจ้าของ) ดังคำว่า “จิวรอันใดถึงซึ่งสภาวะเป็นของอันบุคคลพึงเกลียด
ดุจดั่งว่าฝุ่นจิวรนั้นชื่อว่าปังสุกุล”^{๑๘๕}

๒. “เตจิวรกังคะองค์แห่งผู้ถือทรงเพียงไตรจีวร ๓ ผืน
เป็นวัตร”^{๑๘๖}

“คำว่าเครื่องนุ่งห่ม หรือเรียกเป็นบาลีว่า จิวร นั้นมีความหมายซ้อนกันอยู่ ๒ ชั้นคือ
เครื่องปกปิดร่างกาย เพราะจำเป็นจะต้องปกปิดอย่างหนึ่ง, และหุ้มห่อประดับประดาเพื่อความ
สวยงามอย่างหนึ่ง, แต่ทั้งสองอย่างนั้นย่อมทำให้เกิดความรักหวงแหน หรือยึดถือได้โดยเท่ากันจึงไม่
ว่างจากความยึดถือด้วยกันทั้งนั้น ที่เอาปกปิดร่างกาย เพื่อปิดอวัยวะที่ควรปิด เพื่อกันร้อนหนาว ยุง
ร้อนเป็นต้นครั้งได้รับความสะดวกสบาย หรือสัมผัสอันนิ่มนวลจากเครื่องนุ่งห่มเหล่านั้น ก็เกิดมี
ความหมายแห่งความเป็นตัวตน เป็นชิ้นเป็นอัน เป็นสาระที่ควรรักใคร่ ยึดถือ หวงแหน ทะนุถนอม
ขึ้นมาถ้าหากไม่ยึดถือ ในอาหารก็ดี ในเครื่องนุ่งห่มก็ดี และอื่นๆก็ดี จะเหลืออยู่แต่ความว่างเปล่าจาก
ความยึดถือโดยประการทั้งปวง เพราะเหลืออยู่แต่สิ่งที่เป็นธาตุตามธรรมชาติ ว่างจากความหมายแห่ง
ความมีตัวตน ดังกล่าว ความงามก็ดี ความนิ่มนวลอบอุ่นสบายก็ไร้ความหมายแห่งความมีตัวตน ไม่
อาจมีพิษสงเหนือจิตใจของผู้ที่รู้ อยู่ตามความเป็นจริงเช่นนี้ได้”^{๑๘๗}

๔.๓.๓ ถือเป็นพุทธรวงค์

จากการศึกษาพบว่า ความสำคัญของจิวรมีความจำเป็นในฐานะถือเป็นพุทธรวงค์ สำหรับ
พระภิกษุและสามเณรถือว่าเป็นพุทธรูป คือบุตรของพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์นับตั้งแต่ในอดีตซึ่ง
ถือเป็นพุทธรูปประเพณีและแบบอย่างที่ดีสืบต่อกันมา เนื่องจากการใช้สอยเครื่องบริวารอุปโภคบริโภค
เหล่านั้น เพราะเป็นภารกิจหนึ่งพึงประพฤติปฏิบัติ หรือเรียกว่าเป็นหน้าที่พึงถือปฏิบัติตลอดชีวิตเลย
ก็คงไม่ผิด โดยเป็นธรรมเนียมประเพณีที่ถือสืบทอดยาวนานเรื่อยมาจนตราប់เท่าปัจจุบันนี้

^{๑๘๕} ๙ พระพุทธโฆสเถระ, **คัมภีรวิสุทธิมรรค**, แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร),
หน้า ๔.

^{๑๘๖} พระธรรมปฎก, (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๙

^{๑๘๗} พุทธทาส ภิกขุ, **สุญญตา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (สุราษฎร์ธานี : พิมพ์โดยกองตำราคณะธรรมทานสวน
โมกขพลาราม, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗๓-๑๗๔, ๑๗๙

ดังที่มีปรากฏความในครั้งพุทธกาล ซึ่งจะเห็นได้จากเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากกรุงกบิลพัสดุ์ ในเวลาเช้าทรงครองอังตรวาสก ถือบาตรและจีวรได้เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมืองพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบจึงรีบไปยืนเบื้องพระพักตร์ของพระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะเหตุไรพระองค์จึงทำให้หม่อมฉันได้อายวงศ์ของเราเป็นวงศ์กษัตริย์ ไม่เคยมีกษัตริย์พระองค์ใดออกไปเที่ยวภิกขาจารเช่นนี้” พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “มหาบพิตร คำว่าวงศ์กษัตริย์นั้นเป็นวงศ์ของพระองค์ แต่ส่วนวงศ์ของอาตมภาพอันมีพระที่ปึงกรพระพุทธเจ้า” เป็นตั้งแต่ในอดีตทุกๆ พระองค์ชื่อว่า พุทธวงศ์”^{๑๘๘}

ดังนั้นความที่ได้อีกขึ้นมาเป็นการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ พระพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้นที่เรียกว่า พุทธวงศ์ พระพุทธองค์มีวิถีของการดำเนินชีวิตที่ต้องอาศัยผู้อื่นได้แก่ ปัจจัยสี่ในการดำรงชีพ เมื่อพระองค์อุบัติเกิดขึ้นมาก็เพื่อทำประโยชน์ให้แก่สัตว์โลกทั้งมวล ให้ได้รับแต่ความสุข ดังที่มีปรากฏความในพระประวัติของอดีตพระพุทธเจ้า มีเนื้อความว่า

ถึงเราก็ได้เป็นผู้มีใจปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้า ในสำนักของพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ หลายพระองค์ “พระพุทธเจ้าเหล่านั้นทรงเป็นพระธรรมราชา นับไม่ถ้วนต่อไปนี้ ขอให้เธอทั้งหลายผู้มีใจหมจดจงฟังประวัติในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นพระธรรมราชา สมบูรณ์ด้วยบารมี ๓๐ ประการ นับไม่ถ้วน”^{๑๘๙}

พระพุทธเจ้าทรงเล่าพระพุทประวัติของอดีตพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์แก่ภิกษุทั้งหลายให้ทรงทราบว่า “ในสมัยอดีตนั้นได้มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้นำวิเศษ ๔ พระองค์ คือ พระตันหังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ พระเมธังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ พระสรณังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ และพระที่ปึงกรสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ พระพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้น เสด็จอุบัติขึ้นในกัปเดียวกัน ต่างก็มีวิถีชีวิต เช่น เดียวกันคืออาศัยผู้อื่นดำรงชีพ ได้แก่ ปัจจัยสี่ ดังมีเนื้อความว่า”^{๑๙๐}

“สมัยต่อจากพระพุทธเจ้าที่ปึงกรสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า โภณทัณฺณู ทรงเป็นผู้นำพระองค์เดียวเสด็จอุบัติขึ้นในกัปหนึ่ง พร้อมทั้งหมู่พระอรិยะเหล่านั้นเป็น

^{๑๘๘} พระสุชาติ สุชาติ (ทองมี), ศึกษาเรื่องการบิณฑบาตในพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, ๒๕๕๐, หน้า ๑๘.

^{๑๘๙} ชู.อุป. (ไทย) ๓๒/๔-๕/๑, อ้างใน พระสุชาติ สุชาติ (ทองมี), ศึกษาเรื่องการบิณฑบาตในพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, ๒๕๕๐, หน้า ๑๘.

^{๑๙๐} ชู.พุทธ. (ไทย) ๓๓/๑-๒/๕๔๕.

ผู้หมดจดจากกิเลสครองจีวรผ้าทิพย์เสมอกัน ผ้าห่มสีเหลือง ทอด้วยด้ายขนสัตว์ ทอด้วยผ้าเปลือกไม้ ทอด้วยฝ้ายเมืองจีน ทอด้วยฝ้ายเมืองปัตตุมณะ”^{๑๙๑}

“พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ต่างก็อาศัยปัจจัยสี่จากผู้อื่นเป็นอยู่ ดังที่มีปรากฏความว่า ครั้งนั้นก็เช่นกัน เราถวายบรรจุนเต็มบาตรแก้วมณีลูกงามทุกลูก ของเคี้ยว ของฉั่น ของลุ่ม น้ำปานะ รวมทั้งอาหารมีอยู่อย่างเพียบพร้อม น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย และข้าวอย่างดี และมีปัจจัยอีกอย่างเรานำผ้าทุกอย่างมาจากต้นกัลปพฤกษ์เหล่านั้น ตัดเย็บเป็นไตรจีวรถวายให้หมู่ห่ม”^{๑๙๒}

“พระพุทธเจ้าพระนามว่ากุกุสันธะ ต่างก็อาศัยผู้อื่นด้วยการเป็นอยู่ได้แก่ ปัจจัยสี่ ดำรงชีวิตจากของที่มีศรัทธานำมาถวาย ที่มีเนื้อความว่า พระผู้มีพระภาคพระนามว่า กุกุสันธะ สมัยนั้นเราเป็นนักษัตริย์มีนามว่าเขมะ ได้ถวายทานมิใช่น้อยในพระตถาคตและพระสาวกผู้ชินบุตร ถวายบาตร จีวร ยาหยอดตา ชะเอมเครือ ถวายสิ่งนั้นสิ่งนี้ที่ประเสริฐยอดเยี่ยม ทุกอย่างตามที่ภิกษุสงฆ์ปรารถนา”^{๑๙๓}

“พระพุทธเจ้าพระนามว่าโกนาคมนะ ผู้สูงสุดแห่งเทวดาและมนุษย์ ทรงองอาจกว่านรชนเป็นผู้เจริญที่สุดในโลก ต่างก็อาศัยผู้อื่นด้วยการเป็นอยู่ได้แก่ ปัจจัยสี่ ดำรงชีวิตจากของที่มีศรัทธานำมาถวาย ที่มีเนื้อความว่า พระผู้มีพระภาคพระนามว่า โกนาคมนะ สมัยนั้นเราเป็นนักษัตริย์มีนามว่าปัพพตะ พรั่งพร้อมด้วยมิตรและอำมาตย์ มีพลนิกายและพาหนะมิใช่น้อยไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ฟังธรรมอันยอดเยี่ยมแล้ว นิมนต์พระสงฆ์พร้อมทั้งพระชินเจ้า ได้ถวายทานตามที่ตนปรารถนา ได้ถวายผ้าปัตตุมณะ ผ้าเมืองจีน ผ้าไหม ผ้ากำพล และฉลองพระบาททองคำแต่พระศาสดาและสาวกแม้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ประทับนั่งท่ามกลางสงฆ์แล้วทรงพยากรณ์เราว่า ในภัทรกัปนี้ ผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า”^{๑๙๔}

^{๑๙๑} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๑๘/๓.

^{๑๙๒} ขุ.อป. (ไทย) ๓๒/๒๒-๒๖/๓-๔.

^{๑๙๓} ขุ.พุทธ. (ไทย) ๓๓/๘-๙/๕๓๑.

^{๑๙๔} ขุ.พุทธ. (ไทย) ๓๓/๙-๑๒/๕๓๔-๕๓๕.

“พระพุทธเจ้าพระนามว่าเวสสกุ ทรงเป็นผู้นำสัตว์โลก ทรงประกาศพระธรรมจักร แล้วเทวดาและมนุษย์ในโลกพร้อมทั้งเทวโลกในหมื่นจักรวาล ต่างก็อาศัยผู้อื่นด้วยการเป็นอยู่ได้แก่ ปัจจัยสี่ดำรงชีวิตจากของที่ผู้อื่นถวาย ดังที่มีปรากฏเนื้อความว่า พระชินเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ พระนามว่าเวสสกุ สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์มีนามว่าสุทิสสนะ ทูลอาราธนาพระมหาวิระเจ้า แล้วถวายทานอันนี้มาก ได้บูชาพระชินเจ้าพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ด้วยข้าวน้ำและผ้า”^{๑๔๕}

“ดังที่มีปรากฏตัวอย่างที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าในอดีตพระพุทธเจ้าที่อุบัติเกิดขึ้นในโลก ต่างก็มีวิถีชีวิตดำรงชีพอยู่ด้วยปัจจัยสี่ซึ่งอาศัยผู้อื่นที่เขานำมาถวายดังนั้นเป็นการยืนยันได้ว่าในการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคเหล่านั้นถือได้ว่าเป็น พุทธวงศ์ คือ วงศ์ของพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ต่างก็ทรงถือปฏิบัติเป็นประเพณีสืบต่อกันมา แม้ว่าจะเป็นในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตที่จะถึงนี้ก็ตามต่างก็ถือปฏิบัติเช่นนี้ เป็นพุทธประเพณีที่ชี้ให้เห็นความสำคัญในฐานะที่เป็นพุทธวงศ์”^{๑๔๖}

๔.๓.๔ ถือเป็นธงชัยพระพุทธศาสนา

“การอาศัยจีวรเป็นเครื่องนุ่งห่มเพียงพอดำเนินชีวิตที่เหมาะสมสำหรับภิกษุผู้ออกจากเรือน เป็นชีวิตแบบอย่างพระพุทธองค์ทรงประพฤติปฏิบัติเรียกว่า อริยมรรค”^{๑๔๗} คือ การครองชีวิตที่ประเสริฐ จีวรจึงเป็นเปรียบเสมือนธงชัยอันเป็นเครื่องหมายของพระอรหันต์ ตามที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎกกว่า “ผ้ากาสาวะอันเป็นธงชัยของพระอรหันต์ ... ผู้ใดกายกิลีสตุงน้ำฝาดออก แล้วตั้งมั่นอยู่ในศีลอย่างมั่นคง ผู้นั้นจึงสมควรจะนุ่งห่มผ้ากาสาวะโดยแท้”^{๑๔๘} ดังนั้นผ้าจีวรจึงเป็นเครื่องมือสำหรับผู้บำเพ็ญเพียร ในการประกาศพรหมจรรย์นั้น คือ “การปฏิบัติศาสนกิจตามที่พระพุทธองค์ได้ปฏิบัติมาตลอด ๔๕ พรรษาที่ได้ทำประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา และพระภิกษุสมควรที่จะปฏิบัติกิจวัตร มี ๑๐ ประการดังนี้ คือ ๑. ลงอุโบสถ ๒. บิณฑบาต ๓. ทำวัตรสวดมนต์ ๔. กวาด

^{๑๔๕} ชุ.พุทธ. (ไทย) ๓๓/๓-๑๐/๕๒๖.

^{๑๔๖} พระสุชาติ สุขาโต (ทองมี), ศึกษาเรื่องการบิณฑบาตในพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘.

^{๑๔๗} ที.สี. (ไทย) ๑/๒๕๓/๑๙๓.

^{๑๔๘} ชุ.วิ. (ไทย) ๑๘/๓๘๕/๓๔๕.

วิหารลานเจดีย์ ๕. รักษาผ้าครอง ๖. อยู่ปริวาสกรรม ๗. โกงมปลงหนวด ๘. ศึกษาพระธรรมวินัย
ปฏิบัติครูอาจารย์ ๙. เทศนาบัติ ๑๐. พิจารณาปัจจุภวขณะ^{๑๙๙}

สีผ้าจีวรที่พุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุใช้ย้อมสีน้ำฝาดนั้น มีความประสงค์จะให้
เป็นไปเพื่อความประหยัดปลอดภัยและเป็นมงคล ต่อผู้ที่กราบไหว้และเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาใน
ฉันทันตชาดกตติยสนิบาตรกล่าวว่า “พระโพธิสัตว์เกิดเป็นพญาช้างฉันทันต์ จะเดินเข้าไปทำร้าย
นายพรานป่าใจบาป ผู้คิดฆ่าคิดจะฆ่าตน แต่พอมองเห็นผ้าสีจีวรที่ย้อมด้วยน้ำฝาดนายพรานชูขึ้นให้
เห็นกลับคิดเปลี่ยนใจว่า เป็นผู้มั่งงายเครื่องหมายของพระอรหันต์ไม่ควรถูกฆ่า จึงไม่ทำร้ายและให้
อภัยแก่นายพรานปล่อยให้รอดไป”^{๒๐๐}

จีวรถือว่าเป็นธงชัย หรือเครื่องหมายของพระอรหันต์ มีหลักฐานปรากฏในพระคัมภีร์
บาลีเถราปทาน ว่า

“บุคคลเห็นผ้ากาสาวพัศตร์ที่ (แม่) เปื่อนอุจจาระที่ถูกทิ้งไว้ตามถนนหนทาง
ก็ควรประนมมือไหว้ผ้านั้น อันเป็นธงชัยของพระอริยเจ้า ด้วยเศียรเกล้า”

ในฉันทันตชาดก ตติยสนิบาต กล่าวว่า

“พระโพธิสัตว์เกิดเป็นพญาช้างฉันทันต์

กำลังจะเดินตรงเข้าไปทำร้ายนายพรานป่าใจบาป ผู้คิดจะฆ่าตน

แต่พอมองเห็นจีวรที่นายพรานชูให้เห็นกลับคิดได้ว่า

ผู้มีธงชัยหรือเครื่องหมายแห่งพระอรหันต์ ไม่ควรถูกฆ่า จึงไม่ได้ทำร้าย

และให้อภัยแก่นายพรานปล่อยให้รอดไป...”

ในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา กล่าวว่า

“สมัยที่พระพุทธองค์ยังดำรงพระชนม์ชีพอยู่

พระธนิยะได้ตัดไม้เป็นสมบัติของหลวงจำนวนมาก

มีความผิดตามกฎหมายบ้านเมืองโทษฐานถึงขั้นประหารชีวิต

^{๑๙๙} พุทธทาส ภิกขุ, สุธัญญตา, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๓), หน้า
๑๗๓.

^{๒๐๐} <http://www.Dmc.tv>. แหล่งที่มา,(ออนไลน์) <http://www.Dhammajak.net> (๓๐ ต.ค.
๕๕).

แต่พระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์ผู้ครองกรุงราชคฤห์ ก็ทรงมีรับสั่งให้
พระราชทานอภัยโทษ
เพราะทรงเห็นแก่จิ๋ว (ผ้าเหลือง) ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องหมายของ
พระอรหันต์นั่นเอง”

การดำเนินชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ผู้มีชีวิตอยู่ได้ด้วยต้องอาศัยผู้อื่นนั้น หลักการถือปฏิบัติ
ต้องรู้จักวิธีการขอรุ้จักกาลที่สมควรขอ และรู้จักประโยชน์ที่เกิดจากการขอ เพราะฉะนั้นจึงจะเกิดประ
โยชน์แก่ตนเองและไม่ทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน

ในมหาโมรชาดกกล่าวเอาไว้ว่า การดำเนินชีวิตของบรรพชิตก็ขึ้นอยู่กับ การขอ
หมายถึง

พระปัจเจกพุทธเจ้า แต่การดำเนินชีวิตในการทำร้ายผู้อื่น หมายถึง นายพราน
ตั้งเนื้อความว่า

บนพื้นแผ่นดินยังมีสมณะพวกใดพวกหนึ่งอยู่

สมณะเหล่านั้นมุ่งหมักสาวพัสดุเป็นบรรพชิต

เที่ยวบิณฑบาตเฉพาะเวลาเช้า

งดเว้นการบริโภคนในเวลาวิกาลเป็นสัตว์บุรุษ

ท่านจงเข้าไปหาสมณะเหล่านั้นตามกาลอันสมควร

แล้วจงถามข้อความตามที่ท่านพอใจ

สมณะเหล่านั้นจะชี้แจงข้อความอันเป็นประโยชน์

ทั้งในโลกนี้และโลกหน้าแก่ท่านตามที่รู้มา

พระปัจเจกพุทธเจ้าเปล่งอุทานว่า...

ความเป็นพรานนี้ข้าพเจ้าละได้แล้ว

เหมือนงูลอกคราบเก่าแก่ทิ้งไป

เหมือนต้นไม้สลัดใบเหลืองทิ้ง เขียวชะอุ่มอยู่

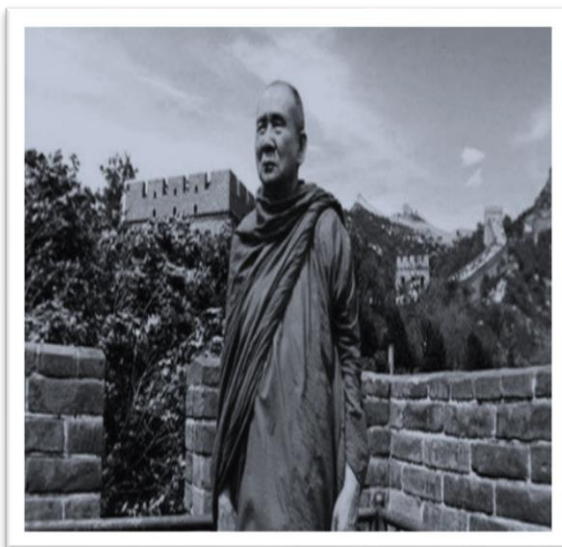
ข้าพเจ้าละทิ้งความเป็นพรานได้ในวันนี้

เขาได้พ้นจากทุกข์เหมือนเราตถาคตได้พ้นแล้ว^{๒๐๑}

^{๒๐๑} ชุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๕๕-๑๕๗/๓๒๑-๓๒๒.

หมอชีวกโกมารภักจ์ ผู้ทูลขอให้ภิกษุรับจีวรจากคฤหัสถ์โดยเหตุว่า จีวรนั้นเป็น ๑ ในปัจจัย ๔ ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจึงเป็นอีกสิ่งทำให้ระลึกถึงผู้ทรงปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ผู้เป็นที่พึงของสัตว์โลกหมอชีวกโกมารภักจ์ คือ ผู้ที่ได้กราบทูลขอร้องต่อพระผู้มีพระภาค เพื่อให้ภิกษุทั้งหลายรับคฤหบดีจีวรได้ (คือจีวรที่ผู้ศรัทธาทวายให้ใช้ สมัยก่อนอนุญาตแต่จีวรที่เก็บเศษผ้ามาปะติดปะต่อใช้). ทรงปรารภคำขอของหมอชีวก จึงทรงอนุญาตให้รับคฤหบดีจีวรได้ แต่ถ้าใครจะยังถือจะใช้จีวรที่เก็บมาปะติดปะต่อ ที่เรียกว่า “บังสกุลจีวร” ก็ให้ถือต่อไปตามอัธยาศัย

“ฉะนั้นการที่จะนำเอาผ้ากาสาเยหรือธงชัยของพระอรหันต์มาคลุมร่างของตนนั้น จึงมีความหมายเกินกว่าที่จะถือว่าเป็นเพียง เครื่องนุ่งห่มชนิดหนึ่ง ถ้าเมื่อบุคคลไม่มีคุณสมบัติในตนที่เพียงพอสำหรับการห่มผ้ากาสาเยนั้นแล้ว อันตรายก็จะเกิดแก่ตนตามทางธรรมในทันที ในขณะที่เดียวกันผู้ที่เข้ามาบวชห่มผ้ากาสาเยในวันนั้น ท่านพระอุปัชฌาย์จึงมีระเบียบกล่าวสอนตจปญจกัมมัฏฐาน”^{๒๐๒} ตั้งแต่เริ่มคำกล่าวขออุปสมบทในเบื้องต้น เพื่อพอกจิตใจบุคคลผู้ที่ห่มผ้ากาสาเยนั้น ให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมแก่การที่จะห่มผ้ากาสาเยในครั้งแรกของชีวิต คือ “การพิจารณาให้เห็นความจริง ของสิ่งที่แท้เป็นเทียม ที่สมัยเป็นฆราวาสเคยลุ่มหลงมาก่อน เมื่อเห็นโทษของความลุ่มหลงจิตใจสลดสังเวชแห่งเพศฆราวาสของตน จึงจะจิตใจยกสูง คือ สะอาด สว่าง และสงบขึ้นตามส่วน จนพอจะกล่าวได้ว่าสูงกว่าระดับจิตใจของฆราวาสแล้ว ท่านจึงให้ห่มผ้ากาสาเยได้”^{๒๐๓} ไม่เหมือนศาสนาหรือลัทธิอื่นๆ ที่จะสวมใส่ได้ทั่วไป

^{๒๐๒} พุทธศาสนิกชน, บวชทำไม, หน้า ๖.

^{๒๐๓} เรื่องเดียวกัน

รูปภาพที่ ๔.๓๔

เป็นรูปภาพสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน คชวฺตร) ห่มคลุมปิดไหล่ทั้งสองข้างคูดงามนำกราบไหว้สักการบูชา

ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงทรงเลือกเครื่องแต่งกายแบบสมณะ ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่เสด็จประพาสอุทยานในครั้งที่ ๒ ที่เห็นสมณะว่า “ ทอดพระเนตรเห็นบุรุษสี่รชะโล้นนุ่งห่มผ้ากาสาฬพัศฺตร ”^{๒๐๔} ทรงเลือกเอาสมณะเป็นต้นแบบในเรื่องการแต่งตัว เห็นว่าสมณะแต่งตัวไม่เหมือนคนอื่นๆ และผู้ที่จะแต่งตัวด้วยผ้ากาสาฬพัศฺตรได้นั้น คือผู้ที่ประพฤติธรรมตั้งอยู่ในความดี การประพฤติสม่ำเสมอ การทำบุญทำกุศล การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การอนุเคราะห์หมู่สัตว์อื่นเป็นความดีจึงจะนุ่งห่มผ้ากาสาฬพัศฺตรได้ “ ส่วนผู้ใดคลายกิเลสจนน้ำฝนได้แล้วตั้งมั่นด้วยดีในศีลธรรมทั้งหลายประกอบด้วยทมะและสัจจะ ผู้นั้นสมควรจะนุ่งห่มผ้ากาสาฬพัศฺตร ”^{๒๐๕}

สรุป

ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อหาประโยชน์คุณค่าของการใช้จีวรต่อการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้ การรักษาพระวินัยพระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับการใช้จีวร อันได้แก่บทพระบัญญัติเกี่ยวกับการนุ่งห่ม บทบัญญัติเกี่ยวกับกิริยามารยาท ที่พระภิกษุสามเณร จำต้องเรียนรู้ และประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตรงตามที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติเอาไว้ เพื่อจะได้ไม่ล่วงละเมิดสิกขาบททั้งหลาย อันถือได้ว่าเป็นการรักษาสืบทอดพระวินัยที่ดีที่สุด และเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระวินัยถือว่าเป็นรากแก้วของพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงบัญญัติวินัยเอาไว้ เพราะว่า อาสวะหรือความประพฤติชั่วบางอย่างเกิดขึ้นในสงฆ์ ดังปรากฏในพระไตรปิฎก อันว่าด้วยเหตุแห่งการบัญญัติสิกขาบท ความว่า ศาสดาจะยังไม่บัญญัติสิกขาบทแก่สาวก ไม่ยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงตลอดเวลาที่ยังไม่เกิดอาสวัฏฐานิยธรรม (ธรรมเป็นที่ตั้งอาสวะความชั่วต่างๆ เช่น การกล่าวร้ายคนอื่น ความเดือดร้อน และการจองจำ) บางอย่างในสงฆ์เมื่อเกิดอาสวัฏฐานิยธรรมบางอย่างในสงฆ์ ตถาคตจึงจะบัญญัติสิกขาบท จะยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงแก่สาวก เพื่อขจัดธรรมเหล่านั้น พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงประโยชน์แห่งการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ คือ (๑) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ (๒) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ (๓) เพื่อชมบุรุษผู้เกื้อยาก (๔) เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีล

^{๒๐๔} ที. ม. (ไทย) ๑๐ / ๕๓ / ๒๙.

^{๒๐๕} ชุ. ขา. (ไทย) ๒๗ / ๑๔๒ / ๑๐๒.

เป็นที่รัก (๕) เพื่อป้องกันอาสวะอันจะบังเกิดในปัจจุบัน (๖) เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต (๗) เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส (๘) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว (๙) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม (๑๐) เพื่อเอื้อเพื่อวินัย

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและขอเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องศึกษาการใช้จิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ คือ (๑) เพื่อศึกษาความเป็นมาของผ้าจิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาการทรงผ้าจิวรของพระสงฆ์ และ(๓) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะทางการใช้ผ้าจิวรในปัจจุบัน การวิจัยผู้วิจัยพบว่า

๕.๑.๑ จิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อหา จิวรในพระพุทธศาสนาเถรวาทไว้ดังนี้ คำว่า จิวร หมายถึง เครื่องนุ่งห่มที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาเถรวาทใช้นุ่งห่มประกอบด้วย สังฆาฏิ อุตตราสงค์ และอันตราวาสก ความหมายนี้มีปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งมีความหมายที่สอดคล้องกันกับ อัฐฐบริวารของพระภิกษุสงฆ์ คำว่า จิวร จิวรชั้นธกะ ตอนว่าด้วยจิวร ที่ชื่อว่า จิวร เพราะมีเนื้อหาว่าด้วยจิวรเป็นส่วนมาก คำว่า จิวร โดยปกติหมายถึงผ้า ๓ ผืน อันตราวาสก ผ้านุ่งอุตตราสงค์ ผ้าห่ม และสังฆาฏิ ผ้าห่มซ้อนนอก ที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ รับถวายจากคหบดีได้แต่คำว่า จิวรในจิวรชั้นธกะนี้ หมายถึงผ้าที่ยังไม่สำเร็จเป็นจิวร เช่น ผ้าปาวาร ผ้าไหม และผ้าโกเชาว์ที่หมอชิวกน้อมถวายแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผ้าไตรจิวรที่ทำสำเร็จแล้ว และผ้าอื่นๆ คือ ผ้าอาบน้ำฝน ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ผ้าปิดผี ผ้าเช็ดปาก และผ้าบริวารอื่นๆ อีก

จิวร หมายถึง เครื่องนุ่งห่มที่พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาใช้นุ่งห่มประกอบด้วย สังฆาฏิ อุตตราสงค์ และอันตราวาสก ความหมายนี้มีปรากฏในพระไตรปิฎกซึ่งมีความหมายที่สอดคล้องกันกับอัฐฐบริวารของพระภิกษุ ยังพบความหมายอีกอย่างก็คือ คำว่า ไตรจิวร ผ้าสำหรับห่มของพระภิกษุและสามเณร โดยห่มผืนใดผืนหนึ่งก็ได้ในจำนวน ๓ ผืน อันได้แก่ สังฆาฏิ ผ้าทาบอุตตราสงค์ ผ้าห่ม อันตราวาสก ผ้านุ่งหรือสบง ในความหมายนี้มีพระอุปชฌาย์ และผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา รู้จักกันดี คือ ในการบรรพชาและอุปสมบท จิวร เป็นคำใช้เรียกผ้าห่มของภิกษุคนไทยส่วนมากเข้าใจว่า จิวรคือผ้าห่ม สบงคือผ้านุ่ง และสังฆาฏิคือผ้าพาดหรือ ผ้าทาบดังนั้นจิวรเป็นปัจจัยเครื่องนุ่งห่มหรืออัฐฐบริวารของพระสงฆ์อย่างหนึ่งในจำนวนปัจจัย ๔ อย่าง คำว่าจิวรยังใช้หมายถึงเฉพาะผ้าห่มของพระสงฆ์อย่างเดียวก็ได้ เช่น พุทว่า “วันนี้พระคุณเจ้าห่มจิวรใหม่มา บิณฑบาตดูงามเหลือเกิน” จิวร คือ หมายถึงผ้าที่ใช้ในสมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตผ้า ๖

ชนิด และใช้ต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้ จีวรในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้ก็เพราะว่า ถือเป็นปัจจัยเครื่องอัฐฐบริขารหรือเครื่องนุ่งห่มของพระภิกษุและสามเณรขึ้นอยู่กับ การใช้สอยจีวร เพราะว่ามีหน้าที่ต้องใช้เป็นผ้านุ่งห่มเป็นกิจวัตรประจำวัน พระพุทธเจ้า พระองค์ทรงอนุญาตและไม่ทรงอนุญาตตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ในการศึกษาวิจัยพบว่า ดังที่มีหลักฐานปรากฏในพระไตรปิฎกในอรรถกถา และในตำรา และเอกสารที่เกี่ยวข้องต่างๆ นั้น ผู้วิจัยจะนำเสนอตามประเภทของจีวร ในฐานะเป็นเครื่องอาศัย ของบรรพชิต ตามเหตุปัจจัยต่างยุคต่างสมัยพอจะจำแนกประเภทของจีวรได้ดังนี้ คือ มีอยู่ ๓ ประเภท ได้แก่ (๑) ประเภทตามความสำคัญ (๒) ประเภทของประการที่ได้มา และ(๓) ประเภทตามจำนวนผ้า

๕.๑.๒ เพื่อศึกษาการทรงจีวรของพระสงฆ์

แบบการครองจีวรของพระสงฆ์ เดิมในพระไตรปิฎกได้กล่าวไว้ชัดเจน มีในเสขียวัตถุว่า "ให้ทำความสำเหนียกว่า จักนุ่งจักห่มให้เป็นปริมณฑล คือเรียบริ้ว ... ฟิงนุ่งปิดสะดือและปกหัว เข้าให้เรียบริ้ว ฟิงทำชายทั้งสองให้เสมอกัน ห่มให้เรียบริ้ว ในการแสดงเคารพหรือทำวินัยกรรม ให้ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า" ซึ่งก็คือห่มจีวรเฉวียงบ่าในการเข้าบ้าน กล่าวไว้ว่า "ห่มสังฆาฏิทั้งหลาย ทำให้มีชั้นและกลัดคุม แต่กำชับไว้ให้ปิดกายด้วยดี ห้ามไม่ให้เปิดไม่ให้เวกผ้าขึ้น" สันนิษฐานว่าคือการ ห่มคลุมทั้งสองบ่า

พระภิกษุสงฆ์มหานิกายในประเทศไทยมีการครองผ้าจีวร หลายประเภท เช่น "ห่มดอง" "ห่มลดไหล่" หรือ "ห่มเฉวียงบ่า"(เวลาลงสังฆกรรม),"ห่มคลุม"(เวลาออกนอกอาราม) และ "ห่มมังกร"

การทรงจีวรห่มลดไหล่ของภิกษุแบบธรรมยุตสิกข์ มีสังฆาฏิพาดที่พระธรรมยุตินิกาย ปัจจุบันนิยมครอง"ห่มลดไหล่" "ห่มเฉียง" หรือ "ห่มเฉวียงบ่า"ซึ่งเป็นการห่มที่ใช้ในการแสดงความเคารพ ปัจจุบันใช้ในการห่มในเขตวัด โดยนำผ้าจีวรผืนหนึ่งมาพันตัวชายจรดชายม้วนเข้าหาตัว ลูกบวบวางบนบ่า

การทรงจีวรห่มคลุม หมายถึงการครองจีวรด้วยการม้วนผ้าชายจรดชายม้วนเข้าหาตัว ลูกบวบมา วางบนบ่าคลุม ๒ บ่ามัดชิดดี ใช้ในการห่มออกนอกวัด ซึ่งถ้าไม่ห่มคลุมในเวลาออกนอกเขตวัด (เขตติจีวรวิปวาโส)ต้องอาบัติทุกกฏ ปัจจุบันมักห่มดองออกนอกวัดโดยถือเป็นเรื่องธรรมดาว่า ถูกต้อง โดยเฉพาะภาคเหนือ ทั้งๆที่ผิดวินัย

การทรงจีวรห่มดอง หรือการครองผ้าของภิกษุที่มีผ้าประคดอกและสังฆาฏิพาดไหล่ สีเหลืองแสดงที่พระสงฆ์มหานิกายนิยมครองในปัจจุบัน

การทรงจิวรห่มดอง หมายถึง การครองผ้าลาดไหล่ของภิกษุแบบธรรมยุต มีสังฆาฏิพาด คือการครองผ้าจิวรอันเป็นปริมณฑล (ห่มครบไตรจิวร) ที่เรียกว่า "ห่มดอง" กระทำโดยมีการพับจิวร เป็นทบแล้วคลี่ทาบมาที่บ่าชั้นหนึ่งก่อน แล้วจึงนำผ้าสังฆาฏิซึ่ง พับเป็นผืนยาวมาพาดไหล่ด้านซ้าย ของผู้ห่มก่อนที่จะนำ "ผ้ารัดอก" มารัดบริเวณอกอีกชั้นหนึ่ง ปัจจุบันเป็นการห่มที่เป็นที่นิยมทั่วไปของ พระสงฆ์หานิกาย ซึ่งดูเรียบร้อยและทะมัดทะแมงแน่นอนหนา เนื่องจากมีผ้ารัดอก ข้อเสียคือเปิดสี่ข้าง ดูไม่งาม อีกทั้งไม่ใช่การครองจิวรที่มีมาตามพระบรมพุทธานุญาต เนื่องจากผ้ารัดอกไม่มีใน วัฏฐุบริขาร

การทรงจิวรห่มมังกร หมายถึงการครองผ้าที่หมุนผ้าลูกบวบไปทางขวา เมื่ออยู่ในวัด จะห่มเฉียงบ่า และห่มคลุมในเวลาออกนอกวัด เป็นการห่มตามธรรมเนียมของพระมหานิกาย (ปัจจุบันยังมีบางวัดนิยมการห่มแบบนี้อยู่ โดยมากจะเป็นวัดมหานิกายในกรุงเทพมหานครเฉพาะผู้ที่มีการศึกษาสูง) ที่ถือว่าถูกต้องตามพระบรมพุทธานุญาต คือ "ชายจรดชายม้วนขวาหรืออีกนัยหนึ่ง แปลว่าข้างนอก(พาดหันตะ)คือม้วนออกข้างนอกตัวซึ่งก็เข้ากันได้กับการม้วนขวา วางบนแขน" การที่ ม้วนขวาเนื่องจากในสมัยพุทธกาลถือว่าการม้วนขวานั้นเป็นมงคล(ประทักษิณ)ถ้าห่ม"ปิดขวา" เป็น การห่มแบบมหานิกายแท้ เป็นวัตรปฏิบัติในการครองจิวรของพระสงฆ์มหานิกาย หรือพระสงฆ์ฝ่าย เถรวาทลัทธิลังกาวงศ์ในประเทศไทยก่อนที่จะมีคำสั่งของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรม พระยาวชิรญาณวโรรส ให้พระภิกษุทั่วสังฆมณฑลห่มผ้าตามแบบของธรรมยุติกนิกายทั้งหมดนั้น (ปัจจุบันพระฝ่ายมหานิกายส่วนมากนิยมหมุนซ้ายแบบธรรมยุตหรือพระรามัญไปแทบทั้งสิ้น)

๕.๑.๓ เพื่อศึกษาคุณค่าการทรงใช้จิวรในพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อหาคุณค่าการทรงห่มจิวรของพระสงฆ์ไทยของรุ่นครูบาอาจารย์มี ๒ แบบ คือห่มคลุมกับห่มดอง การห่มคลุมก็คือการห่มปิดไหล่ทั้ง ๒ ข้าง ส่วนการห่มดองก็คือการห่มลาดไหล่ ข้างหนึ่ง (ห่มเฉียงไหล่ขวา) ห่มดองพาดบ่า ห่มดองแบบจีบชายบ่า ห่มดองแบบทาบข้างหลังบ่า ห่มดองแบบม้วนลูกบวบบ้าง ส่วนในปัจจุบัน การห่มจิวร ๒ แบบ คือ ในเวลาเข้าบ้าน ให้ห่มคลุมกาย ปิดมิดชิด และเวลาอยู่ภายในวัด ให้ห่มเฉียงหรือห่มปิดไหล่ข้างหนึ่ง (ลาดไหล่ขวา) ม้วนลูกบวบยกขึ้น พาดบ่าซ้าย ถ้าเข้าพิธีก็พาดสังฆาฏิด้วย หรือบางสำนักก็ห่มจีบชายพาดสังฆาฏิ ใช้ผ้ารัดอก (ห่มดอง)

พระภิกษุสามเณรจะต้องนุ่งสบงให้เรียบร้อยคือด้านบนจะต้องปิดสะดือด้านล่างจะต้องปิด เข้า ให้อยู่ตรงกลางระหว่างแข้ง พับ ปลายสบงให้เรียบร้อย รัดประคดเอวด้วย เพื่อป้องกัน สบงหลุด แม้ สบงจะอยู่ภายในจิวรก็ตาม ดังความในพระไตรปิฎกว่า “พึงนุ่งห่มให้เรียบร้อย ปกปิดได้มณฑล ๓ ถ้าเป็นอันตราวาสก(ผ้านุ่ง) ต้องนุ่งปิดสะดือและปิดเข้าทั้ง ๒ ข้าง คาดประคดเอว” การนุ่งให้

เรียบริ้อยก็เป็นการฝึกหัดพัฒนาตนของพระภิกษุสามเณร เพื่อเอื้อต่อพระวินัย และยังความศรัทธา เลื่อมใสให้เกิดแก่ชาวบ้าน

การทรงหม่มจีวรของพระในประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากทั้ง 2 ประเทศ คือ ศรีลังกา และ มอญ ส่วนการหม่มผ้าของภิกษุที่มีผ้าประคดอกและสังฆาฏิพาดไหล่ อาจจะเก่าแก่กว่าวิธีการหม่มจาก ลังกา และอาจเป็นวิธีการหม่มผ้า ของภิกษุกลุ่มแรกๆ ที่เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ การหม่มผ้าในลักษณะเช่นนี้ยังพบกันมากในแถบสิบสองปันนาและยูนาน สำหรับ ธรรมยุติกนิกาย หม่มผ้าลูกบวบหมุนซ่ายได้รับอิทธิพลจากพระมอญซึ่งอพยพเข้ามามากในสมัยรัชกาล ที่ 2 และได้รับการปรับปรุงในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว สมัยที่พระองค์ทรงผนวช

จากการศึกษาในปินทจาริกวัตร อันว่า ด้วยวัตรปฏิบัติของผู้ที่เกี่ยวบิณฑบาตได้กล่าวถึง บทบัญญัติการศึกษาของการที่เกี่ยวบิณฑบาตเอาไว้โดยเริ่มตั้งแต่การนุ่งหม่มจีวรเพื่อออกไปบิณฑบาต จนกระทั่ง ฉ้น เสร็จแล้วเก็บบาตร ความว่า “ภิกษุผู้เกี่ยวบิณฑบาต เมื่อจะเข้าหมู่บ้านพึงนุ่งหม่มให้ เรียบร้อยและปฏิบัติตนขณะเข้าบ้าน ตามเสขียวัตถ”^{๒๐๕} พระภิกษุสามเณรจะต้องนุ่งหม่มให้เรียบร้อย

จะเห็นได้ว่า ประโยชน์ของการเกี่ยวกับเครื่องนุ่งหม่ม การนุ่งหม่ม และการใช้ก็เพื่อการสืบทอด พระวินัยให้ดีที่สุดก็คือ การศึกษาเรียนรู้และการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามพระวินัยที่พระพุทธรองค์ทรง บัญญัติเอาไว้ ให้พระวินัยอยู่ในตัวของพระภิกษุ และเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เกี่ยวกับการนุ่ง หม่มจีวร มีอินทริยสังวร นำเคารพ ยกย่อง และน่านับถือ

ทั้งนี้เพื่อ ยกตนให้พ้นจากการเป็นทาสของกามได้อย่าง แท้จริงโดยให้พระภิกษุพิจารณา วัตถุประสงค์ ของการบริโภคน้ำจืดอย่างแยกคาง กล่าวคือ วัตถุประสงค์การใช้จีวร คำว่า “จีวร” หมายถึง ผ้าทุกชิ้นที่ภิกษุใช้นุ่งหม่ม การใช้จีวร หรือการบริโภคน้ำจืด ก็เพียงเพื่อบำบัดความร้อน ความ หนาว อันจะเป็นเหตุให้เกิดอาพาธประการ หนึ่ง เพื่อป้องกันแมลงและสัตว์อันตรายประการ หนึ่ง และเพื่อปกปิดอวัยวะที่หน้าอายอีกประการ หนึ่ง การพิจารณาปัจจัย 4 จึงเห็นควรให้มี การ พิจารณา ในกาลทั้ง 3 คือ 1) ในเวลารับ 2) ในเวลา ใช้สอย และ 3) ในเวลาหลังจากใช้แล้ว การพิจารณา ดังกล่าว แสดงให้เห็นจุดมุ่งหมายและประโยชน์ ที่แท้จริงที่จะได้รับจากปัจจัย 4 การรู้จักใช้ปัจจัย 4 ตามจุดมุ่งหมายที่แท้จริงเป็นการรู้จักพอ ประมาทในการดำรงชีวิตและไม่สร้างความเดือด ร้อนให้แก่ ตนเองและสังคมส่วนรวมด้วย

^{๒๐๕} วิรัช ศรีเมือง, วินัยสงฆ์, (ลำปาง,พิมพ์ที่ ลำปางกัณฑ์เพ็ญ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๐.

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาวิจัยเรื่อง การทรงผ้าไตรจีวรที่เกื้อกูลการประพาศพรหมจรรย์ของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เกี่ยวเนื่องกับงานวิจัยนี้สามประเด็น คือข้อเสนอแนะทางวิชาการ และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการใช้จีวรในยุคปัจจุบันที่พระภิกษุจะต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

ควรจัดการศึกษาเกี่ยวกับการใช้ผ้าจีวรของพระภิกษุในสมัยปัจจุบันในแต่ละนิกายว่ามีข้อแตกต่างในการใช้สอยอย่างไร (โดยเฉพาะที่ตั้งสำนักลัทธิขึ้นมาใหม่ มีการห่มจีวรเลียนแบบพระสงฆ์) สามารถนำมาเปรียบเทียบกับการใช้สอยผ้าจีวรของภิกษุฝ่ายเถรวาท ถึงข้อเหมือนและข้อแตกต่างในบทบัญญัติได้อย่างไร

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการพัฒนา

การบริโภคปัจจัยสี่ของพระสงฆ์สามเณรที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ในยุคโลกาภิวัตน์นี้ต้องหมั่นตามทางโลกในยุคปัจจุบัน คือ เป็นไปตามยุคสมัยใหม่ คล้อยตามธรรม จะอยู่แบบยุคโบราณไม่ได้ แต่ต้องยึดหลักข้อวัตรปฏิบัติของพระพุทธเจ้าให้มั่นคง คือ ต้องใช้ปัจจัยสี่อย่างรู้คุณค่าจริง คุณค่าเทียม และรักษาบทบัญญัติเอาไว้

๑.) คณะสงฆ์หรือมหาเถรสมาคมควรเข้ามาบทบาทในการดูแลเรื่องการนุ่งห่มจีวรของพระภิกษุสามเณร เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย

๒.) คณะสงฆ์หรือมหาเถรสมาคมควรเข้ามาดูแลเรื่องและผู้แต่งกายเลียนแบบพระสงฆ์เพื่อไม่เกิดความเสื่อมศรัทธาต่อศาสนิกชน

๓.) พระภิกษุสามเณรควรนุ่งห่มให้เรียบร้อย มีความสำรวมเวลาเดิน หรือเวลาไปนอกวัดให้เป็นไปรูปแบบเดียวกัน

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งต่อไป

ผลจากการศึกษาวิจัยเรื่อง การทรงใช้จีวรที่เกื้อกูลการประพาศพรหมจรรย์ของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบการใช้ผ้าจีวรในยุคที่เปลี่ยนแปลง ดังนี้

องค์กรสงฆ์ กลุ่ม หรือสถาบันที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาดูแลเรื่องผ้าไตรจีวรของพระภิกษุในปัจจุบัน เช่นการผลิต การจำหน่ายเครื่องสังฆภัณฑ์ และการนุ่งห่มทรงจีวรของพระภิกษุสงฆ์เพื่อความ เป็นระเบียบแบบเดียวกัน และเหมาะสมตามสภาวะของพระภิกษุสามเณร ในปัจจุบันนี้การทรงจีวรนั้น ไม่ใช่เพื่อการทรงนุ่งห่มเพื่อปกปิดร่างกายแต่นุ่งเป็นแบบแฟร์ชั่นซึ่งไม่เหมาะสมต่ออาจารย์

- ๑.) คว้ารศึษาเปรึยบเทึยบการใ้สอยเครื่งนุ้งห้มจึวรมหายานกับเถรวาท
- ๒.) คว้ารศึษาการวึจยเรื่งหน้าที่ของชาวพุทธรในการบารุงด้านป้จยสี่แก่พระภิกษุสงฆ์ในพุทธรศานาเถรวาท
- ๓.) คว้ารศึษาการวึจยเรื่งป้จยสี่ของพระภิกษุในพุทธรศานาเถรวาท

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

๑. หนังสือ :

จำนงค์ ทองประเสริฐ ได้กล่าวเอาไว้ในหนังสือ พุทธศาสนากับสังคมและการเมือง, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทต้นอ่อนแถมมีจำกัด, ๒๕๓๙.

พระครูอรุณธรรมรังสี (เอี่ยม สิริวณฺโณ), มนต์พิธิ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : อักษรสมัย ๑๙๙๙, ๒๕๓๔.

พระคันธสาราภิวังสะ ฉัมมาจริย, พร้อมคณะ, อัครมหาบัณฑิตานุสรณ์ พระธัมมานันทมหาเถระ, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๙, ราชบัณฑิต), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ “คำ วัด”, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๑.

พระธรรมโกศาจารย์, (ชอบ อนุจารี), เมื่อบวช, (กรุงเทพมหานคร : เสริมวิทย์บรรณาการ, ๒๕๑๓.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), สอนนาถ- สอนจิต ชีวิตพระ ชีวิตชาวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม, ม.ป.ท.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, ม.ป.ท.

พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ บริษัท ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖.

พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร.ม.ป.ท.

พุทธทาส ภิกขุ, **สัจจะนิพนธ์**, พิมพ์ครั้งที่๑, (สุราษฎร์ธานี : พิมพ์โดยกองตำราคณะธรรมทานสวนโมก-
ขพลาราม,๒๕๔๓.

พุทธทาสภิกขุ, **บวชทำไม**, พิมพ์ครั้งที่๖, (กรุงเทพมหานคร:พิมพ์ที่รุ่งแสงการพิมพ์๒๕๒๓.

วิรัช ศรีเมือง, **วินัยสงฆ์**, (ลำปาง,พิมพ์ที่ ลำปางกัณฑ์เพ็ญ, ๒๕๔๕.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (จวน อุฏฐายี ป.ธ. ๙), **ตติยสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย**, พิมพ์
ครั้งที่ ๙,(กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย,๒๕๓๐.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **วินัยมุข เล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘,
(กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย,๒๕๓๒).

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **วินัยมุขเล่ม ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๑
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย,๒๕๓๕.

สุรีย์ มีผลกิจ – วิเชียร มีผลกิจ, **พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท
คอมฟอร์ม จำกัด, ๒๕๔๕.

แสวง อุดมศรี, **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**,ม.ป.ท.

แสวง อุดมศรี, **พระวินัยปิฎก ๑ ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกขุวิภังค์**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท
ประยูรรงค์พรินท์ตั้งจำกัด, ๒๕๔๙.

๒ วิทยานิพนธ์

พระครูสิริกิจจาภรณ์ (เสริม กตกิจโจ), “**โสสานิกรุดงค์ในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาหลวงพ่อ
เกษม เขมโก**”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิต-
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๙.

พระคันธสาราภังสะ ฉัมาจริย, **พรมคณะ, อัครมหาบัณฑิตานุสรณ พระธัมมานันทมหาเถระ,
พระมหาจรัญ วิจารณเมธี,การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องสันโดษในพระพุทธศาสนา, วิทยานิ-
พนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย**, (ออนไลน์)

พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา, **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน – มิถุนายน)
๒๕๔๙.

พระสุชาติ สุชาติ (ทองมี), **ศึกษาเรื่องการบิณฑบาตในพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต**, (สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตมหาวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย,๒๕๕๑.

พระสุริยนต์ ทสสนิโย (น้อยสงวน) วิจัยเรื่อง **การศึกษาวิเคราะห์ บิณฑบาตในฐานะเป็นเครื่องมือ
หนุนชีวิตและกุศลบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพุทธศาสนมหาบัณฑิตสาขาวิชา**

พระพุทธศาสนาบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
พุทธศักราช ๒๕๕๔.

๓. ภาษาอังกฤษ

- _____ sangkapan.com/piteethoomboon09.html.(ออนไลน์) ๗ พ.ย.๕๔
- _____ [http : // . Th. Wikipedia.org/ wiki](http://Th.Wikipedia.org/wiki). (ออนไลน์) ๒ ก.ค. ๕๔.
- _____ home/dhammathai/domains/dhammathai.org. (๒๘ ก.ย.๕๔)
- _____ [http : // www. Thaicalory.com](http://www.Thaicalary.com) (ออนไลน์) [http :// maneetip.diaryis. com](http://maneetip.diaryis.com) (๑๓ ก.ค. ๕๔)
- _____ [http :// www. Youtube. Com](http://www.Youtube.Com) (ออนไลน์) ๒๒ ส.ค. ๕๔.
- _____ <http://www.teenpath.net>.(ออนไลน์)[http:// wbs.mbu.ac.th/th](http://wbs.mbu.ac.th/th). (๑๓ ก.ย. ๕๔.
- _____ [http: // www. Dmc.tv](http://www.Dmc.tv). (ออนไลน์) [http : //www.Dhammajak.net](http://www.Dhammajak.net) (๓๐ ต.ค.๕๔).
- _____ [http: // www.khosod.co.th/view_ news](http://www.khosod.co.th/view_news).(ออนไลน์) ๑๑ ก.ค. ๕๔
- _____ [http://daily.khaosod.co.th/view_ news.php?newsid=TURONWizVXdNakkwTURNMU9BPT0=&sectionid=Y25Wd1UXbHRiMUUs&day=TWpBeE5TMHdNeTB5Tke9PQ](http://daily.khaosod.co.th/view_news.php?newsid=TURONWizVXdNakkwTURNMU9BPT0=&sectionid=Y25Wd1UXbHRiMUUs&day=TWpBeE5TMHdNeTB5Tke9PQ)
(ออนไลน์) ๒๒ ส.ค. ๕๔.
- _____ [http://th. Wikipedia, /](http://th.Wikipedia/) .(ออนไลน์) ๑๑ ก.ค. ๕๔
- _____ <http://www.84000.org/tipitaka/pitaka1/vinai05.php>.(ออนไลน์) ๑๓ ก.ค. ๕๔
- _____ ที่มา : <http://th.wikipedia.org>.(ออนไลน์) ๒๑ ก.ค. ๕๔
- _____ สารานุกรมเสรี <http://th.wikipedia.org/> (ออนไลน์) ๑๗ ก.ย. ๕๔.

ประวัติของผู้วิจัย

- ชื่อ : พระสมุห์จักรพงษ์ (จันทลีโล / มาศตุการักษ์)
- วัน เดือน ปีเกิด : ๑๔ เมษายน ๒๕๒๔
- การศึกษา : ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปีที่เข้าศึกษา : พุทธศักราช ๒๕๕๖
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : พุทธศักราช ๒๕๖๑
- ประสบการณ์ : ครูสอนพระปริยัติธรรม
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดไผ่ใหญ่ ๔๕ หมู่ ๗ ต.หนองโสน อ.สามง่าม
จ. พิจิตร ๖๖๑๔๐ โทร ๐๘ ๖๙๒๘ ๖๙๒๙